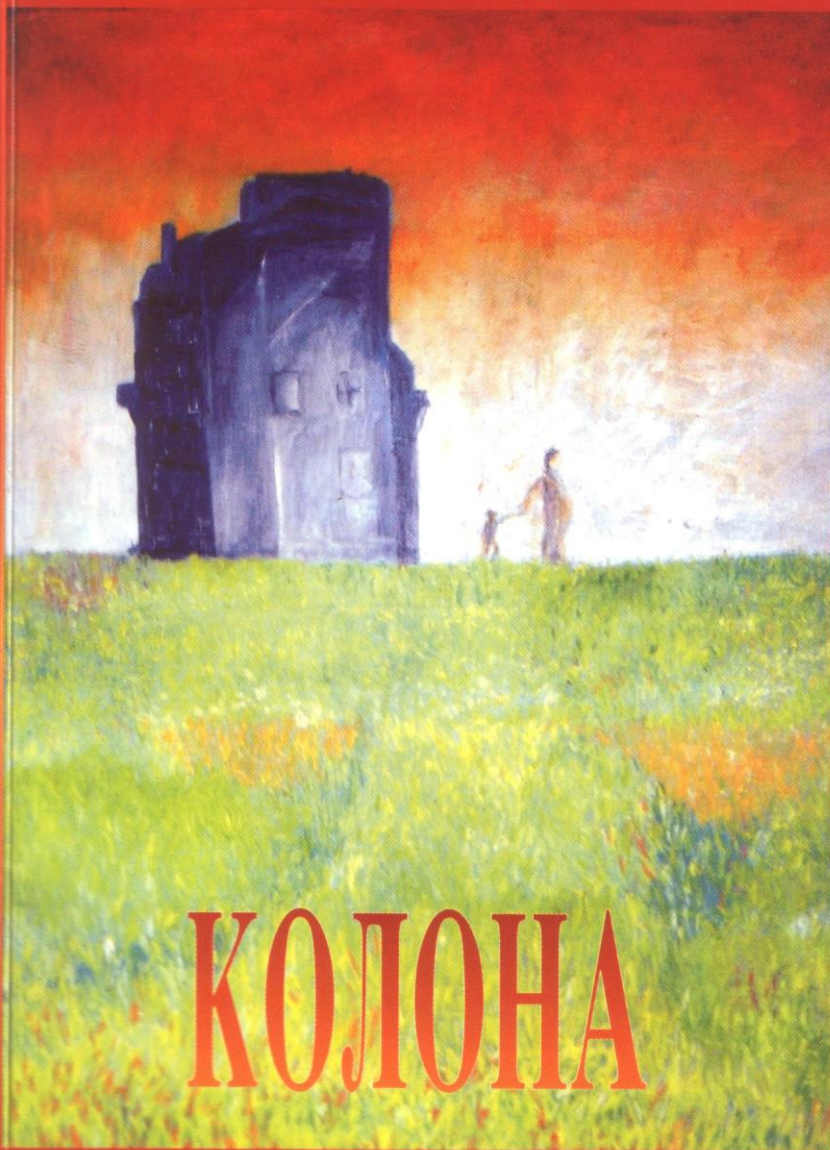

ИГОР М. БУРИШЪ

КОЛОНА

AMERICAN
S
SERIES
ХАСЧЕ

Тираж
1000

ISBN 86-83629-13-9

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
821.163.41-31

ЂУРИЋ, Игор М.

Колона / Игор М. Ђурић. – Исток;
ДК “Свети Сава”, 2005 (Рашка: Грамис)
– 314 стр.; 21 цм.
– (Библиотека Лонгин; књ. 1)

Тираж 1.000. – Белешка о аутору: стр. 314.

ISBN 86-83629-13-9

COBISS.SR-ID-121444364

Бурић М. Игор

КОЛОНА

I

Блатњаве улице и пијани сељаци. Средњовековни мрки мрак шири се сокацима краја света. Све изгледа усрано просто од влаге и прљавштине. Једино је камен кућевни чист и бео, па својим изгледом обећава слици ведрије форме, на које се већ иза ћошка заборави као да никада нису ни постојале.

Цури вода низ зелењикавоцрвене ћеремиде. Кокошија глава бачена на кров, разјапљена кљуна и беживотних очију посматра мртвим погледом, одозго, трагове крви и перја на пању и секири.

Још се понегде беле прљави остаци овосезонског снега који, што због хладноће, што због неосунчане стране, још пркосе марту месецу.

Држи се да је тај март некако увек био јербени месец за српчадију.

Солидарно братија гази по блату. Придижу један другога, испомажу се како знају и умеју. Не пада им на памет да прекидају пијанку у сред бела дана и да пођу кућама, код својих љутитих жена и несрећних родитеља.

Оближњом реком хучи вода. Ноћас ће духови јездити поред воде. Јахајући нечију душу, караконцуле ће некога терати низ воду. Водом, не блатом. Неће неман у прљавштину.

Као да знају то ови наши, са улице, па су намерно блатњави по лицу и раздрљеним вратовима.

Певају.

Ништа се у овом блату није променило још од турских времена. Исте је садржине и каквоће, само други опанци набадају по њему.

Гледајући их кроз прозор Човек (можда главни јунак ове приповеди) не може да сакрије мучнину коју у њему изазива улични призор, иако се дешавало да и сам после много ракије погаца по блату.

"Али то није моја духовна и интелектуална вокација"- помисли.

Блато је за њега само аморфно стање земље, некалдрмисаног друма, агрегатна ситуација а никако не стање његовог духа. Пиће му је служило да кроз пијано бунцање побегне од свега овога, да у мамурлуку и гађењу макар на кратко заборави где је. И да није ове прелепе природе (која је сада блатом затрпана) хладне воде и неколицине пријатеља, давно би нетрагом утекао одавде као многи пре њега.

Сад је касно. И није му жао. Тако је морало бити. Једнога дана, ако преживи, чезнуће за овом муком. Биће то, зна сада сигурно, привидна и инацијска чежња, али ће је бити.

Гађење које осећа у устима је поред осталог и цивилизацијске природе. Није увек могао да се преклопи са околином. Услед тога неслагања, по коме му уста заударјају, стално је покушавао да понашањем и делањем промени макар део понашања и навика ових доле и њима сличних. Хтео је на сваки начин да разбије њихове конзервативне љуштуре које су биле узрок многим заблудама. Желео је да им објасни да свет напредује и да је нужно пратити га и да није обавезно да нешто ново одмах значи и лоше.

Није много узнапредовао у својим наумима. Увек су га погрешно разумели и оптуживали за све и свја.

Али је он упорно копао по њиховим навикама, указивао на грешке, нападао предрасуде, игнорисао накарadne обичаје : чинио је све не би ли нешто променио или макар указао на оно што не ваља и што у пракси може донети зла а на крају је успео само у томе да га замрзну, да почну да га изопштавају из заједнице и богоми да му раде о глави, иако ништа лоше није никоме урадио.

У граду где је дневна штампа редовније стизала 1936-е него данас, 1999-е, где су околне шуме пуне бандита а друмови и путеви опаснији него у турско доба, где радио и телевизија (и горе поменута штампа) потпомогнути локалним агитаторима трују лажима или полуистинама душу овог нападеног народа: није лако пропагирати реформу поимања живота и државе. Није било могуће, да се тачније изразимо.

Блатњаве улице и пијани људи су његова судбина.

Иако се на хоризонту назире солитери и фабрички димњаци трују околину, он ће овај крај доживљавати само кроз пређашњу слику. То је зато што је туђин на властитој земљи, у сопственој кући. А он није крив за то. И не чини ништа да би у себи тако осећао.

Кад се смрачи почеће и пси да завијају по сокацима. Мирише на пролеће. И на рат. Склања се од прозора. Шта чинити са собом? Шта сутра, за неки дан, рећи (узалудно, наравно) овим људима. Истину ће ипак морати да спознају, иако им се не каже осетиће на својој кожи, у то сада, вечерас, уопште нема сумње. Извесно је да ће се велика несрећа стровалити и на њега и на оне пијане главе доле.

Зна Човек све, осим: шта даље?

Песма полако замиче. Мрак се спушта. Кроз прозор гледа град који се спрема у ноћ. Овде, у старом делу, где река хучи, а планински масиви штрче изнад самих кровова, ништа значајније се доласком повечерја неће десити. Свакако се неће попалити неонске рекламе и улично осветљење. Тек ће по нека сијалица жмиркати, колико таму да превари.

Рат ће почети сигурно. То себи неће да признају само само најокорелији неупућеници и неозбиљници. И агитатори.

"Али то није ништа ново" - помисли.

Кад рат почне шта ће се десити са њима? Шта ће се догодити када се рат заврши? Како га добити а да притом не изгубиш све? Овај народ нема снаге ни за много мање подухвате. А сила невиђена дахће му за вратом. Тешко ће то преживети, и он и они, сви.

И без обзира што она пијана братија доле песмом прети читавом свету и отворено му даје до знања да ће му се најбати мајке, крај ове приче је близу и Човеку је извештан.

Погледа на сат. Чему то? Као да некуда жури, као да нема сво време овога света. Поклонили су му људи пуно времена, онемогућавајући га да буде свој. Слични онима доле, само у скупљим оделима.

Човеку је власт (тј. људи који су представљали исту) курвински, неприметно, ускраћивала део по део права и обавеза. Уз то су му и подметали разне пакости и пуштали свакакве приче о њему.

А Човеку било све једно, чак му и одговарало да ништа не ради, да га сви оставе на миру. Није ожењен, нема деце, нема о коме да се брине.

Човек је затворен тип.

Опет гледа сат. Ишчекује и предосећа несрећу. Прожет језивом неизвесношћу осећа да му је хладно. Навуче јакну и изађе напоље. Зашто је тако мирно и тихо? Не чује се ни вода, нити лавез паса, не оглашавају се гладне свиње. Изгубио је контакт и са распеваном гомилом.

Одлута у мислима горе, у планину, и ова га ситуација подсети на чобанске дане. Полегали би увече поред ватре и слушали планинске звуке: говеда су рикала, коњи њиштали, најгласнији су наравно били пси. То им је и био посао, лавезом су хлеба и сурутке зарађивали. Али кад све замре и ућути се, баш као сада, као вечерас, онда су сви у катуну знали шта је у питању.

Кад ни пса не можеш да чујеш, само можда тихо цвилење, тада је сигурно мечка у близини. И само мечка. Да је у питању вук или каква друга звер, пас не би отказао, одрађивао би он свој посао како треба. Против медведа само ретки, са карактером, а таквих скоро да нема, покушају да својом жртвом спасу поверен им тор.

Канда се неки медвед прикрада источкоме забрану вечерас?!

Из размишљања га прену звоњава телефона. Отрча у кућу, подиже слушалицу и са друге стране чу познат глас: "почело је". Истрча напоље и погледа у небо. Ништа горе није одавало да је страхота почела. Бленуо је тако у висине читав сат, али ни после тога ни по чему није могао да закључи да се било шта дешава мимо нормале.

Али је осетио комешање комшија. Телевизијски екрани су емитовали преламајуће светлосне сигнале из њихових домова и би му јасно да су тим

путем они већ упућени у оно што он покушава да схвати гледајући у бескрај. Уђе у кућу да избегне евентуални сусрет са неким од њих.

"Готово је, хвала богу" - помисли Човек.

Дошао је крај "убилачкомучкомучном" чекању. Једна неизвесност замениће другу. Али је бар начисто са овим делом тужне приче. Искрено, себи, призна олакшање. Отвори свеску, пронађе лист хартије беле, записа датум и место, испод тога написа: "почело је бомбардовање".

Човек има амбиције да се бави писањем књига.

Наметници, недојеници, невенчаници, виле, ветрови, и некама - болести, вама се молим ја, жена Сретенова, бајалица и гатара најбоља у целом крају метохиском, чувеном и до Ибра, Ситнице и Мораче, у Пећи су чули за мене, изидите из Методијеве главе, мозга, памети, носа, ушију, очију, гуше, гркљана, рамена, мишица, лаката, чланака, руку, прста, ноката, грбине, крстина, груди, ребара, слабине, из срца, из црне и беле цигерице, из пупка, желуца, црева, бубрега, мехура, бедра, колена, из ногу и пета, из сна и душе, из мушког семена, из снаге мушке, изађите молим ве и наређујем.

- Погибе овај, погибе онај. Убише онога. Отеше га, јадна му мајка. Отет горе него убијен. Кад је мртав бар му знаш судбину, децу му сирочићима а жену удовицом зовеш. Тога што су отели боље да су га одма'. Сваки дан нешто бидне. Једнога пред кућу, другог на путу, ене онога на њиви. Цео век тако, докле бре више? Стра' ушо и у старо и у младо, у мушко и женско. Чим се смркне беж у кућу и до ујутро нема да превирши. Ни кући ниси сигуран: бацеше ли бомбу ономе кроз прозор. Осетило меко па се то острвило. Увек тако. А кад крв примирише тешко се после обуздава. Исто вако је било и за задњег рата. Тај кад узме пушку у руке, више је не испушта. Ал' добро промери пре нег' је узме. Воли да удари курвински, с' леђа, кад му се најмање надаш и кад мислиш да се смирио. И ко страда? Ни крив ни дужан, увек тако бива. Они што замуће увек дупе извуку. Куку и сто пута куку! Да нас не стрефи ко ове пре нас? Да бежимо а немамо куд. Да оће да се смири, нека се договоре, нека виде шта ће само мира да буде. Све су они криви, ништа ми нисмо криви. Куд ћемо и кудер. Бем' ти државу кад им не може ништа. Да су два-три села авијонима сравнили, видели би они свога бога. Не би му пало напамет да пресреће и убија, да силује и пали. Савили би шипке. Али нема ко, џабе ја причам, е да ми је влас' само десет дана, ма пет би било доста. Е, ћора ја, а ти ћеш ово у новине да туриш?

- Не личи колона на змију. Не иде то тако, не може. Нема ни главу ни реп. Где си видео змију без главе и репа? И немој, молим те да ми солиш

памет, кад знам боље од тебе. Откуд знам!? Ето знам а тебе брига откуд. Реко ми неко. Шапнула ми птица. Колона ко колона, брате. Нит' прва нити последња (не дао бог). Колона и треба да сличи самој себи а не некаквој звери. Куд би народ да није ње?

-Ооооо Новаче!!!!

-Ооооо Радоје!!!!

Држ. Недај. Крени, врћи се, стани, бежи, иди, дођи.

Кукај, плачи, певај, играј, наричи.

Не да ти ђаво мира, но би да вирнеш испод цераде комшији, куму својему, брату да не кажем. Својти брате, што би рекли наши стари. "Шта ли утовари злотвор?", прупитаи се у себи па курвински приђеш, кобајаги гуму да провериш (бринеш се за њега, твој је). А овамо, збрајаиш шта све има на приколици, па се присећаиш шта би могло бити његово а шта не. Бар ћеиш имати шта да причаиш. Додај слободно, сигурно и не знаиш све. Ни он тебе неће штедети.

Нисмо сви исти. Колона јесте. Змија јесте. Разлог такође. Али ми нисмо. Ко и свуд где има свакога и свакојакога. Разно мислимо, другачије изгледамо, не крадемо исто а поштени смо једнако. И кад колона стане, па нам гузице из жбуња забеле и тада смо у тој поетској белини различито распевани. Различно је то. Читав један народ. Како да буде исто? У једној кући па не можеш два уста саставити. Све свећом да га тражиш, џаба. Батином га не можеш натерати да сличи. Од бога је то. Неће нам се, ем ми нећемо.

Година је хиљадудеветстотинадеведесетдевета. Јединица и три деветке у низу. Бавоља посла. Колона се налази у свом историјском контексту. Тачно је тамо где треба да буде. Њено временско кретање је другачијег је карактера од оног појмљивог људима. Ово кретање је давно започето и траје у континуитету. Само се понекад споји са другим колонама, или се слије у веће, али је процес непрекидан и одвија се комуникацијама и правцима судбински људима неразумљивим.

Исток ти је познат по ладној води и врућим симитима. Знају га људи из околине и даље још и по воденицама, ваљавицама и пастрмкама поточарама. То није ни чудо. Поред толико чисте и хладне воде тако и треба да буде. Најчувенији је ипак по ветру, северцу и увијачу истовремено, што се спушта са брда па при дну увије, косу са главе да ти ишчупа. Тај ветар, источка мећава, напада са свију страна, ломи, криши и носи све пред собом. Али има и своја правила: који кров издржи први ветар, тај ће дуго стајати на своме месту, која се воћка закорени и она је дуга века и најзад који се човек роди ту тај се у безводном и неветровитом месту тешко може скрасити а да га људи не мрзе.

- Дај дер да потегнемо. У име оца и сина..... Живели! На јуначе, отпи. Кад кренемо ништа нас више неће уставити. Добра је. Љута. Препеченица. Мученица. Првенац. Шљивовица, џанарикуша, лоза, крушковача, комовица. Оћеш вина? Има да им јебемо матер, свима редом, тамо њима. Па уз брдо, па низ брдо. Па у кућу, па из куће. Три лепе има да им јебемо, само да их нађемо пре но што они нас потраже. Само да се докопамо ми њих пре но они нас.

Ни звезда, ни месеца, нити далеког одсјаја ниоткуда. Где се то налазимо? Зар на крају света? Мркли је мрак. Мрачан је век, година, овај дан, ноћ. Замрли звуци, притајио се живот, чека да види шта ће бити. Камо цврчак или макар крекет жаба, кад славује неко покупи и понесе у нека сретнија (а ружнија) поднебља?! Да се бар чује како трава расте, па би уживали у тој неописивој буци.

Какво време такви људи. Разапети између прохтева и могућности да те прохтеве приуште, људи су изгубили осећај мере и превидели ситуацију да живе у заједници. Сваки је мислио да сем њега на свету не постоји нико други, и кад не би успео довољно (колико он мисли да је потребно) да напуни своја танка и дебела црева, љутио би се ко мало дете кад му одузмеш играчку. Људско достојанство је било теже идентификовати но пронаћи Троју или Атлантиду.

Човек се претворио у безкарактерног демона. Такве демоне свет није видео од кад је света и века, они су били продукт поремећене равнотеже која је увек постојала на релацији између добра и зла. Оног тренутка кад је нестао човек, више није постојао неко ко би својим системом одвајао добре и лоше поступке и дела. Лека није било, морала је да се плати цена коју је одређивао још једини преостали и врховни ауторитет: Бог.

Пошто је човек изгубио самога себе и самим тим и друге људе (сваки понаособ) нормално је да је престао и сваки вид борбе против "назовизла". Позабатавили су се обреди и магије, поистоветили су се некритени дани са осталима, почели су да сахрањују живе мртваце. Нису више демоне терали из воде а пили су воду колико су могли. Упрљане воде и душе нису, заиста нису, имали могућности нормално да воле и живе.

Демонска тама, мајчице мила. Ено, чује се на брду, виле коло заиграле. Веселе се, подврискују, закитиле главе пролећним цвећем.

У пролеће је почело.

-Неки Радоје, из доњег села, мученик за живота није био баш свој. Ишо по селу, људи га нису избегавали. Наш народ ти је увек веровао да луда или епилептичар доносе срећу па су га примали у домове, о разним пригодама, свадбама а поготово саранама, и давали му штогод. Једино су деца знала да га задиркују кад се поднапије а знао је то почесто да уради.

Чашу овде, чашу онде, а људи давали, севап је лудоме. Радоје најволео мученицу. Није бирао, пио је шта му се да и колико му се насне. Живео је у старој, оронулој кући, пуној гуштера и смукова, мада се ретко у њој савијао. Није он био нешто тежак за село, није досађивао и никад није остао код некога више но што је требао. Живот му је био тежак а он, луди мученик, није ни имао дугог века. Упокојио се у четрдесеттрећој-четвртој. Запио се и заспао и то у некрштене дане, по највећој хладноћи.

Демони су збуњени. Шта се дешава са људима? Зашто се улоге мењају? Зашто они остају без икаквог смисла?

Демони су, силом прилика (нису то хтели), постали бољи од људи. Или су људи постали демонски зли?

Борба између човека и демона је једина природна људска борба. Не постоји други човеков непријатељ до авети. Осим, можда, њега самог.

Кад човек батали борбу против демона (која је природна и богом дата) па крене да се бори сам са собом – неминовно губи. Шта може бити добитак у победи коју си извојевао у рату са самим собом?

- Лебди ли то авет над Истоком? Дух аветни или сама авет лично? И шта уопште хоће од нас? Ми смо отишли. Да смо хтели нешто друго, остали би. Али нисмо. И крај. Да не губимо време и без потребе се замерамо. Нека лебди авет. Нико јој не брани, њен је избор шта јој је чинити. Лебдела је и несрећа, од кад је века и света, над нашим главама. И по нашим главама. Нико нас никада није штедео. Ни сами себе, додуше. Иако је авет, ваљда је наша, па што се некад не нађе кад нам је требало?!

Хвата авет својим дугим, лепљивим језиком наше илузије, као муве. Илузије, пак, лебде зато што су лакше од истине. Безтежину постижу својом стопроцентном неоснованошћу. Једе утвара илузије, (изгледа воли), све једну за другом. Незасита је али и очито гладна. Чудно? Не би требало да је тако. Било је те хране у великим количинама. Шта ју је спутавало да се до сада засити? Али није ни битно. Овима доле илузије нису неопходне у бежанијском пртљагу а и искрено не би више ни знали шта би са њима.

Лебди авет словенска, узурпаторска. Одсјај белутака из реке и воде смета јој да јасно разазна димензије трагедије која се под њом догађа.

- Ако смо правоверни, као што су нас вековима убеђивали, онда они други и немају своје авети?!

- Жали ли нас авет, ако је има и ако може да жали?

- Јесмо ли ми способни да пожалимо свога? Како можеш да очекујеш од демона да тако нешто осећа? Ако би жалио онда значи да је волео, а то није могуће. То би било равно хуљењу.

Некада давно истерана је из реке. Време пролазило а она се свикла да увек буде ту уз воду али више никад дефинитивно у њој да би људи долазили

у искушење да је поново терају. Зна она оно што и људи знају: кад једном биваш отеран, никад се више заувек нећеш вратити. Кад једном, душмани твоји и крвници, науче да отерају, увек и увек са више жара терају и терају. Зато се авет претворила у духа: дух лебди, бестелесан и безбојан је, без мириса и укуса, самим тим неухватљив и неуништив. Зато још постоји. Оног тренутка кад се авет претворила у идеју, нису јој могли више ништа. Постала је вечност. И била је вечно захвална својим злотворима што су јој омогућили да спозна себе и своје, сада већ неограничене, способности.

- Морамо веровати искуству сопствених авети.

- Авет кад тад може да симболише и пораз, и може да представља болно отрешњење, у ствари је горка, срцеубијајућа истина.

- Она и постоји да залутале несретнике и будале суочи са истином.

- Истина није ничија! У заблуди је свако ко мисли да је рођењем добио тапију на истину!

- Само је авет истина.

- Само је дух светиња.

- Само смрт значи ослобођење и крај заблудама.

- А вера?

- Вера не постоји. Постоји само контекст у коме смо се суочили са неком од њих.

- Ипак, мора се у нешто веровати.

- Веровати у шта? У несрећу која се понавља вековима, у крв, сузе недужних, прогнаних и попаљених, мртвих, убијених, прободених, прострељених, закланих, угушених, обешених, отрованих?!

- У Бога мораш веровати.

Авет све зна. Зато и лебди. И њу су убијали. Није она увек била авет. Авет је само оно што је остало, од ње или њега негдашњег. Оно што није успело да буде убијено и попаљено. Авет је оно што је остало чисто, неоскрнављено и несиловано. Чедна и невина је авет. Зато је она горе.

- Зато није са нама.

Смешка се авет. Гледа оне несретнике и диви се количини глупости потхрањеној у њима. Векови су били потребни да се ускладишти толика несретност. Посматра их како трчкарају, како се пакују и пребројавају. Неки плачу, други вичу, трећи лудују, четврти се зајме. Трговци, бледи, клече испред својих "магазахрамова", збрајају неповратне губитке. Жене чупају косе покрај својих и туђих ложница, плачу за изгубљеним љубавницима и превареним мужевима. Напушта се, управо, једна прва љубав.

"Како су бедни" - мисли авет.

"Уопште не знају шта их је снашло. Потпуно су побркали колоне добитка и губитка".

Хоће ли се авет смешкати кад стварно оду? Чији ће одраз тада бити? Да Вам кажемо, није на одмет, Радоје је пророк.

Прориче ли ко више од Срба? Иде ли ко слепље, искреније и безрезервније за прореченим од Срба? Верује ли ко више пророцима од Срба?

- Дал' да збрајамо и књиге колонске да водимо? Ваљало би, због оних што после нас долазе, да виде да нисмо били баш без ништа. Без књига, мислиће да смо гола говна били.

Овако:

- народ један (и бројем 1) ни нов, ни стар, доста раубован и амортизован, али није скроз пропао, само није одржаван како треба, онај исти што је цркве градио, веру хришћанску поштовао, породицу изнад свега држао, онај што је демоне са реке отерао, шуму крчио, рибу ловио и кумове убијао, дрво сушио, иконостасе резбарио, најбоље дубровачке мајсторе плаћао, вуну влачио и жито млео, слова што је лио и ситну књигу писао, народ сточарски и богомили, светосавски и светогорски, хајдучки и уставодоноситељни, вучји "накотнарод", правитељствујушчи и попечитељни, Сварогов, Перунов, народ Мужоков, најзад народ Христов, и Властимиров, Захаријин и Чаславов, Немањин народ што је са конопцем око врата, гологлав и бос ишо на поклоњење Манојлу немилосрдном и истог оног Стефана Првовенчаног званог што шугаву жену Јевдокију отера па се онда на миру са братом Вуканом кла и вија, Милутинов народ оног што је сина Стевана ослепео и петогодишњу девојчицу раздевичио да би после за четрдесетидве године четрдесет и две цркве подигао, па кад му син Стеван не скроз слеп стасао онда је свога полубрата Константина клинцима закуцао на дрво, расеко га на две поле а од лобање му пехар направио па стао да гради Високе Дечане, народ Душанов што ни један закон није хтео донети нити царство зачети док није оца утамничио и обезживотио, Вукашинов народ оног што је Уроша нејаког прозваног убио па дао главу за српство на Марици, што су му сина Марка Срби у небеса дизали а он бијући се на турској страни главу изгубио, народ што је свог највећег господина именом Вука за издајника прогласио а није књезињу Милицу што је ћерку Оливеру дала Бајазиту на располагање, Арсенијев Црнојевићев и Јовановићев народ и Карађорђево династички, оног црног што је смлатио оца и брата а од сабље му утекли Стојковић и Добрњац, Милошев господарев народ оног што је обновио српску државу и што је знао са Турцима, он је у темеље државе по словенском и српском обичају пустио крв и приложио жртву милостећи се богу и терајући демоне и чији су курбани и Петар Молер и владика Миленције, Павле Цукић и кнез Сима Марковић, на крају се на градилишту закопрцало и обезглављено тело вождово кума Вујициног, народ што је убио кнеза Михајла, народ Миланов и Александров што су један

другом главе ломили и граничаре пујдали један на другог, и Драгин, и Петров чији су степеници на трон били измасакрирани и са пенџера бачени лешеве краљевски, заблудели народ комунистички тај што сад креће на један казан, видовдански, ђурђевдански и никољски народ, хвостански и метохиски, народ узбојника и тобиџа, народ бројнији од седам иљада а мањи од пола милиона, увек у колони и сеоби;

- марве мало, моторизована епоха, немаш куд са њом, питање куд ће и људи, за Чарнојевића вакта било је стоке много више, мало је ко богатство имао у ћеси, већина је свој капитал терала испред себе или је водила за собом;

- један точак воденични, доста грубо исклесан, металним прстеном обавијен, побелео од брашна, сав мастан и чист, топао и спокојан, сада тих;

- једна медаља за храброст, не зна се чија, нити како је доспела у колону, свако ће причу о њој прилагодити како му буде одговарало;

- једна флаша воде, изворске, не за пиће но за задње купање покојника, шта остане низ реку да се пусти;

- глогов колац, два комада

- сува сланина, хиљадуитристотине грама, прошарана подоста месом;

- мајчинске сузе, неколико комада, сузе за гроб пуштене а не за живогоа;

- враџбине свакојаке, највише противу урока, за нероткиње и против вампира, за напредак требаће;

Сада су дошла друга времена, дужни смо да се окупимо и идемо напред, да не

говоре како смо оставили нашу земљу и освојили туђу, него да кажу како се

боримо за себе.

II

Дан који је следио није донео неких значајних догађаја бар што се ратних манифестација тиче, и иначе у промени свакодневног живота. Што због тога, што због чињенице да је рат ипак почео, људи су били збуњени и уплашени. Сад, то што су били уплашени и није бог зна каква новина за њих, јер су они већ годинама навикли да не живе у нормалним околностима. Ретко који од њих је зануо без пиштоља под јастуком или пушке поред кревета, без крволочног пса са ланца пуштеног и добро замандаљених капија и кућних врата. Имали су и стварних разлога за то и генских упозорења од својих предака, које су веома поштовали, а који се за свога бивствовања нису мирнијем сном насневали.

То што су били збуњени учинило је да се у незнању претварају као да се ништа није догодило, или у најмању руку да се бар не помиње кад већ није могло у стварности да се избегне најгоре. Изашли су јутром да обављају свакодневне послове, отпоздрављали на анемична "помозбожја" и "добрајутра" још анемичније, уговарали обавезе и посете, и све тако у стилу "оконопцуукућиобешеноганепричати". Нико рат ни словом ни гестом није зарезивао пет посто.

Јесте се мало ужурбаније и обимније трговало али и то срамежљиво и са изговором "ето баш ми хитно затреба пе'сто кила брашна" или "жена ми је трудна па ко реко' да се нађе ових триста литара бензина" или "нађох повољно три пакета зејтина", али је тај део активности убрзо замро јер су трговци врло брзо схватили да робу треба повући, како ће она, неизоставно, у данима који следе бити кудикамо скупља и траженија.

Човек ништа није предузимао ни по том ни по било којим другим питањима. И даље је стајао поред свога прозора, посматрао је оживелу улицу и размишљао шта и куд са собом. Није имао илузија да ће ово стање непризнавања нове ситуације дуго трајати. Наћи ће већ начина рат да покаже овим људима да се са њиме није шалити а поготово да није добро и паметно игнорисати га.

Приметио је додуше, наш познаник Човек, да је на улици било више људи у униформи него што је уобичајено. Претпоставио је да је некаква мобилизација почела и да распореди људи и јединица ступају на снагу.

Али он није много бринуо о томе, јер има подоста времена како је држава, преко своје бирократије, престала да рачуна на њега као евентуалног браниоца отаџбине. И ако је постојало каквих спискова и распореда, његово име би се пре могло наћи на каквом редоследу за одстрел, редоследу који је могао да састави неки његов острашћени

суграђанин или сусељанин, у махнитој потреби да проналази домаће издајнике.

Ти бирократски пацови били су у стању да у свакоме траже и промил моралних или законских погрешака или дилема а да при том о себи уопште не размишљају у том контексту. Били су спремни да све своје гадости и грешке, пре свега глупе одлуке, припишу другоме и да га потом немилосрдно нападају, оптужују и суде због тога. Али су, ипак, најспособнији били да некога олажавају у народу и да заблуђују и онако збуњен свет.

Тако је он час био националиста и десничар који народ гура у рат, час кукавица и издајник који неће да ратује за свој народ. Некад је био комуниста и несрбин који је издао "свету српску земљу". Крстили су га са свим епитетима за које су мислили да ће га у том часу највише наградити и дистанцирати од народа.

"Како сам ја уопште могао да издам националне интересе".

Стварно?! Човек без запослења и икаквог стварног интереса.

Али било га је сада брига за то. Све те "крупне" ствари су отишле до ђавола. Сада га друге бриге муче.

Његов највећи тренутни проблем било је количинско стање залиха цигарета, без којих, искрено, није могао да замисли своје функционисање. Није никада патио од комплекса залиха, па ни сада није озбиљно схватио најаве да ће управо цигарете прве нестати са тржишта, и да ће црна берза баш на тој дефицитарној роби почивати. Комшија му, међутим, још зором пренесе "муштулук" да цигарета нема у трговинама. И поред тога није увео мере штедње, него је напротив пушио и више него обично.

"Штедњом сигурно нећу решити тај проблем" - рече себи и припали цвиковањем следећу.

Поменусмо ли да је Човек имао друга из детињства, сада кума и истомишљеника са којим је делио добро и зло.

Зваћемо га за, наше, интерне потребе: Пријатељ.

"Шта ли сада ради Пријатељ? Он је сигурно добио позив за мобилизацију или су га поставили да се брине о нечему?!"

Није Човек живео у овоме месту а да га баш нико није волео и поштовао. Имало је и оних који су мислили да је у праву и да зна нешто.

Интелектуалац је Човек. Начитан, како то воле да кажу духовне уседелице (тип "малограђанин") за некога о коме ништа не знају.

Радио је укључен целе ноћи. Вести су биле онеспокојавајуће. Душманин је ударио по целој земљи, нанео је велике губитке и однео прве људске животе. Никако не може да се отме утиску бесмислености свега овога, овог рата и бомбардовања, потребе тамо некога из пичке лепе

материне, да нас батином васпитава и убијањем решава наше проблеме. Нема ни једног аргумента, ни једног здраворазумног објашњења толикој глупости и кратковидости, оних којима је пало на памет ово бомбардовање. Али сад, шта је ту је, ово се неће завршити по систему "пуј пике не важи", већ ће неко пред силом и аргументом суперсоничних бомбардера, морати да клекне и моли за опроштај или да се склања.

- Шта ће бити са нама, комшија?

- Ништа не брине..... биће добро.

Зна да други одговор треба рећи, али уистину не види сврху да сада објашњава уплашеном човеку да је најбоље ко мало који до сада, а и вероватно и није био бог зна како уверљив да му човек и поверује.

- Оће ли Руси да дају тај с300?

- Кад нам Руси нису помогли, па сада да то не учине?

Одговори питањем. Тако је најбоље кад нећеш да лажеш а хтео би да прећутиш.

- Колико имамо авиона?

- Довољно.

У прави час сећање му долепрша та војничка мудрост, којом су га у војсци учили, у лекцији "како надмудрити непријатеља који те преко ограде приупитује о бројном стању људства, опреме и наоружања".

Пре него се сети да потражи дуван, радозналац уплашен, одлази. Хвала богу, те један другога, ионако, нису озбиљно схватили. Онај први је питао тек да убије време а други је одговарао да би убио жељу за пропитивањем овог првог.

Пријатељ је наизглед лежеран тип, у стварности је врло импулсиван. Само: он своју импулсивност зна да контролише. Само: Пријатељ је поштен човек.

Човек, за разлику од Пријатеља, није никада био спреман на компромисе са околином и њеним блесавим поступцима. И зато је изопштен из ње. Прећутно, додуше, али јесте.

Човек је у последње време само ходио кроз овај град. Престао је да се меша у његове послове и токове. Делио је судбину места само у лошим сегментима. Ако се шта и добро дешавало њега је заобилазило.

Све је проклето јасно у осећају припадности некеме или нечему. Није важна декларативна манифестација. Није битно шта се говори већ шта људско биће осећа.

Лако је Пријатељу, он је свој на своме. Он се осећа природно у своме окружењу. То што другачије мисли од већине оних са којима живи разлог је само његов рационални интелект који га је подстицао да размисли и одабере страну.

Човек бира окружење а осећа истину, док је код Пријатеља супротно: он бира истину (може бити било која) али је стопроцентно у своме окружењу.

И зато Пријатељу не замерају кад прича исте ствари као и Човек, осећају да је њихов па могу зато да му опросте мало будалаштина. Он је безопасан по њих јер је исти као и они, он не жели да их суштински промени само их убеђује да прихвате једну идеју.

Човек је хтео да мења људе.

Пријатељ је хтео да људи промене идеје.

Познаник је желео да хапси људе.

Ко му сад па дође тај Познаник?

И, тако, први дан рата не донесе никакве спектакуларне обрте али знак питања и непознаница коју остави, ипак га обележише као посебност.

- Овако: кренем ти ја, јутро рано беше, иако је лето свеже. Идем, идем, идем..... ти ја и размишљам. Бистар мозак, синоћ рано лего, јутрос се лепо уми', прескочих мученицу (иако немам обичај) и мислим. А идем даље и гледам околу и идем, идееееем.....

- Срам га било, све живо покраде. Иде по туђим кућама и носи ли носи. Душа де ће му? Има ли децу несретник? Није грех узети дрво, брашно, храну, одећу, обућу, ово, оно, оно, ово. То није грех, видим гледаш ме, нешто канда пребацујеш? Поповску му нану, не зна шта је грех а шта није.

Авети су наше заблуде, непријатељи, порази, стање наше у времену и простору. Преци почесто су наше авети.

Ми покушавамо да победимо авети али се не поправљамо у души, добрим делом и племенитом мишљу, зато стално губимо.

Ти духови, авети, демони су у ствари наши највернији пријатељи јер су наша слика и прилика, они су наш одраз кад се нагнемо над бистром водом. Зато покушавамо, кроз цело људско постојање, да их из воде изгонимо. Они пак прате нашу судбину и само у нашој уобразиљи, и из потребе да се за свако зло нађе кривац, ми мислимо да нам чине зло. У стварности они нас жале.

У поднебљу и простору у којем се приказујемо само смо ми и они, још и вода и природа. Други народи се не виде и не утичу на догађаје. Кад смо убијани и протеривани, то ми и наше авети изводимо ритуале постојања и очишћења. Зато прича живи без свих оних који не учествују у тим вековним односима.

Сем колоне, све је ван временско.

Заблуда је, као и вера у постојање добра, универзална, настала је кад и човек и није се мењала. У овој причи и она ће носити име АВЕТ.

Колона се формирала рано ујутро. Мада реч "формирана" делује превише официјелно када се узме у обзир нервоза а потом и хаос који је иста изазвала, и која се касније претворила у неповезано утуравање и изгуравање из колоне. Никаква правила наравно нису поштована, до правила да се не може безжати самостално, ако не из другог разлога а оно бар из безбедоносних мера. Нико, додуше, све и да је хтео не би могао да успостави ред. Хијерархија, (тако драга Србима), није постојала а ауторитети (тако важни овим људима) сада више нису важили. У ствари, неких већих нереда није ни било јер су људи "забављени" својом муком, тога јутра, били равнодушни на околину. Хиљаду питања-неизвесности је крвоток распоређивао по нервном систему. Ни један одговор као повратну информацију није успео да детектује. Само је страх био комплетно обрађен и систематизован и био је у функцији без потребе за икаквом мисаоном стимулацијом. Он, страх, јутрос командује и руководи, одређује ко ће где и ко са киме, прави спискове и распоређује, потписује дозволе, кажњава и награђује.

Јутро је било ведро. Около су се димила згаришта ноћас спаљених кућа. Скрнављење родног места је врхунац националмазохизма.

- Има ли уља у мотору?

- Има ли воде у хладњаку?

- Има ли наде у човеку?

Фрижидери и шпорети бачени поред пута показују нам да је колона испред нас. Пролазимо поред њих, пролазили смо поред њих а они су симболизовали недостатак укуса ове наше цивилизације у којој и обелиск или међаш мора бити са каблом и на струју. Уденеш кабел и ето ти стећка каквог заслужујемо.

Чудесни хлорофил осваја свет. Све је зелено, недирнуто рекао бих свето. Вода модра и зелена, некад и безбојна. Како кад, ваљда у зависности од доба дана или годишњег доба кад се посматра. Буја природа поред толике воде и лепог сунца, отуд зеленила и разнобојног дивљег цвећа. Пролеће ли је? Нигде човека у близини. То је одговор зашто је ова слика природе тако лепа, отуд осећај чедности пејзажу. Тихо је. Човек тек треба да дође. Треба да се роди, да одрасте, измисли богове па тек онда да сиђе са брда. И питање је да ли ће то уопште бити ово брдо. По која звер приђе води, напоји се па одшета у поље: да пасе или да лови. Густа шума се слива са околних брда у равницу. Од шуме се не види ни брдо, ни равница, ни шума. Рекох ли већ: види се само зеленило. Све је то буква столетна и граб исконски. Још нема ко да лови медведе. Никоме још није потребно крзно њихово и месо. Ловиће, има кад. Да дођу прво. Да изађу из шуме и виде. Па тек онда.....

Разум говори једно али његови замаси кратко трају притиснути страхом. Разум каже да треба размислити о свему, консултовати се са паметнијим (где сада да их нађеш?) па да онда донесеш одлуку. Разум ти говори да ништа лоше ниси урадио, можда ниси ни добро чинио али то нема везе, да свет ваљда није изгубио памет и да неће дозволити да се сатре један народ. И ту је крај размишљању. Одмах након тога почиње да се претура по кући, сакупљају се драгоцености и спрема се за пут.

Страх је праотац људскога рода. Цела историја, духовна и световна, има само један именитељ: страх. Побећи од душманина и његовог ножа не значи у крајњем резултату отарасити се страха. Остаје ОН заувек ту, у човеку, где је уосталом увек и био, никада није одлазио и део је човека колико и душа његова. У стању је човек да убије из страха, да се бори и да буде свиреп. Да се претвори у дивљу звер што коље, у паликућу и пљачкаша. Разум каже: не убиј, бићеш ухваћен и кажњен. Страх ти вели: убиј, да те не би он убио, убиј да не будеш убијен.

Страх и разум су колону направили. Заједно, подједнако, братски. Не препиру се ко је имао више удела, битан је крајњи резултат, важна је последица. Разумом вођени, страхом терани, бродимо својим историјским колонама, раширених једара. Кад немамо повољног ветра онда весламо, не мора нико да нас бичује и да нам бубњем задаје ритам, запињемо из петних жила, трошимо задње атоме снаге, затворених очију и стегнутих вилица. Не пада нам на памет да негде пристанемо уз обалу, одмора да приуштимо исцрпљеним мишицама, да напунимо мешине са водом и усолимо месо. Не пристајемо из страха да нас стигну, не стајемо здраворазумски да не паднемо у њихове руке. Шта после, ако се то деси? Рашта смо кретали, због чега се плашили, у име чега смо мозгали, кад се свакако десило?!

***Ми тада нисмо имали место за молитву већ
смо молитве обављали пред кладенцима и изворима где је жива вода
текла. Беше волшебно а вуци
нису долазили***

- Ко је са њим орао са гузицом је дрљао.

- Да ми кажеш поштено, без иља, помери ли онда међу, сад није важно ал' ето волео би да знам. Ко зна дал' ћемо сутра бити живи, видиш какво је време, не знаш шта носи дан а шта ноћ. Па, ко велим, браћа смо за толико, иста нас је мајка родила, нисмо туђини него своји. Ја знам, ал' би волео ти да ми кажеш. Не љути се, бар данас немој, ујутро идемо свак на своју страну, и онда си се љутио, а отац тако хтео: од врбе низ јаз до пута моје а са друге стране, додуше безводно, твоје. А, јаз ко јаз, вода ти је то, завио мало више код старога плота, па тако. Поштено, помери ли кад су снимали из авиона или поткупи ону несрећу геометарску, чиновничко ћубре да му све

по списку. Због оца ниси требао, бог да му душу прости. Тако је он хтео. Ја га ништа нисам подговарао. Мени, додуше, мало више паде, али ти си тад већ у служби био и задружни трактор терао. Сад ти кажеш: тако је уртано, знам ја артија све трпи ал' отац је лепо реко: јазом до пута. Сећаш се, била јесен, нас троје низ пут на у лугове. Ћутимо и ја и ти, пропитујемо се шта ли отац смера, како ли ће и шта ли ће. Кад смо стигли, он скиде сако са рамена, уви цигару, припали дуван, мало оћута на рече (лепо се сећам): од врбе низ јаз до пута твоје (рече мени), а теби оно преко (теби каза). Хтеде ти нешто да заустиш ал' не смеде. Прећута. Али чим умре отац (а не поживе дуго после тога) мени скочи за врат на ме давиш дањи дан, тајдан. Сад оћу да ми кажеш на нека ти је богом просто.

Методије је вампир.

Није ли вампир крвопија препотопска? Неће да умре у инат. И кога напада углавном: само своје, укућане, браћу, земљаке. Њима зло наноси. Селу своје. Србин.

- Кад су Немањићи овде јели златним виљушкама он није ни постојао а сад ме бомбардује, мајку му јебем америчку.

- 1857 или ту негде, овде је свраћао неки Рус по имену Александар а презимену Гиљфердинг. Пис'о књигу о томе. Каже: вода хладна и брза, људи јадни, убоги у угњетани. Био и у Гориочу, накупио неких књижурина, које су и дан дањи у Русији. Чито ја, показивао ми професор Ивковић, кад сам му ономад стругао дрва. Ја га мало пропитивао, волим ти ја историју, ал' човек нема кад да прочита нешто. А професор, кад оће, зна онако укратко да ти објасни и покаже. А опет некад га тако загогуљи и замомуљи да га ништа не разумем шта прича.

- Ходао је по води, кад ти кажем. Ко га је видео? Па видели људи немој сад ти тако. Прича се да је то наследио од мајке, која је била вештица. И њу су хтели да гањају но није се могло, закони не дозвољаваху.

- Није њему мајка вештица, но се он јебавао са караконцулама. Па видео неко, ал' нећу да ти кажем ко.

Ходање по води за њега није било ни посао ни задовољство. Једноставно, дешавало се. Где је почињало ту се и задржавало, у њиховим главама. Ходао је по води зато што су они тако хтели, требало им је то, машта њихова и сујеверје учинили су да добије натприродне моћи. Нико није хтео да прича о томе са њим. Само су осећали душевну потребу да тако буде. Пробали су неколико пута да га прате али нису умели. Нису знали како треба уходити човека који се не креће, како ући у траг неке ко стоји у месту. Ходао је по води и опитио са караконцулама, јадна му мајка. Понекад би га виђали поцепаног и мокрог, изуједаног и изгребаног. Никад се нико не приупита што је мокар ако зна да хода преко извора или реке. Једног

јутра су га нашли мрвог. Укоченог и мирног, чистог и за пут спремног. Спремао се за задње путовање преко реке, овога пута чамцем. У устима му је стајао сребрни, краљевски динар. Нису то знали они што га нађоше. Реши село да га сахрани, заборавише приче у које и нису искрено веровали но су их смишљали да напакосте пропаломе негдањем студенту, који се вратио из Београда изненада, и који је остатак живота провео крај реке. Хтели су да се сахрана обави редно и како требајује. Дворили су га у задружном дому док се не деси незгода и нетрагом сви утекоше. Баш око поноћи, однекуд, нико је никад пре тога није видео, појави се мачка, црна ко ноћ, и прескочи мртваца још и обори лојаницу изнад главе. Тада су били сигурни да имају посла са нечистим силама и били су искрено уплашени за себе зато што нису били искрени.

- Није се играти са нечастивим моћима.

- Неће ово тек тако проћи, не верујем да се Методије неће вратити. Него кога ће посећивати кад он нема никог ближњег међу живима?

Цигани га сутрадан сахранише по наређењу среских власти, пождригујући преједени белог лука.

Даље, у колонин регистар, неповратно укњижени и колоном пренети следећи артикли:

- брдо, комада 3, именов: Жаженац, Горица и Овшаник;
- поток, комада 4, звани: Болован, Марков, Девички, Којзача;
- узвишење, комада 5, у народу познати као: Грабчић, Гољак, Блазатница, Црвена кука, Стрмењача;
- пећина, комада 1, зову је: Мечкина рупа;
- криш, комада 1, знају га као: Девич;
- ливада, комада 2, питај за: Крну и Каљавицу;
- буче, комада 1, чувено: Дугачко;
- врх, комада 1, високо: Новин вр';
- јама, комада 1, дубока: Вогрља;
- вртача, комада 1, криштена као: Милина;
- кладенац, комада 1, пошкропљен: Килавица;
- илузија српска, немерна: Краљев камен.

III

И рече Господ: ако нађем у Содому педесет праведника у граду, опростићу целом месту њих ради.

А онда су почели да се чују, мало потом и виде. Људи више нису могли да се претварају да сањају. Буђење које се дешавало није имало везе са спавањем. Били су још слабо видљиви. Њихово присуство горе на небу, визуелно је одавао тек бели траг којим су се млазњаци потписивали. Хук чопора бомбардера остављао је други, много мучнији утисак на људе. Са првим мраком кретали су у лов и тек зором чуо се њихов одлазак. Враћали су се пре сунца, крвавих зуба и поднадулих очију. Дању су их замењивали појединци или мање групице, које су тражиле војску а као по правилу налазиле цивиле.

Човек није ноћас ни ока склопио. Није имао снаге за сан, био је сувише уморан да би ноћивао.

Ујутро је ишао да обиђе родитеље, разговарао је са њима и утешио их колико је знао и могао, после тога прошетао по, неприродно живахном, месту. И заиста, улице су биле пуне људи, изгубљених погледа додуше, али чврсто решених да шетају и корзирају, да се посећују и опијају. Неки су му се јављали, неки нису. Знао је да у понашању ових других треба тражити погрешан осећај да је почетак бомбардовања његов лични успех. То што им је он говорио да се не треба понашати како су се понашали и да су људи који их представљају у најмању руку глупи, и да ће их на крају стићи казна, и да не могу против целог света, да им треба памети више него ароганције, они су разумели као његову жељу да се нешто лоше стварно деси а не као упозорење да им се не пише добро, јер је то целом свету било јасно, једино њима није. Живели су херметички затворени у неком свом поимању, које ето није било и његово а из кога он силом није могао. Зато је и покушавао да промени окружење, кад већ није могао да побегне. Али је то залудан посао био и то је знао од самог почетка.

Осећао је презир неких људи док је ходао улицом, и мржњу чак.

Имао је и пријатеља, чак и међу онима који нису мислили као он. Али нису имали моћи да утичу на било шта, ни он, ни они.

Сада је начисто: и он и њему слични, криви су таман колико и ови други. Криви су зато што су пустили, што се нису јаче одупирали и оштрије борили. Он себе оптужује за нечињење таман колико и ове друге за учињено.

Зло је овде давно пустило корен. Срби су вековима невиђено страдали. Једном у читавој историји када се појавила шанса да се нешто промени десило се сасвим супротно томе. Десила се колона.

"Како смо само успели да створимо толико непријатеља пре него смо хтели да се обрачунамо са правим, вековним крвником".

Никако није успевао себи да објасни како је то успело да се уради за релативно кратак период.

Време се променило, не може више да се догоди да једни сатру друге зато што им се не допадају. Ту је грешио. И у томе смо успели, да омогућимо својим непријатељима: довели смо себе у ситуацију да будемо сатрвени.

И сад су неки љути на Човека. Потребан им је кривац као и свих ових година лудовања и губљења драгоценог времена. И опет они нису криви ништа. Крив је глупи и неупућени свет који нас мрзи зато што смо најбољи, најјачи, најлепши, што имамо најдуже курчеве на свету и што њихове жене лудују за разузданим и потентним Србима.

А, опет, с' друге стране чини се и сада велика неправда према овоме народу. Вештим маневрима задњих неколико година систематски је навлачен на танак лед. Навођен је да прави грешке, често је довођен у ситуацију када није имао много избора. Није нам свет мислио и хтео добро. Нису нас светске силе препознале као корисне савезнике већ као опасне непријатеље. Свет и не функционише на хуманим принципима и темељима. Зашто то нико није знао?

Исход, крајњи исход, свега што је требало да се деси, вероватно би био исти или сличан. Али, без обзира, морало је да се покуша са више памети. Требало је пробати да се ствари и догађаји макар одложе. Да се тргује и политизује, да се највише извуче за најмању цену.

Ваљало је и части.

Требало је и поштења.

Недостајало је храбрости.

Највећа је грешка (и дилема): како смо доспели у ситуацију да не можемо да се бранимо и одбранимо? Како се успело у томе да баш цео свет окупимо против себе ?

Лагали су их па су поверовали да су Срби лоши?! Зашто и ми нисмо лагали? Мрзе нас јер смо православци?! Зашто не мрзе Грке или Бугаре? Били су подмићени, лобирали су?! Што ми никога нисмо подмитили да лобира за нас? Требао им је простор за војне базе?! Што им га нисмо уступили за добре паре? Треба им пролаз за нафтовод?! Што се нисмо понудили да им чувамо нафтовод? Мрзе нас јер смо Срби?! Што им нисмо показали и доказали да су Срби добри и да не заслужују мржњу?

Али Човеков рат није глобални рат. Нико не спори да је тако требало да буде, да је морала да се води паметна висока политика. Он се замерио локалној глупости оличеној у људима који су брљали у његовом граду.

Осети негативну и злу енергију уперену у њега па уплашен крену према кући. Кад се приближи каменом зиду старе дедине куће, у којој живи сам, без кучета и мачета, осети олакшање и окуражи се. Присуство духа предака који је избијао из столетних зидова даде му нову снагу.

"Овде ми ништа не могу. Против вас који сте јачи и паметнији од свих, они са улице немају шансе. А да сте јачи и паметнији доказали сте тиме што се преживели и опстали у много тешким и по вас погубним временима. Знали сте како треба чинити и кад је душманин имао неограничено право да вас убија. Ови данас, успели су што нико до сада није, имали су неограничену власт а њихов народ се полако спрема у пропаст" - рече каменом зиду.

Кад се још више поврати, озбиљно се уплаши за своје психичко стање схвативши да се управо жалио мртвим прецима и то ни мање ни више него посредством каменог зида. Ако се душе умрлих и настањују у камену, онда сигурно нису изабрале овај који је запишавао ко год је стиго.

Уми се и хладна вода га поврати у нормалне мисаоне токове. Вероватно мало претерује када размишља о односу околине према њему. Попустио је са живцима свих ових година колико је морао да посматра ствари око себе и да се једе изнутра што није довољно моћан и паметан да их промени. Ни сам некад није био начисто шта је требало чинити. У принципу он је у ствари био само сигуран у оно што не треба радити. Није био равнодушан кад је слушао о злочинима који су учињени над Србима, некад и над блиским рођацима или познаницима. И то га је болело мада никада себи није допуштао луксуз да и другима мора да доказује да му је тешко због тога. Никада није хтео лошијем од себе да полаже било какве принципијелне рачуне типа "ја више волим Србију од тебе" или "мени је више жао што су силовали ту девојчицу".

Али, красти или убијати, па због тога бити велики или икакав патриота, не у такве калупе није хтео ни по цену коју сада плаћа. Поистоветити се у једном тренутку са злочином, чинити злочин ради добрих дела, не то никако.

И шта се на крају десило: народ који је вековима убијан и протериван, који је и сада, у задњем времену, много више пострадао од других, проглашен је злочиначким и ето данас, управо сада, бомбардују га због тога. Убијају га зато што је био убијан. И то због кога? Због оних што су га презриво гледали на улици, што га са мржњом гледају већ неколико година и што су хтели да ослобађају властити народ пунећи своје џепове.

Успе се уз дрвене степенице куле и уђе у њу. Радио је емитовао вести са фронта. Помисли колико је тешко људима на граници, онима што су изложени нападима са свих страна, из ваздуха и са земље. Осамнаест најјачих земаља света плус крволочни и острашћени терористи. Неке од тих људи на граници вероватно су као и њега оптуживали да нису довољно велики

патриоте. Јер, постоје мали и велики домољубци, као што и неко може да буде мало или много трудан, или невин, или као што може да ти буде мало или много непријатно ако те мајка ухвати како дркаш.

"То су и радили: издркавали се по свему што је добро и паметно" - бесно закључи.

Спаси га и од тмурних мисли прекину комшија, сав изгубљен у својој узрујаности. Дobar човек, вредан и поштен, никад није превише компликовао свој живот практично непотребним перцепцијама. Размишљао је и мозгао само о конкретним стварима. И имао просту животну филозофију: кад се појави проблем треба са што мање ломова побећи од њега.

- Они одлазе!!

Разговарају Човек и Комшија.

- Ко одлази?

- Они.

"Они што нису ми а живе са нама, они што се толико разликују од нас да су нас вековима убијали, они што смо ми почели да личимо на њих па смо почели и ми да убијамо. Дал' на њих мисли?"

- Да, баш тако.

- Зашто одлазе?

- Откуд знам човече, што мене питаш? Ено погледај кроз прозор.

Примаче се Човек прозору и угледа колону. Истог тренутка спозна и своју судбину.

Жрец, сав у белим хаљинама, покривен белином од главе до пете, окружен густом шумом и водом, прилази Храсту праоцу. Храст је све: пребивалиште врховног и јединог бога, храм и свето место, уточиште и вечни спокој предака. Око Храста и на њему нема злих демона. Једино што је нарушено у изгледу, од иначе недирнуте природе, јесте дрвена ограда, ред балвана забијених у земљу, која окружује Дрво. Кроз ту ограду може да прође само он. Јуче је обавио ритуално чишћење и дрвета и места око њега. Склонио је сатруле плодове воћа, буђав хлеб и очистио је пехар у који ће напунити медовину. У једној руци свештеник држи, сада, тај исти пехар, напуњен. Приноси га Оцу у нади да ће добити одговор какав ће година бити: родна или гладна? У другој руци му је штит, тежак, обавијен тврдом, уштављеном кожом. Све је овде Храстово, и пехар и штит, и вода и оседлани, бели коњ што га воде иза жреца. Храст се мора умилостивити не би ли помогао да се реше нека текућа питања: жетве, рата, новог племенског вође и најважније, питање водених демона. Овај извор мора бити свети и зато треба бити очишћен. Може то Храст, ако га молитвом и жртвом подмириш. Једног дана, то сада не зна, завршиће храст у овој води.

Али има времена до тада. Створитељски или рушилачки, хучи вода са извора. Какав то може бити извор кад у самом своме зачетку пуста воду да буде бучна? То себи може дозволити само племство међу водама. Другим водама потребни су километри да забрује и уплаше. Стало је и свештенику и људима дугих коса и брада, кожом обучених и обувених, што стоје на околним брдима са упаљеним бакљама у рукама, да обред успе. Желе да остану крај ове воде. Хладнију и чистију за своја умивања нису могли да нађу. А они неумивени не иду свет, не умиру, праве децу, не моле се богу док лице своје не оперу од греха. Зато бакљама чувају обред, стало им је више од свега, да све протекне у најбољем реду. Ако буде тако, сутра могу да почну са крчењем шуме. Треба ће им места за подизање будућих цркава, иако они још не знају да ће их подизати. За винограде, исто ће ваљати, иако они још нису чули за Христову крв. И најпосле за гробља ће ваљати, иако они сада своје мртве пале ватром и непојмљиво им је да свога драгога гурају у црну земљу, црвима на гозбу.

Горе, са брда, над самом водом, кроз густу шуму провирују утваре. Нагрнуле преко себе невидљиве вучје коже, олињале и поиспадалих кутњака. То су старе шумске утваре, не тиче се њих много оно што се доле дешава. Више су ту из радозналости. Хоће да виде по лепоти чувене виле оног племена доле, кад буду из воде голе бежале. Пада сладострасна бала утварска на камен. Слузавоцрвене је боје.

- Он се са мечком рвао.

- Ја сам чуо да је живог вука голим рукама ухватио!

- Не јебите му мајку, људи, претерасте.

- Не вала, о Петровудану ја сам уз ватру слушао како људи причају и то неки што су гледали.

- Да је јак јесте, али знате ли ви бре која је снага медвед?! И, на крају, те се баш нађоше ти да гледају?

- Ма, ја, да ви кажем, верујем.

- Ајде богати, тако сте причали и за онога змијара, да живе змије вата и у недрима носи, да живи са њима и да му кућу чувају па на крају не испаде ништа. Тај се кажу и од гуштера боји.

- Ја нисам причао за тога змијара и немој мени да натураш. Ја ти причам истину: рвао се васцели дан са мечком. Доватили се па уз брдо па низ брдо, уз ливаду низ пољану, на крају се ухвате око неке букве, држе један другог ал' нико не попусти. Држали се тако целу ноћ, кад ујутро попустили и поустали, он јој реко: слушај, иди ти на своју а ја ћу на моју страну. Пустили се и разишли.

- И тај што ти причаше баш сеђаше целу ноћ и гледаше шта ће бити?

- Слушај, немој ти да се зајебаваш са мнош. Иди ти то са ким си навико, ја сам озбиљан човек!

Словените на Полуострвот живееле сосем слободно, без страв; збогатени со злато и сребро, ергелиња коњи и многу оружје, а научиле да војуваат подобро и од самите Ромеи.

Кад се десила њихова колона, онда је било засигурно јасно да треба да почнемо да се спремамо за своју. Ко год је имао мало мозга, по условом да је исти функционисао (а таквих је било), није више гајио никакву илузију да ће се ишта добро, по било кога а поготово по нас, завршити. Посао који се започне на несрећи, било чијој, није имао никакве шансе да се повољно и срећно заврши. То је тако, колико год неки догађаји и аналогии уверавају да је другачије, да су се многи на туђој муци овајдили и да им се ништа лоше није догодило – то је чиста заблуда. Ако поткусуривање некад и окасн, због неажурности историјске доставе, рачун увек стигне на наплату.

Кривац не постоји. Зато што се кривица не да раишчланити. Сви су подједнако криви, па самим тим и нема невиних. А кад нема невиних, онда по некој логици не би требало ни да буде криваца. Јесте филозофски компликовано али је болно истинито. Поједностављено: криви су и они и ми. Ми што смо умирали, они што су рађали. Нас што је било мало њих што је било превише, ми што смо стари они што су млади. Ми што је наше они што је њихово. Они што су нас убијали ми, што нас луде научише, па узесмо да им враћамо, па они што су враћали после нашег враћања. Они што су започели са колонама и ми што ћемо завршити са истим.

А где је ту правда? Нико нама не рачуна пређашње погибије и колоне. Као да је време почело да се мери тек пре десетак година, као да историја није ни постојала до овог задњег лудовања. Наша крв и вековне патње покопане су са неколико погрешних процена. Стотине хиљада људи је спас од смрти и понижења колоном до сада тражило. Десетине хиљада људи је умрло са надом у самртноме ропцу да њихова смрт није узалудна и да ће једног дана правда (спора али достижна) доћи по своје. Данас, јутрос, прошлог месеца или године, све те смрти и колоне су обесмишљене и заборављене. Ми бежимо са жигом убица и силеџија. А јесмо ли стварно то? Хоће ли неко од паметних да стане на црту и каже, одговори на питање: јесу ли ови људи што се спремају за још једну бежанију заиста убице које свет није видео од Атиле и Хитлера? Неће. Неће, јер одговор је прост али није имао ко да га каже, није смео. Криви су колико и други, и невини су исто тако. Али само овог пута. У свему другоме, о чему историје и извештаји ћуте, ми нисмо делили одговорност кривице, него смо само и увек носили бреме невиности.

- Добар дан добри људи!

- Добар дан и срећу имао!
- Како сте? Има те ли врућине?
- Вруће јесте али ако, време му је.
- Јесте време, ама све изгоре. Биће храна скупа а стока јефтина.
- Вала нека буде. Ја слабо стоке држим. Продадо све пролетос кад сам кров дизао. Реко да средим кућу, дако ће овај мој невољник да се жени. Али слаба вајда.

- Ма жениће се, не брини. Неће те ни питати кад му се прохте и кад смогне.

- Ђаво му однео питање. Какво питање!? Нека се само жени не морам ја ништа да знам. Али тешко пријатељу мој. Ем је он некако шунтав, ем неће ни једна да остане на селу. Неће краве да музе, сено да пласти, барабар са нама. Оће оне у град, на службу. Паметне: цео да седи и паре прима за то, па ме после на пијаци зајебава како је скуп сир и кајмак.

- Е, ти га претера....

- Не вала ни мало но ти истину зборим. Неће млади на село, поготову овде де је несигурно. Видиш и сам шта нас остаде: шака јада, све старо и изнемогло. Нема напретка. А ови жене ли се жене, коте ли се коте.

Варош лепа некад била. Спојише се са њом околна села па и град постаде. Општинско место. Али никад даље од вароши са селима окол, уистину није отишла. И то је оно што је било најлепше. Исток варош, имала је све што треба град да има а задржала је у себи све карактеристике села и вукојевине. Права, слатка, најзабитуја провинција. Од улице до улице, од сокака до сокака, преплетали су се контрасти старог и новог, села и града. Исток је ипак, прво и најважније, варош природе: Мокра гора с' леђа, метохијска равница с'преда, јак извор хладне воде у њему.

- Причао би Радоје свашта кад се накриви. Поган је језик имао, али ретко. Волео је да пева мада није знао нешто песама. Деца су се слатко смејала кад би запевао: "мили боже чуда великога иде Радоје курца големога", или кад би на сред сокака опасао учкур (а бог му машала дао) па стао да мокри. Жене би тобоже склањале поглед или покривале очи, ал' не верујем баи да нису гледале. Али што је волео у задње време да прича о политици, о ратовању, о томе како треба да ударимо на цео свет, да се ослободимо (од кога?) и да редом побијемо ове наше. "Не може Србину нико ништа, сестру вам јебем Немачку" викао би острвљени и забалављени Радоје, сумњам ипак од некога подчикнут. Људи ко људи, смејали се, говорили "е луди Радоје", никоме није падало на памет да би рата, а поготову Срба против остатка света, икада више могло да буде. Ма то ратују тамо неке будале, владало је опште мишљење, неће то нас да закачи. Мој Радоје, луди Радоје. Ми смо луди а не ти. Испаде човек знао. Еве ти га

сад, ударило на Србију и црно и бело, и старо и младо, и мушко и женско, и они мушки што једу једни друге у дупе (куд ћеш грђе). Све се скупило, па да се освети што је блесави Радоје певао. Јебо нас отац де га и слушамо. Знаде Радоје, мамицу му луду јебем. Ко зна куд је ноћу све ходао и ко му је дошаптавао. Можда се само правио да је луд.

- Комшија, еј, комшио!!

- Ко зове? Шта је? А ти си комшија?!

- Шта да радим комшија?

- Кад би знао реко би ти, Девича ми, али не знам.

Откуд би знао? Да нешто зна не би био комшија. Био би неко и нешто. Могао би да одлучује и да даје одговоре. Да је нешто знао не би гледао њихову и чекао своју колону, него би на време одјездио, ко паметни што су. Био би сам себи колона. Али није знао.

- Е, мој комшио....

Што ми даје кључеве? Нешто да усфали, ја сам крив. Мало имам своје муке него још и томе да мислим. Врати ли ми он крамп, што му га дадо још зимус? Шта му и требаше по оном мразу? Не иде да га сад питам а не иде ни после сам да га тражим. А ако га ја не потражим, други ће га наћи. Е, муке моје.

- Крамп ти је у итали и збогом комшија.

- Који крамп.....?

Набрајам даље:

- косовске битке, више комада, и то овим редом: 840-е жупан Властимир чеко Бугаре и туко се са њима неколико следећих година; 1072-е Бодин син Михајлов дизао устанак, против Византије, бем ли га; 1165-е Немања потуче византијску војску која је била под водством његовог брата Тихомира (и кад Србин победи Србин изгуби); 1287-е видински кнез Шишман умал' главу не изгуби у Хвосну (којег је ђавола и тражио ту); 1389-е главе изгубили Лазар и Мурат, Вук образ, Милош ушо у легенду а Бајазит постао цар; 1402-е овде се тукли Стеван Лазаревић с' једне стране и Ђурађ Бранковић, ћесар Угљеша и нешто Турака са друге; 1409-е опет Стеван Лазаревић сада против брата Вука; 1448-е Сибинјанин Јанко бива потучен од Турака; 1454-е исто задеси и Скобаљић Николу; 1689-е Аустријанци код Качаника изгубили (у ствари ми највише ту најдебали); 1912 најзад српска победа; па опет 1918-е (ништа им тада нисмо вратили, опростили им); 1945 нови пораз (добро сте прочитали није 1941, тад је рат почео а изгубили смо наведене горе године); 1999-е косовске битке завршавају у колони;

- књиге крштених, венчаних и умрлих;

- виноград одузет четрдесетидевете;

- сан Пресвете Богородице;

- перо пауново уденуто у шешир;
- колекција значака, плус две ударничке (Шамац – Сарајево и Београд –
Бар).

***Кријемо наше светиње и жене нам данас говоре да смо будале
да смо разум изгубили јер пред њима као јагањци стојимо.***

IV

Зашто волети ово место? Због чега не мрзети ове људе који лудују околу, кад је евидентно да у некима од њих има мржње? Колико човек има разлога за прво још мање има потребе да не буде ово друго. Али није све једноставно ни у много мање компликованим срединама а да не говорим о овој од које и бог и ђаво дигао руке поодавно.

Родно место је као дрога, најјача дрога. Завистан си од њега, навикнут и никад се не можеш "скинути". Твоји су и они што те бију и они што те бране. Где год да одеш, увек ће те неко нападати и, можда, бранити. Али у туђини туђа те рука бије и мије. Овде је све твоје, јест да те више боли али ти је и одбрана слађа. Зато волети родно место, нема другог одговора, до једноставног: зато. Због чега не мрзети неке људе? Јер си различит, ако би и ти њих мрзео, каква би разлика била сем разлога, који је најмање битан.

Живети и ћутати. То је једини начин.

Али како данас то постићи?

Рат је попримао своје озбиљне облике и бивало је све јасније да је то једна озбиљна заједница. Све што је изгледало, првих дана далеко, "тамо негде", пришло је и непозвано покуцало на свачија врата. И требало је, због њих је и почело или је макар тражени разлог нађен овде. Бомбе су падале све ближе, чули су се и дању и ноћу, авиони нису престајали да круже изнад града, телефонске линије су престале да функционишу, а пале су прве ратне жртве на земљи.

Где год је могло да се дохвати од Срба дохватало се. Мало амо мало тамо, скуп се таман толико да теби више не треба да пострадаш добро. Избор жртава, наравно није био пробирљив, радило се по систему дај шта даш. Цивили су били на цени јер знају бандити да то има најтежи психолошки ефекат. Убиство или силовање детета натезе утиче на психу онога коме је намењен злочин. После таквих догађања у човеку се могу појавити само два осећања: или да узме пушку, па да бије где стигне не бирајући много притом кога бије или да бежи главом без обзира, што даље од овог пакла, где је разум давно изгубио битку са демонима. У оваквим случајевима паламуђење о томе како не треба генерализовати злочин и злочинце није нити пролазио, нити био пожељан. И најхрабрији разумници и контраши устукнули би пред таквим дешавањима. А било их је.

Наш главни јунак, именован Човек, тако прозван од нас немаштовитих и невољних да му сад по старе дане кумујемо, и тих је дана био у перманентним премишљањима и душевним кризама, око свог статуса у заједници и комплекса кривице који му је наметала околина. Знао је он,

разумски, да је сто посто у праву, није никада посумњао у своје честите намере и могућност да тачно разлучи добро и лоше. То уосталом и није тако тешко. Не чинити другима оно што не би волео да раде теби и готова ствар, тај императив је основа моралног понашања и ништа више од тога није било потребно да се чини.

И није ништа крив, на крају крајева. То што им је говорио: "не слушајте те будале, они не знају ништа" или што им је спочитавао да није добро чинити ово или оно само зато што си тренутно у позицији, због различитих разлога или власти на крају крајева. Уз повремене излете подршке различитим политичким опцијама, које су биле противу важеће светописмене политике, у коју нико није смео ни да посумња а камоли да је напада небираним речима, то је био сав његов "грех".

"И опет на крају, данас, кад је овај рат почео, мене гледају попреко на улици" - гласно изговори.

Онима који су данас евидентирани као нове жртве бесмисленог рата није уопште више било важно ко је крив.

Свакодневни живот се из дана у дан све више компликовао. Није више било хлеба у пекарама (ти што су га до јуче месили и пекли, отишли су), нити намерница по трговинама. О новинама или цигаретама да се не прича, боље је. Бензин је почео да се издаје у ограниченим количинама, на бонове, донета је забрана точења алкохолних пића (коју нико није поштовао). Како тако се пролазило са струјом и то из простог разлога што је одласком првих колоника нагло опала потрошња. Стока која је пуштена одласком комшија глумарила је по улицама бесциљно, гладна, непомужена и неизтимарена. Било је много те стоке, тако да ни они који су се трудили да обогате своје сточне фондове нису могли да очисте улице од тих нових појава.

Улице су и даље биле живе, што од ових или оних а највише због беспослене војске, које је било разних типова и калибара и која није знала куд ће са собом. Стизала је и дуго очекивана "војска из Србије" за коју се испоставило да је сачињена од људи цивила, сељака и радника углавном, који су силом прилика довучени ту, не баш много вољни да понављају Цер или Колубару. Један део њих се одмах уклопио у трендове обиласка туђих домова, напуштених а богами некад грешком и наших, и олакшавању истих од свега вредног или корисног.

Слика хаоса се полако употпуњавала. Симптоми колективног лудила већ су се назирали. Свако је налазио начина да учествује у томе. Процес иницијације уопште није био компликован, чак није био ни неопходан. Манифестације су разне: неко хара комшије, други падају у неизлечиву депресију и дижу руку на себе, једни пале, други пију до бесвести има и оних којима је све једно и равно, којима у животу ништа више није важно и који су

равнодушни до имбецилности. Наравно, било је и оних који су били свесни ситуације, који су трезвено покушавали да похватају нити и да организују живот у новонасталим околностима али њихово делање било је у сенци хаоса и неприметно.

Онима што су ноћас и данас убијени и то није било битно, чак би се, са допуштеном слободом, могло рећи да им је било све једно.

Без обзира што му се гадило и на саму помисао да изађе на улицу, Човек пође пут родитељске куће, да обиђе старе родитеље и да узме мало хлеба, од оног којег је мајка сигурно испекла. Уз пут се сети да ће вероватно недостајати лекова па помисли како би било добро да јој купи неки (иако искрено није знао које пије) за залиху. У оближњој апотеци врата бејаху отворена, лекови разбацани по поду, инвентар поломљен а неколицина, њему познатих људи, пребираше по поду, бауљајући, скупљаху кутијице. Клекну и он, иако га неки погледаше са подозрењем конкуренције. Насумице и наслепо је кобајаги тражио, иако ни једног тренутка није знао шта у ствари треба да гледа. У тренутку му се слоши и једва смогне снаге да изађе напоље, па кад се поврати, даде се у трк у жељи да побегне што даље од тешких апотекарских мириса. У трку се мало не судари са два војника који су на главама носили некакав гоблен тешког рама, сигурно метар и више дужине (или ширине), који га испсоваше и добро је што прође само са тиме.

Још у дворишту родитељске куће осети мирис врућих хлебова. Тај мирис га поврати у детињство, на кратко додуше, сети се лепог периода кад се живело тихо и мирно.

- Хвала богу да си се сети да дођеш – рече му отац – бринули смо.

- Немој да бринеш стари неће гром у коприве.

Погледа по познатим стварима, завири најзад и у шпајз, проњушка, омириса, грицну, кући ли је, што да не. Поједе и специјалитет родитељске куће, кајмак у врућој киселици. Кад је завршавао отац га позва у собу.

- Узми и носи са собом. Никад не знаш кад ће ти затребати. Поготову што код тебе ни ја нисам начисто од кога ти већа опасност прети.

Виде у очевим рукама малу "седмицу", породични пиштољ којег је заборавио и да постоји и који је отац пар пута употребио на свадбама, па га је и он негде затурио и с' ума скинуо.

- Забога тата шта ће ми то, да гађам авионе са њиме?

- Не спрдај се, него узми и држи за сваки случај. Сам спаваш у оном камену и не знам зашто бар сад не дођеш и кући са нама будеш?

- И то је наша кућа, дедина. И њу неко мора да пази, поготову сада. И немој да понављамо исту причу.

Било како било, наш Човек заврши са пиштољем у цепу при повратку из родитељске куће. Био је то кључни моменат његове судбине. Све би у

његовом животу било потпуно другачије да тада и у том тренутку није имао то гвожђе у цепу. Али, имао га је.

А сунце је немилосрдно осветљавало овдашњу духовну голотињу. Некаквим својим скаламеријама крвници одозго су растеривали и најмањи облак у зачетку. Нису дозвољавали ни на тренутак, ни дању, нити ноћу да се предахне од њиховог хука и брујања. Олакшање би се осетило једино кад се чује експлозија јер се бар у том кратком тренутку неизвесност прекидала. Људи би помислили "добро је, овога пута претекосмо". Ноћу је од силног шенлучења и језивих кућа-бакљи било још и горе, тако да уз већ поменутог лудила на небу чак ни демони нису излазили из својих јазбина и брлога.

"Само да хоће киша да падне, макар пола сата" - помисли Човек.

Зашто киша? То није знао да одговори. Није му било јасно какво би му олакшање донеле падавине. Можда подсвесно жели да се људи склоне са улице, да их не гледа и да га не презиру.

Из мисли га прену чудесан приказ који угледа испред себе. На запрежним колима, која су вукле две краве, лежала су два беживотна тела. Кола су пратили Цигани, њих десетина. И убијени су били они. Чу коментаре како се банда ноћас спустила у напуштено село, у коме су остали само Цигани, и како су се на њима иживљавали до свитања. Два младића убили су метком у главу и зато су им сада оне и покривене пешкирима који су натопљени крвљу. Одвели су им и неколико девојчица и они сада и за њих страхују. Убијене воде у станицу полиције, мада искрено немају појма зашто то чине али у овом тренутку они не знају шта би друго радили.

"Ето и Цигани између две ватре, плаћају своје цене".

Они их кажњавају зато што нису пошли са њима а нас није било да их заштитимо кад су већ остали.

Осим морбидности саме слике и nelaгодности коју је као таква оставила, нико се претерано не узбуди због циганске смрти. Чини се ни они сами не много, срећни што нису међу онима што се труцкају метохијским трошним калдрмама.

Није ни замерити народу. Свако је имао своје прече смрти које треба ожалити и сузе су морале да се чувају за своје. Смрти је било свакога дана све више и извесно је било да ће бити још. У таквој кошмарној свакодневници убиство двојице Рома није могло да бог зна колико поремети тренутно стање.

Кола са убијеним путницима одмакоше улицом. Човек крену за њима па стаде и сети се да није тамо кренуо али се предомисли и настави.

- Да човек зна кад глупост почиње да се рађа па да је одма' удари у главу. Да се не запати и крене да се развија него у зачетку, ко змијче кад

убијеш. Ма, да можеш брлог да јој нађеш па то да припалиш пре и него се јаје глупости снесе. Да се спали ко вампирско гнездо. То кад би могло, свет би био много срећнији. Не може се скроз глупост искоренити али макар само она што се прави паметна. Најопаснија ти је глупост што претендује да памет буде. Ако је пустиш да се размаха, склањај јој се са пута. Кад порасте не можеш јој више ништа, док сама себе не прождре а то богами зна да потраје некад врло дуго. Наши стари су одвајкада водили рат против глупости. Свашта су покушавали: пујдали богове на њу, пробадали је глоговим колчевима, посипали врелом водом, крстом је истеривали. А она преживљавала, мењала облике, маскирала се. Знала да буде ту поред тебе а да је не препознаш, еволуирала, што би рекли ови данашњи. И данас се чудимо што више не знамо 'де је а 'де није. Данас ти је најгоре. Сад памет мораш тражити по буџацима а глупост само на местима где се умни ти такозвани крећу. И памет кад нађеш а шта ће ти, бога ти? Куд би са њом, па то никоме више не можеш протурити, човече?! Па ко још на памет, забоба, полаже? Па то се сада може купити колико то воља и то за ситну пару. Али глупост би требало тражити, па кад је нађеш а могаднеш, право по глави отровној.

-Не дајте људи изгоре кућа!!!

Колона те не пита ко си и шта си, колико година имаш, које си школе изучио, имаш ли деце, чији си. Боже сачувај. Уопште је не интересује и никако не можеш да јој се наметнеш са таквим темама. Таман се припремиш да покажеш диплому, или да је поздравши од стрица а она те преприша. Потпуно те игнорише, све јој је једно. Има своја правила која су проста и која се састоје из једног јединог члана, који гласи: "или си у колони или ниси". Колона ти је најверодостојнија пројекција како би требало да изгледа комунизам. Сви су једнаки, сви од колоне узимају колико им треба а дају једино себе и то више као идеју а мање, или никако, као физичку посебност. Поред тога колона јесте и нека врста задруге, ипак је то скуп више индивидуа, различитих по својој природи а суштински идејом повезаних. И колони су сви исти. Она на њене сочинитеље гледа као на своју децу, што и није потпуно тачно. Јер они који су у њој, породили су је, а не она њих. Али и да је прва идеја блиска истини, па 'де сте чули да мајка једе своју децу (осим у неким специфичним случајевима које је природа изрежирала и који немају много везе са људима). Па где сте чули да мајка одваја своју децу (осим кад су краљевске и династичке ствари у питању а шта се то нас тиче). Ако 'оћеш да се истичеш, као "ја сам неко и нешто у овој колони", онда немаш никакве шансе. Не бренује те, не ферма, не шипа, не шљиви, не јебе те ни два посто. Мораш да идеш по њеном такту и да заборашиш на своју умишљену посебност (немаш је, чим си у колони). Има да

слушаи и онда си сигуран, стићи ће где је колона кренула и онај први и онај задњи у низу (ако те неко не уцмека уз пут, али за то није она одговорна). Онај први је ближи циљу, где се кренуло, а даље од дома који напушта, задњи је пак увек ближи своме завичају али ће увек последњи стићи на колонално одредиште (које је опет прича само за себе и која ће бити испричана неком другом приликом). Локалне курве и сеоске луде, барабар са виђенијим људима, руку под руку, кренуле се у колону. Равноправно без разлике. Први пут су изједначили своја права пуки сиромаш и најтрулији богатун. Право да беже истом колоном. Могућност да беже, избор да одлуче у једном тренутку имаће сви. У колони ће једина разлика постојати у квалитету превозног средства. По статусу у истој неће бити никакве разлике: нико нема никакав статус у колони.

- Не бих се сложио. Колона је некоме мајка а некоме маћеха. За некога тачно зна где га води, док другог тера насумице. Те друге води, па где стигну. Кад се отргну од ње и више не буду део њен, њој колони, биће сасвим све једно шта ће се десити са њима. Прво набројане увек одведе и топло ушушка тамо где се већ годинама припремају да оду.

Неко је пуштао разнобојно цвеће низ реку. Прозрачна вода миловала је латице, хладноћа исте давала је цвећу свежину, брзина изгона удахњивала је живот бојама. Је ли то неки обред? Ко пушта цвеће низ воду? А није Ђурђевдан. А, реци мило, жива, смеје се, прија јој, уопште је не интересује повод овога дешавања и начин на који се оно одвија.

- Види колико јој је дупе сигурно женско носи.

Даље набрајам:

- сировог дувана, пола киле и једна пљоска ракије;
- змијска кожа, осушена;
- кућа остављена, авлија запуштена, стока пуштена;
- коса оклепана, комад један;
- кула ораха са бегом на челу.

И писах ја, смерни Павле, у кући Петка дијака, и саписах му душеспасну књигу у дане султана Селима Другог, цара турског. Тада би велика туга светим и божанственим црквама....

Новин вр' изнад Краљевог камена.

Краљев камен изнад Вогрље.

Вогрља изнад Трговишта.

Трговиште изнад Белих Вода.

Беле Воде изнад Стреочких бачија.

Стреочке бачије изнад Пљосне.

Пљосна изнад Лојза.

Лојза изнад Грабља.

Грабља изнад Истока.

Исток испод Извора.

Кроз Исток река.

Река кроз равницу.

Метохија.

- Крстом а не мачем. Људи моји, народе божји, чујте ме и слушајте. Крстом смо требали да се бранимо. Хришћанске врлине да ставимо испред себе, њима да се штитимо и бранимо, њима да нападамо и бедимо. У хришћанске врлине, можете претпоставити, не спадају похлепност и завист, мржња и необузданост. Исукати врлину, браћо и сестре, Срби и Српкиње, па са њом јуриш на непријатеља. Да правда и истина увек буду на нашој страни па и кад страдамо да будемо победници. Знам да се вама чини да та далека, божанска, правда можда није баш нарочито примамљива. Ко велите, дај сада да живимо и преживимо па ћемо за после да видимо. Али како да преживимо питам ја вас, то је питање које вам постављам? Зар по сваку цену? Зар да нас се потомци, који ће сигурно бити паметнији од нас, стиде док је века и света?! Греше они који вас подстрекавају и уче да материјално може бити вредније од божјијег. Лажу вас и терају у заблуду када вас гурају да убијањем градите деци будућност. Гола сила, коју, узгред буди речено, нисмо ни имали колико би требало, и да смо је имали није могла дати дугорочне резултате. Нека вам само на памети буде да су нас овде шестстотина година убијали и терали у збегове, па ето остваросмо и да данас страдамо. Нисте ваљда мислили да сте паметнији од предака ваших и да сте знали оно што они нису умели. Нисте умислили, није могуће, да ће те баш ви знати да решите ову несрећу, што се изгледа овде. Бог није са вама ако није искрено у вама. Брига мене дал' сте омрсали или сте преславили, хоћу да искрено приступите у себи и покушате да будете добри а они што су већ добри да буду бољи. Никад, браћо и сестре, не чините оно што не бисте волели вама да се чини и ништа вам више од божјијег и Христовог знања није потребно да би сте били добри хришћани и предака заслужни Срби.

Јеврем је вук.

Није ли вук стално у покрету, у потрази за храном, самим тим и за животом? Зар није велики и срчан борац, самотњак или у чопору? Зар не зна у борби, за живот или част, да победи или да умре? Зар није спреман да себи одгризе ногу кад упадне у кљусу пре него падне у ропство? Србин.

- Не циликај вешцу стари, но набрајај, ти си најстарији, ђаволе један а њима ово није првина. Требало би ти да знаш, ако ко зна, јер су тебе још у давна времена из воде изгонили.

- Овако: преко хиљадучетиристине година има од кад су колоном стигли и друге у збеговима истерали; хиљадудвестадеведесет година како су нас из воде уз помоћ Перунову и ових других измагијали, па ми аветињскиколонално у брда и пећине заждили; деветстотинаиосамдесет (или мање, старост, заборавља се) како су онда Дабога у воду гурнули и у ђавола праметнули, да преваре новог газду и да се не замере; пре шесстотинаидесет година преко Поља Косова колоном су (много њих не сви) у небеса отперјали; има тристотинеидевет година кад су уз Чарнојевића истим путем којим су и дошли, преко Дунаво (много њих не сви); дочим су онда то поновили са Јовановићем пре двеститинеишездесетидве године (мало њих не сви); педестиосам година испред овога привезбавали су се за ово данашње; јутрос видим кренули (много њих скоро сви), доведоше време на нулто стање, да се мери пре и после њих.

V

Некакав метеж и тупи ударци налик експлозији, која себи није дала маха, обележише иначе немирно јутро. Авиони нису ни престајали да лете и да истоварају своје смртоносна товаре по околним положајима војске. Али ово што се чуло, нема ни пет минута томе, није потицало од авиона и то је Човек, иако не вичан војним стварима и оружју, засигурно знао. Дилема је брзо била разрешена повицима са улице и трком људи према месту догађаја.

- Шта се дешава – упита Човек једног познаника на улици.

- Пришли бандити горе на брдо, па гађају минобацачима!! Ено једна паде код чесме - одговори му пролазник па отрча у том правцу.

Више од самог гранатирања зачуди га однос људи према томе, ових истих који су трчали да виде где је пала мина, не базирујући се на страх, као да се ради о циркуској поворци у премијерној паради а не о гвожђу које сеје смрт.

Убрзо се зачу још једна карактеристична експлозија и тако се до поднева све то понављало у једнаким временским размацима. Претпостављао је да су ти размаци проузроковани променом положаја оних што су гађали, не би ли били откривени а нису ни у сну могли да претпоставе да их нико није цело пре подне узимао за озбиљно. Тек у раним поподневним часовима одговори се ватром одоздо и ови горе вероватно после првог хица повукоше се у вукојебину, да смишљају нове начине убијања ни кривих ни дужних.

Биланс напада, сем мање материјалне штете, бејаше занемарљив и брзо догађај паде у заборав.

Човек је у своме дворишту седео у хладовини, дебео и висок камени зид су му омогућавали да непримећен слуша шта се збива на улици, мада и није нарочито обраћао пажњу на то. Чврсто је био решен да излази из куће што је могуће мање и то само кад мора. Донео је одлуку да бојкотује и рат и све што се дешава у његовој непосредној близини. Најбоље би било када би мога све то да преспава али то наравно није било могуће.

Неко му закуца на капију. Па не чекајући да добије одговор или одобрење окрену резу и уђе. Препознаде свога Пријатеља, човека којег је волео и са киме је заједно од детињства. Већ је то помињана персона у овој приповести.

Пријатељ је увек био човек чврстих принципа и кристално јасних моралних уверења. Кад има принцип и кад стане на позицију неког уверења. Пријатељ на ствари и догађаје некад, додуше, реагује и исконски, да не

кажемо нагонски. У суштини, он је народски човек. И он сматра да политика коју воде моћници на власти није добра али понекад помисли да другачије и не може да буде. Он је поштен човек, није згорег рећи ни по други пут. То је можда најважније. Он и Човек су два демократска мускетара једне велике вароши или малог града, тамо негде. Али, не иде им подједнако исто: њега околина другачије види и схвата. Скоро да нема ни једног човека који га мрзи (за разлику од Човека којег доста њих мрзи без икаквог разлога). Нико му не замера што говори исте ствари као и Човек, а овај има стотине проблема због тога. Он можда то ради на другачији начин, можда зна да се додвори руљи. Човек то ради другачије, покушава грубо и на вербалну силу да промени људе. Човек можда у потпуности и не разуме свој народ и своје суграђане (иако он мисли да је супротно). Не схвата да је можда глупост коју им замера у ствари страх. Борећи се против људског страха он мисли да искорењује глупост. Пријатељ је ожењен, породичан човек, коме не иде лоше ни у животу, ни на послу. Зато је Човек понекад сумњао у Пријатељево искрену оријентацију. Јер било му је чудно: како то да су на истој страни, на истој линији, он најебава а Пријатељу иде сасвим добро. То би понекад помислио, кад би му било тешко, у тренуцима оскудације, али би се брзо посрамио што има образа да посумња у најбољег друга и поврх тога још и кума.

Знао је да је код њега дошао да се жали и кука, због свега што се дешава околу.

- Видиш ли шта се ради? Ни у сну нисам сањао за неке људе да су такви. Чак су ме најмање разочарали они од којих сам то искрено очекивао.

- Де, де, смири се, куд ниси могао да промениш ништа за свога досадашњег живота, илузорно је да се сада толико трудиш.

- Ама човече не пада ми напамет да било шта мењам, једноставно констатујем и нервирам се.

- Шта си то видео, те си тако љут?

- Шта сам видео? А шта нисам, брајко мој. Претворили се људи у немани најгоре врсте. Отимају и пале, носе туђе па тиме ките своје домове. Како могу да спавају у томе? Не кажем да сви то раде, чак и мањи део али се не види како ми не крадемо него се види како они то раде, ма колико их било, па се стиче утисак да сви то раде. Е, па, ја нећу да се мирим са тиме. Не желим да ме било ко идентификује са таквим створовима.

- За утеху, стварно нема ко да те посматра и идентификује. Остали смо сами са собом.

- Баш зато и морамо сами себе да обележимо. Морамо да урадимо нешто да се стане овом лудилу на пут. Морамо да мењамо овакво стање, макар нас то главе коштало.

- То ти је једино извесно.

- Нека је, али морамо.

Знао је Човек колико је упоран Пријатељ кад нешто науми, поготову кад стварно поверује да мора тако и никако другачије. А сада је био у праву. Али, сумњао је Човек, ту се ништа не може променити. Па на неке људе се није могло утицати у много нормалнијим временима.

- И ето сада кад сам долазио код тебе, отерао сам неке младиће, што хтедоше да упадну у кућу мојих комшија. И запретио сам им да ћу их све побити ако још једном приђу. Мало су се нећкали, бејаху наоружани али се повукоше јер су вероватно мислили да сам ту кућу одвојио да је сам похарам, па су се солидарно повукли на други терен, не знајући ко стоји иза мене кад сам тако дрчан.

- Ниси нормалан! 'Оћеш да те неко убије, будало једна?!

- Будала не будала, ја не желим да стојим и гледам како неко каља углед мене и мога народа.

- Јак ти народ – покуша Човек да се нашали.

- Какав је такав је, мој је и ја га волим више од ових лопужана и паликућа.

Разговор је трајао још дуго. Углавном су понављане исте приче само са другим актерима и наравоученијима. У неко доба Пријатељ крену, поздрави се са другом.

- Одох да видим да се нису вратиле оне вуцибатине.

Биле су то последње речи које је друг из детињства чуо од друга из исте улице.

Стаде да размишља о комшијама и кући коју је његов исписник узео у заштиту. Колико је људи живело унутра никад неће сазнати. Излазили су само кад су имали потребе за послом, и тада су капије хитро затварали да не би случајно неко макар и делић унутрашњости видео. Нарочито су крили своје жене што је у Човеку увек изазивали некакву еротичну недоумицу о томе какве су то жене чија кожа не види сунца цео живот. Некад би размишљао о белини њихових бедара и не ретко су се таква размишљања слузаво завршавала. Породицу је водио старац, глава фамилије, који се понекад појављивао у чаршији и кога су махом поштовали и једни и други. Знао је да испоштује другу веру и обичај али није одступао од свога, па је био уз све идеје које су биле доминантне у његовом народу. Само се разликовао од већине по методу остваривања циља, за који је сматрао да не треба да буде насилан и преко лешева, него стрпљив по принципу "чије овце тога и планина". Сретао би се некад са старцем и обострано би се јавили један другоме. Рано зором су отишли, пре пар дана, тако да није видео кад се то десило. Ето није ни размишљао о њима да их овај сад не помену и да му одмах не паде на памет задња свадба коју су правили и делић лица младице,

који је успео да види са прозора, а која је седела у раскошној лимузини. Причало се по околини о њеној невероватној лепоти и по читавом богатству које је дато за њу.

"Пусти сад све то" – посрами се у себи Човек - "треба касније да нађеш ону будалу и да разговараш са њиме да се кане ћорава посла".

Еврисем да васкрсне ог и разидут се врази јего и да бежеш од лица јего ненавидештије јего.

- *Нас је још краљ Александар, тријест и неке, грдно зајебао. Зареко се да нам подигне зграду, де ће да будне соколско друштво и све трошкове да ће он да сноси, па нам дојавио преко својих људи да почнемо да градимо. Ми почели па и завршили, а он на крају уместо пара стиже вест о његовој погибији у Марсеју, триестичетврте, и рачун за порезу, негде триес'ишесте. Како смо се ми после пребили за дугове трговцима и мајсторима, то наша душа зна.*

У пролеће су почели да се спремају за колону. Свако на свој начин, према могућностима и потребама. Куфери стари спуштани су се са шифоњера, овлаш се са њих скидала прашина, отварали се и тако отворени остављани су да чекају, да се види шта ће и како ће, колона да се приупита има ли места и кошта ли шта.

- *Џаба гледаш деда, није то твоје. Твој је на тавану. Мислили смо шта ће ти, куд ћеш са њиме? Рачунали смо да ти другог пута до на гробље нећеш имати а за тај пут ће ти требати други сандук а не овај твој војнички. А склонили смо га и да ти буде даље од очију, јер чим би га угледао стао би да причаш како ти га је Недић лично поклонио у Митровици 1942, иако никад ниси знао да објасниш: што баш теби и зашто баш сандук а не рецимо неки орден. Није ни било време, раније, да се помиње где си рат проводио, па га гурнумо на таван али га никад ниси скроз заборавио. Сетио би се увек и само, добро се сећам, кад није требало. Шта је, катанац зарђао? Не вреди, не можеш га тако отворити. Дај клеишта. Тако, тако, са те стране ...о човече не тако... дај бре мени... тако ти бога.*

Жене сеоске, из чисте обести, после измислиле и свачега придодале, како је Радоја караконџула јанула, те га је вијала целе ноћи уз брдо низ брдо, док није исцрпљен и изнемого душу испустио, не сачекавши прве петле. Доконе жене, шта ћеш, у то време слабо подјакхиване, нађоше мртвом Радоју смрт да загорчавају.

- *Куд ћемо, шта ћемо? Куд ћемо и кудер?*

- *То нико до колоне не зна. Не брини. Наћи ће она пута. Никад до сада није оманула. Још се није десило, од кад је света и века, да уђеш у њу а да после нигде не стигнеш. Нађе ти она увек место за истовар.*

- Мани се деда ћорава посла, тако ти Светог Василија (помери се). Ја се овде приупитујем има ли уопште места за тебе а ти би ракијску бурад да носиш. Шта ће ти ракија, оћеш да се жениш, па ти треба за свадбу? Давно си ти попио свој првенац. Мичи ми се с' главе. Не, не може ни оно мало, ни једну флашу не може. Треба децу да превеземо. Дедер, водите га само да ми не смета.

- Знале су караконџуле да појашу, лампир да заскочи, вила да те занесе. Прича се да је тако било у старо време. Сад, да се нешто чуло од кад ја памтим, нешто се не сећам. Мора да је бивало, само људи не знају. Није увек онако како видиш и како изгледа. Свакој смрти и несрећи не можеш увек у крај да ућеш. Теби се чини да јеси али није тако. Да ти кажем ја не слушам шта пијани људи причају. То су ти будалаштине ракијске. Вићали пијани људи вуда и слонове како се напајају на извору. Кажем, не зна се за скоро (ако прескочимо Радоја јер се за њега не зна баш све потаман и причају жене свашта) али се за неке нагаћало. Кад се изгуби Обрен Ђулибрк, то памтим или кад полуде оно девојче, кћер судског позивара. Обрена никад не наћоше. Причало се да су га сућаје осудиле, растргле и појеле, да му је тако било предсказано још у колевци и да није имао куд од усуда. Неки су натуцали, додуше, да није баш тако, да је он од дугова утекао, да је са касом предузећа под мишку сео на воз па се негде по Босни скрасио. Још веле да се и дан дањи лажно преставља и да тамо, у тој Босни, има жену и децу. Овде ћеш свашта да чујеш а ти веруј ономе што ти је милије. Све ти је једно. Ако ме приупитујеш за оно девојче, за њу ти још мање могу рећи. Она је била сасвим нормална док јој мајка не умре. После тога, мало по мало, увуче се дете у себе и тако остаде. Сеоске опајдаре су после причале како она неки мајчин грех из младости испашта. Лампира ако је и било у скорије време, о томе би њихове удовице најбоље могле да знају или укућани ако нису били ожењени. Ако је и која удовица занела, скоро увек се знало ко би могло да буде отац а то никако није бивао гробник, но увек неко из комшилука.

- Ја се понекад приупитам да ли ти вампири и караконџуле стварно постоје?! Није ми ту баш све јасно, нисам школован али сумњам. Знаш ли бре ти да и они што гину на телевизији кад гледаш, не умру изистински него кобајаги. Проспу им црвену боју, да личи на крв, по кошуљи па изгледају да су мртви. Бојим се да то није тако и са тим вештицама. Измислио докољан народ богати, нема шта да ради зими, а пије ли пије, па пијанице кишем то после вићале. Де бре, кад си пијан можеш свашта да видиш и свашта ти падне на памет. А, опет, ето за оног Радоја, што је скидао панталоне по сокаку и махао чиме је махао, кажу ето за њега да је од караконџула награисао. Не може човек крај да ухвати. За све ти је то крива ова телевизија што трује и старо и младо.

- *Ево га опет. Ја ћу од њега данас тачно да полудим. Па куд је он луд, макар ће нам заједно бити лепше и лакше. Мани ланац, какав ланац? Па ако носи ланац, онда ајде да водимо и куче ал' под условом да твоје место заузме.*

- *Законски некако да се договоримо. Мислим ако треба законски, како ћемо ми ујутро. Зна ли се 'де ће ко? Па чекајте људи не може то тако, неорганизовано. Треба план да имамо а не празне приче да причамо. Ја да будем задњи у колони, то ми не пада на памет. Не кажем да морам да будем први (мада...) али ни последњи никад нисам био, па нећу ни сада. План нам је потребан, нови људи за сутра. Не можемо више овако. Ајде унапред да се договоримо, да не буде сутра стани – пани.*

Шарене се тегле слатког и џема, смеше се са полице, позивају да се узму и пробају. Гости траже и божјићне колаче.

Ко ће књигу? Ко ће каму ?

Неко плаче за својим, други мерка туђе.

Време је да се поломе последњи прозори са лоптом, да се ураде заостали домаћи задаци, да се откаже први љубавни састанак, пушчана цев да се очисти, свадба да се прекине, беба на пола материце да стане, покојник у кући да остане. Време је да се крене, јутром, никако вечером, због напретка. Оставити овас и пшеницу, грозђе и вино, само хлеба мало понети, ако кога успут саране, да имају штагод на гроб да оставе, како је редно и ваљано. Време је, мајку му, баш је време.

- *Најбоље ти је сад време да заскочиш неку жену. Коју? То ти сам изабери. И коју ниси мого ни у сну да освојиш сад ћеш можда моћи. Видиш да је крај свету. Дошо судњи дан. Не знаш шта носи ноћ а шта доноси јутро. Осећају то и оне. Зашта више да је чувају?*

Дај кош, дај кукуруз из њега. Може ли међа да се носи? Може ли земља да се једе? Исправисмо све неправде. Више није битно чије је шта и колико има. Шта да се ради са свађом међубратском, куда са њоме? Дал' овде да је сакријеш или са собом да је понесеш а не би ли ти затребала у туђини?

- *Преброја ли ко рибу у реци? Зар и то да оставимо? Њу би требало понети, она није ничија а уједно је и свију. Ајде да се потеря макар узводно, макар низводно. Да је потрујемо, најбоље би било.*

- *Икону да скинем.*

- *Ујутро колона има да буде. Немој неко да касни. На време да се крене, колона неће никога чекати ма да јој је из очију испао. Тебе ће понајмање. Уместо да си срећан што је уопште имаш (други би све дали за њу) ти се још и мрштиш.*

- *Остаде ми брашно у воденици и петина воденичног камена.*

- *Јели неко видео деду?*

Луди Радоје.

- Немој сутра неко да кочи колону. Немој без питања да улази или излази из ње. Ред мора да се зна. Ко ме се тако не свиђа не мора да долази. Има ко 'оће. Није колона ничија прђија па да може да се зајебава са њом. Ономе да поручиш: нећу ујутро да га видим тамо. Није колона место за издајнике и стране плаћенике. Нека се сналази сам, као што је и до сад.

- Јесам ли био у цркву? Какву цркву, човече, не знам 'де ми је глава.

- Највише утвара имаш у некрштене дане, од Божића до Крстовдана. Тад мораш да се пазиш. Ноћу, без велике нужде, никако да не излазиш. И кад мораш, белог лука се добро наједи и намажи лице њиме. Добро је да при себи и крст имаш, али он не помаже увек. Зависи шта те снађе.

- Чули ти, или се мени учини, он канда присвоји колону, ко да му је бабо оставио. Још одређује ко може а ко не. Е, ово ти је да човек полуди. Не можеш ни да бежиш а да те будале не притискају. Ајд' сад, шта да му радиш?

- Мислим се шта ће њему? Он човек уопште није овде а ко зна да ли ће уопште да се враћа.

- Школске свеске, старе вежбанке. Дај стрипове и плоче.

- Ако оду свећице, неће да упали. Види капу, види руку, кондензатор. Имаш ли ти горива уопште? Што се натовари толико? Ни тенк да имаш не би могло ово да извучеш.

Даље:

- маслиновог уља,*
- смокава,*
- велике моруне,*
- морске рибе локарда,*
- рибе из Охридског језера,*
- кавијара,*
- итуке,*
- вино увезено,*
- лодра свиле,*
- свиле ткане у граду,*
- коже даброве,*
- ексера,*
- калаја,*
- колица,*
- голуб,*
- један товар овса.*

- Ја сам поштено добио тада изборе. Могу они сад да причају шта 'оће. Поштено сам се кандидовао, поштено сам добио. Нисам добио зато

што сам на тој и тој листи, него зато што имам квалитете, брајко си га мој. Могу да ми пљуну под прозор и он, и њему слични. Има право да се љути кад је изгубио. Ђубре издајничко. Тај би рођену мајку продао за паре. Боли њега курац за Србе и за српство. Сећам се ко данас да је било: ја добио двадесет и осам гласова а он само седам. Ни то не би добио да није фамилија гласала за њега. Излазност била 100%. Мислим, наша излазност. То што они нису хтели, то је њихова ствар. Има прво да призна државу, па онда да гласа. Ја сам тада обећао да ћу као одборник да се борим за укидање наметнутих и ничим изазваних санкција.

- Оћу посао. Оћу стан.

Често није имао ни струје, ни воде. Деца су му километре, по свакаком времену пролазила, до школе у којој није било грејања и у чијој једној учионици сећаху деца из четири разреда, њих троје. За живота није успео да сагради пристojно место где ће да сече ко човек, него је по највећим кијаметима морао да чучи за сеном и да ризикује да му каква гладна лисица отфикари јајца и да му дупе свира на ветру, ко кад у чауру дуваш. Али, хтео је да мења свет. И то је похвално. Али, хтео је да промени цео свет, све да победи, све да прегази. Никако није хтео да почне од свога клозета. Највећа промена света за њега би била један добри, стари, клозет чучавац. Хтео је да мења свет али је бежао од сваке промене на себи, као ђаво од крста. Имао је идеју. Али, ни идеја није била његова. Ако је уопште било таквог нечега? Чуо је нешто од некога, видео да то понављају многи други и без обзира што је био немоћан да продре у суштину свега тога, усвојио је само голе речи и немушто их понављао. Спуштао се каљавим стазама у град, чистио опанке пре него уђе у њихове канцеларије, зазирао да не испрља дебеле тепихе, које они нису купили од својих пара. Он то није знао, није ни хтео да зна. Никад их није питао откуд то да се они возе најскупљим колима а он нема ни за опанке. Све је мислио: "ма продали бабовину па купили, то су поштени људи и патриоте". Цепидлачили са задуживањем плаката, бројали државну имовину, а он носио те плакате, горе у брдо, иако није имао где да их закачи. Најпосле, качио их на својој кућици и итали. Посетили би га они, с времена на време, појели би му притом задње прасе и попили последњу мученицу, тапшали га по оронулим раменима, похвалили на родољубљу и поштењу "какво се ретко може срести" и отишли би, на крају. Стали би негде уз пут, при повратку, да се испишају, јер код њега нису имали где, и смејали су се томе истресајући задње капљице мокраће. Он је завршио у колони. Негде се омануло са идејом. Питао би их где, само кад би видео кога од њих.

- Немој чекове, ко бога те молим. Ја волим паре на руке.

Шта је са женом у овој причи? Мислимо ли да јебемо и да се рађамо?

- Како се снашио, свака му част.

- Тај би и ђаволу дрпио капу.

Пијмо суру-напитак у славу пет пута дневно, огањ запалимо у Дубу. И тако Сноп величамо и говоримо хвалу њему јер смо Дајбогови

унуци и не смемо заборавити славу своју

Са увијеном, полукружном, кожарском иглом, довољно великом и јаком да пробије и најтврђу кожу, пробада Јеврем Милојев врат и месо му вратно. Дебелим канапом, јер другога и нема, ушива вукоубица чобанову главу за трупло. Преузео улогу бога па саставља ножем растављено. Ствара новог човека, по мери и укусу овога доба.

Посао ради смирено, ни трага било каквом осећању. На лицу никаквих грчења мишића, никаквог покрета, који би одао да он нешто осећа у томе тренутку. Ко да чарану крпи. Види се да није гадљив на крв, ни алево месо прошарано белим концима. Али, јебеш га, ипак је ово човек, глава је људска, месо такође. Ако је и навико са дивљим зверима и вуковима а није ваљда са људима. Или јесте ?

Притеже конач да причврсти главу али никако да је намести, да изгледа онако како је некада била природом насађена. Не слуша га, бежи му из руке, помера се. Таман мисли да је уденуо на право место кад оно види да је отишла у страну. Морао је већ једном да рашива, да пара. Негде и месо попусти, већ је почело да трули и да се распада, па му то додатно отежава посао. Нека звер је доватила мало иза ува, али није много, док је тело већ више оштећено: обе бутине, лева рука и стомак су поједени, дроб је морао да враћа и стомак мало концем и иглом забашури.

Не воли Јеврем људе. Остало је тако још одавнина, од предака. Ко зна због чега је тако?! Можда му је предак био вук или му је неку прабабу народни трибун звани руља осудио и као вештицу спалио. Није важно, нити доказљиво. Али, овог човека је волео. Имао је својих разлога за то. Био је овај једноставан и неискварен, природан другим речима, без штетних утицаја данашњих обичаја и навика. Непокварен поганом људском похлепом.

Похлепу је Јеврем сматрао главним разлогом људскога смрада и покваренлука. Он није био такав. Био је човек природан и од природе. Планина и кладенац хладне воде био му је довољан да буде задовољан животом.

"Нећу више ловити вукове" - размишља Јеврем док копа гроб на узвишењу изнад Трговишта.

Шта ће онда радити, кад друго и не зна? Чиме ће се хранити кад не буде има вучјег меса више?

"Што би више вукове вијао кад има оволико људи по шуми?"

У мах реши да прва ловина буде Милојев човек-вук са ножем. Њега ће прво да потражи, иако од прилике зна где би могао да га нађе. Виђао га је већ. Кад њега буде ловио видеће боље ли је ловити људе или вукове. И чије је месо укусније. Никада није драо човека, па се помало брине како ће то изгледати. Одакле да почне са драњем? Осетљива је кожа, вероватно се лако оштети?! Научиће. А, кад је обради, тако одрану, ниједан Пазарац неће посумњати да је људска. Убедиће их да је од млађаних крмета. А себи ће почети сетру да шије баши од Милојевог убице. Ту прву кожу неће да продаје.

Не размишља ништа о колони Јеврем. Он и не зна ништа о њој, нити о чему другом размишља до о дрању и алату за исто, док Милојево беживотно и укочено тело увија у меко и топло вучје крзно. То је Милојев покров и сандук. Спустиће га у плитку раку и прекрити земљом а да се неће ни прекрстити ловац. Само ће као белегу на гроб забости секиру масне држалице.

Вук на брду чекао је да се укоп заврши, па је дао знак Јеврему да га прати. Нема више опасности за њега, овај не лови више вукове. А овога и не би ловио. Овај на брду је нешто посебно. Крену Јеврем за животињом а код кладенца, где је управо пио воде, придружује му се и бели ждребац девојачке гриве. Леп и чист као да је управо из воде изашао.

Иду заједно, један поред другога, не погледују се, само посматрају свога водича испред себе.

VI

Како се само медвед оне вечери у тишини примакао стаду. Острвљени медвед је после тога наравски подигао нечувену буку и ларму. Настао је општи метеж. Овце су се разбежале по шуми, пси сакрили нетрагом. Покољ ће се наставити касније по обронцима и потоцима, ретко која овца ће жива дочекати јутро. То је медвеђа тактика, страхом приковати околину, предстрахом убити сваку жељу за борбом а онда пировати док се снаге измогне.

Бука не престаје. И из дана у дан је све несношљивија. Нерви се тање и код неких већ пуцају. Кад престане небеског завијања, ни тада човек не може да се смири, макар на трен. Ишчекивање да поново почне јаче је од насушне жеље за предахом. Неки већ само бомбардовање доживљавају као олакшање.

Кренуо је Човек да тражи Пријатеља. Да тражи и да га нађе. Па да му каже да не будали, но да се сада смири и гледа своја посла. Касно је. Готово је. Није се могло раније ништа променити. Сад све и да може нема сврхе. Десило се. Рећи ће му и да појединац нема сада некакве изгледније шансе. Колективне шизофреније су смртоносне за разумне личности. Не треба више трошити снагу на одгонетку вечне дилеме да ли разум може да стане на пут помахниталој и удруженој глупости. Грамзивост неће ни да помиње. Да се све позитивне снаге удруже само против ње, па опет немају шансе.

Све то хтеде да каже своме пријатељу али не рече. Не нађе га кући а његов брат није знао да му каже где је сада. Није остао иако су га звали да уђе.

- Наћи ћу га – рече и оде.

- Можда је отишао на сахрану оним младићима што изгибоше јуче – чу за собом када је већ био на улици.

Да. Чуо је за то. Студенти који су кренули својим кућама побијени су из заседе и након тога измасакрирани. Или је било супротно. Редослед за њега, у овоме тренутку, није био важан али за њих је био и те како битан. Кад човек дође у ситуацију да се радује што је умро лакшим путем, онда је то само дно цивилизацијске ситуације. Тим младићима је врло битно било да прво умру, па да их после касапе и злостављају. Због њихових најближих најбоље је то сада оставити по страни. Непобитна је чињеница да те деце више нема, све друго није сада важно.

Потражиће Пријатеља касније. Причаће му он и о овоме. Питаће га Пријатељ "шта су крива деца, зар немају нас маторих доста за убијање", биће огорчен спреман да одмах узме пушку и побије крвнике али и даље ће чувати комшијску кућу, како је решио и како је мислио да треба.

Слуша Човек шта се прича на улици. Ових дана и није ништа друго радио до упијао сваку реч изречену а његовом уху доступну. Мешају му се ти гласови касније у глави, кошмарна кола увијају, стварају му специфичну слику догађања, слику која је само њему приступачна и коју доживљава осетно и болно.

- Нестао тенк човече, ево сви причају. Кренуо јуче овуда, усамљен, знаш да не иду више заједно, због ових горе. Прошао овуда овом улицом, сви га видели и чули. И ја га видео, ево баш туда. И сад га нема. Нико не може да га пронађе. Нестао без трага и гласа.

- Ма није то игла, па да је сакријеш.

- Ево сви га траже. Узбунила се војска .Али нема га, човече, нема га! Сигурно је неко ново америчко оружје у питању. Нешто у вези са разлагањем и потпуним нестанком материје.

- Није то. Да су тако нешто употребили не би било ни нас сада.

- Можда само на метале реагује?!

- А да нису наши употребили неко Теслино оружје да постану невидљиви и тако заједу ове горе.

Не може да верује да је присуствовао оваквом разговору. Трже се и настави да хода. Али где је кренуо?! Опет иде у правцу у којем до краја живота не би има разлога да иде. Слично му се догодило и ономад када је сусрео запрегу са убијеним Циганима. И тога дана је ходао пут неких за њега непотребних праваца, пут насеља у која није залазио ни раније. И која је баш сада желео да избегава, због свега што се дешава и што из свег срца и душе осуђује. Али и даље се кретао и поред свег силног размишљања. Као да му је нека нечастива сила говорила "иди, стигни". Где и зашто забога? "Мораш". Има ли снаге довољно. Некакав подвиг се спрема у њему. Не може бити друго. Не зна где је и шта се дешава али негде је и нешто се збива. И откуд овако густа магла у рано лето. Зашто се Исток врти око њега. Хода и стиже. Где? Хода и не бежи. Зашто? Какве га то силе притискају, шта је то што осећа у својој глави? Час му је лепо, осећа се као да лебди а онда осети неподношљив бол у слепоочницама, бол од којег мора да вришти и да чупа косу. Не види људе око себе али осећа њихово присуство. Зашто га гледају благонаклоно? Зашто у њиховим очима чита поруку "исти си ко ми, видиш" и како зна све то ако их не види, него само осећа? Или их он сања? Па да, ето најзад логичног објашњења. Сан. Кад год ти нешто није јасно или не знаш, претварај се да сањаш и биће све у реду. Није то крајње решење, добро, временом престане да делује али док може гурај тако.

- Еј јави се, пробуди се!!

Нешто га вуче ка дну, у земљу. Да нису ђаволи дошли по своје? И зашто баш њега?

- Је ли ти добро, човече освести се?!

Види познати лик, човек га вуче за рукав и говори му нешто у лице.

- Шта ти би? Стојиш наслоњен на тај зид и стењеш. Да немаш падавицу?

- Немам, хвала богу. Ништа само ми се мало слошило.

Препознаје човека. Стари Удбаш, давно у пензији. Негдањи Ранковићев кадар. Има и тридесет година како живи повучено и тихо. И поштено. Није подлегао никаквим еуфоријама, већ је достојанствено ходао кроз живот, мада са очитим бременом прошлости преко леђа. И то бреме је носио господствено, није га крио нити бежао од њега. Он је полицајац у души а не по занимању. Још сто пута да се роди, ништа друго не би могао да буде до полицајац. Интелигентан је али своју интелигенцију користи само у практичне сврхе. Не филозофира осим ако то није у интересу истраге. И још нешто: презире већи део људске популације поготово кад га посматра у маси.

- Шта ћеш бре ти овде?

Био је на ти са Човеком. Никада није крио симпатије за његове покушаје да мења средину на боље и за то што се разликовао од околине. Поштовао је и моралне особине и уопште целокупно понашање Човеково. И, о Пријатељу је мислио исто. Можда се са политиком њиховом није слагао али је сматрао да је свака боља од оне актуелне.

- Тражим некога, па стадох да преданем. Кажем, било ми је мало лоше.

- Уплаших се - настави човек кога ћемо крстити Познаником - да ниси и ти почео да радиш оно што не треба. Рекох себи кад те угледах: "ако је и он почео, онда нема више никакве наде за ово место".

И тек сада Човек поче да се осврће и да полако схвата где се у ствари налази и што се овај човек толико чуди. Налази се у њиховој махали, поред куће коју је решио да сачува његов друг. Около је пир јењавао, јер је углавном свршено шта се имало свршавати у овом делу насеља. Насмеши се. Заиста је само ова кућа у улици затворене капије и очито недирнута.

"Тако је мајсторе" - одаде у себи признање своме другу.

- Ако ти није потребна помоћ, ја одох. Довиђења.

Оде Познаник, презриво се осврћући на околне призоре.

Човек остаде сам са својим дилемама. Толико је непознаница у овоме тренутку у њему. Није био нешто посебно сујеверан, није чак уопште веровао у неке неприродне зле силе и демоне. Али данас је осетио неку силу која га је вукла, која му је ум помрачила и која га је, као за руку, водила до овог места. Па њему ни на крај памети није било да долази овамо. Шта ће он овде? Зашто није пошао да обиђе родитеље, да види неке пријатеље које није видео има већ. Могао је да оде и да се лепо напије, да се летвоше, усвињи, па да пијан критикује све и свакога, како је имао обичај и раније. Али, не, он је

овде испред младицине куће. И зашто о њој размишља кад види ову кућу? Зашто није једноставно седео под лозом у дворишту и кроз листове винове гледао по небу беличасти траг авиона. Па ни до цркве није био поодавно. Мада није неки верник волео је да обиђе оца Игумана и са њиме да прокувенти. Зашто ни једну од тих могућности није искористио, него сада у полубунилу стоји испред капије туђе куће и скупља снагу за одлучујући задњи корак: да прође капију и уђе унутра. Јер он и нема више дилеме дали хоће или неће, већ само то како ће. Али он мора унутра. Шта ће тамо радити још не зна.

Зашто му се то увртело у главу? Никада није био лабилна личност, глупости је знао да направи само кад се напије, а данас је трезан. Ваљда је разлог свему прича са Пријатељем, помињала се кућа, пробудила се у њему знатижеља. Ништа друго не може да буде. Осећа додуше и мало еротичног набоја у самој помисли да продре у једну, до данас, тотално затворену интиму. Свестан је он да је то неморално и ишчашено. Перверзно. Видеће га људи. Једва ће дочекати да му припишу нешто. Оптужиће га за све крађе овога света. Нема везе што су његови мотиви посве различити.

"Ма дај, батали све, окрени се и иди кући или потражи Пријатеља".

То би било најпааметније. Какве радозналости и глупости. Треба имати на уму да је ово туђа кућа, не треба дирати у туђе, не треба скрнавити туђу интиму: не ваља отварати и читати писма која су намењена другоме. То је ствар културе колико и морала. Истог оног морала о коме трабуња Човек годинама. Какве везе хоће ли нешто узети или неће?! Њему, поготову њему, уопште није место овде. Поштење се доказује онда кад га у ствари никоме не доказујеш. Кад те нико не може видети. Кад си поштен због себе а не ради других.

Крену, па стаде.

Никуд он неће одавде, то је јасно и онима из авиона, што лете изнад његове луде главе.

Богами, кад се погледа на све то из ове перспективе јасно је: не дадоше ђаволи. Демони су се поиграли са његовом судбином, они су спустили маглу у сред лета, пружили му димну завесу да неопажен дође до жељеног циља. И нема објашњења томе и поред чињенице да се њему гадило то перверзно воајерство, то завиривање у туђу интиму.

"Рат је, јебеш му матер" - покуша да оправда сам себе, иако је завијало у стомаку и повраћало му се.

"Погледаћу, само да видим како изгледа и после идем да тражим Пријатеља, да му све лепо испричам. Да му кажем како је проклета радозналост да видим унутрашњост једне такве куће била јача од моралних стега и обзира, од лепог понашања у крајњем случају".

И само лепог понашања, јер и поред тога што није могао да се одупре жељи да не уђе ипак је Човек био начисто да ништа неће изети или не дај боже понети кући. Пре би се убио него нешто тако да уради. Није он скроз подлегао, само га је малко закачио вирус.

Окрену се око себе. Нигде никога. Само се у даљини негде чују рафали из неког појачег митраљеза, па онда као одговор краћи и слабији, вероватно аутоматске пушке. Дохвати кваку на великим дрвеним вратима од авлије. Откључано. Отвори врата и пред његовим очима пуче поглед у велико и пространо двориште. Још једна илузија се утопи кал људске недоследности.

...и молимо се телима умивеним водом чистом...

Спуштају се ратници мрка погледа, и таквога изгледа, брдом према извору. Може се рећи да се крећу колонално трансверзално. Оружје држе спремно за борбу. Неко мач, неко копље. По начину на који им је дршка сливена за длан види се да је то смртоносна комбинација. Разазнаје се да лако душу пуштају напоље својим непријатељима. Штитови су некима округли, другима овални. Направљени су комбинацијом дрвета и коже. Иако предео изгледа поприлично пусто по њиховом кретању се закључује да нису вољни да било шта препусте случају. Њихов спољашњи изглед је фасцинантан. Јесу ли сви такви или су се можда пробрали за ову прилику? Високи, чврсте грађе, више светли него црни. Обућа им је сачињена од коже. Опасани су дебелим медвеђим крзном. Плава коса је уплетена у дугачке плетенице и пада им преко рамена. Брадом и брковима се одају да доходе однекуд са севера. Са лакоћом се крећу, што открива да су добро утренирани. Свакодневно трче, рву се, пењу уз дрво и лове рибу рукама. Спуштајући се, сад већ код самог извора, пролазе поред уништеног тенка. Нико не обраћа пажњу на њега из простог разлога јер га и не виде. Малтене пролазе кроз њега и он је у томе призору само обична кино пројекција. За њих та олупина не постоји. Из времена од којег долазе такве ствари нису реалне. Време које тече са њиховим ходом једноставно игнорише све појаве које се нису дефинисале чак и у машти ондашњих. Једноставно они су у своје времењу. Чврсто и одлучно да из њега никад и не изађу. То што су тренутно напустили своју временску димензију друга је прича. Они су изабраници једне мисије. Они су у Перуновој мисији и походу. Дошли су да чувају извор који је напуштен. Морају, да се не би утваре вратиле у њега. Ако би се тако нешто догодило вратили би се уназад у постојање све до оног дана када су ритуалом те авети изгонили. Читаво постојање до тада било би избрисано. Дошло би се на почетак. Самим тим престало би да постоји и сећање на њих. За један народ коме је култ предака основа духовности, религије, историје, обичаја и постојања то би било равно крају његове временске и

ванвременске егзистенције. Да би то спречили ови ратници доходе на извор равно из сећања.

Од прве словенске, преко оне скорашње, до ове трансцедентне колоне, ништа се битније није дешавало на извору. Пар империја је пропало, исто толико царстава, а о краљевинама није вредно ни говорити. Неке битке су се водиле, крви је, машала, било колико ти воља. Духовни живот у том периоду преузеле су две нове религије. Ништа битно. Каква црна историја? То ти је било пуко преживљавање. До садашње колоне, која је чисто преживљавање, све се дешавало зарад тога. Умирили и опстајали народи, гасиле се и рађале религије. За го живот је Србин клао Турчина на Пољу, брига га било за царство небеско. Није ни знао шта је то. А човеку некако лепо да преживи. Не пита колико: сат, дан, годину, није битно дај шта даш, не пита за цену. Лепо човеку, нек је и роб, само да живи и да негде потајно гаји и одгаја наду. Наду је измислио да би сачувао макар мало достојанства. Нада не постоји другојачије него ради достојанства. А, достојанство је измишљотина за беднике који немају ништа од живота.

Захваљују се ратници своје богу што су успели у своје походу. Запалили су у његову част један храстов дуб. Не виде, ипак, доле ни варош, нити дим који одаје њену пропаст. Онда су почели да обарају стабла и да тешу балване. Хоће чамац да направе?!

- Суморно јутро мој господине. Знате ли куда?

- Јутро ко јутро. Чак бих рекао да је ово изразито светло и осунчано. Куда ћу? Ја нигде.

- Мора се негде. Дошло се до краја. Овде не можете остати. Знате и сами да би то било равно самоубиству. Ваш останак, уосталом, није везан и условљен вашом одлуком идете ли или не, он је везан за одлуку хоћете ли да живите и преживите. Једини Ваш избор лежи на релацији живот-смрт.

- Не ваља много филозофирати у оваквим ситуацијама, у овако лепим светлим зорама. Ми и немамо времена за то. Искрено, ни воље. Са филозофијом смо, уосталом, завршили оног часа кад смо пушке у руке узели... али... као што рекох, да не филозофирамо.

- Не, ми можда и не знамо умовати, ја и нисам зато дошао овамо. Дошао сам да припомогнем око паковања и утовара. Можете ли све књиге да понесете?

- Не желите изгледа да ме чујете мој млади и перспективни пријатељу. Ја нигде не идем. Остајем у својој кући, на својој бабовини. Ја, за сво време овог мени несхватљивог рата, нисам из куће изашао. Нико ме зла нисам учинио. Никада, ни пре ни сада. Ја сам ипак свестан могућих последица. Размишљао сам о томе и предвидео и најгоре варијанте али моја одлука је дефинитивна и непромењива.

- Али Ви немате права на такав поступак, макар због људи којима је стало до Вас! Знате ли Ви са киме имате посла? То су крвници најгоре врсте, острашћени и сурови. Брига њих јесте ли грешни или нисте. Сама чињеница да сте Србин, за Вас је равна смртној пресуди.

- Не мора да значи. Као и ми што смо, тако ни они нису сви исти. Генерализовани клише увек води странпутицом у схватању односа. Постоје карактеристике које су специфичне али... Има и њих као и нас свакаких. И добрих и лоших, и уплашених и острашћених, како рекосте малочас. Можда ћу имати среће да на мене налете они бољи.

- Ти бољи (ако их има, а сумњам) неће Вас ни тражити, те су тако шансе да баиш такви налете равне нули. Они који ће закуцати на Ваша врата сигурно неће бити од добрих. Обашка, што ја и даље тврдим да су они сви исти.

- Такве заблуде су нас и довеле до јутрошњих дилема. Да смо пробали да их боље упознамо, можда се не би јутрос рађала она колона тамо. Можда би ове аветне сенке, што тумарају улицама у цик зоре још спавале и не помишљајући у данашњем дану да игде крећу.

- То сада не знамо. А, да их познајем познајем их добро и није ми потребно да их више проучавам. Њима треба чврста рука, господар, и само тако могу да буду мирни. Ако ли осете да су јачи онда немају милости и није им битно ко је испред њих. Децу, жене, старе, све убијају и скрнавe, светиње поготову.

- Нисмо ни ми били претерано нежни у последње време. Па ни што се светиња тиче.

- Прво: код нас појединци то раде, а друго: они и немају неких светиња.

- Не причајте тако човече! Не представљајте се онаквим каквим нисте, макар не у потпуности. Ви само понављате оно што други причају.

- Ја ништа не понављам, ја сам чуо и видео.

- Видео и осетио?! Сувише је све то субјективно. Сувише је то лично да би се судио и осудио и један једини човек а камоли читав народ.

- Драги господине, сувише сте поштени али и по мало наивни. Зато се не љутим на Вас. Да ми тако говори неко од ових глупака околу постарао бих се да аутоматски оде на преки суд. Али, Ви не размишљате приземно, Ви покушавате да схватите. Притом компликујете врло просте и јасне ствари.

- Мислим да није ни време ни место да водимо разговоре. Поготову што је евидентно да је касно за њих. А то за преки суд и није лоша идеја. Ако већ треба неко да ме умлати, онда нека то буду моји.

- Нисам ја тако мислио...

- Знам. Није важно. Желим ти срећан пут. Поздрави ми мајку Србију и поручи јој да није она крива што су јој деца лоша.

- Зар не постоји ни мало шанси, ни трунка могућности, да промените мишљење. Хајдете, забоба, човече. Да се сачува глава. Па ћемо се једнога дана вратити.

- Ја баш и због тога не крећем. Не желим да дођем у ситуацију да једнога дана размишљам о томе да се негде враћам. Ја желим да будем тамо одакле се не могу нигде вратити.

Набрајам даље колоналну својину, евидентирану:

- сви преци, осим: некрштеника, самоубица, утопљеника и оних које је убио гром ;

- све птице, осим: кукавице, гаврана и сове;

- сво дрвеће, осим: зове и ораха ;

- све животиње, осим: пса, миша, мачке и ласице;

- сви месеци у години, осим: богојављенског и видовданског.

Богородица Хвостанска подигнута до средине VI века тробродна базилика, око 1230 на тим темељима саграђена црква посвећена Успењу Богородице и била седиште епископије а од 1381 и седиште митрополије.

- Душа му је у носу а неће да стане.

- Богами је он зрео за секирче.

- Еј, еј човече, седи и дани душом.

"Шта им све неће пасти на памет" - мисли се авет док реже својим акробацијама ваздух изнад људи. Кад хоће мало боље да осмотри шта се дешава онда се заустави на лебдећи гледа.

- Не гурајте се људи за бога милога, живог ме изгазисте. Чекајте, аман заман, само да завршим. Па никад нећу успети ако сте ми сви за вратом.

Али, ко га на слуша? Креће се маса у таласима и гура све пред собом. Стотине руку посеже према цреву и пиштољу из кога тече зеленкаста течност.

- Биће горива за све ако престанете да се гурате и због тога не просипам оволико! Људиии!!!

Не хају људи. Хоће да пуне канте па да беже. Људи и не би били то што јесу када би хајали.

"Људи су чудо" – помисли авет.

"Мора да их је бог створио овакве само забаве ради, јер неког другог логичнијег објашњења нема".

- Ајде више, не можеш само ти да танкаш. Има нас ваљда још што би смо хтели.

- Све живо просусте, погорећемо само ако неко кресне!

- Ко ти јебе матер, ајде померај се....

Док се један склања, њих десеторо покушава да се докопа црева, бензин се пролива около и по њима. Неки су окренули бурад постранице па их котрљајући покушавају догурати до места где се пуни, иако реално, при овој гужви, немају никаквих шанси за то.

"Имају ли времена више за глупости?"

Замахну снагом своје воље авет и крену да се пење у висину. После извесног времена опет стане и сада са те веће висине људи јој изгледају као тачке расуте по белој хартији, без икаквог реда и правила. Гледа: гомилице тачкица ту и тамо а између њих још много других, појединачних, које трчкарају од једне гомилице до друге. Неке тачке су равнодушне, види се то по њиховом пасивном држању, стоје у месту и не мичу се. Друге тачке су уплахиране и растрчане. Неке од тих што трче после извесног времена као да схвате апсурдност и илузорност своје активности па се придружују овим депресивнима.

Дан пролази. Ујутро ће тачкице у колону, путем неизвесности.

Милоје је мученик.

Зна Србин мученички да пострада кад се то најмање надаш од њега. Врло често без икакве потребе или националне користи.

VII

У туђем дворишту, на поседу који не припада њему, у "забрањеном граду" својих маштарија, осети страх. Страх од непознатог, од самога себе и необјашњивих својих поступака. Бојазан у њему изазива незнање, генератор и покретач већине овоземаљских страхова. Осети и стид због свега тога. Довео је себе у ситуацију да му незнање буде пратилац и адут у неком науму. И, што је најгоре у свему овоме, то је да никако себи не може да објасни сврху овога што ради. Осећа у себи и гађење и неописиву жељу да настави са започетим, истовремено. И стид и равнодушност према моралу, опет истовремено.

Капљице зноја су му сливале низ лице. Топлота му је неописиво сметала. Гадила му се влажност сопственог тела. Грозница му је полако преузимала функције. Не, није он више о ничему одлучивао. А, онда се, ваљда јединим преосталим делом памети (не разума) присети да има пиштољ у џепу. То као да га мало смири. Извади пиштољ и помилова метал као неког најрођенијег. Помилова свог гвозденог оца, свог бромираног најбољег друга и своју хромирану савест. Није сам. Сада ће они заједно да освоје једну његову непознаницу. Када се из данашње перспективе гледа, стварно није било њему јасно шта је очекивао тамо видети. Шта га је то унутрашње заваравало да ће пропустити много од живота ако не уђе и види. Репетирао је оружје и смелије него је очекивао кренуо двориштем пут улазних врата.

Распоред алатки и тракторских прикључака, сређеност и чистоћа дворишта, одавала је неприсуство икога од одласка житеља ове куће. Да је ова кућа била посећена и похарана не би изгледала овако како изгледа. Авлијом би биле разбацане ствари које се нису учиниле довољно вредним да би се носиле и журби. Било би ту породичних слика, разног веша и посуђа. Белеле би се кесе из фрижидера и замрзивача, испражњених систематски, и однетих да се пуне свињским месом, оним које унутрашњост тих апарата до сада није видеала. Кућа би можда, на крају, била и спаљена и сада би Човека гледала загарављених прозора, црна и аветна.

Али, заслугом Пријатеља и његовој тврдоглавости, па и јакорукости, ево је седи испред њега достојанствена и невина, са велом преко лица. Чека кућа да јој Човек одузме невиност. Ако већ тако мора да буде ипак она има среће што ће јој Човек бити првина. Урадиће то он достојанствено и са дозом поштовања према њеној чистоти. У сваком случају боље он него банда обесних младића, која би силом ушла и бахато би је на редаљку силовала, терајући је притом на разне гадости.

И даље са пиштољем у руци, иако се давао утисак да он баш и није свестан да га има, приђе Човек улазним вратима, дохвати се за кваку и отвори. Нису била закључана. О свему се размишљало. Чему их закључавати, па терати посетиоца да их ломи. Ко га може спречити да уђе? Али ако кућа не изгори, рачунало се, кад се вратиш, боље да те чекају исправна него сломљена врата. Мора се размишљати о свакој вајдици кад у ратно доба ђаво дође по своје. Јер ђаво дође и оде а људи и њихова патња и мука завек остају.

Полако ходником пође у унутрашњост. Предигра је почела. Осети узбуђење због тога. Није журио, желео је да траје што дуже, хтео је да одложи врхунац колико год се могло. Приметио је да са леве и десне стране, и право испред, стоје врата која су водила у друге просторије а одмах лево до улазних врата бејашу степенице које су водиле на спрат. Управо тим степеницама и крену навише. Када се успео видео је скоро идентичан распоред просторија као доле. Кућа није била много пространа и била је старије градње. До ње саме направљена је још једна која је по висини била иста али је била пуно дужа. По свему судећи у тај новији део улазило се посебним улазом. Насумице отвори прва врата и уђе у повећу просторију. Пенетрација је почела. Била је то нека врста дневног боравка, виђао је он овако нешто и раније. Душеци су били поређани дуж зидова собе на поду и на њима се седело. Послужења су се постављала на софрама и јело се и гостило седећи на тим, посебно за ту прилику уобличеним, седељкама. На зидовима су били окачени гоблени разних мотива и величина а на једној страни бејаше, вероватно из неких новина, уоквирена слика њиховог новокомпонованог народног хероја, кога је полиција скоро убила и чија је грешка (мисли се на полицију) у том случају била само у томе што су то требали да ураде много раније.

Разлегоше се у даљини експлозије и бука авионских мотора ојача на тренутак, па се скроз изгуби.

"Одоше да узму друге бомбе" - помисли.

У ћошку, на столу, угледа тепсију и нож поред ње. Неко се спремао да изреже баклаву, кад је стигла одлука да се креће. Нож и тепсија на столу говоре о страху који је у том тренутку освојио просторију. Немо је прекинута сцена породичне идиле. Деца су се вероватно радовала посласици. А онда су у једном тренутку схватила да се резање баклаве прекида, а у следећем тренутку вучена су за рукав на улицу и у неизвесност.

"Где ли су сада, док им ја скрнавим тај проживљени трен".

Изађе из те просторије и отвори врата суседне: спаваћа соба. Је ли младина? Улази у завршницу чина. Широки кревет, богат тепих и ормари од пуног дрвета.

"Ту је спавала сигурно. Види се да су ствари нове и да је то скоро сређивано".

Обиђе круг око кревета, седе на њега, леже, окрену се једном по њему па се усправи. У животу није био узбуђенији као сада. У сваком погледу па и сексуално. Дуго није био са женом. Не сећа се више и када је било то. Иначе његови сексуални излети су се углавном завршавали пијаним стењањем на каквој локалној курви, при чему скоро никад није осећао задовољство.

"Зашто сада, овде размишљам о жени? Налазим се у туђој кући, рескирам да налетим на некога ко ће ме убити, напољу авиони свих сила света бацају бомбе на све што се креће путевима. А, ја лежим на туђем брачном кревету и присећам се кад сам последњи пут био са женом".

Тако је размишљао Човек. Имао је сво време овога света да седи и машта. Било му је лепо. Летео је сновима и спуштао се на до сада недоступна за њега женска бедра. Био је мушко после дуже времена, можда први пут. Имао је пиштољ у руци, динамит међу ногама, нико му ништа сада не може.

Устаде, па полако, као да не жели да уплаши своју нову љубавницу, приђе ормару и стаде да отвара врата и извлачи фиоке. Налазио је уобичајене ствари: постељину, гардеробу, а у једном ћошку угледа и извезени гоблен на коме је осликан свети Ђорђе како убива аждаху. Тај који је склонио, очито стари, гоблен као да није желео да га гледа али није ни хтео да га баци. На нешто га је морао подсећати тај мотив када је желео да га чува од заборава.

У једној фиоци нађе нешто накита, који и не погледа и уредно сложеног женског веша. Очигледно иностраног порекла, гаћице и брусхалтери скоро га доведоше до врхунца. Узео неколико комада насумице и опет леже на кревет.

"Где сте сад све роспије што ме нисте хтеле и што сте ме одбијале? Где сте да видите шта сам постигао у животу? Овде, сада могу да имам коју хоћу".

Затворених очију миловао се Младициним гаћицама по лицу. Пиштољ је спустио поред себе, на кревет и другом руком је откопчао шлиц од панталона. Завуко је руку у гаће.

Није имао представе колико је све то трајало. Да ли му је било лепо? Је ли уопште био свестан шта се дешавало са њиме? Као дрогиран лебдео је изнад могућности нормалног људског поимања. Константни стрес и напетост, нередован сексуални живот, нередован нормалан живот, ако ћемо право, у задњих неколико година, све је то учинило да се деси овако нешто и да он пукне по свим шавовима који везују најлућу људску машту са конвенционалним и који чине свакодневно људско понашање. Ако је и трунчицу нечега био свестан, тај трун му је говорио: "па шта, ко ће те видети овде ?".

Шта би са моралним ставовима и принципима? Где је? У туђој кући, са туђим стварима. Ко најгори подлац скрнави туђу интиму а до јутрос је критиковао на пасја уста оне које раде, па морално, и много мање гнусобе. Ако неко и риска по туђим кућама и краде, ти бар углавном нису лицемерни да друге критикују за исто или слично. А он управо јесте. Годинама је желео да мења ове људе. Каквим је хтео да их направи. Да буду фетиш дркације, узурпатори туђе приватности, шта? Како сада схватити његово негдашње понашање и моралисање? Је ли целога живота био лицемер, на жалост не малог броја људи који су га уважавали? Или је, без обзира на ово, ипак био моралан и поштен човек на жалост, исто тако не малог броја, његових непријатеља? Шта би они дали да могу ово сада да виде? А можда поштење и нема везе са издржавањем (вероватно нема). Ипак, ако се не рачуна ово сада, које може бити објашњиво само са патолошког становишта, он ипак у животу није имао мрља због којих би се стидео. Није крао, није отимао државно, никога није малтретирао или убијао.

У тренутку док је мирисао женске гаће он, наравно, није био свестан ничега сем опојног мириса свиле. Опсервације и анализе ствар су списатеља и читаоца. У томе тренутку он је имао само једну дилему: је ли она облачила ове гаћице, је ли их додиривала својом кожом и да ли је пустила када коју кап женског сока на њих? Никаква филозофија и морална наклапања, само та једноставна и крајње проста анимална дилема.

Није чуо детонације збивене не тако далеко. Падале су бомбе од тоне и више на нечије главе. Није чуо ни да је неко отворио улазна врата, нити је регистровао бат корака уз степенице, исте оне које је он прошао пре неколико минута. У свом лудом и необјашњивом сексуалном трансу он је само у једном тренутку отворио очи и на вратима собе у којој је лежао угледао је ,врло нејасно, силуету човека. Инстинктивно се тргао, потегао је пиштољ који стајао поред њега. Кроз главу му је у хиљадитом делу секунде пролетела понижавајућа слика коју је остављао својим положајем и радом. Али није пуцао због тога. Изненађен и уплашен опалио је у правцу силуете не нишанећи, јер руку на срце није био никакав стрелац и тотално је невичан оружју. Само један хитац и видео је како сенка пада.

Пуцао је из страха, моментално, несвесно. Кад је пуцао није био свестан да то чини. Као да је неко други то учинио а не он. Откуд њему уопште толике брзине?! Тек кад се преломио пуцањ онда се трг'о и освестио. Тад је прогледао, пре тога је само сенку видео.

Није уопште имао представе шта се десило. Гурнуо је гаћице у џеп и кренуо ка вратима. Пиштољ му је и даље био у руци. Очито беживотно тело лежало је у ходнику. Више изненађен него уплашен али куд и камо

присебнији, пришао је телу. Погођен у главу са малим калибром, на поду је лежао Пријатељ, његов најбољи друг још из детињства.

В тој рати патриарх Арсеније Четврти, некски, даде се бегу и с шњим народ мног, иноци многи и владика нишки Георгије Поповић, от сеје предели од Ниша, од Пећи и Новог Пазара, и од Косова, и сва Сервиа, дадоше сја бегству уз Дунав за Немцем. Тогда народ мног христиански Турци заробише и у плен одведоше; тогда бист скроб и жалост велија.

Пијаница и распикућа био неки Сретен, нерадник и кавгација по васцели дан пио и тугу туговао. За чим? Нико не зна. Ни он није знао. Волео човек да пије, па то ти је. Стално му је нешто друго на срцу бивало, вазда је наново измишљао разлоге за своја пресисавања. Чим се напије стао би чаше да једе. Кафеџије су се зато трудиле да што брже могу склањају стаклета испред њега. Узме ти он тако чашу, одломи парче и грицка ли грицка и никад се не посече, нану му. Жена му несретница дигла руке од њега па је зарађивала гатајући, бајајући, топљењем олова и бацањем угљевља. Погађала је по нешто, давала несретницима лажну наду, и заљубљенима мазала очи. Састављала крај са крајем. Научила је касније и у карте и кафену шољу да гледа. О саборима су је јурили и попови и полиција али је она углавном успевала да се склони и радила је првенствено зато јер су је жене вијале и тражиле разне услуге. Кад јој муж умре (а где и не би од оноликог стакла) она као да очи отвори, подмлади се некако и пролепша богами. Многој момчадији је, у времену које је следило, погодила да ће им се нешто лепо десити први пут. И то за ситну пару.

- Ја кажем да не идемо. Пушке у руке па да се бранимо. Нема нам друге. Зар мислите да нас негде једва чекају?

Методије би могао да пије крв својим ближњима.

Радоје би требао некад и да убоде истину.

Јеврем би морао да разјасни шта је: вук ли је, човек ли је?

Милоје би ваљао да обзнани своје прихватање мучеништва и да објасни народу какву корист ће исти имати од тога.

Она Сретендова би знала да излечи некога ако би тај неко стварно то желео.

- Људска душа је увек жедна. Зато и воли да борави поред воде, у камену. Ако је доброћудна: нека је. Ако ли је зла: мораш је отерати.

- Зарасте Радојева кућа, не можеш препознати да је ту неко живео. Не стиже да види светски рат против Србије. А, лепо предвидео. Говорила Сретендова жена да му је она то дошапнула али јој нико није веровао.

- Замисли, ми смо раскинули само зато што сам једно пиће попила са другим. Једну једину кафу ?!

- Бесан нас кад те уједе, рану мораш врелим гвожђем да сажежеш.

Колона, то ти је вампир. Крви да је напојиш, муком да јој удоволиш – никад. Сви попови и крстови овога света да кидишу на њу – цаба. Див вампир, протовампир, архивампир, џин вампир, праотац свих вампира – колона је. Зарила зубе у овај несретан народ, па не пушта. Сише и пије крв, црпи снагу народну. Јебе му мајку мајчину. Не можеш јој ништа. Хипнотише те, жену, сестру и кћер јој доводиш и у постељу гураш. И себе.

Негде смо се забројали. Занели, па забројали. Или је ветар дувао, па одувао памет или је река хучала па се нисмо чули, ономад кад се нисмо договарали. Углавном, заскочи нас, угризе очњаџима, крв шикну, она стаде да је хвата и халапљиво гута, предадосмо се.

Оде све низ воду. Са брда се та несрећа сручила на нас. Стихија незаустављива. Ништа се ту нисмо питали. Покупи нас ко чума децу. Нит нас преброја, нит нас распореди, вели: "све вам је једно, на исти пут полазите". Ама, кад је упитасмо куда, ћути. Смешка се и ћути. Видиш да зна али неће да ти каже.

Цаба су неки разваљивали дедовске ковчеге, ришкали и претурали по њима, надали се да пронађу карту, мапу, уцртан пут којим су се они враћали кад би их колона некуд загубила. Осим пожутелих тапија и војничких буквица, нашли би још какав нож или сатрули опасач али путоказа никаквог. Зајебали их старци, мора да им се смеју са онога света. Док су били живи нико их ништа није питао, о поштовању неком није било ни речи, "е па сад се сами сналазите".

Како да се снађу ови несретници кад они вампира у животу нису ловили а камоли уловили.

У "стара времена" знао се ред. Било је колона али је било и ван ње. И живот и смрт су се подједнако поштовали. Што се народ вечног мрака мање бојао, више жив остајао у зло време. А било више колона. Ал' некако било места за све. И увек остајао неко да претекне. Трпело се колико се могло и само крајњом нуждом се бежало. Вребао лампир, заскакао, тешка времена била али се увек по који глоггов колац задесио при руци. Таман помислио да ће ти доћи главе, хоће да се забави, мало да појаше, хоће да се носи, да подврискује а ти из недара колац па право у срце. Јурне крв вампирска, испрска цео народ, остави клицу али се извучеш. Треба времена да се поново запати. Остави те неко време на миру, да се народ накоти па кад му дође време "јово наново".

- Пробасмо ли ми да им помогнемо нашим немешањем у њихово бивствовање, кад схватисмо да су довољно полудели и без нас? А ето, они

нас више и не узимају за озбиљно. Више нас не рачунају као део својих судбина.

- Па зар ми нисмо њихове зле судбине? Или смо макар требали да представљамо тако нешто.

- Они су себи смислили горе зло од нас. Од нас, чија и јесте сврха постојања да представља, можда само фиктивно, да нестварно рефлектује, зло. Ми смо бивали оличење зла само да би њима олакшали. Ми смо тај терет преузимали од њих да би се са што мање гриже савести размножавали и убијали.

- Бежали смо од њиховог зла и лудила много уплашеније но што су они икада од нас. И зато, шта сад има да већамо и да се договарамо. Нека иду, друмови им широки и дугачки. Звезде нека их воде, нек се врћу на север одакле су и дошли и нас несрећне довели са собом. Ето им сунца нека их греје, ветра да их чисти вашљиве али ове воде и нас поред ње неће више нигде наћи и имати. Где год да оду, било где да се скрасе, њихове душе више неће бити целе и здраве.

- Нарушили су оно што је остало од бога. Помешали су силе у простору између добра и зла. Сад су те силе загубљене у трагању свога идентитета. Помешане, уједно, и не вреде по својој првобитној сврси а и врло су опасне по ономе на шта могу искочити.

Даље:

- десетина копилади,
- дваестина јединаца,
- триестина једвадочека,
- триестипетшес' истресака.

"Дана 07.05 1921 године, у јутарњим часовима, са жандармеријске станице на брду Стража, код Белих Вода, примећено је путем осматрања, кретање групе људи, стазом од Белих Вода према Стреочким бачијама. Због могућности да се ради о комитама или њиховим помагачима и доушницима, једно одељење под командом наредника Стевановића, кренуло је у извиђање терена и потрагу за уоченом групом. Код кладенца је група сустигнута али се утврдило да нису бандити већ сељаци гурбетари са Рогозне, који су кренули на источки пијац, обзиром да је пијац сваког четвртка, а не би ли продали своје производе од дрвета: ложице, варјаче, чабрице, док су коњи били натоварени и са нешто посуђа од печене глине као и сачевима. Пошто смо утврдили чињенично стање упутили смо се назад у постају, да би после око сат и по времена чули пуцње у пределу Ливатчета (по процени тада слободној а што се касније утврдило као тачно). Несрећни сељаци су упали у комитску заседу и били побијени сви до једног дечака који се само чудом извукао и који се крио у шуми до нашег доласка. Телефоном смо одмах

обавестили начелство (при чему се у пракси оправдала идеја да се телефонском жицом споје Исток и Беле Воде) а извештај у три примерка прилажемо како пропис налаже. Тела убијених је сутрадан преузела родбина, која је дошла по њих и ми смо се записнички раздужили. До тог тренутка стајала су стражарно у Стреочком смету. Потера која је уследила није уродила плодом, и то због ограничења у људству, те Вас опет молим и преклињем за појачањем, јер како се банда острвила не би зачудило да удари и на саму касарну. Извештај саставио и о његовој истинитости гарантује наредник Мирољуб Стевановић родом из Куришумлије са службом у Истоку у три примерка".

- Јави ли ко Милоју, горе у планини, да је сутра колона? Зна ли он да ми ујутро идемо? Шта ће да ради са овцама? Да их тера овамо доле, не видим зашто?! Да је паметан да крене преко брда, па са све њима у Србију.

Гаврани су облетали око лешина. Која је година? 673? 1389? 1690? 1915? 1941? 1999? Има ли уопште разлике?

Црни, гојни гаврани. Сија им се перје на сунцу. Ко црни, очешљани, умивени сватови на некој трагедиско-старогрчкој свадби. Много их је. Са ових поднебља увек је било лоших вести и злих година. Њихова симболика птица лошегласника овде је највише долазила до изражаја. Другим речима, овде се осећају као код своје куће. На крају, овде и јесу у своме дому. Њихова црна боја различито се уклапа у пределе али се њихов смисао изразито успешно преклапа са нашим судбинама. Гавран, *Corvus corax*, зна да поживи доста. За то време, вероватно, се и нагледа свега и свачега. Овде је, вала, и имао шта да види. Ту је стекао репутацију.

VIII

Дао се у трк, бег, у јуриш. Сеновитим ногама, не додирујући земљу (шта му је то требало?!), трчао је, двориштем, кроз капију, на пут. Јурио је а није био сигуран где ће. Можда је освајао последње бастione људског поганлука, можда је бежао од последњих илузија. Или је једноставно желео да утекне од оног леша пробушене лобање. "Оно" је некад био жив човек, Пријатељ, његов најбољи друг. Сме ли се уопште репрезентовати јавности да му је децу у цркви крстио, на свадби кум био?! Сме ли икоме више поновити да га је много волео.

Шта и коме да каже?

Спотаче се и паде у бразду. Сав се окваси и хладна вода га стресе и мало поврати. Тада схвати да пиштољ још држи у руци па стаде журно да га склања у џеп. Али, гле јада, па панталоне су му распојасане, чудо да је могао уопште да трчи, каиш му је несвезан висио. Привеза се ,опет брзо, и гурну пиштољ у џеп, па се поново даде у трк, вичући: "убише човека".

Откуд му та формулација? Зар већ неколико минута не ради ништа друго но крије трагове, који би макар шта указивали на њега? Невероватно је како се брзо трансформисао, како је пренебрегнуо да је управо убио оца својих кумчића и како се из петних жила труди да заштити себе од евентуалне сумње. Да је онај стари у питању, он би већ полако ходао према полицији и тамо би им кратко и јасно рекао да је грешком убио човека. Да је онај стари, био би до изнемогле равнодушности сломљен и незаинтересован за даљи ток догађаја. Једино би се трудио да избегне сусрет са децом убијеног.

Али, не!!! Није онај стари више. Зато уместо да каже "убио сам", он из све снаге трчи улицом са реченицом "убише човека" на уснама.

Бог му је сведок да ово не ради свесно. Ако постоји нека нечиста сила она њиме влада цео овај проклети дан.

Потрча даље, па све даље, до крајњих граница света и разума, до мора и васионе, летео је на метли, скакао скоковима од седам миља. Журио је на састанак демонски, хтео је да се спари са њима, да заврши оно што је започео у соби распасаног учкура и лежећи на туђем кревету. Да је хтео, могао је да се нађе било где на кугли земаљској. Овога часа он може све. То је цена коју му ђаво са задовољством исплаћује. У свету снова све је могуће. То што је сада овде и што је управо убио најбољег друга, то је само мала шала, несташлук богова, разбибрига демонска. Кад се пробуди све ће бити другачије и нормално. Биће све по старом. Његова озлојеђеност и љутња и даље ће бити уперена на лоше људе, критиковаће поступке свих оних који

чине лоше ствари. Али ће бити и много срећнији. Кад се пробуди, кад престане ово његово сновиђено уплитање у врагово коло, схватиће да човек никада није толико несретан, да у следећем тренутку не може бити несретнији. До смрти, увек има простора код човека за већу несрећу.

Кад се опет, данас по други пут, сударио са Познаником, схватио је да је претрчао доста и да је подаље од куће где се догодила несрећа и да се неће пробудити, јер није ни заспао.

- Кога убише? Шта причаш човече?

Погледао је особу испред себе уморним и сјајним очима. У њима није било живота. Он је функционисао условним рефлексима и радњама. Био је то робот сачињен од органске материје. Одговарао је одсечно, није размишљао, подсећао је на апарат са снимљеним гласом, који говори тачно време.

- Убише Пријатеља. Тамо у кући. Били заједно да чувамо. Њега убише. Ја утеко.

- Ко га уби?!

- Убише га они. Бандити.

Убрзо се скупи доста народа. Завлада граја, па богами и паника. Какви бандити усред бела дана, усред града? Стари удбаш га натера да пођу и виде шта се дешава. Неколико њих са пушкама им се придружише.

- Јеси ли сигуран да је мртав? Колико их је било? -постављао је Познаник питања.

Али ни на једно од њих Човек не даваше одговор. Најзад у силноме трку према кући овај и одустаде од даљих питања узимајући у обзир стрес код особе коме су управо убили најбољег друга и који је сам једва живу главу извукао.

Убрзо стадоше пред капију куће. Удбаш се трудио да колико толико смири ситуацију и организује људе, како би што безбедније стигли до места где су претпостављали да лежи убијени. Распоредио је људе са пушкама свуд околу а он сам је са још једним кренуо право у кућу. Претпоставио је да убице неће чекати, него да су се већ повукле истим путем којим су и дошли.

"Али куда су дошли и шта су радили ту?!" - питао се стари полицијски лисац.

Прошао је истим путем, којим је Човек ишао, успео се истим степеницама и у ходнику угледао мрвог Пријатеља. Врло мало крви је исцурело из ране са чела.

- Професионалац – рече човеку до себе – један једини метак.

Пре него је нагрнула маса људи унутра Познаник хитрим оком човека од заната осмотри околину. Јасно је било на основу положаја тела одакле је пуцано, те он проњушка и убрзо пронађе чауру. Добро ју је погледао и гурнуо је у џеп.

"Ако је неко тражи, даћу му је" - помисли на истражне органе, који би свакако требало да изврше увиђај.

У соби није било никаквог нереда изазваног борбом или преметачином. Само је на кревету стајао црни грудњак.

СТИЖЕ најзад и полиција и некаква војна полиција и некаква паравојна полиција, сви стигоше и почеше да праве неописиву гужву. Сви су се нешто вртели околу, разгледали место и леш, претурали по стварима, тако да о неком озбиљном увиђају није било ни речи. Навикнути на свакодневна убиства, самим доласком и идентификацијом леша и констатацијом смрти они су рачунали да је посао готов. Неколико направљених снимака и крај.

Више се маса беше заинтересовала за организовање потере, него за утврђивање чињеница везаних за догађај.

Познаник, стари иследник, са чауром у џепу (коју нико није тражио, чак су и у потпуности промашили калибар оружја при састављању записника) сиђе низ степенице и крену пут капије. Тамо нађе Човека где седи на неком овећем камену, снужен и мокар. Кад виде познаника упитно га погледа.

- Изгледа да су га добро изрешетали - рече овај - али ја га нисам видео изблиза. Стар сам за такве ствари. Доста је тога било мени за мога вакта.

- Зар није само једним метком погођен? – зачуди се Човек.

- Не знам, рекох ти, нисам добро и близу погледао –одговори му овај ваљда да га заштити мучних детаља.

- Било како било, ја одох, доста је за данас.

Оде Познаник. Као и увек презирао је гужву а она је управо постајала неописива. Откуд се само створи за тако кратко време толики свет?

Стадоше да организују потеру и тај посао протече карактеристичним контрастима обојен. Једни су се бусали у груди, клели се како ће освета бити велика и крвава, други су ишли у супротну крајност и говорили како је опасно сада кретати према планини и остављати незаштићену нејач, док су они најтрезвенији и најреалнији покушавали да обуздају стихију и да посао око потере препусте службама којима је то струка. На крају од свих групација по неко приступи и направише групу која одмах крену планинским путем према брду.

- Ајде и ти – викну му један рођак – да осветиш кума.

Нагрнуше му једну ветровку, коју пронађоше у кући и поведоше га са собом.

- Па ти ниси наоружан – примети онај исти.

- Имам пиштољ –показа Човек према џепу.

Потера наравно није дала никаквих резултата. Убрзо и морал гониоца (који узгред буди речено и нису никога гонили само то нису знали) поче да

пада и после неког времена скроз спласну, и полако, али сигурно, дођоше на идеју да је све узалудно и да би било добро да се врате, јер ко гарантује да терористи нису још у насељу, док се они ломатају по шумама.

И Човек једва дочека такву одлуку, јер је већ био исцрпљен и на ивици тоталног нервног слома.

Шта се дешавало у његовој глави, сво то време, од убиства, то јест од сусрета са Познаником па до овог неславног повратка потере?

На почетку док је лагао на улици, док је измишљао шта се десило, у једном тренутку се несвесно уживео у причу и малтене је поверовао у то што прича. Убрзо се међутим повратио, дозвоа се свести и осетио је јаку душевну бол. Осетио је и физичку бол. Поче да жали пријатеља искрено и из свег срца, али је и даље био збуњен развојем догађаја и његовом улогом у даљем развоју свега што ће следити. И у свој тој патњи остало је у њему нешто резерве.

Његову патњу околина је тумачила чисто и искрено. Веровали су да пати за својим другом и да је у правом шоку, јер на крају крајева, пре само пет минута био је врло близу смрти. Зато га и нису уопште гњавили питањима, од којих су се већ били и одвикли, јер су почели да прихватају смрт као свакодневницу. Никома више нечија погибија није могла да заокупи пажњу, јер је иста већ била заокупљена могућностима да се деси сопствена. А људи су и мислили да су, отприлике упознати са током догађаја. Сам чин их није интересовао по принципу "штомањезнамотомањесушанседамезадеси". Већина њих је, наиме, чула за пријатељеву намеру да штити комшијску кућу по сваку цену. Они су то коментарисали на разне начине и то сада није било важно. И шта би било логичније од тога да је позвао најбољег друга да, можда, заједно обиђу чувано. Ни њихови најљући непријатељи нису сумњали да су они имали икакве друге намере тамо осим да стварно чувају кућу, и то више као симболичан чин опора лудилу него због самих практичних резултата. Јер сачувањем те куће статистички, па и бројчано, ништа се не би поправило стање. Људи су их, уосталом, и знали као такве: као првоборце против ветрењача, као људе који су због принципа углавном лоше пролазили у животу.

Жалио је Човек кума свога душом и искрено. Није уопште размишљао да га је управо он убио. Тешка му је била сама смрт, губитак неког милог. Уосталом како је време пролазило, овај је долазио себи, почео је да се освешћава и на себи својствен начин већ је анализирао и ситуацију и свој тренутни положај. И зато сада жали и рида а сутра ће већ наћи решење. Хоће ли то бити његова смрт, предаја властима или нешто треће, то није важно али је битно да он мора да све ово реши поштено и часно, како је и навикао.

"Па ја сам грешком њега убио. Чиста случајност. Ја нити сам хтео да пуцам а још мање некога да убијем. Нека невидљива рука је то учинила а не ја".

Опет познат глас, прену га из мисли:

- Ти мораш да јавиш кумовима, ако већ не знају. Да организујеш пренос тела до куће, и сахрану. Знаш да нема ко други. Стара му је мајка, брат невичан. А и није, сада, на њима то да раде. За то треба кумови и комшије да се побрину. Помоћи ће сви. Није више време за размирице. Сви смо криви и нико није крив. Ето, убише га они којима је чувао кућу.

Грло му се кидало од ридања. Стаде да кука Човек на сав глас и да чупа косу.

- Ја сам га убио!!! – отвори срце, викну и клекну на земљу.

Људи из потере стадоше да га дижу, грле и теше. Осети да је међу својима после дужег времена. Осети и стид што својом добротом они покривају његов злочин. Ето ни фигуративно не прихватају неку његову евентуалну кривицу.

- Не криви себе. Шта си ти могао? Добро је да си макар ти претекао. Тако је Бог хтео. Убила га је његова луда идеја и душманска рука а не ти који си био уз њега.

Колико год да је био свестан свога лажног положаја, пријале су му ове речи утехе. Поче Човек да живи, руку под руку, са лажом најгоре врсте. И људи почеше да га тапшу по рамену.

- Ћаво нит' оре нит' копа.

- Ни ћуран није хтео на свадбу.....

- Морали смо да чувамо и њу и бебу, да не би бабице наишле, па шта онда. Знаш ли колико дуго смо ми чекали мушко дете?

- Знам сећам се, била је бела недеља, па баба није прала веш.

- Од када су Словени, па самим тим и Срби, дошли овде, води се тај бој против авети. Да можемо да је победимо, па да се најзад одморимо и мало у миру проживимо. Макар пола генерације мира, ако већ не може цела. Али цаба. Не да се неман, стално мења облике и крије се. Таман се научиш да је препознаш, упамтиш јој лик и откријеш навике јој она се промени и изгуби. И онда не можеш да је препознаш док опет не удари на тебе. А тада бива касно за ту реду. Рачунај да си ту изгубио. Шта све нисмо пробали и у шта све нисмо веровали?! Јок. Боримо се и дан дањи а њих све више. Нас све мање. И сад је нека вазданија горе у ваздуху. Гледа нас како се пребројавамо и делимо. Куражна, зна да нећемо на њу овако заузети собом.

- Ложи ватру и кључај воду ту одмах поред гроба.

- Методије је ти пропао на школама зато што се дрогирало то. Пио је дрогу и дању и ноћу, па сад кад је нема начисто полудео.

Свјати Божје
Свјати крепки
Свјати бесмертни
Помилуј нас

Штиклирати следеће (из колоне пописано):

- једна прекршена заклетва,
- распаран комплет Његошевих сабраних дела,
- огољени божји бадњак,
- орнамент дечански,
- невиност силоване девојчице,
- једна изрека, више пута употребљавана, која гласи : "Бог на небу кум на земљи", увијена у бело платно криштењско.

Ноћ ал' ће скоро да свиће. А јесте тамна, никад тамнија није била. Дал' је ко ноћас ока склопио? И ко јесте колону је сањао. У њу се утурао, из ње га изгонили. Тежак сан, ако га је било.

- Како их није срамота да смрт лудог Радоја нама приписују. Никакви су људи постали. Свашта су у стању да ти натуре. Једни причају једно, други друго. А он једноставно заспао. Био толико пијан (а још и луд) све да се сударио са нама, не би нас видео. Пијани Срби најчешће авет не виде кад је стварно испред њих а виде је тамо где је никад није било. Јаше њих ракија, нису им потребне караконџуле и вампири. Ако те се не плаши, не можеш му ништа. Зна се неки ред ваљда.

- Да одеш код тога и тога, чим стигнеш. Кажу му, отац мој ти је поручио да је остао а нас, те моли, да примиш неки дан, док прође ова мука, на улицу да не биднемо а после ћемо видети. Поздрави га и реци му то. Ја сам њему многа добра учинио, па је ред да помогне сад кад треба. Да не треба не бисмо тражили. Паре да чуваш. Троши само кад мораш па и тад избегни, ако можеш. И никоме не говори колико имаш. Ако ти се шта пружи узми. Не тражи без велике невоље. Нико не воли да му се иште. Ако оће, даће ти и без тражбе. Понашај се тако као да ћеш сутра да одеш, људи ће те боље гледати ако мисле да си гост на кратко. Па, и ако се одужи, ти се претварај као да си све уредио за повратак. Кад ти ја јавим, не часи ни часа, одма' крећи назад. Да стигнемо на јесен макар пшеницу да посејемо.

- Око овог храста некад се крст носио и коло играло. Сад нема ко.

- Вампира можеш и врелом водом али је најбоље глоговим коцем. За нужду црног пса увек да имаш поред себе. На њега лампир не сме. Стоку ако ти дира (а оће и на њу да се навади) осушену коњску главу на колац да натакнеш, па га испред тора поставиш.

- Ја да ви право кажем, немам де.

Ноћ полако пролази. Канда ће да сване.

- Куд ли пође онај лудак са косом синоћ. Нашио је време кад ће да коси и сено спрема. Увек је био на своју руку. Јуче ме опсова, кад му спомену колону. Каже ми: "што сад бежиш а највише си букао". И ако сам букао, букао сам за нашу ствар, хтедох да му кажем али не стигох. Но издадоше проклетиње као што је он. Увек је имао нешто против власти а није му мрско кад га власт храни. Ко му сина запосли? Сутра колона а он ће да коси. Само заинат то ради. Сад испаде ми се плашимо а он не. Будала.

- Какве турске тапије? Откуд мени, деда, турске тапије?

- Питаш за њега? Тај ти је утекао још пре десет дана.

- Кад се дете роди од бабица да се пази. Четрдесет дана никуд из куће да не излази.

- Не пиши ми у грех.

- Дај ми само једном да опалим, ћеф ми. Једна граната мање или више теби ништа не значи. А мени је стало да пробам, стари сам ловац, из свега сам пуцао само још из топа нисам. Ето, пружио ми се прилика и за то, да могу после да причам. Како не може?! Ајд' не зајебавај, даћу ти ракије, види како се жути. Само једном човече, да грунем горе у брдо. Пре неки дан сам бомбу бацао (дао сам за њу доброг петла), право да ти кажем: ништа нарочито. Некако мукла експлозија, нема дима и ватре ко на филму, ко зна дал' је уопште била права. Зато сам решио да пробам са топом. Нећу ти се скинути са главе док ме не пустиш. И онако пуцате забадава цео рат. Треба да ме обучиш, да знам. Шта ако крену пешадијом а тебе ране? Де, де, извини, омакло ми се, рецимо ране оног тамо. Зар џабе да стоји топ, само зато што нема ко да опали? А они иду према нама..... Дај само једном, ево... ево, рећи ћу ти 'де да нађеш пичке.

- Радоје је био миран и добар човек, али си брате за ракију и кад га поднапијеш, могао да га наговориш свашта да прича и свакога да увреди. И да уради понекад. Једном су га у јануару месецу, по највећем мразу, натерали да се купа на Извору и то за шише ракије.

IX

Горске, пољске, морске, чивутске, српске, циганске! Ако сте стари, на мушки, по Богу отац, ако сте старе, на женске, по Богу мајка, ако сте мушки, на млади, по Богу браћа, ако сте женске, на младе, по Богу сестре!

Целе ноћи је одјекивала пуцњава. Праштала је околина као да су се сукобиле две дивизије. Од те силне буке чак су се и бомбардери који су сваке ноћи прелетали Исток у својим походима на небрањену земљу, слабије но иначе истицали. Ко је на кога пуцао? Ратовала је "војска из Србије" против својих локалних демона, који нису били са њима. Само им се чинило да су ту, јер су их завеле овдашње авети из чисте забаве, да се подсети како то изгледа. Није им било тешко да преваре недужне људе јер су сви демони од исте сорте и соја. А и овима није било тешко да наседну на превару, поред толико силног страха што су га осећали. Није ни чудо. Налазе се у непознатом пределу, ноћ је а они нису баш вични ратовању. Студенти, сељаци, радници.... већина од њих није у животу ни сањала да ће се обрести у овој вукојebinи а камоли да ће још и да ратује против целог света горе и ових крволочних доле. Већина њих би најрадије једном осредњом колоницом назад кући.

Сви су једва дочекали јутро.

Само Човек није. И поред тога што целе ноћи ока није склопио, уопште се није радовао јутру и престанку пуцњаве. Ту заглашујућу канонаду он као да није ни чуо и уопште му није сметала.

Сатима је седећи на кревету, у мраку, пребирао по јучерашњим догађајима, као и по његовом положају и томе шта му ваља чинити. Његово свеукупно стање је било катастрофално и како је време одмицало он је бивао све свеснији шта се, у ствари, десило, под којим околностима и шта је он урадио. И о свим тим стварима почињао је да ствара јасан став и чисту слику али подједнако различито.

Десило се то да му је мртав најбољи друг и кум. Велики је то губитак и он то никада не може преболети. Смрт пријатеља он је у потпуности одвајао од чињенице ко је одговоран за ту смрт. Бол који је осећао био је сто посто чист и искрен.

Околности под којима се десила несрећа у њему су изазивале срам, од које га је стомак болео. Питао се, како је могао да изгледа у Пријатељевим очима онако разгађен и низак. Шта је помислио о њему у том делићу секунде

или шта је прострујило кроз његов мозак кад је био погођен? Сигурно је имао мрвицу времена, која му је дуга као вечност поставила невероватно нелогична и поражавајућа питања. Знао је он пре смрти од чије руке страда. Али је велику бол у њему стварало то што није знао зашто га је тај неко убио?

Он је убио човека. На страну то ко је убијени. Свестан је да је починио грех са којим на може живети. Када се још дода да је убио свога драгога, онда шансе да остане све као раније нису износиле ни промил. Убио је грешком. То га не амнестира од кривице али је пред собом колико толико имао оправдања за своје понашање после убиства. Сада када мирно све анализира, покушава да себи натура неке олакшице за своје лицемерно опхођење. Човек је мртав свакако, истина би за његове ближње само придодала болу а он би вероватно и успео да се извуче од робије, јер нико стварно не би посумњао да није у питању несрећни случај. Као што и није било места за сумњу. Носио би тај жиг кумоубице, али би вероватно проживео мирно до краја живота, на неком ћошку кугле земаљске. Он није хтео тако.

"Мој друг је мртав, умрећу и ја".

Одлучио је. Завршиће све око сахране, никоме неће откривати истину а онда ће наћи начина да сконча и космичка, божја, свакаква, правда биће задовољена. Како ће умрети, о томе ће накнадно одлучити. Хоће ли постхумно разјаснити цео случај и то ће видети.

Због таквог тока мисли и одлука које је донео, он је то јутро био спокојнији и мирнији него што би требало да буде човек у његовом положају. Намера да оде у смрт давала му је чак и једну дозу опуштености оправдану максимумом "осуђеникнасмртбирашт-аћепоследњевечерати". Он је изабрао да мирно и сталожено испрати Пријатеља, да ничим, па ни истином, не повреди више његову породицу, да се исто тако мирно опрости са својом породицом и још по неким и да онда нађе начина да умре.

"Дуг ћу вратити, само ми треба мало времена".

Устаде са кревета и крену да се пресвлачи. Треба да обави припреме за сахрану свога кума. Синоћ су га ослободили дворења мртваца изговарајући га да је у шоку и да треба да се одмори. Он је то једва дочекао. Није могао да гледа те људе који су му на рамену плакали и делили свој бол са њиме. На његовом образу, приљубљеног свог образа, клели су душманску руку што им свирепо уби сина, мужа и оца.

Он је био изгубљен, без капи крви у лицу, блед као смрт. Околина је то протумачила као јаку потресеност (и нису били у заблуди) и неко предложи

да се одведе кући, јер га сутра чекају обавезе. Једна од тих обавеза је била и да изговори опроштајну реч над раком покојника.

При пресвлачењу напипа нешто у цепу, гурну руку да види шта је и би као громом покошен кад угледа женске гаћице у рукама. Он је све време то носио са собом. И у потери и када се грлио и изјављивао саучешће породици Пријатељевој. Та чињеница га скроз порази и због тога му спласну пређашње самопоуздање.

"Све што сам у животу говорио или радио своди са на овај комад вештачке свиле".

Те гаћице су узрок краја свега чему се у животу надао, на крају, и узрок његове смрти, која ће уследити. Крену руком да примакне лицу али се тргну и згрожен баца веш на кревет. Збаца са себе одећу убице и пресвуче се у тонове који доликују жалиоцу.

Кренуо је осунчаним јутром пут куће жалости. Људи који су га сусретали јављали су му се љубазно и саосећајно.

"Требало је да постанем крвник нечији да би ме ови људи прихватили за свога" - помисли.

Људи, наравно, нису имали појма о томе, јер да су имали, не би се он наносио главе до сада. Несрећну смрт би му можда опростили и схватили, али гаће преко лица, у тренутку док је пуцао у свога, сигурно не би.

Опет му паде на памет јучерашњи дан.

"Да је тебе слушао остао би жив. Што га не нађе, кад си га тражио и што га не задржа?" - тако му је говорила мајка убијенога кад је стигао до њих.

У местима као што је Исток вест се брзо пренесе. Лоша вест десет пута брже. Елем, кад је стигао код кумова они су већ знали шта се догодило. Није ни чудо обзиром да су неки који нису кренули у "потеру" већ били и пренели тело. Пошто је владала хронична несташица мртвачких сандука и друге опреме око сахране, ти људи су иза куће већ куцали и склепавали последњи лежај Пријатељев. Други су приносили клупе и ређали их по дворишту, трећи су клали свиње и доносили ракију. Ови људи хоће да се свађају, знају о свадби и да се пијани потуку али кад су сахране и послови око тога у питању, све је увек функционисало беспрекорно. Као у најбољој комуни из снова свако је знао свој посао и радио га је без наредбе и поговора.

"Да" - одговорио је мајци свога друга - "да сам га само нашао".

Осећао се у том тренутку као необрисани шупак после бављења. Није сам себи могао да верује докле досежу границе људског самопонижења. Жив човек је спреман много тога да претрпи само да избегне своје животне рачуне да подмири.

Сада је поново испред капије куће убијенога. На капији убијенога стоји његов убица. Само што то људи који му прилазе и поздрављају се са њиме не знају.

Врло мало се причало о чудном и трагичном догађају. Јесу се, додуше, људи чудили откуд храбрости терористима да у сред бела дана уђу у насеље пуно војске и наоружаног народа, али то им није била првина а и сам положај места под самом планином био је идеалан за такве упаде. За тили час си већ био у густој шуми, пут дугачке и широке планине, где никада не можеш остати жедан, и где врло лако можеш да се кријеш много времена.

Ноћашња пуцњава, којој се још није знао разлог, наставак бомбардовања, које било из дана у дан све јаче и непрекидно, као и нове, већ, погибије, учинише да људи убрзо скроз престану да помињу овај случај. Чак су неки држали и да је добро да се то десило као опомена да нису довољно будни и да се то може десити свакоме. Можда реч добро и није најсрећније одабрана али је суштина таквих размишљања била "кад већ морадасегинебољедругинегоја". Сасвим је то људски и нормално и није замерити ако су таква размишљања дискретна и за личну употребу.

"Може ли оче Игумане ђаво да запоседне човека и да господари њиме?" - формулисао је у себи Човек реченицу којом ће почети разговор, приликом посете манастиру, коју неизоставно планира сутра да обави.

У неком начелном плану, који још није готов, ни дефинитиван, због нечега њему нејасног, прва ставка је била та посета. Држао је да је врло битно да до ње дође пре него дигне руку на себе или оде да погине у необећавајућој борби. Знао је да утешног или ослобађајућег одговора нема али је ипак желео да до постављања питања дође. Па, видеће се на шта ће све то испасти. Он нема више шта ни да изгуби ни да добије, може само да олакша мало а ваљда човек који је себе осудио на смрт то и заслужује.

- Све је организовано, поворка креће у подне - рапортира му један од помагача добровољаца.

Иначе је приметио, још јуче, да га сматрају чланом ожалашћене породице и најкомпетентнијим да му се подносе извештаји.

- Само цигаре нисмо могли да набавимо - настави овај са извештавањем.

Присети се Човек да је обичај да се на излазу са гробља, поред панаије и вина, служи и дуван и ракија.

- Немам ни ја – признаде Човек и паде му на памет да од трагичног догађаја уопште није запалио цигарету. Мора да му је померен сваки дамар кад је он заборавио на дуван.

- Треба видети код шверцера, немој питати за цену. Хоћу да буде све како треба и редно.

Издаде Човек наређење и упути се у кућу.

Бука авиона (која му је већ полако улазила под кожу и до изнемоглости га дражила) га устави пред сами улаз. Погледа према небу и виде како се једна летелица чудног облика толико спустила да је могао и пилот у кабини да се назре. Учини му се да су крила авиона дужа него његов труп. Летео је у круг, изнад саме куће чинило се и испуштао је некакве ватрене куглице око њега.

- Мамци – чуо је у позадини некога.

Тај неко се очито разумео јер је наставио са образлагањем:

- А-10 је ово. Он гађа са радиоактивном муницијом. Видео сам како изгледа тенк после погодака, тамо на улазу.

Још стручњак није завршио реченицу а кроз простор се проломи стравичан урлик налик на рањену звер или нешто слично. Авион је стао да бљује свој смртоносни товар. Очито је било да гађа нешто што је пар километара далеко.

Људи се узмуваше. Неки, под разним изговорима, кренуше кући.

Све се понови још неколико пута, чинило са као да се огромне количине електричне енергије празне, као да се негде спајају огромни каблови добра и зла, па изазивају варничење и непријатан звук. Онда авион направи завршни круг, као да је пилот хтео да провери шта је урадио, па у широком луку изгуби се пут мора а са њиме и хук мотора.

У простору се осети олакшање.

Кад га угледаше, мајка и кума, потрчаше му у загрљај и већ видно уморне и исцрпљене стадоше да наричу и плачу. Тешио је колико је знао и умео. Није било неке велике фајде од тога. Једва је чекао да се све заврши па да остане сам и не мора да буде у близини ових људи. Уопште му није ни била јасна оволико битна његова улога у њиховим животима. Да ли то несрећа учини да спознаш да су ти потребни блиски људи, они који су били цео живот поред тебе али на које, баш из те навике и свакодневнице, ниси више гледао као на важне већ као на неопходне. Осети људско биће, у несрећи, потребу да сам себи каже: "ово морам да поделим са њиме или њом". Или они, због њихове пређашње блискости, несвесно идентификују њега са покојником.

Изговори се обавезама па изађе. Припалио је дуван иза куће. Згрози се кад угледа поклопац од сандука, свеже офарбан, који су оставили да се суши. Више од саме симболике коју тај предмет представља учинила му се ружнијим нескладност његова, која је уследила услед импровизације и приручног материјала којима су мајстори располагали. Та слика са склепаним поклопцем од сандука као да је хтела да дочара ситуацију у којој се налази ово место и овај народ, па и он сам. Живот је дотакао дно и на том дну не

можеш приуштити својим мртвима ни пристојан сандук и покров. И то у ери када нас погађају паметним бомбама са неколико хиљада километара удаљености. Једна таква ракета вреди толико много, да се за те новце може купити много сандука. Они бацају на нас стотине тих пројектила дневно а ми немамо један једини сандук да сахранимо свога блискога. То је однос снага на ратишту, то је порука коју упућује онај свеже лакирани поклопац, направљен од дасака једног растуреног астала.

Није видео покојника од јуче. И неће што дуже буде могао да то одлаже. Чему?

Подне се ближило.

У међувремену је још морао да присуствује мајчином плачу и очевој забринутој ђутљивости. Наравно и они су чули, све оно што и други знају и што није била истина. Уљудно их је послао да теше кумове и тако их се отарасио бар за неко време.

Негде далеко поче да грми.

"Откуд грмљавина кад је ведро" - окрену се око себе.

Пође испред куће, тамо је пређашњи "стручњак" већ објашњавао и образлагао:

- Наша артиљерија. Покушавају да пробију границу а наши им не дају. Ко је сада тамо тај зна шта је пакао.

"Да – помисли Човек – док ми овде убијамо једни друге по туђим кућама, тамо негде, пар десетина километара одавде, неки људи се боре и бране нас, да би могли да наставимо по старом.

Неко рече да је време или томе слично и овај није био сигуран за шта је време али му се убрзо разјасни кад га позваше у кућу.

Износио је ковчег, био поред самог комбија који га је возио ка гробљу, спуштао га после са истог и ковчег носио до пред саму раку. Свештеник је обавио своје, дошао је ред и на њега. Клецавих колена успео са на гомилу ископане земље и рекао следеће:

"Опроштај ћу почети овом реченицом, она је моја заклетва и дуг, морам је рећи да би са собом био начисто, да би сам себе обавезао и да бих могао данас да се вратим кући и у огледало да погледам: кунем ти се над овим гробом, над тобом, својим животом, да ће твој убица умрети од моје руке. Ти ме, овде, једини разумеш и знаш шта хоћу овим да ти поручим. Неће то теби бити велика утеха али мени хоће ако мислим да мрем спокојно.

Увек сам те волео. Дивио сам се твојим особинама. Особености твојој није било упоредиве. Чврсто си стајао испред својих ставова. Имао си принципе и борио се за њих. Пут си ми осветљавао, то и сада чиниш, знаш само ти како и на који начин.

Ја се опростих како знадох. Свака следећа реч је сувишна и непотребна. Окупљене позивам у кућу покојника на парче хлеба и чашицу ракије по нашим старосрпским обичајима. Нека му је вечна слава и Бог да му душу прости".

Измеша се у маси "слава" и "прости" и сви се прекрстише.

"Нашао си време да се позиваш на старосрпство, јебало те оно" – размишљао је док је силазио са гомиле земље, од које су гробари већ спуштали у гроб.

- Узе, ти, превелико бремене на леђа –погледа га отац са неверицом у очима.

Мајка је плакала. Знао је да у овом тренутку не плаче за покојником.

Присутни су стали да се разилазе. Нико ме се није много остајало на брисаном простору, обзиром да се хука авиона поново чула. Крвници су се вратили да наставе посао. Чак је ова пауза од двадесетак минута, од када се нису чули и видели и подугачка, како је ових дана нису правили уопште. Чекао би лешинар да дође замена, па би тек онда напуштао простор који је облетао и тровао радиоактивним отпадом. Гласине да су колоне и цивили у групи, као што је ова, грдно пострадали, показале су се као истините, и људи страх и нелагодност због тога нису могли да сакрију. Зато су сада брзим ходом или споријим трчањем грабили ка својим кућама или где год.

У ходу тако низ брдо од гробља приђе му човек који се такође враћао са сахране.

- Имао си право, нисмо радили како је требало. Сада се тачно испоставља да стварно нећемо моћи против целог света. Шта ће бити са нама?

Овај ћути. Ништа му не одговара. Присећа се само колико му је ружних ствари овај човек у животу рекао и урадио. Уназад неколико месеци није га удостојавао јављањем на улици. Зна да је у неким приликама говорио да такви као што је он заслужују метак у чело. А сад ето, признаје му. Али, зна Човек, не признаје му он зато што се дозвоа памети него зато што жели да заузме нове позиције у новонасталим временима. Жели на време да напусти брод који тоне.

"Нашао си цркву 'де ћеш да се молиш" - умало се не засмеја Човек - "да знаш какве су стварно моје позиције, први би ме међу рокове".

Пошто је одбојкотовао и оног намерника и његову идеју, лаганијим ходом од других догегао се до покојникове куће. Тамо је за ручком мало више попио. Док је другу велику чашу ракије празнио, угледа у ћошку мајку де и даље плаче. Отац није био ту.

"Изгледа да нисам завршио са убијањем".

Извињавајући се умором и потресеношћу крену да се тетура пут куће. Скоро је стигао до старе камене куће у којој је живео кад угледа Познаника како иде њему у сусрет. Сумрак је тулио Метохију. Мрачна његова душа то није примећивала. Ипак, он је мртав човек. Мртавац који хода. Вампир. Авет. Само демон може да држи говор на сахрани оног којег је сам убио. Такав перверзни однос према животу и смрти, у његовом случају и према пријатељству, може да поседује само Сотона лично.

- Добро вече намучени човече - јави му се стари пензионисани полицајац Ранковићев.

- Добро вече Познаниче - одговори Сотона.

- Ти са те стране?

- Завршисмо са тиме. А ти ниси присуствовао сахрани?

- Нисам ти ја за те ствари. Чим видим више од двоје људи на једном месту одмах ми се повраћа. Добро познајем те зверке и знам да су најподлији у чопору. Друго, не волим сахране јер ме подсећају на неминовност да се једнога дана мора одржати и моја. И, треће, верујем да покојник није приметио моје одсуство и да му ништа не би олакшало положај, све и да сам био тамо.

Изненади се, овај наш, Познаниковом сарказму. Али оћута. Увек је био чудан и на своју руку. Вероватно и он има неке терете који га притискају и не дају му души мира.

- Кад те већ сретох, нећу те много гњавити знам да си уморан и утучен, навратио бих ових дана, можда већ сутра, по неку књигу. Знаш ти их имаш доста, а ја бих нешто читао јер ми у задње време никако неће сан на очи. А и кад заспем, све ми у сан долазе неки бивши, неки што би требало да су давно заборављени.

- Свакако, може сутра. Кад год хоћеш.

- У том случају, лаку ноћ. Ја овде више нисам потребан.

Одјекну пуно пута понављана фраза кроз сутон.

Мач Перунов, такозвани Мач-Извор, доносио је победу над непријатељима.

Већају демони. Пећина дубока, влажна. У пећини дворана, по сред дворане језерце. Око воде узвишење у облику клупе, у ствари камени прстен заручио је језеро. Површина воде, међутим не даје одслик онога што се дешава око. Водено огледало је мртво за појаве које седе око њега. Седе авети на трибини.

Не може се ништа више описати. Облик и форма су јасни али неописљиви.

Мрачно је. Непокретна композиција ипак одбија светлост од себе, иако само десетину сантиметара, не више. Аветна тајна вечера, Боже ми прости.

Демони не седе, лагао сам мало пре. Они лебде изнад замишљених седишта. Језик на коме комуницирају сличи роптању и режању. Налик је шиктању крви из пререзане аорте, понекад највише подсећа на хук понорнице.

- Дешавале су се сеобе и раније. Једни ће отићи, неки ће остати, други ће се вратити.

- Овога пута није тако. Изгледа да је сада крај. Видели сте шта раде. Они су луди и избезумљени. Ове реде ићи ће до краја. Иду на пут са којег немају намере да се враћају.

- Не могу да се начудим. Ови садашњи су чудо. Било је људи али никад као ових.

- Ма, сви су исти. Ви то добро знате. Ови су само мало бржи од претходних. Брже је време, па брже и беже.

- Нико се не уби. Нико нам душу не продаде у замену за завичај. А знате ли зашто? Немају душе! Гори су од нас. Ви сад видите.

- Ако сви оду, а не врате се никад више, шта ћемо ми да радимо?

- Носиће нас у себи несретници.

- Неће, изгубили су нас. За њих више не постојимо.

- Они нас сада називају својим заблудама. Као, требале су хиљаде година да би то тек сада схватили. Ови су им, ето, најпааметнији од кад постоје, па њима пало у залог да спознају истину.

- Ако су им ови најпааметнији, онда боље да се манемо ћорава посла.

- Они нас не окривљују више за своје несреће. Ето и за ово што им се сад збива оптужују свакога сем нас. Потпуно су изгубљени.

- Они су само део постојања. Не размишљајмо као они. Манимо време, држимо се само димензије и простора. И трајања.

- Али, они све мере временом!

- Нас не могу мерити том мером. Ми смо немерљиве тим кантарима. Време убија њих, нас не, напротив, нас јача. Замислите само да су вечни, као ми. Помислите шта би се десило да су идеја а не месо што се квари и трули? Шта да су вода или простор?

- Ако они оду, доћи ће други. Тако је увек било.

- Ништа нам то не значи, ако су ови престали да верују.

- Док се боје, значи да верују.

- Али они се не боје од нас, него се плаше за себе.

- Нека. Кад имају снаге да беже, надају се бољем. Има још наде за њих да једнога дана и умру.

- Бојим се да ми нешто није јасно. Где смо ми у свему томе? Јесмо ли ми пријатељи или душмани њихови?

- И једно и друго. Ми смо они а они су ми. Једно те исто смо. Неодвојљиво. Вечно.

- Нама остају они пређашњи, па они пре њих. Ми нећемо остати без тела. Ови доле нека остану без душе.

- Не можемо овако целу ноћ. Скоро ће петлови, ако су оставили којег у животу. Ни зора им више не доноси олакшање.

Негде, може бити 1936 године, не би се рекло пре, појавише се неки непознати људи у сред среде Истока. Одма им прикачише да су из Београда. Кад се за кога не би знало откуда доходи, најлакше је било да му се прикалеми да је београђанин. За ове се, додуше, стварно и испостави да су из престонице. Вртели се дан-два, па почели да приупитују за извор, те на крају и одоше тамо. Наставили и следеће дане, чим устану а они право на воду. Није се то много допадало мештанима. Навикли су они да се ништа не дешава у задње време и тако им се чинило да је најбоље. Било како било, добише ти ове придошлице жандарма у пратњу, и са својим белим шеширчићима и тамним цвикерима, наставише сваки дан да одлазе горе. Поводише ти они неке силне инструменте, некакe дурбине на ногарима, гледаху кроза стаклета и стално нешто записиваху. Прелазили су неким шиљковима преко карте (војне ли су, 'бем ли га?!). Не прође мало а они по вароши стадоше да купе надничаре, па све са њима на извор. Ови, наоружани пијуцима и лопатама, стадоше да копају ту поред извора а по саветима дотичне госпoде. Свима би јасно да копају руну, тунел, али никоме није могло ни на крај памети бити јасно: зашто? Вода извире у дну високих стена, из гoмила великог камена и они ту, са стране, стадоше да отварају тунел. Мало им је пећина свуд околo. Радници су после причали, да су с времена на време стручњацима долазила нека госпoда која није знала ни бекнути српски, а они који су запамтили аустругарску окупацију куну су да су говорили немачки. То сад није важно. Радови су трајали те године до зиме а настављени су одмах следеће на пролеће. И тако следеће четири године. Земља и камен су ископавани и терани напоље на гoмилу. А тунел се као право рударско окно подупирао са тежким гредама. Нико не може да ти објасни колики је био 1940, кад су радови престали. Кад кога питаш, само буљи у тебе, ко да је зачаран. Што су радови престали, ни за то нема објашњења. Рат се додуше ближио али нико тада није веровао да ће до њега доћи. Јесу ли нашли оно што су тражили? Или су одустали јер се погрешило у нечему? То се никад неће сазнати. Тунел је запустеo, рат је следеће године стигао (ненајављен мамицу му), неки од копача одоше у четнике у Топлицу, друге позатвараше у гориочкој цркви, кога стигoше и убише (интересантно

нико није ни чуо за партизанае). Забављени својом бригом људи заборавише на тунел. Авети, не буди лење, то искористише. Истераше коње сеновите, утрапише вилама њихове дизгине, повукоше греде и затрпаше тунел.

- У ветровите дане може свашта да будне. Зато да се пазиш. Видиш ли шта нас задеси? Лоше смо се понашали. Позабораваљали какве све несреће имамо против нас. Кад дуне ветар а дани су некрштени уста затворена да држиш.

- Стави у торбу ову жуту дуњу са креденца, па де будеш изнеси је да ти мирише.

- Бем ти будалу, умало ме не пргази. Никад кола није видео а сад му у авлији троје.

- Има он вештицу у кући.

- Дај ми пичке, није сапун, неће се потрошити. За кога је чуваш? Ко зна да ли ћемо доживети сутрашњи дан. Дај бре, свима си дала само мени нећеш. Ко да сам шугав.

- Остадоше гробови, шта ћемо са њима?

- Перуника ти је божанска биљка. Ја тачно не знам шта је у питању али кажу да је тако од давнина. А кукурек само о Ђурђевдану. Врата њиме да окитиш и на трпезу у неку теглу да ставиш, заједно са јоргованом. И венце од цвећа низ воду да пустиш. Немој да заборавиш. Чим стигнеш да видиш вода каква је.

- Кажу да су ти Словени највише волели мачем да ударе. И били високи растом. Јесмо ли ми од њих постали?

- Тражи деда спрему за сахрану да обуче?!

- Ако си уседелица мораш прво да сазнаш ко ти је чини бацио. Па кад умре, да се на њеном гробу окупаш. Одма' после тога удаћеш се и то сигурно.

- Ја не знам ко је бежао у другој сеоби, ако су сви већ у првој побегли? А, опет, ево претекло да и данас бежимо. Само овога пута изгледа оде све до врага.

- Колона мора да је сита. Пун стомак да јој буде. Немојте ту да шкртарите. Најбоље дарове и жртве да јој принесете. Кад је сита она је и мирна. Иде својим путем и не дира никога са стране.

- Не дај ђаво да те опрца. Оће он кад му се пружи прилика.

- Колико су нас Турци јebали, не бирајући притом мушко ли је, женскиња ли је, питање је колико смо ми данас потомци Словена и Срба.

- Нек обуче, то је ионако све ново. Што у прњама да бежи. Сад га водите нек се купа и облачи, само ми га с' врата скините.

- Де има вукова ту се вампира не бој.

- Тај Јеврем мора негде да спава тамо горе, не леже ваљда на ледину, под дрво?! Де он живи у планини?

- Кажу људи у напуштеној шумарској кућици. Ту су некад боравиле и дрвосече из дрвног комбината.

- Прича се за њега да је лежао у затвору. Зато што је убио жену кад је затекао са другим.

- Није био плашљив, није ни данас. Кад је већ убио жену, могао је и јечача, али није. Само га онако голог изјурио напоље и рекао му: "ниси ти крив, хвала ти што си ми очи отворио".

Даље:

- поточара пастрмка са двадесет црвених тачкица,

- икона светих апостола Петра и Павла, црквена, што се носи на крсте око истоимене цркве, у центру што је,

- џерова облица, један кубик,

- чаша клапуша, комад један.

Припалио Милоје дуван, седи крај ватре у бачији, па се нешто мисли: "ево већ неко време ни трага ни гласа одоздо". Батеријице на транзистору му се истрошиле поодавно, мада у задње време није ни могао да ухвати неку станицу. Додуше, ево има неки дан ни авиони се више не чују иако до тада нису престајали, ни дан ни ноћ. Не чују се експлозије од којих се тресла околина најмање десет пута дневно. Да сиђе доле и види шта је, не може. Које оволике овце да остави? Имао овде стоке из пола села а ипак нико од њих да дође, потрепитине да му донесе. А таки је био договор.

Сироме је био Милоје, без игде ичега. Зато се и прихвати да у ово смутно време чува сеоску стоку у планини, да музе, сири, све то да одваја у каце и чабрице. Ал' се плаши Милоје. Има утисак да већ неко време није сам. Ко да га гледају неке очи васцели боговетни дан, де год да се креће и шта год да ради. Ето јуче му пса неко или нешто уби. Сишао доле, на кладенац по воду кад чу пуцањ. Трком се вратио горе, кад има шта да види. На улазу у бачију лежи Шаров мртав а овце у тору узнемирене, стисле се једна уз другу, ко кад вука осете.

"Само, вукови немају пушке" - мисли се Милоје.

X

Светлост је полако али сигурно добијала још једну битку противу мрака. Нажалост, тај принцип важи само још код смене дана и ноћи. Сунчеви зраци се пробијају кроз лишће винове лозе и директно кроз прозор осветљавају собу. Поред кревета, на поду, лежи отворена и недочитана књига. Испала из сањиве руке, завршила је на даскама подним изгужваних страница. И тако изгужвана ипак је срећна што је неке пале на помет да се лати ње. Није књига флаша вина па да јој годи уљуљканој у прашину. Што је старија, као и човек уосталом, тражи све више пажње. Кад је излазила, тада је била млада, било јој је важно само да угледа светлости излога и да досегне спокој полице. Сада жели да се чита. Само тако може да преживи.

Синоћ истргнута из загрљаја својих посестрима (књига је женског рода, зар не?) читана је дуго и са кошмарном пажњом.

Пошто је синоћ стигао кући а непосредно после сусрета са Познаником, Човек је био у недоумици откуд то да сваки час налеће на тог човека. Као да је он неки ђавољи изасланик, који га прати из несреће у несрећу. Њега је срео пред капијом, оног дана кад му се слошило, затим се сударио са њиме кад се десило, и опет вечерас кад се у повратку, полупијан, премишљао како да прекине агонију: он га чека иза ћошка. И има осећај да се некако слободније опходи према њему, него што је то иначе раније радио. Осећа неке фамилијарне тонове у његовом обраћању. И откуд у њему одједном та жеља за читањем?! Све му је у вези тога било магловито и нејасно, али обзиром на његово стање, у коме је само танка и слабашна нит делила његов живот од смрти, од тоталног лудила до нормалног поимања дешавања, није имао снаге да дуго размишља и анализира, очито неприкладно и загонетно појављивање тога врага.

Сада кад у себи помену књигу присети се да одавно већ није узео ни једну у руке, иако их је имао доста и овде и у родитељској кући. Погледа по разбацаним насловима, којих је било свуда: по ормарима, у ходнику, по ћошковима. Разгледао је разнобојне корице, присећао се ужитка и узбуђења које му је доносило ишчитавање скоро сваке књиге коју је икада узео у руке и читао. Није много бирао. Био је овисник штампарске пресе, био је верни поданик богиње књижевности, до сржи свога бића (ако такво шта постоји).

Погледом стаде на један наслов. Идиличне покретне слике сладуњавих сећања престадоше да се листају у његовој глави. "Злочин и казна". То је то. Кад је онај поменуо књигу, његов зарђао мозак је покушавао да се присети

зашто га је нека књишка ситуација асоцирала на тренутно стање у коме се налази? И која је то књига?

Извуче прву књигу тога романа. Окретао је у рукама, њушио и приближавао на пар сантиметара од очију. Разгледао ју је као домородац ђинђуву. Затим је упалио лампу изнад кревета, ослушнуо да ли авиони и даље лете изнад (кад је чуо њихов хук увери се да су ту, значи све је по старом, не мора да се плаши евентуалне тишине), легао је обучен (гаћице су још стајале на кревету) и тако лежећи стао је да чита: *"Почетком јула, у велике врућине....."*

"Нисмо исти, он је планирао, урадио је то из користољубља. Ја сам случајно, без икакве намере и плана. Он је бабу мрзео, ја сам Пријатеља волео много".

Наставио је да чита. Пролазили су сати. Није могао да прекине и није ни било потребе. Иако претходну ноћ није ока склопио ипак му сан није хтео на очи. Организам није могао да се врати у нормално стање од силине шока који је претрпео.

"Парчад и одломци од некаквих мисли све су му киптели у глави...."

Не зна се колико је времена прошло и када је дошао час кад је наш Раскољников задремао. Било је сигурно пред само свитање, кад је књига испала из руке на под. Ту је и остала.

Сан му је био тежак и испрекидан. Осети је олакшање, од њега, кад се пробудио од јаке експлозије и секунд, два, после тога, куцања на вратима. Тешке главе је устао и кренуо да отвори.

- Ја поранио. Рачунам не можеш много спавати обзиром шта ти се све догодило.

Познаник је стајао на вратима, насмејан, са замућуљком под мишком. Наставио је да прича и био је много говорљивији него иначе. Као да је био весео због нечега.

- Што се тиче експлозије, по мојој слободној процени, и по положају одакле је звук долетео, може бити само мост, или неки неопрезни тенкиста близу моста. Ово друго је мање вероватно јер тенкове не би гађали оваквим пројектилима. За тенк је довољан и топ од тридесет милиметара, наравно са радиоактивним зрном. Зато ја типујем на мост. Лешинар је сат времена кружио док није одабрао најбољу позицију. Јеси ли чуо?

- Не нисам - мрзовољно и сањиво одговори Човек.

Због нечега се није радовао овој посети, иако је волео разговор и дружење. Нешто је у њему алармирало не баш чисте намере ове посете. Или је грешио? У ситуацији је таквој да се не би зачудио да почне свашта да умишља и да добије манију гоњења. Можда је почео да луди или да у сваком из околине види непријатеља који се спрема да га раскринка.

"Баш као Раскољников".

- Нека сам те пробудио. Имаћеш времена да се наспаваш на ономе свету. Него, хоћеш ли да ме пустиш да уђем? Ево, донео сам ти доручак, праву, масну, питу увијачу. Млека на жалост немам. Не стигох да помузем ни једну краву на улици. Покупила браћа.

Човек се извину, помери се у страну и посетилац уђе.

- Извини, овде није сређено.

- О, нема везе. Знам ја како је кад си самац. Служба ме у своје време вукла на различите стране. Треба да се жениш али како ја видим биће тога скоро - прозбори Познаник и шеретски главом показа у правцу кревета.

Тамо су стајале проклете гаћице, оне исте које су узрок великој несрећи која се десила и која ће се сигурно наставити.

- Заборавила нека, а швалеру?

Човек поцрвене и хитро поскочи до кревета, па онако збуњен, не знајући шта да ради, једноставно гурну предмет подсмеха под јастук.

- Ништа, ништа, ако,ако..... - мрмљао је гост.

Човек најзад проговори:

- Немам чиме да те послужим, ето књиге су ти углавном тамо па изабери.

Док је овај разгледао и бирао, Човек му је био окренут леђима и гледао је кроз прозор на улицу (исти онај прозор са кога је посматрао пијану братију непосредно пред почетак бомбардовања). Чуо је људе како вичу: "мост, мост...".

"Матори скот – помисли – ништа не може да му промакне".

Кад се окренуо, видео је да овај држи његов пиштољ у руци а који је пре тога стајао, вероватно на полици где су књиге. Не сећа се да га је ту оставио али није то ни важно.

- Мораш набавити нешто јаче. Ово је обична дечија играчка. Са овим никога не можеш убити. Као да га немаш.

Кад заврши са причом спусти пиштољ на сто. Држао је две књиге у руци.

- За сад ће бити доста. Кад ове прочитам, враћам их и узимам друге. Решио сам да попуним рупе у образовању пред крај живота. Боље икад него никад.

"Нисам потребан" и "довиђења" једва да је чуо. Није госта испратио само му је махнуо и остао на степеницама.

"Он нешто сумња".

Изнемогао и сав оронуо, рашчупан и необријан, поново леже на кревет. Заспао је одмах и дуго и чврсто спавао. Пробудио се тек предвече. Осетио је глад. Устао је и најео се оне пите, потпуно несвестан откуд се она ту нашла.

То га мало поврати и освежи, поготово се расани кад се напи хладне воде са чесме.

Мало затим, свратио је комшија, који му је причао о срушеном мосту, о целодневном бомбардовању неке утрине, на којој није било ничега осим старих водоводних цеви, које су постављене да изгледају као топови.

"Где сам ја био кад ништа нисам чуо, осим оне јутрошње".

Слатко се смејао тај човечуљак подвали на коју су насели компјутери и камере од ових одозго.

- Зајебао се сателит. Силне су бомбе истрошили на цеви које давно никоме не требају.

После му је испричао и то да су убијени неки терористи "који су вероватно криви за смрт Пријатељеви", и ако жели да види тела убијених онда може тамо и тамо, стаде да му објашњава. Шеретски и подло га подсети да "ето, ако су они убице, онда више твоја заклетва на гробу не важи". На крају "извештаја" му наговести "како се у општини деле потврде за заплењене тракторе и камионе, и како не би било лоше да узме нешто од тога, за злу не требало".

- Шта ће мени трактор, побогу човече?

- Па, ваљаће, ако се крене а богами сви помало причају о томе.

- Где да се крене, шта причаш?

- У Србију, где би друго. Ако буде морало.

О чему се ради? Ништа му није било јасно. Шта се дешава у овој вароши, мимо њега. Сада је Човек управо чуо да је место или нека утрина, нема везе, бомбардована цео дан и да се људи спремају за бежанију а он је једноставно све то преспавао.

"Значи размишљају о бежању".

Знао је чим помињу нешто тако стидљиво: врло је озбиљно. Јер, најозбиљнији су кад су потуљени.

"Ма шта све то мене тиче. Ја имам другу мисију испред себе. Други посао мене чека. Али ја немам, изгледа, времена онолико колико сам мислио да ћу имати".

Размишљао је о своме науму и одлучио је намах да то убрза. Варијанта са славном погибијом није више долазила у обзир, јер је за њу ипак требало времена и организације. Није могао насумице да крене по шуми и да тражи непријатеља, против којег ће у борби погинути. Самоубиство је било једини брзо изводљиви начин. Решио је да то уради овде, у кући, са овим истим пиштољем, који може и те како да убије иако онај назови стручњак сумња у то. Неће оставити никаквог трага. Неће признати као Раскољников. Једноставно само ће се убити и готово. Његову смрт после нека приписују

чему оће. Вероватно ће се распредати како није мога да издржи психички целокупну ситуацију и на крају смрт нераздвојног друга.

Ова одлука и варијанта му је, ипак, дала још мало времена. Јер, на крају крајева, наум може извршити кад хоће и то врло брзо.

Кад је зазвонио телефон, прекину му мисао, и он се зачуди да та справа уопште функционише, кад ови одозго све живо порушише. Истина је била да је само локал радио.

Са друге стране жице зачу познат глас. Глас који је све мање желео да чује и од кога је почео да зазире и да се боји.

- Опет ја. Јесам досадан, шта да радим. Баш кад хтедох да почнем са читањем, схватим да сам узео задње две књиге од романа који има три дела. Први део грешком нисам понео. Сложићеш се да читање нема неку посебну драж ако се не почне из почетка. Зато бих те замолио, ако можеш, дотури ми некако ту прву књигу.

Лакну му кад чу шта је повод овога позива, па одговори:

- Могу сутра да донесем. Идем до манастира, па ми је успут. Само ми реци који је роман у питању.

- Достојевски. "Злочин и казна" - чуо је од друге стране жице, из даљине.

Сав се стресао и најежио. Дошло му је да поврати од муке, што на крају и уради.

- Пустити га то је пичкопатник.

- Дабогда црко!

- Ко то синоћ, ко то синоћ, кроз Тополу прође.....

- Ујутро смо баџили низ реку сено на коме је деда Митар умро.

- Ове наше, назови, комшије, сасвим су лепо живеле терористички нас вековима а у паузама су нам наплаћивали да нас чувају од њих самих.

- А онда је дунуо јак ветар. Почео је да увија и да подиже. Знао сам да то није добро. Ђавоља, сотонска, посла су то. Три пута смо пљунули, и ја и он, али ветар не стаде. А вода хучи ли хучи. Сам себе не чујеш од ветра и воде.

- Чекали смо га ноћима, у заседи, код његове куће. Узалуд. Терали смо му жену да се шета гола по авлији, не би ли га намамила. Ни то не поможе. Имали смо са собом једног гарова, џео био црн, и очи мајку му. Црн нас ти је добар против њих.

- Дај пастува, дај, дај.

- Оће и на стоку.

- Ено на Радојевом гробу опружио се смук, има га брат брату, два метра. Не мрда се. Не реагује кад му прићеш, мада му нисмо много близу

прилазили. Неће да бежи. А нико не сме да га отера, него само онако, из даљине. Да сад лепо доведете сеоске алапаче, поготову ону Сретенову, кад су znale да га опањавају мртвог сад нек терају смука. Треба да копамо гроб за оног политичара, за оног бре, што му главу нису нашли, јест тај. Ал' не смемо да прођемо, а и около да одемо, не могу да копам кад је тамо. Имам осећај да ме стално гледа.

- Није да се сладим и да ми је мило, далеко било, али много се био раширио. Знало се да кола морају негде да се слома. Па, до јуче није имало куче за шта да га уједе и одједном се учини богатим човеком. За кратко време постаде му тесан Исток. Нисмо га за то бирали. Ето му га сад. Нема главе. Не сеурир се, али бог све види.

- Да ми је да га данас сретнем. Само да га приупитам, што ми онда на сабору, пред свима, удари шамар. Да га ја сад, мајци, кроз шаке пропустим, кад онда не смедох. Био влас'. Де ћеш руку на униформу да дижеш. А он то знао. Обрука ме тад, због тога се не ожених. Гледале девојке, сви гледали. Само да ми је да га сретнем. Пет минута, не тражим више. Ништа крив нисам био. Било коло, ја накривио шајкачу, па до девојке. Хтела та, била ту из неког села под планином. А он само ми приђе, из чиста мира, и "пљас". Цео дан ми његови прсти стајали на лицу. Још ме боли, ако ми верујеш. И види, ожени се он посленаке са том истом. Шта ће девојка, видела ко је јачи а није знала да ја због униформе нисам смео. А нисам смео – признајем. Ноге ми се пресекле, ни макац. Језик се завезао, ни да бекнем. Само гледам и ћутим. Дођем себи, после неког времена, окренем се и низ пут. Месећ дана нисам из куће излазио. Бојим се поменуће ми неко, па ће ми у руке остати. Отац и мајка чули, па само ћуте. Нису ме терали ни да радим. И њима криво, видим. Није више прошло ни један сабор а да ми неко, из пакости а ко' случајно, не помене то. Он, злотвор, ни пет пара није давао. После га преместише негде, фала богу, бар нисам морао да га гледам. Да се подсећам. У мислима сам му хиљаду пута вратио. Да ми је данас да га сретнем, па само једном изистински да се доватимо. Само један шамар, пред овим светом, пред овом колоном.

Даље:

- шака крстића од тисовине,
- филмови Брус Лија, сви,
- убијена врана окачена на кокошарник,
- стамбени кредит, никад враћен, инфлација га појела.

Завија другу цигару, па се премишља. Много је напуштене стоке сусретао ових дана. Није се трудио ништа да ухвати. Мого је да је хтео. Други би заклао и појео, ако не ништа друго. Он није. Поштен је и паметан Милоје. Кад досад није имао ништа, неће се домаћином стварати на туђој

муци. Налазио је остатке тако убијене стоке. Одрана кожа и кости одвојене од меса, ножем. Црева и кожу звери развлачиле свуда по шуми. Негде би се смрад осетио. Распадало се нешто. Не би ишо да види шта је. Шта има да гледа? Он је и дошао овамо да би што мање гледао. Доста је гледао и видео. Сад је задовољан само кад је сам. Људе не воли баи много. Кад може, избегне гужву. Никад није ишо на славе и весеља. Оно, слабо су га и звали. Радо је позиван само кад би требало нешто да се ради. И то џаба. Он се није бунио. Ваљало је и њему, макар и џаба. Бар тога дана на храну није трошио, иако је и она знала да буде оскудна. Чинило им се, ако закину Милоју, обогатиће се. Па и ово сада, што је у планини, и што у овој муци и смрти, чува њихову стоку, на њихову тамин, они су га зајебали. Мисле, "јебеш стоку, важан је живот, а ако она будала и сачува нешто, у аер је". Не знају да је он свега свестан и да му одговара да је овде. Зашто да се плаши? Никад ништа и никоме није лоше у животу учинио. Слабо се он и мешао међу људе. Једино са другим чобанима и надничарима, кад би морао послом. А и тада само добро. Сигуран је да му ништа неће бити. Њега ни звери не дирају, јер он воли и поштује природу. Побожан је човек. Узме од планине само онолико колико му треба. Не више. Само вук коље више него му треба. Зато и није богумила животиња, но је само са нечастивим силама повезан. Људи се Милоје не боји. Вампира се плаши.

"Немају вукови ножеве" - каже гласно Милоје себи.

Инжињери (од милоште тако, од мештана, прозвани иако нико није знао које су струке, мада се не спори да је стварно и било инжињера) су одседали у "Малом хотелу". Ту би вечеравали док су ручавали на извору. Понекад су, увече одлазили и у кафану, која се исто звала "Извор". То је био, за ондашње прилике, мало отменији локал, са разноврсним садржајима и доста добром храном. Ту би им, увече, друштво правили доктор Чистов и ветеринар Новков, обојица Руси који су утекли од биљег живота што су им комунисти стварали. Долазили су ту и чиновници среског начелства. Ујутро, тачно у десет сати, слали су они неко од деце у Пошту по новине, кад "Политику" а кад "Време" или "Правду". Цигарете и колонијалну робу куповали су код Костића или Илића. Ципеле су оправљали код Митића или Ђирковића, кад нису могле да се оправе оштећене од оштрог изворског камена, онда су куповали нове у продавници обуће "Бата" коју је такође држао горе поменути Никодин Костић. Да их ишишају, специјално за њих, долазили су на сами извор неки од браће Бошка и Лазе, понекад и обојица. Радио који су донели нису могли да слушају, јер Исток тада није имао струју. Телефонирали су из Поште, мада су телефоне имали још и срески начелник и жандарми горе у планини, на Белим Водама. Фијакером су путовали до Пећи, па одатле возом за Београд (сви инжињери си ти из

Београда ,брајко си га мој). Кад Милка Остојева, изнебуха затрудне, сви посумњаше на Плавог инжињера, јер су их ти и тамо затицали како нешто роморе. Њеног Захарија и дан дањи, цело место зове "инжињер" (а децу му "инжињерчићи") иако је већ матор човек. Редовно су присуствовали приредбама Соколског друштва "Краљ Александар" које су одржаване у новом и лепом дому, а после тога се до бесвести опијали са мештанима. Један је, чак, и одиграо утакмицу за "Подгорје", али је брзо одустао пошто је био скрљан од једнога из пећске "Будућности". Због Милке Остојеве Плави доби и неколико ступаца по леђима, колико да не буде да је био у Истоку а да није колац по глави пробао. Али добро је прошо, мало га је закрпио доктор Чистов а одело му је зашио локални кројач. Кад су одлазили 1940-те, сељаци су им приредили опроштајни банкет, где се јело и пило из велике чаше и којом приликом су друштво увесељавали хармоникаши, браћа, Кадрија и Салија. Посебно им се свидела и за срце прирасла тужна песма о неком ајдуку, његовој погибији и гладним сирочићима, којих је овај имао подоста.

Ништа се више, од тада, није чуло о њима. Само Бог зна, каква им је судбина намењена. Тунел је затрпан и од њихова посла само Захарија остаде видан. И место није било на губитку, јер је био добар и честит човек а и деца му исто.

XI

"Не поможе ми памет - а ето поможе ђаво...."

Јутрос је сенка благог расположења пала на његове снене очи. Његов изгубљени поглед имао је у себи макар мало сјаја. Назад, брзо ће доћи време коначног решења његове заврзламе. Није прошло ни неколико дана од трагичног расплета свих непознаница једног живота. У овом случају његовог. Неколико секунди је било потребно да се уђе у кругове пакла. Сасвим непланирано, изнебуха. Кома је могло пасти на памет да ће се ишта десити онога дана, када је кретао да тражи пријатеља у намери да га одговори од ћорави посла, од чувања туђе куће испред разуларених група и појединаца, пљачкаша. Онда тренутак непажње, функцију мозга преузимају муда и готово. Класична прича са трагичним и мучним крајем. Међутим, он је све то са неком неописивом лакоћом изгурао. Имао је мучних тренутака, али не толико тешких да је и једног тренутка бивао блокиран. У неким моментима је био чак и превише разложен и хладнокрван. Процењивао је ситуацију врло тачно и течно, и био увек пар корака испред у потезима.

Седео је у кући Познаника. Атмосфера је била опуштајућа и пријатна. Мезетио је млади сир и пио стару ракију. Најбоља комбинација за мерације и бекрије.

Раскрстио је са собом да не треба зазирати од старог полицајца. Ни у једној варијанти. Ако нешто зна (а мало је вероватно, може само да нагађа) а није му до сада рекао или наговестио, сигурно је да чека неки расплет и он ће му сатисфакцију у виду расплета приуштити. Видеће и чути шта се десило и вероватно ће бити задовољан развојем догађаја. Највероватније је да ништа не зна, али да Човек због свог специфичног стања духа, у свему види неки скривени смисао или такву намеру. Зато и треба да се понаша нормално, да не би изазвао подозрење које му није потребно и које би му само загорчавало живот до судњег дана, који се ето ближи.

И, опет се чудило својој хладнокрвности, у тренуцима док је о овоме размишљао. То га је забринуло, колико је могао да се забрине преко брига које су га већ мучиле. Ипак он размишља о својој смрти, о самоубиству а уопште се не узбуђује због тога.

"Јесам ли искрен, мислим ли стварно то да урадим, или заварам себе, како би ми лакше и са што мање гриже савести време пролазило".

Због свега горе поменутог, он је јутрос, са књигом под мишком, лаганим и сигурним кораком, кренуо пут Познаникове куће.

- Можда ти је помало чудно што се ја мало више трудим да будем у контакту са тобом, ових дана. Хоћу, колико могу, да ти олакшам. Знам како ти је, у потпуности знам, не претпостављам. И ја сам губио драге особе. Не могу ти заменити Пријатеља али могу мојим будалаштинама да те бар на тренутак забавим другим мислима.

Овим речима је био дочекан на вратима од стране домаћина. Натерао га је да уђе. Овај се нећкао, правдао посетом манастиру у коју је кренуо али је Познаник био више него упоран и до краја доследан своме науму: "стићи ће у манастир, неће му побећи, седам векова је тамо горе под Белом стеном ама ће ту и остати, макар још данас..." и све тако.

- Седи да водимо умне и испразне разговоре. Видиш да сам почео да читам књиге. Достојевски је кажу опасан ако не схватиш на прави начин, зато хајде да разјасниш по нешто староме буквалисти. Да, некада давно сам га читао али више механички него што сам се удубљивао у то.

Човек му је одмахивао, и правдао се:

- Много, много умнији, од мене и тебе заједно, нису успели да продру у суштину мисли Достојевског, па немој да се надаш да ишта можемо знати више од онога што је очигледно.

- Немој молим те да компликујеш, нисам ја мислио да пишемо есеје о томе, него да разговарамо о људској психи. Мораш признати то ми је била у неку руку професија. Рецимо мене интересује, шта би ономе да из чиста мира убије бабу, а није криминалац, нормалан, образован човек.

- Натерала га је идеја.

- Каква идеја, зар нису паре у питању?

- Нису. Бабу је убила идеја о селекцији врсте. Тај је сматрао да би бабина смрт била оправдана, да ти народски кажем, јер више није била за напредак, а човечанство би њеном смрћу добило јер би он као продуктиван човек, са њеним новцем, могао да чини добра дела и себи али и другима.

- А ко то може да одлучује и у име кога, које за напредак а ко није?

- Е, па то се и Достојевски питао и никада није нашао одговора. Ни он, ни многи други. Нико даље од Бога, у потрази није успео да стигне. Него да баталимо ове тешке теме. Не иду оне уз бомбардовање. Већ кад си ме увукао овде доспи још по једну.

Разменили су јутарње вести. Пребројали ноћашње бомбе, пописали срушено, евидентирали погинуле и одвојили их од рањених. Бавили се свакодневним причама у земљи коју данима бомбардују. Причали су о томе нормално, чак и са мање жара но што су вођени разговори о фудбалу у неким срећнијим временима.

Па онда по ракију попили и поново долили.

"Ваља овако пред смрт" - тешио се и оправдавао Човек.

"Што је тражио књигу коју је очигледно већ прочитао?" – питао се Човек.

Он пије а онај је мртав. Трули под земљом.

"Ако сам већ убио Пријатеља, нећу себи дозволити луксуз да омрзнем Познаника, па таман сада да ме раскринка".

Онај је мртав и овај ће бити.

"Има ли потребе за тиме? Чудни су путеви људски. Одоше два добра човека, кад погледаш ни због чега. Глупа грешка и случајност."

Онај је мртав овај се још нешто нећка: теши се, правда и пита.

"Можда би најбоље, у сваком случају најспектакуларније, било да се сада пред њиме убијем. Ал' би то био потез?! Овако, док причамо, да извадим и у главу".

Нема наде да се могу нечим утешити они који су мртви.

Беше му пријатно. Ладовина умирујуће пријатна а ракија хладна цело тело топлотом дражи. Можда му је последње пијанство, па нека пије.

- Ретко ја овако – проговори домаћин – Одвикао сам се од људи. Знаш и сам да презирем гужву и глупост коју људи у гомили најочитије показују. И са вама сам се дружио с времена на време, ако се то може назвати дружењем. Волео сам да попричам више. Волим само са паметним људима да поседим и то најбоље са једним по једним. Ни паметне не волим у гомили. Очас прихвате чопоративне манире.

- Нисам ти ја нека памет - нећкао се Човек.

Ипак му је било драго што га овај за таквог сматра.

"Ваљда је искрен мајку му, не видим разлога што би ме бар сада лагао".

А од свих могућих комплимената Човек је једино "падао" на тај о његовој памети. Волео је да га људи сматрају умним и образованим. Да ли то зна његов саговорник или је искрен?

- Ааа.. јеееси, извини. Нема места лажној скромности. Ја то могу да препознам, не зато што сам школован, а јесам и то, него зато што сам радио са људима и знам их у "душу". Многи су прошли кроз моје руке. Не поносим се тиме, али јесу. Тада сам мислио да радим праву ствар. Држао сам да је то потребно да би се одбранила земља. Отаџбина. Она што данас више не постоји.

- Било је такво време - покуша Човек да га оправда а уједно и да нешто каже.

Испише још по једну.

- Време је било друго али су људи увек исти. Не кажем, нисмо ми били много способни, али смо посао завршавали. Имали смо механизме силе у својим рукама неограничено, али смо више превентивно радили. Где смо морали силом, употребљавали смо је али већма су нам људи сами доходили.

Олакшавали су нам посао потказујући једни друге до изнемоглости. Дешавале су се најневероватније комбинације односа на релацији потказани-потказивач. Једино пакост, од свих људских осећања, зна страх да надвлада. Жеља да други пропадне некада је већа од воље за сопственим животом.

Причао је стари дуго. Понајвише о односима међу људима и слабостима људског карактера.

- Кроз полицијски посао ја сам замрзео људе. И дан данас не мрзим само мали део популације у окружењу, а притом нисам уопште оптерећен вером и нацијом. А људи мене не мрзе. Тукао сам их и убијао, и опет не мрзе ме. А, по некој логици, требало би. Нико ми не узима за зло. Завршавао сам њихове послове. Опраштали су ми своје муке зарад оних које сам наносио другима. Некад и њиховим ближњима. Што је ближи, више су ми опраштали. Знао једног, сећам се ко да је данас било, што сам га тукао скоро до смрти. Ништа није признао. Тврд био, помислих "људина једна". Ја сам га лично пустио, имао сам толико моћи јер ја сам га и ухапсио, само зато што ми се допао. Вратио ми је веру да још има "јаких" људи. Али не лези враже, не липши магарче до зелене траве, ето ти га после неколико дана, добровољно, па ти пријави неколико њих. Нико га није ни звао, ни мучио, да то уради. Сам је хтео. И пријавио их је за иста она дела за која смо њега теретили. Његови људи били. Саборце своје издао, пријатеље. А, после су и они њега. Ја добио орден што сам раскринкао банду, а дер реци ми каква је заслуга моја била у томе. Што је овај издао ближњег. Ко да ти пријавиш Пријатеља за нешто, лака му црна земља.

Тргу се Човек на сами помен Пријатеља.

"Батали га више, јебо те он" - пробулазни у себи онако пијан.

Али, ипак жаоку осети. Нису му чула била баш толико умртвљена да не спозна реч.

- Увек сам ценио људе, који су спремни да стану иза онога што говоре - наставио је полупијани монолог Познаник – То је реткост била некад а и сада је. Причам ти ово јер те жалим, знам како ти је.

- Што ме жалиш? Ја сам сам изабрао да живим на овај начин.

- Жалим те, фигуративно наравно, јер нико не поштује твоју реч. Ових дана се нешто можда мења. Тек од скора почињу да схватају шта си им говорио. Требала је да се деси несрећа да би те људи разумели. Не знам и због чега тек тада? Не знам шта ће им смрт да би те ценили? Жалим те због тога што нису разумели да ти стојиш иза онога што причаш. Не улазим у истинитост и основаност приче. Говорим о искрености. Ти си макар један дан седмично, кроз живот ходао искрено. Без задњих намера. Потруди се да и тако остане. Изабери један дан и буди искрен.

Човек је већ губио нити приче и пола речи, већ, није чуо или разумео. Хтеде да крене али га домаћин ауторитетом и ваљаним аргументима убеди да то не чини:

- Куд ћеш такав пред оца Игумана? Срамота је.

Схвати да је овај у праву. Дефинитивно данас неће стићи да оде у манастир. То значи још један дан..... Нема никаквог смисла ни обзира да припит излази на очи Игуману. Прича је сувише озбиљна да би је квариио таквим наступом. Шта год би рекао или питао доводио би у опасност да се протумачи као пијано булажњење. А то свакако не жели. О његовој се глави ради. Он хоће себе да убије. Шта знају о томе ови безвезани око њега? Нико не може знати шта он осећа.

Боље је да иде кући. Али му се нешто баш сада припило па ни макац од стола. А домаћину као да прија друштво па га и не одговара. Мимо обичаја, сам затражи још једну.

Наздравише и отпише.

- За срећу што си претекао оног дана.

- За срећу – понови Човек механички.

- Хвала Богу, бар тебе промашише. Много би било да сте обоје страдали. Мени лично, био би то ненадокнадив губитак. Вас двојицу сам волео као тандем.

- Да срећа, срећа..... - понављао је Човек.

"Питање је шта је за мене срећа у овоме тренутку? Овакав живот сигурно не. Да је стварно могло да се удеси, па да тога дана обоје изгинемо (ако је већ морало да се гине) е то би била срећа за мене".

- И треба је имати да би те неко промашио у ходнику, онако уском и кратком. Па пушка је дугачка као пола предсобља. Имали су пушке, зар не?

- Јесте, имали су пушке ... и пиштоље, и ножеве, и бомбе – мумлао је пијани Човек, не толико пијан и омамљен да дозволи да буде заведен на вербалну странпутицу.

"Нећеш га мајчин сине! Сам ћу ја све. Кад дође време. Ниси га ти више од мене волео па сад због њега да исправљаш "криве дрине". Ја сам обећао да ћу пресудити његовим убицама и ја ћу то урадити".

- Морам сад да идем кући – промрмља и крену брзо пре него би овај и успео да га зауставља.

Сад је и он пијан гацао сокаком. Само је блато заменила прашина. Гледа ли га неко са прозора и пита ли се, предосећајући неку нову несрећу: 'де нађе она будала сад да се напије, није имао друга посла, изгоре и небо и земља а он рига остатке сира и ракије.

Неколико пута је застајкивао, наслањао се на зидове и дрвене ограде, ту сакупљао снагу а пре свега концентрацију, па настављао. Понеко би му се јавио, назвао му добар дан. Он је слабо коме одговарао.

Кад се догегао до куће, испред ње саме угледа, кроз магловите ракијске окуларе неколико војника, ко зна од куда придошлих да "бране српство", као се доста сумњиво мотају око капије. Вероватно су меркали и вагали да ли да окушају срећу, мислећи да је кућа празна. И изгледала је тако, руку на срце. Орунула и напуштена. Беживотна и усамљена. Кад је прављена, вероватно је изгледала чудесно и нестварно лепом. Кулом је прозвана као и свака кућа таквог изгледа и тих димензија у овом крају. Сада је она једна стара, руинирана и запуштена, гомила белог тесаног камена, опасана високим зидом и две дрвене капије, једном великом за кола и товари и другом малом за људе и госте. Камени лукови изнад капије, још пркосе времену својом чврстином и лепотом, као и наткривена ћеремидом настршница, непосредно иза капије, где је увек било чудесне, релаксирајуће хладовине лети, и оспокојавајуће сувоће зими. Гледајући ти кућу, и многе сличне око ње, човек може да види и судбину народа коме су припадали градитељи и власници исте. Само још каменом, кућевним или црквеним, доказујемо своју снагу и своје право. Другачије и не можемо непорођени.

"Браниоци српства" коректно одусташе од даљег извиђања "непријатељске територије", кад схватише да власник, и сам неугледан, прилази исто таквој грађевини. Отидоше да наставе рат на некој другој страни. Ако буду имали среће, наталожиле негде у логору десети, јубиларни телевизор. И много ће се боље осећати због тога, због тих телевизора и видео рекордера, када им "дум-дум" буде распарчавао пихтијасту масу, звану мозак. Са свом том техником, њихова смрт ће бити испуњенија.

"Да само хоће сан на очи, да на неко време, престанем да осећам ово пулсирање у лобањи" – понада се Човек кад уђе у кућу, сву у нереду, са разбацаним стварима и прљавим вешом окол, и кад обучен и обувен леже на кревет сав изгужван и избљуван.

Сутра мора у манастир. Хоће да приупита, да изокола олакша души. Ако се њој уопште може олакшати, поготову изокола. Наравно, истину неће спомињати Игуману. Жели само начелно. Само теоретски да проба да лоцира неку духовну олакшицу, да не кажемо утеху (сад је нашао да тражи утехе, а неко за голи живот некога и негде моли).

Иако је човек ширих погледа но што је обичај и просек у нас Срба, из дана у дан је све уверенији да су га запоселе нечисте силе. Веровао је да га је ђаво победио и да влада са њиме. И то не, првенствено, зато што је убио најбољег друга већ, пре свега, због свог потоњег понашања, коме никако није могао да нађе смисла и оправдања.

Кад се, онда, то десило? Са којим поступцима и делима је он дао повода ђавољим шегртима да баш њега изабери за медијум?

Није он човек који се тако понашао. Није он неморалан и некултуран био. Није цивилизацијска гњида која може да прогута било коју причу. Није ни ововременски дегенерик. Он је човек старога кова. И зашто онда све овако? Ђаво?! Само то и ништа друго.

На крају крајева, да није стварно ђаво умешао своје прсте, шта би се десило? Смејали би се, добро, њему би било непријатно, друг би га годинама зезао. Можда би се на почетку мало и љутио. И, шта? Ништа. Враг је, бре, онога дана нанишанио и опалио. Па још погодио из прве, право у чело.

"Ја никада нисам био вичан оружју и пуцњави. И шта напамет паде староме да ми уопште даје пиштољ".

Ко га на то подговори, ајд сад? Откуд у њему неописива жеља да оде у ту кућу а затим и да се издркава по гаћицама неке непознате жене, кад у животу то никада није радио, нити је помишљао на то? Његово сладострашће у тим тренуцима је сигурно демонског порекла. Па онда прикривање трагова, лаж за лажом, скрнављење суза најближих – све то може да чини само човек којим влада нечастиви. Откуд му хладнокрвности да гледа породицу убијеног у њиховој жалости? Он их је тешио, грлио и љубио. На крају је држао говор на гробу. Ко му је бранио да да се одмах убије? Ко га сад у подсвесно подговара да је живот леп, кад је целога живота исти презирао? Зашто се одмах није убио кад је већ то чврсто решио? Него хоће ово, или оно, само одлаже и тачно чује гласове у ушима, који му говоре: "немој, ионако нико ништа не зна". Чији ти гласови могу бити?

"Не, неће сан".

Глава је стала да га неиздрживо боли. Уста су му била говнаво бљутава од ракије која је почела да испарава. Шуљеви су га штипали масноћом и алкохолном, нервозу да не помињемо.

Мора сутра у цркву. Због ђавола. Рачуна да светост места, крст и тамњан, могу макар на кратко да истерају нечастивог. Да он за то време демонског одсуства обави своје, па онда нека на оном свету чине са њим што им је воља. Он свесно није правио никаквог пакта са њима, али је био неверујући и као такав, вероватно, погодан тле за нечистог.

Продрма се цела кућа и прозори умало не попуцаше од експлозије која је јекнула недалеко. Мало после тога авион прелете у бришућем лету. Чуо је са улице: "ене га, ене.....".

Канда је тонуо у сан.

- *Кссс, кссс,... цок,цооок!*

- *Јебеш ли шта ?*

- Мора де се попије, ова је за здравље.

- Не може тако да се ради. Празна стомака?! Дај овамо нешто, тако, тако.

- Оћеш ракију?

- Еј, ко да ниси одавде. Како нећу? Изем ти јело без ракије. Какав би живот био без ракије?

Прави мушкарац није онај који обавља умивање у жељи да буде исправан, већ онај чије се речи

са делима поклапају... о томе у прошлости рекоше: Чинимо добро по угледу на наше претке

- Засврбе ме, мајку му, а не могу да се почешем. Де да гурам прст у дупе пред толиким светом?

Иако су путеви заобилазили варош источку, није она била баш на крају света. Мало је, додуше, било путника намерника, трговачких каравана и свратиша трошаџија, али су зато мање навраћале и вуџибатине, вагабунди и разновразни олош што воли раскрића и лута по свету а сал шер можеш да му видиш. Путеви нису доходили и отходили, па је народ источки стално ишо уз брдо низ брдо. Могло му се: имао је воде колико је хтео.

- Вук, то ти је кај човек.

Гледа авет, само Бога што не позове, иако је у рату сталноме и завади са њим, још од давнина.

"Је ли могуће? Ко душу отрова (ако нисам ја), ко памет попи (ако није ђаво), ко мозак прокљуца (ако није аждаха)?"

Гледи: човек удара коња али не може да разазна разлог бивењу. Коњ се отима, пропиње, кидише али везан и спутан нема маневарског простора те мора да прима ударце по сапима, глави... Леп је и добро ухраћен. Види се да је из домаћинске куће. Држан је за параду и престиж а не за рад. У кући одакле потиче, вероватно се радило тракторима и комбајнима.

Чује: крвника како виче, покушава да нареди нешто али коњ га не разуме, као да не зна језик наредбодавца, као да је научен неким другим језиком наредбе да прима.

Схвата: урадио би коњ оно што се од њега тражи, не би улудо трпео ударце, али он не разуме шта се од њега захтева.

- Јебеш ми матер, дође ми да лепо узмем пушку, изађем на улицу и побијем говна.

- Јели се пресвукао деда? Шта каже? Ма лаже, откуд њему паре!?

- Колонче моје (тепам јој срцу) ће лепо у Србијицу да ме води.

- Да ми вратиш и немој да те брига дал' могу да носим, ил' ће да ми остане!

Стеван Дечански подиже манастир Гориоч у Истоку, да се захвали светом Николи што му исцели огореле очи. Огориочи, гориочи, гориоч.

- Међава источка може се осетити и доживети само у вароши. Пар километара иди даље: нема ничега. Ни дашка. Дал' је то због људи, ко ће га знати?

- Накурњак жено да ми саплетеш. Да нађеш меку, белу вуну. Меру знаш. И да пожуриш. Иде зима и канда ће ове године бити мраза ко што давно није.

- Колико си терао од казана, 'леба ти? Дај ми чашу воде да видим шта је јаче.

Зна жрец шта Бог највише воли. Добра је и медовина али није то најбоље. Крви му треба. Морао би нечију крв да пусти да би био сто посто сигуран у ваљаност обреда и његове резултате. Кад је пехар пун крви и кад њоме хрост напоји, и воду пошкропи, Врховник ће бити задовољан и онда ишти од њега.

- Да није било мене, никад овакву колону не бисте имали. Ал' незахвалан је народ. Сто пута му учини, једном не можеш, одма' се љути на тебе.

- Господе, помилуј нас.

Мирише шефтелија, о Боже, како само она зна да нам се мирисом умилу. Дукати жути то су кајсије зреле. Сунце кад запти, шећера накупи, усне да ти се скупе. Мирише живот, море! Леп ко ноћ непрспавана, жути се воћњак. Деда га засадио и однеговао. На вр' њега: ми. Стоје дерани и чекају знак, па да крену у јуриш. Трче и освајају нова пространства: амазоне, полове, сахаре. Кад се дохватиш чега: свој си. Какав смисао, какве науке, само кошмар детињи. Само зној, сећање и суза која. Рашта смо се и рађали кад само мирис жуте воћке остане у ноздрви?

Набрајам даље:

- увреда једна, давно изречена, никад не заборављена, ноћи и ноћи непрспаване због ње ради и образа врелог,

- пијано исповедање, више комада, због којих "савест гризе" ујутро,

- пролив проклети, у госте кад одеш, неутврђен број, реда ради се и помиње, евидентан али неликвидан.

Црква Ивања се први пут писмено помиње 1314 –те године. То је први писани траг источки, и један од ретких и касније.

- Цвеће беше вешање, шта беше дављење.

- Да чекате, и кад прође, ступац у руке па удри.

- Што, богати, шта нам је човек крив?

- Удри колцем, мамицу му јебем, дошо из пизде материне овде на нашу бабовину да се шири.

Дрво је храм. У њему богови и душе умрлих бораве. И демони, ал' само у неким дрветима.

- Својом чашићу ти гарантујем: само преко мене мртвог!

- Семе му се затр'ло.

- Неће те тамо дочекати бог зна како. Немају ни зашто. Да си нешто ваљао умро би на кућноме прагу.

- Ја те не дам за њега! А ти како 'оћеш. Мој благослов углавном немаш.

- Бежим кроз ноћ, а она мртва.

- Кад ће да сване?

- Кад ће да смркне, па да полегамо?

- Колоном узбрдо, колоном низбрдо. Идеш, баш те брига. Не стојиш, ниси статичан, пет пара не даш. Гураш без празног хода, само напред. Колоном.

- Вампир ти је сеоски створ. Не иде без нужде и ако га не превариш ван свога села. И највише муке задаје својим ближњима. Своју жену воли да опаше. Може се догодити да се из таквих сношаја и дете роди. Тај кад порасте, може лампијера да убије јер је способан да га види, кад други нико не може.

- Видесте ли онога, ружан ли је. Црни му зуби и коса прљава. Смрди ко покварено јаје. Пете му из опанака извирују. Прди и храмље. Врти се туда цело јутро, ал' нит у колону нит из ње. Боже ме прости, не видох ружнијег створа. Чим припалиш дуван, бежи од тебе.

XII

- Креће ли се ђаво међу људе, оче Игумане, знаш ли то?

- Ниси се ваљда уз брдо пео, по оваквом времену, доходио код мене, да би тражио одговоре, које нећеш добити. Можеш чути само мало софистичке мудрости, мало схоластике. Шта ће ти то? Одговор који гласи да или не, никад нећеш чути од попа и филозофа.

- Не тражим ја одговор у томе смислу и облику. Мени и не треба одговор. Треба ми решење. Треба ми пола сата мира и спокоја.

- Нема решења синко. Погледај оне људе доле. Види како наши суграђани лутају без решења. Зар ти треба другог одговора од слике коју видиш? Ниси требао ништа да ме питаш, кад си ти прошао кроз одговор на твоје питање, долазећи овамо.

Кошмаран сан је снио. Убица је, тако ваљда треба да буде. Какав би свет био, на крају крајева и ова прича, кад грешници, макар, ружне снове не би сањали. И онако правде земаљске нема. Још да злочинци спавају ко бебе, до курца.

Још га боли врат, колико га је сновиђење гушило. Са црним гаћицама на реверу, уместо флора, држао је говор куму.

- Видим део одговора али не видим све. Оно доле је колективно лудило и чине га људи којима ђаво није био потребан. Они лудују зато што тако хоће, зато што воле и што су такви какви јесу. Не знају другачије, нису слушали праве савете. Они доле, ако су и заведени, заведени су од људи а не од врага. Мене интересује да ли човек може бити навођен да уради нешто, што свестан не би учинио ни по цену смрти? Пази, али да није заведен. Да није ни са киме причао и ништа се договарао.

- Човек је божје створење. Бог га је створио, изгонио га и кажњавао. Цело Свето Писмо је проткано казнама и наградама. Нису ови доле измислили ништа ново својим понашањем. Све је ово већ виђено. Све је то кушња божја и ништа друго. Ја ти никако нећу рећи да су то ђавоља посла, јер то би значило, бар из доле приложеног, да је нечастиви овде победио, или макар да води са доста разлике, да се спортски изразим. И добро, и зло, у човеку, божји је печат. То су две смернице, два питања, и на крају два одговора, којим ће путем човек. Без оба елемента, без моралне дилеме, човек није комплетан. Како ћеш знати шта је добро, ако не знаш како изгледа зло. Ђаво учини своје кад човек заборави да зло у њему постоји само ради те упоредбе. Али, ако остане и само добро, опет не ваља.

Људи су плескали и врискали. Он је говорио. Била му је чудна та поворка и публика. Смрдели су и храмали. Имали су велике очњаке, и били

су без костију, прдели су изнад свећа и увесељавали се пламеном који се ширио од гасова. Пишали су уз ветар, док је говорио и окретали курчеве и минце према сандуку у коме није лежао Пријатељ, него он: Човек. Држао је говор самоме себи.

- Како то?

- Овако: ако само добро остане у човеку, без друге стране, без таме, онда је тај човек осуђен на велику патњу. Ходати овим светом као неспособан да разлучиш лоше и добро, немогућан да се познавајући зло заштитиш од њега, равно је најгорим патњама у чистилишту. Такав човек, који не зна како изгледа зло, је као дете које бауља међ' чопором гладних вукова. Само зло, пак, у човеку чини од њега звер која не зна границу својим злоделима, јер нема чиме да упореди своје зло. Вагање између добра и зла, и опредељење за оно прво, јесте права вера. Зло у човеку није потребно да би умео да га чини, него да би могао да распозна добро. Као што видиш тамо доле, деси се некад да ствари омакну контроли.

"Убише те душмани" говорим ја а публика, шепавци и голе девојке расплетене косе, смеју се. "Не смејте се, море, не скрнавите" викнем ја, а они мени у глас: "а, ти не лажи, није њега убио душманин већ Бог".

- То је лепо речено, мудро је и двосмислено, и ја то могу да разумем. То нису никакве нове теорије. Разговарали смо и раније о томе. Мене, Оче, ипак интересује мање филозофска а више физичка димензија приче. Како да знам да ли је ђаво у мени и како да отерам из мене?

- Одговорићу ти: није ђаво у теби, чим имаш места у себи за моралне дилеме. Али и савет: и поред тога што га немаш, молим те немој га много тражити. Знаш као каже наш народ: ко тражи ђавола тај га и нађе .

"Како, па ваљда сам га ја убио?" - али се присетим па погледам поново у сандук.

Лежимо ја и Пријатељ, заједно.

"Који сам ја од ове двојице?" - питам најближег до себе, он ми изгледа мало пристојнији него ови други.

"Ти си онај што га је Бог убио".

- Као по обичају, кад дођем код Вас са једним питањем, уместо одговора, вратим се кући са сто нових дилема. Не замерам Вам, ја сам то некад и волео, али сад немам времена и мислим да имам озбиљан проблем. Знате ме, замерали сте ми на мојој индиферентности према вери, говорили сте ми да сам скептик, да у ништа не верујем и свему се подсмевам. Можете ли онда да замислите димензије мојих мука кад сам у ђаволе почео да верујем. Ја сам дошао Богу да се помолим за помоћ. Ето, дотле сам стигао у своје стању.

- Немој да се срамиш и једиш, што си дошао да тражиш утехе код Бога. Само мислим да ти таква врста помоћи ништа не може помоћи. Знам те, немаш ти стрпљења да освајаш божји пут онако како треба. Нажалост, брзих решења ми немамо.

"Што ме је убио, шта сам крив?"

"А, што си ти њега убио, шта је он теби урадио?"

"Хтео је да ми узме фантазију са којом сам се миловао по лицу".

- Можда сте и у праву. Тако ми и треба. Сам сам крив. Олако сам одбацио Бога, сад не могу преко ноћи да се вратим.

- Нити си ти одбацио Бога, нити се он одрекао тебе. Све што видиш око себе божје је дело. Само,кажем ти као човек, не као свештеник, твоје дилеме , пре но стигну пред Бога, морају проћи дуги пут.

"Скрати говор, па да те гурамо доле. Види и глогов колац смо ти спремили, ако си се надао да ћеш утећи, мало си се зајебао".

Бесно скидам гаће са ревера: "матер вам јебем, ја и црнину ставио а ви коцем претите!!!".

- Добро. Ја бих, да... мислио сам, да свећу упалим.

- Ено иди, видећеш тамо у ћошку, па узми. Иди, иди, свакако.

"Колац, колац, него шта" - виче она Сретенова, гола и набрекла. Оће виме да јој пукне непомуженој.

"Ватром, ватром, боље ватром " - циликају други.

- Праштај Оче. Одох ја. Враћам се доле, у своје одговоре.

- Видим, велика те мука притисла. Боље иди. Овде нећеш наћи одговоре. Данас не. Можда у неком другом времену и другачијим околностима. Није ово место за овоземаљске дилеме. Кад се зло деси, на овоме свету, са човеком други судови треба да поступају, у човеку, суд Божји има кад да дође.

И разговор са Игуманом, и просневани сан, и он сам са својим нестварним питањима и дилемама – све је то личило на књигу, на измишљене ликове и догађаје, на неживе разговоре који претендују да у позадини имају неку поруку. Али, дођавола, једно је шта му се чини а друго шта је у стварности стварно. А, у ствари, исто је. Па, њему се све ово догађа. Он глувари околином, незаинтересовано гледа паљевине, види бомбардовање, убица је и потенцијални самоубица, разговара са свештеником о добру и злу. Почиње да верује у демоне, па због тога и у Бога. Негирао би сам себе, када би веровао у једно или друго одвојено. Све свете књиге признају да постоје нечисте силе. Кажу да има пакла, онда је и ђаво ту негде.

Не, није лош роман, у питању је пакловити живот.

После свих прљавих дела, само још понека реч може остати чиста. Зато је разговарао и сматра да није улудо трошио време (које му понестаје)

одласком у манастир. Сан је нешто друго. За то има објашњења, за садржај сна наравно не за сам феномен сненања. Он је оптерећен, размишља, доноси тешке одлуке. Отуда снови.

У свему томе, нажалост, дешава му се још једна болна несрећа: почиње, изненада, непланирано, да воли живот. Воља за животом и његова душевна чистота боре се. Њихово бојно поље је његово биће. Он зна да мора да заврши са собом али не жели то. Између знати и желети је хиљаду нијанси, од којих би бар неке требало спознати. Можда би са тим спознајама пронашао неки трећи пут. Да ли би тај нови пут (под условом да га има) задовољио и част и живот, подједнако, питање је.

Докле ће он волети живот под оваквим околностима и притиском? Ако полуди, нити ће правда бити задовољена, нити ће он, тако луд, бити срећан.

Остаће на нули и Познаник ће га мрзети. Још има шанси да сачува бар његово поштовање. Он се задњих дана поставио као морални бедем између њега и његове тајне. Ту је да га подсети, да не заборави шта му ваља чинити. Не зна Човек само коју варијанту претендује Познаник: дали признање или ову његову. Али, све је сигурнији да је "у току".

И, то, "врућехладно" са Познаником му све мање смета. Искрено, није он начисто шта Познаник мисли, колико зна и на који начин је сазнао, али би волео да стварно нешто сумња и да неће престати са притиском. Јер, велика су искушења пред Човеком и ако не би било некога да буде тужилац или судија, ако ништа да макар мало погура, боји се да би вероватно срамно наставио да живи.

"Да сам одмах признао, имао бих некаквих шанси".

Могоа је да прећути срамно самозадовољавање а да све остало исприча. Нико не би посумњао у истинитост приче. Временом би људи то прихватили а и он се могао потрудити да оде негде. Већ је размишљао о овоме.

Али, шта сада рећи?

"Ја сам га убио али сам вас мало лагао. Ето, и говор сам држао, и кумчиће љубио".

Не може, више, размишљати о другом излазу, осим о самоубиству. Сад, и да каже истину могу га прогласити лудим. Полудео од бола и страха па измишља, рекли би.

Што онда, нико није поверовао у шуми, са потером, кад је клекнуо на земљу и викнуо: "ја сам га убио"?! Он је тада стварно хтео да призна, тешком муком је превалио то преко усана. Ђаво му је бранио да било шта зучне о томе. Људи су га тада збунили. Да је један од њих слушао на прави начин оно што је казао, да га је само приупитао "јеси ли", он би све испричао. А, они су кренули да га грле и теше, схватајући оно "убио сам га" као преузимање кривице, можда зато што није успео да га заштити.

"Са тим људима никад не можеш бити начисто".

И, можда је стварно тако. Цео живот се трудио да им помогне, да их приведе истини, колико је могао и знао. Никад и није тврдио да је много паметан, али су неке истине и заблуде биле сувише очигледне и само чудом је било немогуће не разазнати их. Међутим то се дешавало делу његове сабраће: нису успели да разазнају манипулацију над њима. И, какав је епилог? Они га прихватају, грле и теше, верују му, од тренутка када их је први пут свесно слагао. Више и не зна шта да мисли о томе.

Чим је јутрос устао, иако тешке главе од ракије и снова, одмах је кренуо пут манастира, да му се не би десило, као јуче, да омане у науму. Схватао је да време пролази и да треба да пожури са радњама које је зацртао као неопходне, пре него дође тај час. Ови хоће да беже, већ се домунђавају, мора, мора да жури.

Стигао је, нашао Игумана, разговарао. Сада осећа благу грижу савести, за оно што је говорио. Био је неприпремљен. И оно што је мислио да каже, изветрело је изазвано мамурлуком. Због његове конфузије Игуман вероватно мисли да се смртно уплашио од бомбардовања и да је пред нервним сломом. Једном речју, био је неубудљив.

У повратку реши да крене другим путем, кроз шуму. Није то било најсигурније решење али зар је њему било битно. Па то би било идеално: да налети на некога ко ће га убити и тако му скратити муке.

Пут га је вукао ка Извору.

"Што да не, да га видим још једном, да се напијем воде и умијем" - помисли.

"Последњи пут" - додаде.

Ову реченицу је врло често користио у последње време. И, стално је изнова измишљао разлоге да је понови.

Кад се из шуме спусти на пут, па прође тим путем још неких двеста-триста метара, појави му се пред очима Извор. Извире вода из стене, бели се од пене коју ствара својом снагом. Пуни акумулацију испред бране. Доле је хидроцентрала, само триста метара од извора. Каква снага и лепота. Како се приближавао, осећао је да ваздух бива све хладнији. Студена вода то изазива. Познат му је тај осећај, толико пута је то осетио и доживео.

Таман се препусти ужитку кад умало не пострада. Иако је призивао смрт, није баш планирао да га пси поједу. Пред њега се створи чопор паса, ту вероватно из неког жбуња, и судари се са њиме. Стадоше једни према другима ко јарчеви на брвну. Пси су били острвљени и нимало се нису плашили. Осетили су крв и месо, којих је било много, због рата. Животињску и људску. Војска је клала бикове од петсто кила за килограм шницли, па су се могле по околини видети трупине заклане или убијене стоке. Пси су се

гозбили тим месом. Где су се борбе водиле, није се стизало да се људи одмах сахране, негде се није могло ни прићи. Пси су тако пробали и људско месо. Сад су се већ окуражили и окрвили, па су сами обарали стоку, клали је и јели. Као некад давно њихови неприпитомљени преци.

Човек устукну. Један који је стајао испред, очито вођа, велик и жут, добро ухрањен, са кожном огрлицом начичканом пуцетима, свакако пуштен кад су му газде отишле, зарежа и друге осоколи да ураде исто. Човек се саже да узме камен, опроба се старим триком противу паса, али их то још више наљути. Кренуше према њему и он је морао да потражи спас низ брдо, кроз жбуње и камењар, па преко воде. Пси не хтедоше да се бакћу са њиме, само га презриво отпратише погледом и сити и гојни одоше својим путем.

"Пуштени и изгубљени, сами су себи изабрали газду и вођу. Али и поред тога, поред новог газде, они су слободни. Због тога ја бежим од њих" – дефиниса Човек оно што је доживео и видео, док је увијао марамicom огребану руку, која је крварила .

Седи Човек крај воде. Умивен је. Пуши. Ћути. Не размишља. Миран је. Спокојан.

"Нека траје ово, доћи ће смрт, никога до сада није претурила".

Поћута још мало.

"Овде ћу оно да урадим".

Стаде се премишљати. Зашто се сада, овде, не одлучи, конкретно: кад, како и где.

Како? То већ зна. Одлучио је још пре неки дан. Пиштољем ће, оним истим, у главу. Рачунао је да ће тако најбрже и најсигурније. Не дај боже да проба па да претекне. Да остане ни тамо ни тамо. Мора то тако, у слепоочницу, да прође кроз мозак и да за трен престане све. Да свест изгуби одмах. Бола се не плаши. Сувише ће кратко живот трајати после тога да би се бавио тиме. Поче у себи да ствара слику целог призора, приказаше му се детаљи, модро лице, рупа на слепоочници. Пријатељу уопште није исцурело много крви. Остала је само рупица, више црна него црвена. Разјапљена вилица и укочен поглед. Био је Пријатељ изненађен, никако уплашен. Није ни стигао да се уплаши. Питање је колико је дуго стајао на вратима? Да ли га је познао, је ли мислио шта о њему, у том тренутку, док га је посматрао са руком у гаћама, затворених очију?!

"Како ли сам јадно изгледао у његовим очима".

Где? И по том питању се управо одлучио. Урадиће то на извору, крај хладне воде, омамљен жубором и свежином. Идеално место да човек сконча. Баш као и данас, стићи ће доведе лаганим кораком, прво ће се умити, па ће сачекати да га поветарац осуши. Онда ће да се напије воде, обрисаће уста

руком и припалити дуван. Увлачиће никотин из пета, први пут (и последњи) растерећен дилема око штетности пушења.

"То ће бити право задовољство: пушиш а не плашиш се да ћеш добити рак на плућима".

Остало је, још, натеже питање: када? Колико времена има? Шта му још ваља урадити пре тога? Још колико послова има да сврши? Па, кад размисли, поштено скоро ништа и никаквих. Једино да се види и опрости са родитељима (наравно они неће знати да се опрашта). Неизоставно још и са Познаником хтео би да се види (зашто баш са њиме?). И, то је то. Никаквих порука неће остављати. Мора да мисли, ипак, о другима, поготову о својим родитељима. Довољно ће патити и без потпуне истине. Ништа им она не треба. Зато ће се видети са Познаником. Рећи ће му иако зна или сумња нешто: да ћути. Он ће учинити своје и готова ствар. Родитеље ће својим чином отерати у гроб, па шта има још да их је срамота у болу који ће преживети. И онако је, заокупљен својом муком, потпуно заборавио на њих. Мало је размишљао о њиховом стању. Олако је прешао преко њихове бриге. Па они мисле да је пре неколико дана умало погинуо, да су пуцали на њега, да је једва живу главу извукао. Како све то може родитељ да осети, сем да пати до бола и да моли бога да се такво нешто не понови. И сад када су утешени да је ипак жив и хвала богу здрав, он ће извршити самоубиство и уједно њих убити. Када се буде видео са њима, мора се понашати нормално. Не сме ни једним гестом одати да је то последњи сусрет. Могао би да затражи од мајке да спреми палачинке, ето то би изгледало нормално и природно, и да је после само овлаш пољуби у знак захвалности. Оца ће потапшати по рамену и рећи му: "не брини стари, неће гром у коприве". Са друге стране, опроштајна порука где би рекао истину, ништа не би помогла ни породици Пријатеља. Као да би га поново изгубили, то би била његова друга погибија. И са практичне стране, његова деца би остала без пензије, коју ће овако добити обзиром да му се рачуна да је погинуо од непријатеља, на фронту, јер је био у радној обавези, значи у неку руку мобилисан.

"Овде ћу то урадити. Без поруке, дефинитивно. Сешћу на онај камен тамо, не, сешћу на земљу а на камен ћу се наслонити".

Устао је и пришао води. Лепе је плаве боје. Некад зна да буде зелена. Зависи од доба године и дана.

"За два дана, у ово време. Овде".

***Ако ли се догоди смрт, тада ћеш узети
живот за живот***

- Боље ред него цео свет.

- Славили не заборавили .

- Ништа нисам препуштао случају. Истрљао сам руке и лице белим луком. Пре тога сам се и најео истог. Онда сам кренуо пут реке да га тражим. Жао ми било тог бикчића. Ноћ. Прођох поред воденице, само ту могу да прегазим поток. Фењер ми био слаб, загаравила се стакла, од никакве користи ми није био....

- Цабе глувоме шапињат и ћоравоме намигињат.

- Видим човек плаче. Отприлике средњих година, не баш млад али још није ни за онај свет. Ако га здравље послужи, може да изгура још добрих два'ест. Плаче, суза му сузу стиже. Посадили га на вр' тракторске приколице, изнад фрижидера, тепиха, и осталих кућевних ствари, дете мало, ваљда унуче, седи му у крилу. Гледа дете деду па и оно плаче, уплашило се ваљда од суза маторог човека. Осећа и дете да нешто није рочно. У неки мах, канда се нешто присети, спусти чича малог, проњушка нешто по приколици, извуче од некуд балон ракијски, па опет, са балоном у крилу уместо унучета седе на старо место. Извади шишарку, па мушки потеже из балона. Рукавом обриса уста и сузе са очију, па запева из свега гласа, колико га грло понесе: "српска се труба с' Косова чује...". Старица поред њега, жена му сигурно, обучена у црно, са црном марамом на глави, прекрсти се три пута, викну му нешто па прекри лице рукама. Стари потеже још једном, два пут, "Србина сваког да обрадује...", па се главачке баџи под точкове приколице. Остаде на месту мртав. Властити син га прегази. Колона ни хвала да му каже, него настави својим путем.

- Коњ ћипио из воде, леба ми, својим очима сам видео. Изрони, па претрча преко реке у поље. Бео коњ, ждребац , грива му се вијори ко коса девојачка. Видео сам својим очима. Из воде. Ајд', да сам био пијан али ни суске тога дана нисам окусио. И нисам ја једини, што га је на том месту видео, ал' ови други ћуте, плаше се да их лудим народ не учини.

- Добар ти кајмак домаћице. Можеш слободно на Велики петак да га једеш, омрсит се нећеш.

- Не штитај ме ђаволе један, шта ти је..?

- Ма ајде, шта ти фали, мало...

- Ја сам поштена, склањај руке. Док се не удам, ништа.

- Еј, поштена, сви смо ми поштени, какве то везе има?

- Бежи, бре, будало једна!!

- Босиљком и светом водицом, па по зидовима.

- Караконцуле некако највише пијанице зајакхивају. Ко велим, кад се добро накрешеш, не би ме зачудило и слон да те зајаше доле у потоку.

- Неслога, брате мој, неслога уби овај напаћени српски народ. Види друге како су сложни. Неће католик на католика, муслиман на муслимана,

чувају један другогa. А ови наши, јок. Да смо сложни, ма победили би цео свет. Нико нам ништа не би могло, да смо један уз другогa. Само гледамо како ћемо један другогe главу да сломимо, клечку да поставимо. Слађе нам је туђину да се умилимо него твој рођени да те помилује. Ал' они видели да смо несложни, па ударају на нас 'де стигну.

- Издаааја љууууди!!!!

- Продадоше нас ови из Београда.

- Уз'о неко паре.

- Зна се ко је.

- Њима је добро а народ најebaва.

- Све продадоше и издаше страни плаћеници и домаћи издајници.

- Није ни чудо, у Београду ти најмање Срба живи.

- А ми због њих нисмо хтели да се селимо.

- Требали смо онда, масовно, па би видели они.

- Не помињи је, камен ти у уста.

- Дал' да закључавам кућу? Чему? Овако бар неће морати да разваљује и оштећује врата. Богами сам их у време добро платио. Бирао најбоља. Моја гузица хтела квалитет. Паметније ми је било да сам ко други правио кућу негде у Србију. Нека лепо уђе, шта има да разлупава. Нек носи шта му треба ал' дако ће што мање штете да направи. Кад се вратим да што брже средим.

- Жено, гаће и грудњаке све да носиш, нећу да се скотови издркавају по твојој вешу. И слике понеси.

- Мож' да бидне ал' не мора да значи.

- Е, деда, деда....

- Види га само, зинуло му дупе.

- Остави комишија нешто за берићет, не мораш баиш ти све...

- Није то био коњ. Из воде је аждаја изашла. Осетила муку и несрећу, па оће и она да придода. Њена времена су ово. Осетила колону, па да уграби још нешто, док може. Кад одемо остаће јој речне обале пусте а вирови без утопљеника. Аждаху си ти видео а не коња.

Изашао из воде, преоденуо се у човека, из пећине искочио, у бркатог резервисту се денуо, натуца по србијански, управо из земље изронио, па кренуо да обилази колону уздуж и попреко. Нечастиви главом и јарећом брадом. Мора све да извиди, па да дојави другим оностраним, шта се са људима збива. Узбуниле се утваре, само већају и подчикавају те оптужују једна другу, мал' не ко људи.

Колона се креће (својим путем, никога не дира) а он гурбеташ торбу на раме метнуо, поглед спустио, човеком утученим се чини. Поправља карбуратор мајстор, упрљао руке рогати, кобајаги се занео послом, помаже

браћи људима у невољи а овамо само слуша. Ал' никако да чује шта га интересује. Причају о свему и свачему, само разлоге не помињу. Пиша са људима уз плот, нечисти, мерка им курчеве тантуз, а свој крије. Ништа ни од тога није мого да разазна, сем дужине, а то му није од помоћи да схвати колону. Убеђује људе да треба да се врате кривоклетник, да би имао кога враг да дира и напада. Ники га живи не слуша. Посипа руке женама "онај из воде", показује им пут "онај из крша". Куне се да је попа видео како сланину једе на Велики петак налетник, а мало после се крсти клеветник. Чудо се од крста не боји, навико онако механички, сигурно, видео од људи. Нешто и они њега да науче. Хода само по земљи, избегава камен, копита да му се не чују, да га не одају, да га не виде како храмље, Хроми Даба. Не зна несретник да га нит' ко гледа, нит' ко види. Убија га у појам колона, губи му сваки смисао, не може да превари никога у маси већ преварених и изгубљених. Ко да му прода душу кад су сви остали без ње? Ови људи су много пре њега видели ђавола самог. Колона је њихово чистилиште. Али они из овог чистилишта иду у слободу. Они одлазе право из пакла и ништа им више не може бити тешко и мучно. Прерачунао се куси, он не може ништа људима без сенке, душама изгубљеним, аветним пре смрти. Покуњено се искрада, репати, па се враћа у реку, пећину, земљу, враћа се назад у пусто место, прегажен, ко пребијен.

Ово обавезно да се напише и наброји. Дакле, даље:

- бритвом урезано име на ђачкој скамији,
- неколико писама из Марибора 1957, писана невештом руком војника,
- госпојински сабор у Гориочу и првомајски уранак на Извору, руку под руку,
- сенка над Истоком, од планине, кад сунце стане да залази.
- Само сам слике и тапије понео. Ништа друго, а могао сам није да нисам. Тапије сам узео, да докажујем да сам имао нешто, кад ме буду мршикали и за бедника прозивали, кад ме буду сажалећевали или пребаћивали да једем њихово. Сlike носим да ме подсети да сам био неко, кад ме буду убеђивали да ми је живот почео тек кад ме колона збацила и да пре тога нисам ни постојао. Књиге, које би ме уверавале да сам знао нешто, нисам понео. Од данас не желим више ништа да знам. И ако шта остане у глави, правићу се да није. Шта ће ми то? Ко па поштује знање па да се замарам носећи га. Могу само да ризикујем да ми га разбију о главу, намиришу ли да сам учен. "Мало ми имамо својих учених, него си нам и ти сад дошо из пичке материне", рекли би ми. "Да смо хтели учене родили би их овде, не би их сигурно доводили са стране", наставили би. Икону нисам скидао, нека подели кућевну судбину. Свети Ђорђије и јесте мој кућни заштитник, па нека исука мач и нек изгори заједно са својим завештањем (оним завештањем да ће ми

бранити дом, за рад тога сам му лојанице и месо жртвовао једном годишње). Да ли ћу ексер, за другу икону, укуцати у неки други зид, то не знам. Приупитаћу савест имам ли права на то, кад дође време. Пријатеље ћу заборавити да би их се по добру сећао. Дугове нећу вратити јер немам коме. Дужнике нећу гонити јер их немам. Оца и мајку нећу сахранити јер немам где. И на мене кад дође ред, нек ме не гурају доле без глоговог коца, јер ћу се сигурно повампирити. Неће ме штети ова земља, избаћиће ме напоље, сигурно. Само сам слике и тапије понео. Икону нисам, Бог ће ми ваљда опростити.

- У сан ми долази сваке ноћи и увек каже да је гладан.

На пропланку, изнад планинског пута, назире се једно ливаче, нема га брат брату триестину квадрата. На том ливачету стоје две појаве, другачије их се не би могло описати. Стењу мотори на путу, муче се уз брдо, морају споро да се крећу, има свој темпо колона. Посматрају, те појаве, шта се дешава доле на путу, очи им болно сузне и тужне. Онда се чује страшна ломљава, лети низ брдо прво приколица а за њом и трактор. Отказала машина, нама јој поправке а закрчила цео пут и кочи остале. Пут узак, нема куд са стране да се паркира, па су све изгурали низ брдо. Стоји човек, поред њега жена држи двоје деце за руке. Гледају доле у понор како се котрља њихова мука. Али закони колоници су немилосрдни и ту нема милости. Издава их машина. Посматрају појаве и даље. Остаће тако, док и задњи колоник не прође тим уским друмом доле. Кад се и то деси, коњ ће завртети главом, грива ће полетети кроз ваздух, пропеће се на задње ноге, колико снагу да покаже, па ће кренути пут шуме. После пар тренутака поћи ће и пас-вук за њим, покуњене главе и спуштена репа.

- Метохија, то ти брајко си га мој, има неке везе са црквом. Да ти објасним какве, не бих знао, нешто у вези земље, нисам баш најбоље разумео професора Ивковића, знаш да он учено говори и ја га пола не схватам. Углавном, зато је ови не помињу, мамицу им њихову, криво им што је некад било црквено а сад је наше.

- Слушај, уопште није важно шта је, само да је мушко.

- Он је још триестидруге играо полутку за Подгорац.

"Што сам уопште кретао на тај пут? Знао сам, причало се, да није сигурно. Сам сам себе псовао после и говорио: мајчице, само да се извучем, нећу више из куће изаћи, кунем ти се Боже. Видим: препречила се двојица испред аутобуса, и то иза кривине стали, знају да тад шофер мора да успори кроз, знате и сами какав је Кећ поток. Преврнули балван преко асфалта и чекају. Кад нас угледаше, уперили пушке право на нас. Сви униформисани, углавном шарени, само њих двојица кроз у црно обучени: видело се одма' да им они командују. Све имају, и ножеве и радиостанице.

Намазали лица нечим црним, ко ђаволи су изгледали, ваљда да их не препознамо и да нас уплаше. Ништа им то није требало, сви су били већ премрели од страха. Обичан народ је то, нисмо кренули у рат, него на пут. Свако својим послом и бригом. Шофера убише одма', канда га је неко познао и свети му се због нечега. И још једног момка, јадна му мајка, што покуша да извади пиштољ. Шта му то требаше, несретнику? Нас остале, два по два свезаше жицом, изађе их још из шуме, и погураше нас доле низ поток, у неку шуметину, потом. Било нас једно петнаестина: седам-осам мушкараца, сви углавном средње доби, две старије жене, једна жена средновечна са ћерком од једно петнаест година и један свештеник, монах највероватније, млађи човек. Можда сам кога год заборавио, како сам био уплашен чудо се и овога сећам. Е, сад се сетих, било је и од њихових неколико њих али њих пустише с'тим што једноме ударише два-три шамара, па га један и ногом шутну, али и њега пустише. Вукли су нас кроз шуму једно два добра сата, неки су падали, али смо се придизали и испомагали. Један нас је стално псовао и ударао, ови други су углавном ћутали. И неки ма' стигосмо испред једне зграде, школа ли је сеоска, видело се у подножју и село, не знам које је. Ту им некаква команда беше, развили заставу на јарбол испред, и страже стајаху. Нас онако везане гурнуше у неку просторију, по клупама се видело да је некад служила ко учионица. Прозор закуцали даскама па је мрачно било. Мало после дођоше па нас одвезаше. Реко' мрачно је било. Ми уплашени, она девојчица плаче, мајка је теши а све јој глас подрхтава. По шушкању осећам де се оне жене крсте. Монах мирује, он некако најсмиренији, и кад проговори само нас теши говори нам да будемо храбри. Прича нешто и о Богу али га мало ко слуша. Мене стеже у стомаку, да простите умало се не усрах. Сам себи понављам: де си морао да крећеш, није ти било нужда, говорили ти људи, а ти тврдоглав, "неће мени", ето ти сад. Прође, једно, пола сата, кад отворише се врата, изведоше попа и још једнога, тад се и поп прекрсти, али их убрзо вратише назад. И онда тако, све два по два напоље, па мало после врате их. Кад на мене дође ред одведоше ме до неке канцеларије, видим седи човек за столом, пуши, отворио свеску. Пита: одакле сам, како се зovem, де радим, имам ли кога у полицији. Каже: не бој се, нисмо ми терористи, ми смо дисциплинована војска, борци за слободу, они су овде преузели власт и ко није узимао оружје нема шта да се брине. После тога ме вратише назад, би ми лакше, видим и други се орасположише. Поче и разговор, упознајемо се и приупитујемо један другог. Само монах и даље шкрт на речима. Ускоро се смрачи, паде ноћ, ми у неко време, куд који, по оним клупама полегасмо. Само монах седи у ћошку, неће да легне. Слабо је ко спавао, кад ти пред зору наста вика и писка. Чула се пуцњава негде по брдима, грувају топови, минобацачи, све одјекује од

експлозија. Ове ухватила паника, на брзину нас изведоше, видох да свиће, па све уз брдо, а доле у потоку прашти ли прашти. Кренули наши а ови беже. Схватам ја да ови немају намеру да се боре, него оће да увате маглу, али нисам глуп, схватам и да их ми подоста успоравамо, а пуцњава је све ближа и ближа. Већ је свануло кад стадосмо на неком пропланку. Видим нешто се договарају. Мислим се: не пише нам се добро. Завршише са домунђавањем и кренуше ка нама. Одвојише жену са ћерком и поведоше их у жбуње, један крезуби је за њима већ распасивао каиш, чули смо их како вршите, девојчица је молила да је пусте, сва ми се коса на глави подигла од те муке. Нас постројише поред једног плота, истрчаше њих неколико и стадоше да пуцају по нама. То је задње чега се сећам. Од тог тренутка је за мене настао мрак, док се јуче не пробудих овде у болници и лекари ми рекоше да сам имао среће, да сам преживео, војска и полиција наише брзо, па ме наише. Још ми рекоше да сам, нажалост, руку изгубио, откинуо рафал, кажу, а ја се мислим: јебеш руку, само кад претекох. Не питах их за друге, знам да је тешко још ко преживео, поготово не питам за оне две мученице, немојте ми ни ви рећи. Лекари ме на крају упиташе да ли сам способан да дам изјаву полицији, што ја наравно прихватих, па вам ето сада ово и причам".

- Да се поделимо пре него кренемо колоном.
- Шта причаш за бога, како да се делимо кад све остављамо?!
- Нека, 'оћу да знам шта је моје, воља ми да знам шта остављам.
- Ћути, тако ти бога, не блесави се!!
- Оћу да знам шта је моје!!!
- Не једи говна, брат си ми, ал' морам тако да ти кажем. Све живо изгубе и изгоре а ти би да се делиш. Ни до њиве не смемо да одемо.
- Да се делимо, него шта. Доста је бре било да се ја ништа не питам!!!

XIII

Чуо је, јутрос, за погибију једне особе. Зна човека. Слуша људе како причају о томе, мимо свога обичаја прилази ближе да чује детаље, пропитује и сам.

Ови причају како су га терористи киднаповали, ухапсили, зар је битно како се то сада крсти (њима јесте јер се расправљају о терминологији, што Човека нервира) и месец дана се није ништа знало о његовој судбини (са тиме је Човек био упознат, чуо је да га нема и да је вероватно убијен, мада су људи ко људи, измислили још стотину других варијанти, као по обичају). Елем, нико ништа није знао, до јуче, када је војска пронашла његово тело, у поодмаклој фази распадања (сад је већ морао и да слуша на који начин је родбина препознала и идентификовала леш) и са неким деловима тела који су недостајали (да не околишамо, главу нису могли да нађу). Није одмах убијен, настављају патолози аматери, по стању леша, неколико дана је у питању. Значи, да су га можда и двадесет дана држали као заробљеника.

- Ко зна шта је све преживео, јадна му мајка?! Смрт му је сигурно дошла као божји дар – чуо је из гомиле.

"Јебем ти земљу где је смрт божји дар" - рече за себе Човек.

Било како било, мртав је, препознат је по оделу и ожиљку под плећком, све до сада се водио као "нестао", па му се и смрт рачуна од оног дана кад је то престао да бива. Док је наде постојало био је жив. Од јуче више није. Нема везе што је он мртав има, сигурно, неколико дана.

Његов нестанак се поклапао са данима пред почетак бомбардовања. Сећа се Човек тога времена. Сећа се и да је некако олако прешао преко чињенице да је отет. Ипак је он знао тога човека, често је разговарао са њиме, и чак га је овај неколико пута спашавао од политичког па и неког другог линча. Елем, није се много узбудио, брзо је прешао преко те чињенице. Није сигуран да је у себи осећао и неко ситно задовољство. Није сигуран, не треба ово узети као неприкосновени факат.

Овај је био човек на власти. Млад, перспективан, партијски човек. Један од оних који се још у школи распознају да ће бити политичари од каријере. Али, ипак, није био типичан представник те феле. Трудио се да буде другачији. Бар је некад покушавао да чује и друго мишљење. Знао је да се састане са Човеком и Пријатељем (иако то у политичкој констелацији паланке није било препоручљиво, намах се нађе неки домољубац да ти сломи главу што се састајеш са домаћим издајницима и страним плаћеницима, иако ти плаћеници често нису имали ни за туру пића), да поприча, попије са њима. И да се поречка али увек у границама коректности и толеранције. Није се,

додуше, гадио привилегија и новца које му је доносила функција, није презао да "сломи главу" ономе ко би му се нашао на путу (ако би то било неопходно) али се разликовао од својих партијских другова подоста.

За то "мало" се и држао Човек, састајући се са њим и надајући се да и преко његове промене, може променити још по нешто. Био је, при томе, врло често неправедан и оштар, некад и безобразан до крајњих граница и никада неће до краја бити јасно зашто га је овај трпео. Колико год се трудио да покаже своју просвећеност никада му Човек није опростио што је изабрао погрешну страну. Овоме као да је било криво због тога. Чисто је горео у жељи да покаже да није онакав (лош) каквим га представља саговорник, у овом случају Човек. Инсистирао је на томе да је аутономна личност, да има своје мишљење до кога држи и да није одговоран за брљотине својих партијских пријатеља. Скоро никада му није полазило за руком да ишта убеди неког од ове двојице.

"Нек му је лака црна земља, молићу га за опрост на ономе свету. Брзо ћу и ја код њега, за два дана".

Спремао се да иде до родитеља. Морао је то да одложи. На капији га је затекла кума, жена Пријатељева. Молила га је за услугу. Требао је да оде са њеним девером на село, код њених родитеља. Биле су им неопходне потрепштине у виду меса и ракије, за даће које су следиле а ови су на селу тога имали доста. Од кад је рат почео и онако ништа не могу да продају. Ко је луд да купује кад може све да узме цаба. У њега, Човека, имају поверења и верују у његову храброст и памет, село је мало подаље па се плаше да пусте момка самога, поучени болним искуством са погибијом њеног мужа. Смртно су уплашени. А, мора се. Обичаје хоће да поштују, мора да се даје за душу покојника, Срби су, шта ће?! Покојник није много марио за те ствари али је славио славу и ишао у цркву. Жена је била причљива, очито је било да јој је тешко, пуно је пропатила задњих дана и желела је причом, било каквом, да се на неки начин разгуши.

Човек није имао куд. Пристао је. Сво време, док му је жена говорила, није је једном погледао у очи. Његовим даљим бивствовањем, схватао је, ствари се компликују, попримају апсурдне облике и све му је теже да то поднесе.

Предложио је да крену одмах, нека момак дође колима за њега па, ако буде све у реду да се врате за видела.

Авиони су цео дан, као лешинари, кружили изнад њихових глава. Острвљени и окуражени изостанком икакве противавионске ватре са земље, спуштали су се све ниже и ниже и бивали све безобзирнији. Нису више много бирали циљеве, као да је и њима већ досадило, вероватно су у почетку мислили да ће све ово трајати много краће. Дејствовали су тек да испразне

своје убојите терете па да се враћају. Посебно су обраћали пажњу на путеве и врло често су гађали и погађали све што се кретало.

Човеку је било нелагодно да се возика несигурним друмовима али се из ове ситуације није имало куд. Ухватио је, додуше себе, у контрадикторности, боље рећи у лажи. Спрема се да умре, да се ослободи великог терета са душе а плаши се за живот и радо би га сачувао. Посрами се због тога али и нађе неко оправдање у смислу "нежелим да мераскома дане ка бомбана-нанеком путу".

Посебно га је још и оптерећивало, наравно не у мери као оно претходно али ипак, и то што је морао нешто да прича са тим момком, који се налази на прагу пунолетства и који мисли да све што лети може и да се једе, или јебе. Види се, врела је крв у њему, младалачка, потентна. Чује га, како му се жали да нису хтели да га мобилишу, иако се јавио као добровољац, криво му што му нису дали пушку, сам би се он организовао, има још друштва који би са њим у борбу. Не би, каже, жалио да за свој народ ни да гине, ни да убије.

"Овај би ме заклао на лицу места, сада, овде у колима, само кад би знао" – размишљао је маторији сапутник именован Човек.

- Реците ми, још једном, шта се стварно догодило тога дана?

- Не мораш да ми персираш, зови ме куме, ако ти је лакше. Све се догодило брзо и мораш схватити да ми није лако да причам о томе.

- Знам, извините, овај ... извини. У ствари, мислим да знам. Бата је био чудан. Жалио је кад су одлазили, говорио је да то није добро, после је онима узео да чува кућу и како видим и Вас је наговорио да му помогнете у томе. Ето како се завршило. Ја нисам ко он. Другачије мислим. Нисмо ту стоку требали да пустимо да оду. Требали смо све да их побијемо. Све до једнога.

- Немој тако да причаш. Млад си, не разумеш све. Много је једа, бола али и мржње у твојој младој души. Схватам твој темперамент али није добро тако размишљати и причати. Убијање никоме не може донети добро. Ни убијеном ни убици.

- Зашто није добро, куме? Брата су ми убили а он им је кућу чувао.

- Ти, што им је чувао кућу, нису га убили. Убице су неки лоши људи. Нису они сви такви. И ови наши убију неког од њих, па то не значи да си ти убица.

У задњем тренутку је Човек устукнуо да каже "ја и ти убице", али се сети да он за себе не може рећи да није убица. Мало чудан, али ипак убица.

"Како могу да причам и да га гледам у очи? Морам. Мали је застранио и ја дугујем Пријатељу, да пробам да га мало приведем памети".

Опет му се огади апсурдност положаја у коме се налази. Мука му је већ од овог претварања и мора да пожури да ово разреши.

- Ако ми се укаже прилика, ја ни једноме нећу опростити – настави је дечак са гневним реченицама.

- Мораш бити паметан, твоме брату се не би свидело.....

На пола реченице угледа војника на сред пута, како маше и сигнализира им да стану са стране. Кад су то и урадили овај приђе колима.

- Боље би било да мало станете и склоните се у страну. Управо је један авион дејствовао негде у близини, мада ми још не знамо тачно где и по чему.

- Како то дејствовао? Ко је гађао? – побуни се Човек – Ми нисмо ништа чули.

- Нисте ни могли од брујања мотора. Кад су касетне бомбе у питању оне и немају тако бучну експлозију као ове друге.

У тај мах се разлегаше још две детонације, које су, истина, биле другачијег звука и интензитета, рецимо од оних којима су гађали затвор, пре неки дан.

- Ево опет. То је негде испред нас. Само не знам шта је тамо имао да гађа?

Авионски мотори су још мало брујали па се хук полако стао губити у даљини, док се кроз не изгуби и све утихну. Одахнуше сви.

- Вала ћемо бити мирни, једно пола сата – искрено се порадова војник, дериште неко мало старије од његовог сапутника.

Приметио је да дечак са дивљењем посматра свог, скоро, вршњака и како упија сваки његов коментар.

- Да идемо ми – упита Човек, да прекине ситуацију.

- Шта знам, ако морате. Рекох вам да ће сад бити мало мирније – прогнозирао је војник, некако важно, као да је приметио како га посматра овај момак – Испразнили су се за неко време. Ми радио везу немамо да бих вам рекао шта се стварно догодило. По граду сваки полицајац позорник има моторолу, ми овде, цела чета, немамо ни једну.

Младић је са одобравањем климао главом војнику.

- Ајде, кад смо доведе дошли, да се не враћамо – пресече Човек разговор.

Наставише пут без разговора. Само је мотор од кола брујао. Ћутали су и возили се. Очигледно је било нелагодно и једном и другом. Осећали су страх испред сваке кривине. Као да су предосећали да морају наићи на трагове пређашњег бомбардовања. Пар километара се није ништа дешавало. А, онда, на једном делу пута који је био прав, угледаше у даљини пар трактора на асфалту. То откриће су доживели као олакшање.

"Добро је да се још неко креће друмом, значи није се десило ништа значајно" – тешио се Човек.

Али, како су се приближавали, полако је схватао да нешто није у реду и да трактори изгледају чудно, као да су стајали, изгледали су ко да их је неко паркирао и оставио. Један је био мало укривљен, пречио је пут, то се већ јасно видело. Бројем их је било три, два са приколицом и један без. Све се више разазнавала ситуација, како су прилазили. Опет су налетели на неке војнике, који су лежали у јарку и којима су само главе извиривале изнад траве. Махнули су им и дали знак да стану. Ови по други пут зауставише и изађоше напоље, неких педесетак метара од првог фергусона црвене боје. Сад се видело да је изрешетан неком јаком муницијом. Из блока мотора је цурило уље, што је сликовито говорило о снази пројектила који је то изазвао. Са леве стране су биле и гуме избушене тако да је био накривљен на ту страну. И други трактори су изгледали слично. По приколицама су биле разбацане разне ствари, углавном одевни предмети и неке кофе. Преко једне странице вирила је нечија рука, сва црна и угљенисана. У јаругама поред пута, и у оближњој шуми лежали су мртви и рањени. Било је и жена и деце. Неки су покушавали да извуку мртве, али се видело да су и сами рањени. Једној жени је крв текла из места где је некад стајала рука али она је придржавајући другом мртву девојчицу потпуно заборавила на бол. Чуло се јецање и кукање. Чули су се крици и из шуме. Неко је запомагао и вриштао. Војници су лежали у недоумици и нису знали шта да предузму.

- Шта је ово!? – упита Човек војника који је лежао – што лежите, што не помогнете овим људима?

- Погодили их ови одозго. Три пута се враћали и поново их гађали. Ови људи се враћали натраг у своје село, вратили их са границе, нисам добро разумео. Прошли овде поред нас, кад оно... Све са касетним. Нико не сме да им приђе. Већ су се чуле две експлозије у шуми. Не прилазите им ни ви, поготову не у шуму. Пуна је тих бомбица. Неке реагују на температуру, друге на додир. Уопште не знам како да их извучемо из те шуме у коју се разбежаше кад ови ударише. Не знам ни колико их има.

- Па што не возите у болницу макар ове изван шуме?! – викну Човек – јесте ли ви нормални!! Како можете да их гледате овакве?!

- Са чиме да их возим?! – сад се наљути и војник – Где ти живиш човече!! Немам никакво возило! Данима седимо у овој шуметини, мислиш да нас неко обилази. Ако вам сметају ставите их у ваша кола па их возите. Ја људе не могу да натерам да гину због њих. Они пуцају на нас а ми да их извлачимо. Нека их извлачи онај одозго што нас бомбардује због њега!!!

Схвати Човек да неће бити неке вајде од расправе са војником, кога у неку руку и схвата. То је неки земљорадник, као и ови у шуми што леже, и њему је битно само да се врати кући, земљи и породици.

Кад је заустио да предложи да утоваре макар ону жену судари се са дечаковим погледом. Намах му је било све јасно.

- У моја кола неће. Могу само да одем тамо и докусурим их. Да их возим у болницу, никад!!!

Војник их је гледао у чуду. Није ни њему било све једно гледајући приказ испред себе, људско у њему је говорило да и по цену ризика треба учинити нешто. Он није знао шта. Још више су га збуниле речи овог младића. Човек му климну главом и даде знак очима који је говорио "ништа не питај, ниси у току".

- Морате назад. Није сигурно даље ићи. Реците првој војсци на коју наиђете да шаље санитарите и превоз. Можда ће и сами доћи. Ваљда ће се неко заинтересовати где су се и на кога ови гадови одозго испразнили – заврши борац.

Окренуше ауто, оставише људе који умиру и војнике који им не могу ништа помоћи и кренуше назад. Код места где су прво стајали, кад се и догодила несрећа, нађоше оне исте, укратко су им испричали шта се догодило и пренели им поруку. Ови су имали неко цивилно возило, очигледно "позајмљено", креснуше га на жице и послаше по помоћ, која је ретко стизала на време и кад су наши били у питању. У таквим ситуацијама најтеже је било утврдити чија је која надлежност и у препиркама типа "нијетомој посао" губили су се сати и сати. Територијална одбрана, и концепција "наоружаног народа" у пракси се показала као синоним за хаос и опште расуло, где нико никога није јебавао ни за пола кишњива боба.

Цео повратак су прећутали. Мрзео је тог шупљоглавог, малог скота, коме је природа сем снаге све ускратила. Као су различити он и Пријатељ. Па Пријатељ би још био у шуми и помагао несретнике. Учинио би то и Човек, али је увидео да је највећа помоћ за њих ако одведе овог малог монструма што даље. Њему једино време може да помогне, мада и то тешко јер заиста нема у њему материјала за тесање.

А, онда му паде напамет да они пострадали људи, вероватно баш ништа не могу више да разумеју, ако им је уопште сада до било каквог мозгања. Они ову војску около отворено сматрају за своје непријатеље, некад са разлогом, некад заиста без ваљаног повода. А, ето прошли су поред њих, мало поприслали и наставили даље. Са нормалним људима је обично тако бивало. Никома није било до ничег сем до голог живота и повратка кући, својима. Кад налетиш на будалу, онда је све једно ко си и шта си, јер будала је будала. Прогледали су дакле поред војника, и после стотинак метара били су засути касетним бомбама, од оних који су их, макар номинално, бранили. Дешава се то. Кад ти демократију неко утерује борбеним авионима, онда

немој да се изненадиш ако ти грешком утерају и коју бомбу. Нису они баш јаки са теоријом, често забораве шта су коме наменили.

Једва је дочекао растанак са дечаком. Објаснио је кумовима ситуацију и они су нашли да је паметно поступио кад је одлучио да се врате. Пуно му се захваљују, макар и за покушај.

Већ је почело да га нервира то њихово понашање, вероватно због свог психичког стања али и због несвесне идентификације са овом њиховом будалом. То стално грљење и захваљивање не може више да поднесе.

"Забога, људи, ја се за смрт спремам, и то због вас, због вашег сина. Ког је врага тражио оног дана тамо? Што ме не оставите на миру?! Није вам довољна моја смрт?! Шта још хоћете?! Што ме мучите?!"

Уздржа се, наравно, само му једва приметни титрај прође преко усана. Очи су му блеснуле. Поздрави се механички и са сјајноплавим зеницама крену пут родитељског дома. Из неког необјашњивог разлога шепао је на једну ногу.

Слава нашим очевима и материма што нас научише да богове поштујемо и показаше нам

Пут Права који следимо и боговима славу појемо и Словени смо

- Људи, ја знам да разликујем коња од аждахе. Њу, додуше, нисам видео ал' коња јесам 'иљаду пута, најмање. Коњ је био и немоте више да ме набеђујете!! Ако 'оћете верујте, ако нећете још боље.

Један негдањи председник источке општине, у своје време је предлагао да се зазидају пећине Велика врата, Мечкина рупа и Мала врата, верујући да ветрови дувају одатле, кроз пећине, па да не би више досађивали људима, тако зидом да их заузда. Срећом преко предлога се некако прошло и није се ништа предузимало по тем питању. А, и да се урадило тако, да су стварно зазидали пећине, ништа се не би десило нарочито. Ветрови би и даље дували, демони несметано туда крстарили, само би деци, чобанима и којој звери био ускраћен заклон и дивно место за дечије авантуре. Остао би, додуше, споменик људској глупости али не верујемо да би потоње генерације извукле неко наравоученије из тога. Председник се убрзо скрљао са мотора (првог службено-општинског) тако да је до краја мандата провео по болницама и бањама, забављен собом.

- 'Де нађе ову? Лепо сам ти рекао да буде са ластиком, ко оне полициске. Ко ће сад ову да ми привеже а на састанак морам. Каква сам ја црна влас' ако машину око врата немам?

Дојавио ђаво вилама у води, а оне вештицама на ораћу, следеће: "они одлазе и више се ничега не плаше".

- Србин јесте вук.

- Ако вала, само да знаш, ником није горела до зоре. Па ти сад види. Окреће се воденички точак, никад није на истом месту, тако ти је и са људском судбином, па и са срећом. Тече Источка река, не стоји. Проћи ће твоје, ко што је многим пре тебе и ко што ће многим после. Ако, ако, пред зору се мрзне. Ко чека тај дочека а ја мислим и да чекам и да дочекам. А кад дође тај час, онда ћемо да се приупитамо за јуначко здравље. Па ком опанци ком обојци. Да видимо чија мајка црну вуну преде. Да утврдимо коме се мајка више обрадовала. Да видимо коме се очи сузе кад ложи ватру. Да измеримо колико је срце у јунака. Да станемо на кантар. Да се види ко је вера а ко је невера.

- Оног тренутка кад смо одлучили да идемо, изгубили смо и последњи атом наде да постоји будућност за нас. Колона је наше последње овоземаљско достигнуће.

- У праву сте професоре, само ја сам ви сељак човек, слабо се разумем у политику.

- Разумеш се ти добро кад треба да се гласа.

- Ако, ако, жити ја, само тако, ич не брини.

- Јеси ли луд?! Шта то радиш?! Само што кренули нисмо а ти ватру ложиш, огњиште џараш а пошо у бежанију.

- Оћу само још једном да пробам, морам....

- Шта да пробаш, ђаволи те пробали, чекају те деца напоље, оћеш ли крвнички метак да дочекају?!

- Оћу још једном, да поједем....

- На, ево ти па једи, узми у руке....

- Нећу то. Оћу пастрмку да уваљам у брашно, па да је на врело уље метем. Појешћу је са све костима и налићу је чашом вина. После можемо да идемо 'де оћете. Док то не урадим, нигде не крећемо.

- Отац Игуман вам поручује да останете, па шта вам бог да. Каже још да он у колону неће, смрти се не боји, вели, после свега што је видео и доживео, још би му добро и дошла, да се упокоји и смири, да оде са овога света, који не да није савршен него су људи од њега направили Содому и Гомору. Присети се да вам је лепо говорио да се не јуначите и у груди бусате, но да будете скрушени, благи и богоугодни, да будете толерантни, али нисте хтели да слушате. Нисте хтели да се дозовете памети, док је још имало времена, поготову неки од вас. Да сте могли, наставио је, један другоме би из гуше ручак извадили. Слађе вам је било да сломите главу брату или комшији, него да помогнете непознатоме у невољи. "Ја сам им лепо говорио и да се зла ману" и да злом, нешто у томе смислу је говорио (нисам га баи најбоље разумео) не може добро да буде, углавном то је то. Рече ми,

да сте у цркву долазили због других а мало који ради себе. Видео је он то, педесет година је у манастиру и парохији, познаје сваког у душу. Кад би кога видео да улази у храм божји тачно је знао због чега то ради. Има и искрених верника, не пориче он то, али се тај број, вели, није битније променио у ових педесет година, ама сад је црква пуна али џаба. Постом сте се дичили пред другима. Само ако су сви знали да се хране одричете било вам је драго постити. За време, и таквог поста, ви сте псовали и пуцали (друго неће да помиње) што је исто као да сте се најмасније крметине најели. Зато неће у колону (?!) а и вама исто поручује. Сад кад треба да се латите оружја и одбраните се, ви бежите, док вам је говорио да се манете истог, нико вам га није могао отети из руку. Не осуђује вас, његов сте народ, он други нема нити тражи, ваше понашање делом приписује и своме неуспеху, није довољно утицао на вас, можда је могао да искористи свој ауторитет и испадне нека вајда од лажно пуних цркава. Али, нисте ни ви хтели да слушате. Дешава се, дође време кад се јави потреба да се популација издува, да мало потера, па је изгледа то сада захватило и вас. Само што ово неће на добро да испадне. Чим ви колоне правите ништа не ваља. Ако неко не може или нема са киме, нека дође у манастир, само са преобуком, никакве друге ствари. Оружје не може да се доноси у манастир, није место за то а он пред крвника мисли голорук али са Господом у себи. Бејаше оронuo и видно болестан. Седа коса и брада покриле му лице само се очи виде, а и оне, некако, тужне и уморне. Не поздрави се са мном, само је диго руку и прекрстио према мени кроз ваздух, окрену се и исто уради према вароши.

Даље:

- каменити мост преко Источке реке, комад један,
- ибрик од литар и по,
- два дочека, овдашња, са цвећем на улици, и то: дочек аустриског генерала Пиколоминија 1689, и дочек анонимног руског пуковника 1999 (оба пута после дочека грдно најebали),
- две пратње колоналне, обе од збуњених Италијана, и то: 1941 кроз Руговску клисуру, и 1999 преко Савиних вода.

Јест, треба му крви, најбоље би било људске, само времена се мењају па мора да промени обред. Радиле су то, он је лично ритуал обављао. Раније су жртве биране из племена или, најчешће, од заробљеника, зависи од тога који је обред у питању. Код чина испраћаја мртвог на онај свет, рецимо, жртвована је његова жена. Заједно су ватром одлазили да наставе скупа да постоје у лепшем свету, у Наву, тачније у Ирију. За овај, где демоне изгони, најбоља је странска крв. Хришћански мисионари их избегавају у последње време а они су били најбољи за ове послове. Мада, са оним последњим нису баш најбоље прошли. Урлао је, кукао и драо се, колико га је грло носило,

читав обред је покварио својим страхом од смрти, морао је да жури, народ се комешао, наглим и јаким покретом мача пререзао му је вратне жиле тако да је неверник на мах умукао. Ништа, заклаће јагње, пехар пун крви принеће храсту, па својим устима а онда ће просути у воду. Милостив је Перун, прихватиће жртву и молитву.

- Кад је он по Немачкој бабе швапске јебавао ти се ниси ни родио а сад 'оћеш памет да му солиш и њега да учиш шта треба а шта не.

Цело лето и зиму, и јесен и пролеће, и све време што иде између и мимо тога, пре и после, и што је било и шта ће бити, и дању и ноћу, јутром и вечером, узводно и низводно, вадно и невадно, божје и некрштено, стално, увек, у планини је Јеврем бивао. Ловио је вукове, кожу им драо, штавио и сушио. Ко ће га знати шта је са толиком кожом радио, од чега је живео. Сумњало се да се вучјим месом храни, да је био господар вучји па самим тим и целе горе. Без порода и предака, можда, говорило се, вучји накот да је. Подојила га и подигла вучица, као ону браћу што су Рим после створили. Чобани су га избегавали, говорили су да иде планином го голцијат, само преко главе пребази вучју кожу, тако да му се место лица искежени зуби и вучја њушка виде. Одлазио је с' времена на време преко брда, на другу страну планине, пут Рогозне, али би се враћао после неколико дана. Дал' је носио коже новопазарским трговцима, није никад доказано.

"Опрости, Човече, заблуде моје, сада кад је смрт закуцала на моја врата. Нисам рад да јој отворим али ме мало ко пита шта, овде где сам. Има ли теже мисли од помисли на вечни мрак, на смрт. Нема утехе, ни једна једина реч не може више допрети до срца, разум више није способан да било шта схвати. Збогом Човече, збогом људино, да не кажем карактерна громадо. Одлазим. Не, немам испред себе велики избор, немам цветних поља, широке долине или измаглицу изнад реке големе. Рака је испред мене, гроб, земља каљава и тешка. Иловача која не прашта никоме. И, шта су сада битне грешке и лоше процене? Да ли би променило ишта да сам се другачије понашао и да сам друго мислио? Мислиш ли да ме је крвник данас питао шта о мојим политичким ставовима и моралним особинама? Њему је, брајко мој, било битно само то што сам Словен, Србин и што носим печат православља на себи. Јесам ли ја одлучивао о тим животним одредницама? Крст хришћанства ми је додељен рођењем, значи да ја нисам могао да утичем на то и нисам био у могућности да бирам, осим да се под старе дане одричем тога, као што чиниш ти и теби слични, само што то носи много теже проклетство од смрти. Видиш, дакле, да није било битно шта сам радио или говорио целог живота, кад ми судбину одређује особеност верска, од оца и мајке наслеђена. Мене не убијају зато што сам водио политику која није њима ишла на руку него само и првенствено што сам Србин. Могао сам

да чиним разне ствари у животу, да говорим исто као ти, данашњи дан бих преживео само да сам се родио као мухамеданац. Тако би преживео. Не знам, признајем то, шта би се десило са мном када би тако слободан долутао до наших положаја. Можда би страдао али је већа вероватноћа да не би, јер би се код Срба највероватније нашла нека будала као што си ти а која би убедила људе да човека треба пустити, да смо сви једнаки без обзира на веру, да морају да се поштују људска права и све тако. И сада кад на тебе мислим, пријатељу мој, када ти упућујем ово виртуално опроштајно писмо, овај трансцедентни опроштај који никада нећеш чути, и опет се трудим да нађем за тебе оправдања (ваљда зато што ме убијају) – мрзим те!!! Мрзим те, што у последњем животном часу баиш на тебе мислим, као да немам неког милијег и ближег. Па сваки од мојих апаратчика заслужује више последњи поздрав од мене, него ти. Али, ја ето, баиш хоћу теби да се обратим, јер желим да ти кажем да ниси у праву. И, кад те молим да ми опростиш заблуде, ја при томе мислим на заблуду коју сам носио у себи а која ми је сугерисала да понекад помислим да си можда у праву и да сам ти се у неку руку дивио иако смо официјално, бар, били на супротним странама. Зашто те молим за опроштај? Па зато што сам ти повлађивао а нисам требао. Морао сам свим силама да се потрудим да те убедим, макар на силу (а могао сам то, веруј ми) да те променим и да направим од тебе правог човека и патриоту. Ти си, свакако, помислио, да ти се ја извињавам зато што сам схватио да сам био у политичко-моралној заблуди. Не, нисам на то мислио. Никад убеђенији нисам био да сам потпуно у праву. Увек си ме критиковао. А мораиш признати да је твоја почетна прича била чиста случајност, изазвана више твојим карактером и инатом, твојом жељом да контрираиш а мање и нашом одлуком да нам такав какав јеси и ниси био потребан. Био си љут што се није рачунало на тебе, јер си мислио да заслужујеш да се нешто питаиш, макар и у оваквој вукојebinи каква је наша варош. Ниси ти био видовит тада, па да ти је било јасно да ова опција не ваља. То се, уосталом на почетку и није могло знати. Гробља су пуна добрих идеја, нису се концепције много теоријски разликовале. Сад, можда не одмах, али врло брзо, то је јасно сваком нормално паметном човеку, ти ћеш моћи да побереиш плодове твога избора, али знам и понављам, твој избор је био сплет околности и процене твојих способности. И поред сталне критике твоје према мени, и ниподаштавања твога социјалног и друштвеног статуса мога према теби (признајем), некако нисмо могли један без другог. Привлачили смо се као супротни магнетни полови, били смо два наличја једног лица, две стране месеца, два краја једне те исте заблуде. Ти си, наравно, увек мислио да си светла страна. Ја сам, понекад, признајем, сумњао да је стварно тако. Сад знам: ниси био у праву. Откуд знам?

Схвати се кад се суочиш са смрћу. Сада, док чекам да на мене стигне ред, па ме шамарају и понижавају, већ ме убијају и кад сам већ мртав, јер све се то већ десило, помислим како нисам требао никад у животу да попустим ни теби, ни овима овде што су ме усмртили. Тебе сам требао да ниподаштавам до изнемоглости, јер си гњида и не заслужијеш боље а овима са морао, не само својим деловањем да загорчавам, требао сам да им одузимам животе. Тако би бар процентуално смањио могућност да ме неко од њих убије. Али цаба. Ти ћеш и даље паламудити своје деструктивне опсервације, они ће и даље убијати мој народ задојени патолошком мржњом (не кажем твој народ, јеси ли приметио?). Ти ћеш и убудуће да гајиш лично-духовну поругу према мени (иако сам мртав забога) само зато што се нисам претварао и што сам у рату изабрао да будем на једној страни, на мојој страни. Ех, ја и ти. Дуализам метохијских дилема. Јин и јанг. Црно и бело. Највећа несрећа за овај иначе несрећан народ смо ја и ти заједно и неспоразуми које смо ми симболизовали. Али су такви као ти додатно опасни. Вама човек не може да дефинише ни једну доследност до недоследности. Ви се од случаја до случаја толико разликујете сами од себе и у својим ставовима, да људи не схватајући ту конфузију мисле да сте стварно паметни и да нешто знате. Несрећа сте, јер колебате ове несрећнике. Покушавате да их научите како да се јебу а да им не уђе. Е, то не може. Или ће ући или се мани ћорава посла. Или си у рату или се предај. Ако непоколебан, пак, уђеш у битку, а морао си да уђеш, онда имаш неке шансе. Само непоколебан и чврсто решен. Због тога сам ја говорио оно што воле да чују. Морали су поверовати да може добро да се заврши. И ја, сам, страдао сам због неодлучности, због глупаве идеје коју си ми ти и главу усадио а која се састојала у томе да морамо покушати да неке проблеме решимо разговором и мирним путем. Због тебе сам пошао недовољно обезбеђен и уљуљкан њиховим обећањима да сам безбедан, отишао сам на преговоре око предаје оружја у једно чисто њихово село. Могли смо то све да решимо и на други начин, ефикаснији. Могли смо под претњом силе и употребом исте, да завршимо посао врло брзо. Можда би било жртва на обе стране (а зар их овако нема?) међутим посао би се завршио. Али не, ја сам хтео да пробам другим начином, да лично проверим грешим ли или не. И шта се десило? Нисмо разговарали. Упали смо у класичну клопку, на превару, похватили су нас ко лисице у кљусу и после неколико дана мучења и шиканирања побили нас. Тако се неславно завршио мој први, и последњи, демократски експеримент. Жао ми само што се тако нешто није десило вама који умишљате да сте демократе. Ја ћу добити орден. Знам да ћеш га ти ниподаштавати, као што чиниш свему што је везано за овај наш, српски, народ. У овом тренутку, када је пад моралних и свих других (па и

патриотских) стандарда досегао крајње дно, тај орден и реално нема неку тежину. Али, за неколико десетина година, неки мој потомак, унуче или праунуче, рећи ће показујући орден: "мој предак је умро за свој народ". Шта ће твој потомак (ако будеш у стању да продужиш лозу) рећи за тебе? Опрости ми што сам и једног тренутка помислио да ти нешто знаш. Опрости ми Боже".

Вило се коло код гробља, доле на путу, ту мало изнад шљивика, где ономад изгубе она јадна наша, српска, војска док је грабила према Пећи и Жљебу. Вије се коло, и старо и младо, и мушко и женско, сјатило се око кола, сви дошли да виде свој соколски дом, да присуствују свечаном отварању. Бела зграда, велика за наше прилике, сунце је умива и пресијава. Берићетна је ова 1936 – та година. Није овде место саборно, иако се продаје ракија и кабеза, и поред тога што трговачка деца лижу зашећерене јабуке. Али данас се народ скупио баиш на овом пољанчету због специјалне прилике. Од данас је соколски дом "Блаженопочивши Краљ Александар" поред цркве св.Апостола Петра и Павла у центру, најлепша грађевина варошка. Ко би пропустио да не види војевну музику из Скопља прстиглу. Војна блех музика. Има да се прича данима. Лепе им униформе и пуцета а трубе се пресијавају ко злато. Мало ко слуша говоре. Ту је и изасланик из Београда. Чим се свечани део програма заврши има да почне општенародно весеље. Коло има да поведе неки од виђенијих момака. Момци се умиле и зачешљали, девојке косе цвећем закителе. Трговци и газде златне ланчиће од сата испрсили, жандарми чизме изгланцали. Ту су и некакви инжињери, Београђани тек пристигли. Девојке их гледају умилјато а момци испод ока. Две, три виле, расплетених коса и голе до паса, седе на масивним каменим споменицима, и из гробља посматрају цео приказ. Ноћас ће бити пијаних и залуталих. Да се занесе који, неће бити згорег.

XIV

- Ти, и ови твоји, теби слични, не дозвољавате да се чује никакво друго, не дај боже, различито мишљење. Хоћете монопол на истину а самим тим и на судбине ових људи. И успели сте да доведете до таквог стања да вам сад стварно нико ништа не може. Успели сте то да постигнете полтронством према Београду, којим украденим мандатом и наравно, највише гурањем проблема под тепих. Па, сад, кад више ти проблеми не могу да се сакрију, ви покушавате на силу да ућуткате побуњенике.

- Није истина да не желимо да слушамо друге. Па зар није томе доказ што ја разговарам са тобом. Зар би те стварно слушао како ме вређаш и говориш неистине, да ми није стало до тога да чујем шта имаш да кажеш. Али ти, осим да критикујеш, не знаш ништа друго. Кажеш, дигли буну а ви силом. Па како буна може да се угуши него силом? Немој, молим те само да ми кажеш сад демократски и преговорима, јер ми се од тих речи желудац преврће.

- Слушаш ме јер желиш да испаднеш широкоуман и слободоуман, хоћеш да се представиш човеком који хоће да чује и разуме другу страну, осећаш у ствари да ти више од мене и мени сличних не прети никаква опасност, својим сте лажима натерали овај народ да мисли како највеће зло прети од дуализма и демократије, од различитог гледања на, пре свега, решење проблема, начинили сте нас љућим непријатељима у очима људи него што су ти одметници које обојица помињемо. И на крају, ти се толико сигурно и осигурано осећаш на власти да себи можеш, без икакве бојазни, да приуштиш овакве интелектуалне излете. Чисто да раздрмаш мозак, јер ти се за то не пружа често прилика са оним дебилима и кретенима који те окружују. И, знам ја да се буне могу само силом угушити, али ти не схваташ да ова буна, и овај рат који почиње, нема и неће имати никакве везе ни са нама ни са њима. Други су почели да одређују правила по којима ће се играти али ти ни то не схваташ. Приче о суверенитету су данас бајке за малу децу, ако немаш савезника да ти причу подржи.

- Могао си просто да ми кажеш да сам фолирант а не толико да се мучиш са анализом моје политике и психоанализом моје личности.

"Био сам неправедан према њему. Није он могао, да нешто посебно, утиче на политику. Он је деловао на терену, више је радио са народом, да га убеди у нешто, него што је имао прилике да доноси одлуке или одлучује о стратегији. Поготово га нападати за пропусте у спољној политици било је сувишно. А, друго, ко сам ја и ко ми је дао право да га нападам и осуђујем? Па народ га је бирао".

Размишљао је о несретнику, мора да ублажи ставове. О покојнику све најлепше. Уосталом, они се стварно и јесу дружили, додуше на мало ишчашен начин, али јесу. Никад се у њиховим односима није распознавала она танка линија која одваја пријатељство од непријатељства. Тешко је било похватати конце њихових разговора.

Опет, "одлучивао је он о мојој судбини и данас не могу да се отарасим етикета што су ми он и његови прилепили".

Никад крају оваквим размишљањима, тако мора да буде, невероватно је како нечија смрт може да покрене сиве мождане ћелије (да нам гос'ин Поаро не замери на овом плагијату). Просто да поверујеш да душа мртвога стварно лута около и неком необјашњивом (наравно) енергијом тера човека да мисли о њој.

"Да није било оне несретне Пријатељеве смрти ја бих морао и даље да се склањам са улице од подозривих и непријатељских погледа, а то због тога, јер људи мисле да сам издајник и страни плаћеник и да нико други до мене није крив за ову катаклизму".

И стварно, несрећни догађај је учинио да људи одједном почну да другачије гледају на њега. Разлози су, вероватно, различити и многострани: идентификован је као жртва (дакле није издајник чим хоће да га убију), онда су искрено веровали (што је и била истина, ма како тривијално звучала) да је смрт Пријатеља за њега ненадокнадив губитак, јер су њих двоје били два мускетара на истим мисаоним позицијама, и на крају, што је и највероватније, људи су почели да схватају да је враг однео шалу, да није ништа онако како су их политичари убеђивали, бистрило им се пред очима да је можда могло некако другачије, и нису били слепи, гледали су да експоненти идеје која их је довела докле јесу, полако али приметно излазе из игре, да беже један по један или се спремају за бежанију. И да не би то урадили сами, на крају, шире дефетизам и подговарају народ у колону, па куд који мили моји. Ово задње је највероватније један од најбитнијих разлога што околина са све више поверења гледа у њега. Он им се несвесно намеће као алтернатива, као сламка која им је последња остала да спасу што се спасти да (јадна сламка али они очито немају другу). А, можда они и даље мисле да је он издајник (ко ће га знати?) али, ко веле, и ако јесте може нам бити од користи, јер је очигледно да ови његови побеђују. Не би га изненадило да је стварно тако, иако је ово последње домишљање више требало да буде омаж апсурдном "народноцрнотумору".

Народ се увесељавао на улици (не цео, само његови представници узети из репрезентативног узорка). Гледали су и смејали се оронулој и очито лудој старици, која је гурала колица пуна непотребних тричарија, дечијих играчака од пластике, делова гардеробе, чак и једне унутрашње гуме од

бицикла, свега и свачега. Старица се вртела у круг, збуњена и уплашена гужвом. Извињавала се што је на улици, мора, говорила је, изгорела јој кућа, она је крива, заборавила пеглу да искључи, она и нико други није крив, али ето десило се, нема куд, остала јој само ова колица, нема ни њих куд, а жао јој да пропадну. Једва је стајала на ногама, очито исцрпљена и уморна. Видело се на њој да ноћима није ока склопила.

"Није луда – помисли Човек – само хоће да преживи".

Праћен грајом и он се приближио месту дешавања, нагнан жељом да се мане мисли о убијеном политичару, жао му је али нема сад снаге да се заокупљује тиме, кад и њега чекају тешке и самосвирепе одлуке.

- Забога, ако верујете у Бога - (то често зна да упали са масом) - одведите је негде. Сместите је у неку празну кућу, има их доста околo. Како можете да се смејете туђој невољи, поготову кад је у питању стара и немоћна особа?!

Обратио се свима али је погледом некима конкретније упутио ове речи.

Гле, они га и послушаше. Баш она двојица или тројица, које је погледивао испод ока док је говорио, почеше да прилазе старици и да се веома уљудно опходе према њој. Један је узе под руку и поведе је, док је други већ гурао колица. Старица се није опирала но је ћутке ходала са њима. Није се бунила. Није додуше ни била начисто куда је воде. Видело се то по изразу њенога лица који је одавао равнодушну неверицу.

"Није луда, никако, хоће да живи, боји се".

Тако је, и поред добрих седамдесет и неколико, старица хтела да продужи бивствовање на овоме свету ма колико некима оно у овом тренутку изгледало бесмислено. И прича о пегли и пожару, савршено се уклапала у бесмисленост времена и догађаја који су окруживали ово поднебље. Наравно да није пегла изазвала пожар, и наравно да старица зна можда и именом ко је то учинио, али инстинкт преживљавања јој је говорио да није корисно о томе говорити ако жели да живи. А желела је.

А, онда Човеку паде на памет, да је управо врло успешно комуницирао са суграђанима, и да је истакао свој ауторитет који су они испоштовали и послушали га.

"Дефинитивно, и они су уплашени".

Све је испало случајно, о старици и њеном положају он је само гласније прокоментарисао, можда и није хтео баш да се обрати свима, а можда је и хтео. Није важно, важно је да се његова позиција у вароши поправља и да је, нажалост, касно за то. Ни себи ни њима више не може помоћи. Ни бог им не може више бити од никакве користи, осим да им сачува голе животе.

"Сад сте се сетили" – рече јетко и наглас.

Људи су се разишли, Човек је сам кренуо својим путевима и вратио се својим дилемама. Сутра је дан одлуке. Узалуд је изгубио један дан покушавајући да помогне кумовима. Јесте, био је и код родитеља, али ни ту није прошло све како је планирао. Мајка је била у журби око спремања за Ускрс а отац уопште није био код куће.

Ускрс? Како је могао да сметне с' ума да је празник за два дана. Био је у бунилу па му није падало на памет.

"Ако је Ускрс, онда је и пролеће".

Нека му радост прелете преко малог мозга па изађе кроз уши. Ускрс и пролеће су леви појмови и догађаји, за живе људе. И један и други симболизују поновно рађање, стварање из ничега, оживљавања већ умрлог. Ако није божји син, или биљка, човек се осећа прекраћен. Не схвата да себе не треба да одваја од природе и да је део умирућег и поново васкрслог постојања. Себичан је човек. Само декларативно рачуна да је наставио да живи кроз своје потомке. Не рачуна на то. Хтео би за себе лично и своју свест о постојању привилегију васкрснућа. Он није жив а опет порадова се долазећем празнику. Живља је она баба, од мало пре, што се грчевито бори да продужи муке.

Сутра треба оно да уради. Тако је обећао сам себи. Међутим ствари су му се додатно искомпликовале долазећим празником и он мора да поразмисли. Мораће да одложи. Дан мање или више, ништа не значи. Све остаје исто само што се време помера за дане после Ускрса. Мора тако због родитеља. Видео је како је мајка имала снаге да се радује празнику, како се припремала са жаром и темељито и поред бомбардовања и рата који је беснео и који је носио људске животе без реда и прописа. Сигурно је она приметила да и са њиме нешто није у реду. Мајчинском инстинкту такве ствари не могу да промакну. И, ено, спремала је његова омиљена јела и говорила му да једва чека да дође недеља па да скупа седну за празничну трпезу. Зар да уместо те трпезе он њој приушти тога дана жалост и сахрану? Не, одложиће који дан. Па он ово не дугује никоме до себи, он се сам са собом разрачунава и сам је себи казну одредио. Неко други би сигурно наставио да живи са тиме у себи, он неће, иако нико не зна за његову тајну. Нико и није хтео да се потруди да је открије (не рачунајући Познаника који је недефинисан и сам себи а не камоли њему) јер смутна су времена, смрти има и превише, људи су се навикли и прихватају је здраво за готово.

- Још горе. Ниси ти фолирант, како си се сликовито и "књишки" изразио (види се да си окружен ученим људима). Фолиранти су безопасни и брзо их "прочитају" (ето и ја да се изразим готовански, како је модерно у систему који ви пропагирате). Ти хоћеш да будеш манипулант, ти претендујеш (и успеваш што је још горе) да размишљаш уместо овог народа

и да самим тим манипулишеш њиме. Ти говориш шта ће да раде, шта желе, шта је најбоље за њих. Стално понављаш: "неће српски народ ово или оно", не рачунаш ваљда да сам и ја део тога народа а ево убих се објашњавајући ти да ја нећу оно што ми ти нудиш. Али, то што ти мислиш и смислиш, обично остварујеш преко народне грбаче. Зајашеш, па удри канцијом по гузици, мора само напред да гурају.

- Ако гурају напред, како си се сам (исто тако умно) изразио, онда за њихово добро нека мало и претрпе. Не претендујем ја да мислим уместо народа, него покушавам да кроз моје поступке заступам народну вољу. Јер, на крају крајева народни сам представник, ма колико то теби изгледало нестварно.

"Убијам ли ја себе зато што не желим да живим као убица или само зато што сам баш Пријатеља убио? Мислим, да ли би ја све ово радио (тј. планирао да радим) да сам убио неког другог. Убица бих био у сваком случају, али да ли би ме мучиле садашње дилеме?"

Стаде да размишља какве ће последице изазвати његова смрт. Хоће ли бити икакве користи од ње? Хоће ли се нешто поправити, да можда убијени не оживи после његовог самоубиства?

Да не постоји можда бољи начин да се окају греси? То су биле нове дилеме, нови моменти његовог путоштва према коначним одлукама. Коначно решење, хм?! Није мала ствар размишљати о властитој смрти, и то се мора говорити без бојазни да би могло доћи до понављања. Форма мора да устукне пред суровошћу питања које смрт симболизује, естетика нажалост нема никаквих изгледа да улепша мокре панталоне осуђеног на смрт пред егзекуцију. Старица му је данас јасно поручила: "какав год да је, живот је мио свакоме".

"Ја нисам хтео да будем убица".

"Ја не бих убио ни душманина свога ако би било могуће да се то избегне".

Зар не би могао да буде од неке користи жив? Рецимо кумчићима? Он нема деце, није ожењен. Може тако и да остане и он нека цео живот посвети старању о тој деци. Тешка избегличка времена их чекају, то је више него очито. То би било много корисније и поштеније него да сам себи просвира мозак.

- Нисам мислио да ти водиш напред у бољитак, више сам се изразио хиперболично. Једноставно, хтео сам да кажем, ти јашеш ради јахања, и нити знаш, нити ти је битно, где идеш. Битно је да је народ упослен нечим, да не седи залудан. Јер кад ништа не ради онда има времена да размишља а мозгањем можда дође и до неких закључака. Ниједан од тих закључака не би ишао вама на руку и ти то одлично знаш. Ако је беспослен може да се

приупита како то да он, народ, нема ништа а ви вође имате све. Ти си из опанака директно ускочио у ауто од сто хиљада марака а људи се ујутро у реду гурају за векну хлеба, и то на рецку.

- Овај народ, за који се ти бринеш а притом га уопште не разумеш, ме је изабрао. И то мораш увек имати на уму код својих претензија да говориш у његово име. Ја сам тај, и формално и правно, који може да говори у народно име. Ја сам народни трибун. Изабрани. Ти ниси. Тебе није хтео. Стран си му, не разуме те. За разлику од тебе ја им говорим и обраћам им се на њиховом језику.

Пролеће је. Има ли места љубави, овде? Макар само флерту.

"Ја ни девојку немам, да ме ожали. Имам само оне гаћице кући, то је мој љубавни салдо".

Зар ово место није никада чуло да може да се воли жена. Или су жене овде само за вајате и мрак предвиђене. Да се испразниш и чакшире подигнеш после тога. Шта је са емоцијама, пожудом, шта је са љубавним тривијалностима у којима ужива цео нормалан свет? Прође читав живот, и ова се прича приводи крају, а ни слова о љубави, ни речи о лепим мушко-женским обичајима. Само рат, крв, вампири и колона. Не признаје се што ће неко рећи да је то реалност и да се од истине не може побећи.

Само уметност може томе да доака. Али где сада да нађеш њу? Само уз машту може ружно да се трансформише у лепо (има ли ишта лепше од жене на овоме мушкоме свету?). За супротно ти не треба ништа до људи, они очас складност умеју да упростаче. Неки људи. Не сви. Има и уметника. Само су они углавном мртви, или нису живи, неживи су другим или трећим речима. Али, љубав, зашто без ње? Љубав мушкарца и жене, она што доноси неминовну пожуду. Постојање љубави не зависи од естетских стандарда, љубавне нијансе нису подложне дневно политичким правилима. Зашто је онда нема ?

"Остао сам сам. Само ја и гаћице знамо истину. Ја тај терет истине све теже носим али ми је лакше ако будем осетио њихову љубав".

Једино је још свила волела убицу.

- Ти им говориш оно што воле да чују, све саме небулозе и нереалне ствари. Можда би за њих корисније било да им обраћаш неким језиком који не разумеју (оно што мени спочитаваш) јер би тако штета била мања. Ти им неодговорно обећаваш немогуће развоје дешавања. Они због тебе губе контакт са реалношћу. Поиграваш се са њиховом несрећом као надрилекар са неизлечивим болесником. Они желе да чују само лепе ствари од тебе и ти им то приушташ. Али си их ти својим манипулацијама довео до тог менталног стадијума народног. Створио си им паралелни, виртуални свет који траје

мимо стварног, који им одузима животе свакога дана. Научио си их да гурају главу у песак чим се суоче са стварношћу.

- Ја им, пријатељу мој огорчени, нудим борбу. Не обећавам победу али поштену борбу, да. Ја их борбом не успављујем него будим. Ја им суровим ратом, који нисам изазвао, приказујем стварност много реалније и суровије, него што ти можеш и да замислиш у својој конформистичкој фотељи. Време је да се неке ствари разреше. Ове проблеме су створили други, не ми, и тих проблема ће бити, до неког решења, без обзира шта ми радили или мислили.

Удари једна бомба, горе према лојзима, изненада. Тргу се Човек.

"Докле бре више, е, вала сте досадни" - поштено их изгрди, па се насмеја својој благости.

Сем, баш кад се изненади и тргне, као мало пре, све то око бомбардовања и авиона горе изнад њега, не представља му више никакав проблем. Више их и не чује. Они лете без престанка али их он не чује. Само га нека јака детонација подсети. Сада би му можда више тишина сметала, не зна то сигурно али претпоставља, али хвала богу, то још не може да сазна јер они лете без престанка и убијају без паузе, доказујући нам своју западњачку и тржишно-економску темељитост.

- Какву борбу? Против кога? Довели сте народ у ситуацију да води рат за нешто што је неоспорно његово. Дошли смо у ситуацију да морамо под бомбама да убеђујемо цео цивилизовани свет да је ово наша земља. А они нам не верују. Реци ми, зашто нама не верују а овима другим верују? Немој ми само рећи да нас мрзе зато што смо много бољи од њих. Нико се није потрудио да прича и да им објасни, него кад год би дошли, ви сте им говорили да су то наша посла и да они немају шта да се мешају. Е, па видиш како могу да се мешају.

- Ови други не мисле тако. Они не деле твоје мишљење да је ова земља неоспорно наша. Чак тврде дијаметрално супротно. И ако нас буду бомбардовали, немој мене да кривиш за то. Не притискају нас ови са запада зато што сам ја на власти и што не поштујем права националних мањина, него зато што су ова стратешка поднебља намерачили за себе. Брига њих за све нас заједно овде.

"Шта ли урадише са оним људима из тракторске колоне? Је ли ко остао жив? Да ли су успели да их извуку из шуме пуне касетних бомби?"

Већ је био у кући и стајао је на свом омиљеном месту, поред прозора који је гледао право на варошки трг.

- Можда си и у праву кад кажеш да их брига за било кога ко овде живи, али можеш ли да ми објасниш, што баш ми Срби да будемо јебена страна у томе њиховом науму. Што их нисмо учинили својим савезницима, кад нам је и историја давала права на то? Морали сте са свима прво да разговарате, па

после ако то не успе да поново покушате да разговарате. Ако ништа друго макар би смо добили у времену.

- Не паламуди, молим те. Где ти живиш човече?! Ови су дигли устанак, охрабрени и потпомогнути са запада. Меткови који убијају Србе плаћени су тим "демократским" новцем. Ови са исуканим ножевима чекају њихове авионе као своју подршку из ваздуха, убијају све српско што се креће на дохват њихове руке – а ти причаш о разговорима и преговорима. Ено ти их, иди па причај са њима, донеси овом народу мир, ако знаш како, али немој да му сметаш сада кад мора да буде јединствен и одлучан.

Кад је рашчистио са собом да само-егзекуцију мора да одложи ободри се и осети живахнијим. Помириса пролеће по први пут ове године. Није му засметао бљутави укус керозина што се спуштао са неба. Није га, у ствари, ни осетио. Ових неколико дана што је управо себи поклонио учинише му да гледа на свој живот као нешто веома дуготрајно и оспокојавајуће. Осети да може са собом куд хоће, могао би негде у свет, у људе (које је такође данас заволео поново), да кувенти и збори, што би рекли стари.

Отвори прозор и викну колико га је грло носило:

- Летите колико 'оћете, ко вас јебе!!!

Комшија је привиривао иза зида и крстио се.

Прочишћавамо се молитвом, прањем и умивањем. А умивајући се молимо се за чистоту душа и тела наших.

Ватра је полако тињала, цврчало је сирово дрво, мирисала смола са бора. Милоје изабра сувљу цепаницу па је бацао на огњиште што је стајало на средину бачије. Изнад ватре је висио казан са млеком, закачен за синџир који се спуштао од крова. Од новог дрвета задими се цела унутрашњост бачије. Засузише очи од дима (можда) нашем Милоју. Ноћ је пала тамна, мрачно је и због облака што су се спустили до саме земље. Не зна шта ће и како ће са собом чобанин овај од заната. Мора се нека одлука донети. Без икаквог гласа одоздо то је додуше тешко, али овде не може вазда остати. Нема више скоро никаквих залиха, досадило му је више да једе само сира а ни њега неће бити више ако му не донесу маје за сирење. Мора оног лудог Јеврема сутра да потражи, да га замоли да му овце причува (тешко, мучан је) а он да сиђе у варош.

Кад, одједном, у глуво доба ноћи, стаде ветар, све замуче напољу, замреше сви звукови и тонови, тек неколико секунди, једва трен, па одмах затим наста комешање међу стоком. Овце су унезверено блејале, осећао се страх у њиховим гласовима. Нема пса да дојави газди својим лајањем, или ћутањем, шта се дешава напољу. Пре неколико дана Милоје га је бацао у

једну јаму, на неки начин га сахранио, јер је та рупа служила за бацање липсалих и громом убијених животиња.

"Вук" - помисли Милоје.

Погледа околу по мрачној бачији, само је слаба ватра, која је титрала, бацала нешто светлости околу. Угледао је секиру у ћошку, стару секиру масне држалице. Зграбио је и кренуо у мрак. Чим замаче кроз врата доби ударац по глави и од његове силине стропошта се на маглом овлажену земљу. Осетио је како га неко хвата за руке и рамена и подиже. Облаци су се почели разилазити и месец се помаљао кроз њих. Светлео је пун месец. Сунчева светлост која се одбијала од луне преломи се и преко оштрице ножа што је стајала испред Милојевог лица. Није осетио никакав бол кад му је хладан и оштар челик пререзао гркљан и покидао му половину врата. Глава је остала да виси тек на комаду мяса што остаде непосечен под силним ударцем. Руци која је држала нож очигледно ово није била првина. Није се осетио ни делић неодлучности у томе потезу. Милоје је опет падао на земљу. На том дугачком путу свога тела од ножа до земље, од живота до смрти, он помисли: "немају вукови ножеве".

Нека Милоје, пусти сад то црни Миле, не будали, но путуј лудо, кад ти се већ пружила прилика. Врћи се у Исток. Ене доле сви беже, у колоне се мећу, а ти не мораиш. Остаћеш да боравиш крај извора довека а друштво ће ти правити Методије, Радоје и Јеврем кад му време дође. Биће ту још света и са ове и са оноземаљске стране. Биће ти лепо, срећан ли си мртвој мајци Милоје.

- Пас није ни лануо.

- Да ти продам нећу. Иако сам сиромаш, и није да ми не треба, опет нећу. Да отмеш не можеш, милом не дам. Нек је и за здравље, теби не. Другоме би дао са алалом. Многима си ти дошао главе својим постојањем. Видиш, џаба ти паре и богатство, што си га стеко на туђој муци, кад од мене иштеш. А кад погледаш, ово није ништа, тек траве неке, ја их брао а она алапача спремила. Ал' ти немаш а треба ти и нећеш нигде у близини наћи до овде, код мене убогог и сиромашног. "Шугавог", како си онда на слави оној рекао: "ко доведе ову шугу да ми гади мезе?" – тако си питао неког поред себе а показујући на мене. Дош'о сад да молиш, паре дајеш, помало видим и претиш, а до јуче ниси хтео да ми отпоздравиш на улици, да ми назовеш "добар дан". И, још ме шугом назва. Осилио си се у задње време, обогатио брзо, не питам те и не интересује ме како, али си морао да увек имаш на уму да се одвајкада знамо, наши стари се још држали, посећивали се. И ниси се сигурно обогатио зато што си био вредан, већ зато што си био спреман да све урадиш како би дошао до пара. Само о травима ништа ниси научио, није то знање могло да се купи парам, није те ни интересовало. Не

може, нека цркне, и заслужује кад те је таквога родила. Удри слободно, ништа ти то неће помоћи. Можда ти и вратим, а? Шта га знаш. Рат је, сад смо сви исти. Сад јесмо, данас. Сутра у колони већ нећемо бити, али у овом трену јесмо. Сутра ћеш ти у луксузна и јака кола да седнеш, камион ти је натоварен велики. Ја ћу на нечију приколицу, ако ме пусте, могу и пешке (мало ли сам планину за травама препешачио), са једним завежљајем у којем неће бити онога што сада тражиш, не треба ми, справићу други, ал' ето теби нећу да продам.

- Можда није ни имао пса?

Ђурђевдан је једини празник који је у Истоку обележаван од свих, без обзира којој вери или народу припадају. Уочи тога дана сви су одлазили на Извор, тамо брали разног цвећа и кукурека, правили венчиће од истог и пуштали низ воду. Износила се храна, ложиле су се ватре. Пре повратка у варош, захватала се вода хладна и носила кући за јутарње, ђурђевданско, умивање. Једино је Извор имао демонске снаге у себи да приближи толике разлике и слије их у венчић цвећа.

- Свештено је лице, али је себи дао превише слободе. Није његово да се меша у политику и војне ствари, него да се моли богу.

Кретао се међу људе антихрист и пре ове колоне. То му је уосталом и посао. Сад, друго је што се народ није бранио како треба. Није ни хтео, Бога ми. Он нас је кандидовао и заокруживао, андрак. Анатемик нам је незасито дупе ширио, од његовог и свога беса нисмо могли да се наједемо. Брадоило нам је мозак попио (слађе му било од крви), због проклетог смо начисто с' намећу померили. Сатанило је најзад, овом народу, и пушку у руке гурнуо и шибицу припалио, шантави. Скинуо је црвене чакшире па нас је све редом изјебао, зато данас пораћамо ову колону.

- Видим, црни јој се бусен ко' стоиљадарка. Мислим се дал' да јој га викнем или не ?

- Јебо сам је у дупе, да јој пичка плаче.

- Знала она Сретенова и чајове да справља. Од разног лековитог биља. 'Де то научи ђаво ће га знати. Ишла по Црној Гори, сигурно тамо. Скупљао ја па јој продавао. Она то сушила, мешала, бајала, откуд знам. Углавном, добро јој ишло. Из Приштине долазили људи, веле: здрав крај па мора и чајови да су вам чисти и добри. Брао са разног биља: напрати, коморача, плућњака, мајчине душице, зове, селена, једића, кађуна, гороцвета, столисника ....свега још. Многима и имена не знам, него онако по виђењу. Она плаћала како кад. Нашли би, углавном, начина да се подмиримо, нећу да лајем. Некад би и почастила са шишетом ракије. Не буним се много, то брање је ионако било колај работа. Па ја сам се од малена вазда пентрао по шуме и планине.

- Јесте, суђена нам је колона. Писана.

- Кад смо јутрос кретали, мислио сам, километар, два, па назад. Надао сам се да ће неко да се испречи на сред пута, заустави колону и викне: "назад, стигло наређење, сви назад". Ко да викне? Не знам, војник, генерал, председник неки и нечега. Од државе човек. Стигло наређење, сви, кратко и јасно, да се каже народу. А ми, налевокруг и назад, кући. Мислећи да ће тако бити, не пустих стоку из штале, не одвезах краве, душу сам огрешио.

- Методије се није повампирео. Њега су виле напаствовале, па је могао да хода по води после тога, наместили оне да могу да се састају а да им људи не досађују. После се он повампирео. Неко живинче га мртвог прескочи, нису пазиле будале, запиле се на дворењу. Ал' није уопште досађивао. Нико се не пожали. Негде се изгубио, знаш њих кад превариш да изађе из села више се не враћају. Не знају пут да нађу.

Даље:

- флија или редовац или разлевница, испод сача спремљена, од шесна'ест редова, две тепсије,

- лула од ракијског казана, једна,

- заборав на посету чумину пред сеобу 1690-те,

- бочица медвеђе масти, за против шуљева.

- Какав је то живот био? Вечито страх и ноћи непроспаване. Хоће ли бити? Шта ће бити? Не могу више, не дам!!!

- Морали смо, нисмо имали куд. Да нисмо морали не би једни друге називали "фукаром црногорском" и "фукаром мјештанском". Опрости нам боже, али ми другога посла нисмо имали. Брига смо били ослобођени, притисака било каквих исто (осим ако се ми фукаре нисмо међусобно притискали), није нам претила опасност од никога, нико нам о глави није радио, нико нам државу није урушавао, нико нам децу није силовао. Па кад си тако неоптерећен, некако ти је досадно. Шта ћеш, живи људи, жељни да се помало помрзе и повређају, ред је. А куд ћеш слађе да мрзиш до ако није твој, тај што треба да буде мржен. Мрзели би и вређали ми и друге ама никако да пронађемо неког таквог у околини. Сами смо ти на овоме свету, у овој Метохији, сами Срби и Црногорци, па хтео не хтео мораш један на другога. Остали једни другима ко аманет. Да је било неког трећег у близини не би смо ми један на другога. Али није било, нисмо видели, никога нисмо чули да се мота у нашој близини. Сад у збегу опет сами, ево проверите, нема трећега, нема никога до нас веселника.

"Е, нећеш га вала неписмени мјештанине на чело колоне!"

"Е, нећеш га ти црногорштијо да се шириш мојом колоном-бабовином!"

"Да није било мене не би ни знао шта је колона рђо српска!"

"Да није ове колоне не би имао леба да једеш несоју црногорски!"

И тако све уз брдо. Идемо заједно сами. Нема трећег ил' га нисмо видели.

Питају се авети на брду гледајући људе који се препиру на путу: " какве су оно будале?"

29 новембар 1915 година је била. Тешка година српска. Зима на прагу, беле се врхови Проклетија на западу и Мокре Горе на северу. Све некако безбојно и труло изгледа. Исток већ блатњав до гуше. Нема више зелене боје да доминира пределом. Где је сад Апис, што је овде долазио дванаесте али и што је Фердинанда смако', да објасни овим људима куда иду. Чета, у ствари оно што је остало од негдање чете, пролази поред гробља кроз голи источки шљивик. Прљави и поцепани, ама пушке имају, па их злотвори из заседе и с' леђа убијају, где год стигну и пристигну гладне војнике а не би ли се докопали оружја. Нису се мрштили ни на по које добро очуване чизме, али је таквих било мало. Где је, мамицу му, тај стари обавештајац и завереник, да дојави овим људима да не иду на ту страну, не кроз шљивик, заузео тамо крвник бусију па чека. Прст му на обарачу, мржња му у души. Ови исти су га пре две године бедили и вијали по околним брдима. Забрањили му да пљачка и убија. Окренуло се коло среће, ево му га сад на мушци гладан и исцрпљен. Ни делић од негдањег сјаја и силе. 'Де је Димитријевић да стане пред метак.

Ујутро, бели се шљивик од голих лешева српских војника. Нико не сме од Срба овдашњих да дође и покопа мученике. Плаше се да душманин није још ту негде. Јуче се цео дан шепурио источким сокацима са официрском сабљом о пасу. Новембар девестопетнаесте у источком шљивику је последње место одакле су ови људи видели плаво небо изнад себе. Дал' да се носи колоном споменик њима подигнут и намештен у дворишту цркве источке, да буде у књиге колонске уписан, ил' да остане за неки други шљивик?!

XV

Дође и Ускрс. Спасиоц. Одлагач Човеков. Ненаметљиво, тихо, ушуњао се у метохијске домове. Ратни је Ускрс. Србима ни први ни последњи. Бомбардују нас за празник исти они који су то чинили 1944-е, само што су се данас удружили са онима из 1941-е и 1914-е, као и са онима који су 1918-е били наши савезници и пријатељи, да братија буде комплетна потрудили су се они из 1912-е који су се здружено пријавили да помогну и то руку под руку са оним истим из 1389-е. Све се то скупило да нам бомбама честита Ускрс 1999-е године. Колико је само било потребно утрошити енергије (било какве, није важно) да се сви они сакупе на једном месту, ради исте ствари и задатка. Целокупна историја наших страдања и пријатељстава, одбрана и напада, грешака и непријатељства, које нисмо могли да избегнемо. Све то на једном малом парчету неба. Толико их је да је просто чудо како се не посударају горе.

Способан смо народ. Ми Срби небески, непобедиви. Највећи јебачи од кад је света и века. Није све ово било лако организовати. Колико је само времена и глупости било потребно да саставимо цео онај историјски списак? Али, ето, није се време потрошено улудо изгубило. Има резултата. Исплатило се. Оволика сила подигнута само за рад нас. Колико смо само гладне деце афричке зајebали, јер да нису морали да нас бомбардују, све те силне паре што троше за бомбе, дали би за храну тој деци. Добри су они, учинили би то.

Па и ово бомбардовање је за наше добро. Само смо ми глупи и нецивилизовани да то схватимо. Једног дана бићемо им захвални. Да није било наших погрешака вероватно не би Тутси и Зулу кркали једни друге до изнемоглости, демократија и хуманост запада прискочила би им у помоћ са неколико тона брашна, да нису заузети са нама. Ми не дадосмо.

Још од Мурата па све до Фердинанда, све ми нешто као 'оћемо да се мешамо у светске послове. Звонила звона Нотр Дама, шио ми га Ђура. Брига њих што смо мислили да смо последња брана Османлијама. Па они су можда и волели да се мало појебу у дупе са јаничарима и Черкезима. И први светски рат, опет због нас, "не, не, господо", сад су рекли, "не може више тако". Па, Израелци су морали, ових дана, да побију још неколико десетина Палестинаца због нас, кажу: "почели да их подсећају на Србе". А, иначе су нам ти Јевреји кивни јер су Срби криви што су невиђено пострадали у Другом светском рату. Гарантовано се не би догодило оно пушење у овалном кабинету да Срби нису подметнули Монику. Човеку сад непријатно због нас,

жену му да и не спомињем. Хуманисти а ми их блатимо и љагамо где стигнемо.

Али, празник је, мора се макар данас заборавити на све ружно и присетити се узвишених момената. Рецимо, на Сина божјег, на Његову жртву ради нас грешних и на Васкрсење Његово. И, опет човек не може да се отме аналогијама. То што је Христос разапет и што се жртвовао на месту где се данас, горе поменути Јевреји убијају са Мухамеданцима, а којом тадашњом земљом су владали они из чије базе Авијано узлећу бомбардери егзекутори, чији је и Понтије хумани сународник, на крају крајева, можда због свега тога није згорег придодати још коју ракету Србима за Ускрс. За сваки случај, због космичке правде. Србима ће бити све једно али ће демократији савест бити мирнија.

Бомбардовање Срба на Ускрс већ постаје у неку руку традиција, коју ће Срби својим понашањем већ знати да негују. Старе су то лоле и бекрије.

Прекјуче, на Велики петак, оборен је источки рекорд у поједеним пастрмкама и офарбаним јајима. Сваком војнику је спремљена риба, из рибњака извађена, и томе је још и придодато и по једно кувано али нефарбано јаје. Не смемо да лицитирамо са бројем, да не би одавали војне тајне и тиме ризиковали војни суд (не дај боже да Американци неким случајем открију колико нас има) али, ево, онако оријентационо, поједено је мање од седам хиљада а више од сто калифорнијских пастрмки. Откуд нам толико рибе? Па и после тога остало нам више од једне а мање од педесет хиљада комада.

Ратни Ускрс, модел 99, није прошао у неком претерано свечарском расположењу. Није било ни време ни место за народно саборовање и неке велике свечаности. Све је протекло скромно и ратно, достојанствено и у короти, јер изгибе много света, наших ближњих и драгих. Доста је људи посетило цркву и манастир, највише је међу њима било војске, која је далеко од својих домова палила свеће и молила се богу да се што пре извуку из овога пакла и безизлазне ситуације. Већина њих нема никаквог контакта са својим родним крајем и домом. Тамо су им родитељи и деца. И они, та остављена деца и родитељи, у некој цркви (углавном не у овако старој и давно саграђеној али ипак цркви) пале свеће и моле се за скори повратак својих драгих. Сви се моле. Ускрс је. Сутра већ није. Сутра је обичан дан и обичне бомбе које ће тај дан донети.

Човек је на ручку код родитеља, у својој кући, од које се додуше мало одвикао, али сам је крив, он и његова ексцентрична намера да живи сам у дединој кући. Мора се признати волео је да живи сам. Како су године пролазиле све му је више сметало присуство било кога у својој близини. Савршено је организовао живот по том питању. Кад је хтео света, излазио би

и налазио га, кад би пожелео осаму, враћао се у стару кулу и ту је некад знао да проведе дане. Данас није сигуран да ли тако исто осећа. Не гаде му се ни људи а ни живот, ни ручак, ни испразне приче што их слуша за столом и на улици. Није му више ништа глупо, смеје се свакој неуспелој шали, многе му жене изгледају савршено, иако су масне и задригле.

"Мој последњи Ускрс у животу. Последњи ручак у кући где сам рођен. Хајде човече смеј се, смеј!!! Радуј се што све ово имаш а ниси цео живот тога био свестан!!! Не љути се човече!!!" - заврши Човек своје хистерично размишљање са фразом из дечије игрице што се игра на картону и са коцкицама.

"Ко ли је моју коцкицу бацио на дупло голо?"

Кад се само сети да је бежао од оваквих ручкова некад. Сметала му је свечаност и озбиљност која је владала за трpezом. То се, уосталом, није уклапало у његово рокен-рол схватање живота. Његовом интелектуалном имицу нису одговарале те конзервативне обичајне церемоније. Његов либерални дух је био ближи слободнијим формама људске потребе светковања и експонирања кроз њих.

"Каква сам будала био!!!"

Сада схвата да једино традиција помаже човеку да сачува идентитет. И да нормално функционише, поготову у изразито патријархалним срединама. Шта могу помоћи нове и слободоумне идеје људима који од јутра до мрака напорно раде и од свога рада живе. Њима треба дефинисана и устаљена форма функционисања, да се не би још и тиме оптерећивали. Они хоће унапред да знају шта ће се десити и шта им ваља радити и кад пију, и кад славе, и кад се сахрањују. Они су поносни што понављају ритуале које су од својих предака наследили и научили.

Ручак је био обилан и са карактеристичним финесама по коме су само мајчински ручкови препознатљиви. То су мириси и зачини који се не заборављају до краја живота. Због њих настају познате примедбе и звоцања супруга и љубавница које отприлике гласе, (речене иронично и саркастично, наравно): "е, баш нико не зна да запржи пасуљ или увије сарму као твоја мајка. Као да је то она измислила. Човече све исто радим и опет ти се не свиђа!!!"

Спокојно је прилегао после ручка, у својој негдањој соби, на кревету који се само за њега распрема. Није спавао, само је ослушкивао познате тонове мајчиног пословања по кући (покушавајући да их одвоји од брујања авиона које му је реметило поподневну идилу). Таракање (да се изрази очевим термином) и спремање по кући је деловало умирујуће на њега и пожелеле да тако остане вечито. Отац се закашљао. Чуо је мајку како га грди: "прекини, ђаволи те однели, пробудићеш ми дете!!!"

Дете није спавало. Мало је времена имало још од живота да би га трошило на спавање. Тако је бар мислило. То дете.

Устао је и стао да се врти по соби. И тако провео остатак поподнева. Претурао је по својим стварима, многе од њих су давно избрисане из његове меморије и сврстане као неважни детаљи његове прошлости. Угледа у углу расклиматани грамофон, некадашње чудо технике, што га је отац чак из Београда по његовој жељи набавио и уз сто перипетија донео уочи једне Нове године, можда 1979-е. Грамофон је за оно време а за ово место био чудо технике јер је на њему могло да се насложи пет великих плоча, једна преко друге, а оне су саме падале кад би се претходна завршила. Ручица на којој је била игла сама се подизала и спуштала, тако да је све било аутоматизовано. Само што још сам није плоче бирао и постављао на себе. Сећао се, како су грозничаво уплахирени јурили по комшилуку да намакну довољан број ломплејки, како су онда монтирали грамофон, нешто петљали са звучницима од којих један није прво хтео али је после прорадио. Цела улица се сјатила уочи те нове године код њега, мајка је спремала стотине крофни да их све почасте. Касније, за децом (као тражећи њих) дошли су и старији, родитељи и родбина њихова. За њих је отац изнео нашу препеченицу ("лично сам је ја пек'о" - хвалио се) а мајка је извадила сувога меса и киселог купуса, колико да се не пије "на гладан желудац". Цела прича око грамофона се претворила у општенародно славље. Нико није слушао музику, уосталом, и избор плоча је био тако шаролик да је помало изгледала и смешна компилација Битлса и Силване Арменулић. Сви су једино чекали да се заврши плоча да би посматрали изнова процес подизања игле, пада следеће плоче и враћање игле поново, сада, на другу плочу. И тако је то изгледало до раних јутарњих сати. Неки су се вратили и сутрадан да би поново посматрали исти процес до изнемоглости. Разглабало се и томе како је техника изнапредовала и како се ето праве и овако савршене техничке скаламерије, у паузи се кркао топлјени качкаваљ из Мађарске, прошверцован у татиној торби за акта у повратку са службеног пута.

"Ово ти је чист робот" – сећа се да је неко нешто слично изјавио.

"А, какви су тек ови роботи?" – помисли после експлозије која се чула доста далеко али се ипак добро чула.

Кад је тај грамофон стигао у улицу, амерички поход на Месец није више било највеће достигнуће цивилизације које је било вредно дивљења. Армстронг је могао да купи прње из наше махале. Популарност су додуше и даље задржали, са високим рејтингом, командант Марк и Текс Вилер и наравно Чола са Локицама (којег узгред буди речено мушки део насеља није могао очима да гледа од љубоморе) али то је била друга врста популарности која се није косила са статусом који је заузео тај грамофон.

Како је одједном бљеснуо тако је врло брзо и пао у заборав. Убрзо је свима досадило то падање плоча једне преко друге, а и схватили су да је много лакше кад је само једна на грамофону, јер се брже замени (што је за журке било врло битно). А, и, он се брзо кварио и покварио јер је механизам био сувише компликован и осетљив. Ево га данас ту у ћошку, и он преживљава бомбардовање (свете му се Американци због Армстронга).

Изгореће неки дан са кућом то негдање чудо од технике.

У старом шифоњеру пронађе и остатке од колекција стрипова, разних врста, неколико загребачких СТАРТ-ова, постер Партизанове шампионске екипе из 1978 (у саставу: тренер Анте Младинић, играчи Борота, Голац, Ђуровић, Трифуновић, Стојковић, Хатунић, Завишић, Клиничарски, Сантрач, Вукотић, Ђорђевић) и још брдо којекаквих ситница.

Годинама он није прилазио овом шифоњеру. Потпуно је заборавио шта се налази у њему. Стари, зелени, картонски кофер је ипак сачувао ове успомене из најраније младости.

Тих пар сати повратка у детињство и младост учинише да заборави на све што га је мучило последњих дана, на мисао о смрти и терете које је таква мисао носила ка човеку. Није осећао подмукли бол у стомаку од људске муке што долази (или од стреса, како се то сад савремено и научно крсти). Није чуо ни НАТО авијацију, ни њихове избачене бомбе, ни смрт није чуо, ни живот данашњи, само је мислио о преживљеном, о успоменама.

"Најлепша младост се проживи у паланци" - мислио је он - "То је зато што си прекраћен за многе ствари, па више уживаш у онима којих се докопаш. Уосталом доказ за моју тврдњу је и Београд. Он је имао нешто душе док је био паланка, кад су се песме скидале са радио Луксембурга и док се знало ко је варошанин а ко спавач у бетонском кавезу. У питању је дух а не статус, материјалне могућности или порекло. Да би био урбан тип није битно где си рођен и где проводиш младост, важни су само основи на којима почива твоја урбаност."

Из сањарења га повратише гласови што су се чули у дворишту. То је комшилук кренуо да се посећује за празник. Очито да су и они решили да избојкотују традиционално ускршње бомбардовање.

"Врати се у стварност, матори мој, само ће ти бити теже да урадиш оно, ако се будеш присећао прошлих времена. Врати се у садашњост којом управљају и владају барабе и биће ти драго да напустиш овај свет".

Звали су га напоље, да га виде и предложи му да им се придружи по визитама.

"Шта ће вама простима и добрима један олињали дркош" – помисли и одби да иде са њима.

Дан је полако замицао. Човек се враћао у стварност и своје препознатљиво расположење. То је и мајка приметила па се трудила да разговором типа "јелсесећашонда" поврати макар делић празничног расположења. Није јој бог зна како полазило за руком.

Опет је човек почео да прави смртоносне календаре у себи, пребројавао се и ударао рецке, као у војсци. Само што су му сада, за разлику од војничких дана, дани летели као секунде и време пролазило брзином светлости.

"За пар дана најкасније"- са грчем око срца, као, одлучи.

Када је долазио кући, на ручак, срео је једног рођака што је радио у полицији а овај му је пренео да треба сутра да дође код њих јер мора да потпише некакав записник. Мора то да се потера због породице погинулог да би папири били у реду и да та деца сутра добијају неку цркавицу. На крају је нешто промрмљао у стилу "ипакјеондаоживотзаотаџбину" али је Човек већ замицао не желећи да слуша препознатљиве небулозе свога рођака.

"Значи и сутра сам заузет".

Одмах је дао велики значај том послу, јер, боже мој, ако се те бирократске ствари не заврше биће отежано регулисање статуса куме и деце а он то не би волео да се деси. На крају крајева, он је све ово и закувао, па је ред да се и потруди да олакша, колико је то у његовој моћи, пре него се пресели на онај свет.

Стигао је рођак, пре него је овај побегао, и да му пренесе, тоном, канда, муштулук тражи, да је место страшног догађаја ноћас изгорело, кад већ нису нашли убице, неко се кући, због које се све догодило, осветио. За несрећу у њој се задесила она старица од пре неки дан, али су успели на једвите јаде да је извуку и преместе у суседну кућу.

- Кома паде на памет да је баш ту угура, није ми јасно. Само је помињала неку пеглу, нисам био ја тамо него људи причају - извуче се на крају тај човечуљак.

"Е, оће се баби, има многе да надживи" – рече Човек себи док је грабио према родитељској кући.

Од Голуња и три стотине градова и села где се дубова огњишта диме. Тамо је и Перун и земља

- Од врбе се крст направи тако што се дебљи прут пробије каквим ножем или бритвом па се кроз њега протне тањи, ко кад конац у иглу утињеш, само што је тај тањи зашиљен и ољуштене коре. То се ради уочи Бурђевадана, запамти. Тога дана Источани иду на воду, а ти си Источанин где год се будеш нашао. Не кажем да је то нека велика почаст али од тога

не можеш побећи. Да се праметнеш у другога нећеш моћи, неће те хтети ти од којих би ти хтео да будеш. И ако се тако нешто деси, увек ће ти пребацити кад не буду могли друго ништа да ти нађу. Крстове после метнеш на капију, улазна врата, поред оног кукурека, што сам ти већ помињала. Отац ти је већ нешто причао а и ја ти понављам: немој да станеш и останеш у месту 'де вода није чиста и хладна, и 'де је нема довољно. Тамо 'де фали добре воде недостаје и добрих људи. Запамти то.

- Накрај се белог лука и сланине, потегни коју љуту, припали на крају дуван – па да те бог види. Још да ти је нека снајка у близини, да заслачиш, више ти од живота не треба.

Много је космичке снаге у извору источкоме. Велики камен, броја му се не зна. За милионе људских душа има места у томе камену. Колико је природи времена требало да кроз процес стварања или деструкцију материје створи све то? Сав тај камен и воду што из њега извире. Какав би се плач разлегао од жедних душа кад би извор пресушио?

- Кад би могао да заспем. Па, да сањам. Било шта, није битно, не марим. Тело да се одмори, за душу брига ме. Вероватно бих (кад би заспао и да ми је да се успavam) сањао колону, ону сутрашњу (или данашњу, поноћ је прошла, снага злих сила је у опадању).

- Немам ја речи много за то, скоро ни једну, првина ми је, схватите ме, нисам о њој размишљао, нисам је ни тражио.

- Хоће ли ме разумети колона? Ја нисам као ови други, различит сам, не кажем да сам бољи али нисам сигурно ни гори – значи ко они а опет нисам исти. Ја се у Бога нисам лажно клео, ја му нисам обећавао да у демоне нећу више веровати, да су за мене мртви и да је све рајски у реду и како требају. Ја нисам терао децу моју да личе на мене, било ми је тако нешто огавно, ружно, доста ми је било што сам у огледало морао да гледам, ја сам се чак тога плашио а не прижељкивао (никако). Ја се нисам држао међу ноге кад је требало комшији назвати добар дан или га убити. Нисам ја исти. Ал', нисам ни бољи.

- Моја застава је провидна, мој стег пролази кроз ветар, ветар се вијори изнад моје главе, застава хучи и завија.

- Зато ћу ја неизоставно ноћас сањарити колону. Будан ћу сневати најлепше и најдуже збегове.

- Јуче сам гледао како ми гори кућа, комшијска а ко моја – иста моја. Јуче сам доживео да сам потпалим властиту кућу – туђа а више нег' да је моја.

- Значи, ујутро да се креће. У збег, у колону, у бежанију: у походе новоме животу.

- За то смо се ваљда и борили, гинули и убијали све ове године. Ратовали смо да би се сутра сместили у туђе оборе. Кад потпалиш властиту кућу, слађе ти је да после живиш у туђој.

- Бог је за седам дана створио свет (још је седмог дана стигао и да одмори) а нама је је било потребно 77 дана и ноћи, и пре тога седамстотина месеци, и пре тога 77 година, да створимо ову колону. Зато је наша сутрашња колона савршена. Генерације су дале заблуде и животе своје за њу. Стотине заклетви смо због ње заклели, па порекли, због тога били проклевани али доживесмо је (кад ће више јутро да нашу колону сунце зрацима умије?).

- Не знам која је ова по реду и је ли их било раније?! Али, мени је највреднија зато што је моја. И ја сам гурнуо који каменчић у њене темеље и како год скромно изгледао мој удео, ја равноправно полажем право на њу.

Даље, и све даље, набрајати до изнемоглости, и што јесте и што није:

- једно "заповедајте на славу", ради даље употребе,

- домина која је недостајала у комплексу власништва дома пензионера (откуд она ако је недостајала),

- прве студенске ферије, са свим утисцима из Београда пренесеним у мрачном ћошку некој гимназијалки лепих и чежњивих очију,

- једно гажење мечке, пребијене и мршаве, са алком кроз нос а противу реуме (пет банки по гажењу).

- Ја међу померао нисам, а ти добро знаш ко је. "Завио јаз код старог плота" – како те бре није срамота?! Како је отац казао ја сам се тако и понашао. Дал' ми је било по вољи или није, то сад уопште није важно. Геометри премерили и нацртали. Ни судску таксу ниси хтео да платиш, но сам и то морао ја сам. Није међа жива па да се креће, и није врећа па да може да се помера час тамо час амо, да се празни или пуни. Ето ти га сад, и мени и теби. Иди, ради га, ево пустам те и у моје. Поклонићу ти га, само да одеш и да га поореш и посејеш. Сад више ни међе нису важне, кад ништа више није наше. А није твоје јер не смеш да идеш тамо.

- Додавали јесмо у кутије, ал' ми смо тачно знали како ће људи гласати па смо само мало припомагали. Кад ко није ту или није дошо на гласање. Грота да пропадају толики листићи. А ситуација била таква, било питање живота и смрти. Ови из Београда кажу: ако не победимо можете одма да се пакујете јер ће ови други да изма продају Косово (и Метохију). Зар да пустимо да издајник одлучује о судбини свете српске земље. Никад вала, па макар сви изгинули. Па, и то што смо додали, шта је то? Шака јада. Мало нас било, морали смо да узмемо који и од ових, па опет скоро ништа. Али, вајдица је вајдица.

- Касно ђавола посласте. Требали смо раније да се умешамо. Па или да спашавамо или да их скроз урнишемо. Поштеније би тако било и према њима и према нама. Знали би сви на чему смо. Овако ни тамо ни овамо. Али и вас ово лудо време слудело па сте почеле да изигравате добричине. "Нећемо да се мешамо, полудели су, зли су" - трте мрте, чиста прдњавина. Па људи су одувек били луди, зли и глупи. Испаде да су ови садашњи нешто посебно, пази молим те. То је увек била стока и ништа друго. И док смо их нападале и забављале се, све је било у реду. Откад почесмо да се понашамо ко они и да филозофирамо, све пропаде. Оног дана кад су престали да се плаше, ми смо постали прошлост. А, престали су да се плаше кад смо се продобриле. Пустите овога, пустите онога. Чак смо почели и да се дружимо са њима. Лепо сам говорила не опитите са Методијем, јесте он био лепушкасти занесењак али није ваљало тако нешто чинити. А, није наше било да им олакшавамо и сласт пружамо (осим ако није откуп за душу у питању) него да им загорчавамо колико можемо, али не више него што треба. Они су потомци оних истих што нас из воде протераше, и што нас хиљаде година вијају по својим душама.

- Добар дан господине Злорети, ја сам професор Ивковић. Не знате ме? Није ни важно. Ни ја Вас, до онда, нисам познавао. Био сам упознат нешто из књига (као што знате слаба је вајда од књишкога знања) али, ето, имадох част ових задњих година, поготову месеци, да лично будем представљен. Значи, не сећате се?! Па немојте, молим вас, морате ме се сећати кад сте се већ тако грубо у мој живот умешали и, богами, добрано на његов ток утицали. Ви сте онда говор држали, народ на улици окупљали, претисте, обећасте тада, богами, свега и свачега. Стајали сте на бини, народ у гомили слушао, атмосфера је била далеко од толерантне и здраве. Видео сам страх у много очију, било је додуше и подоста будала присутно. Понесе Вас маса, било како било, власт постадосте, зато ме се данас не сећате. Ко сам ја да би ме се сећали? Професор који се са књигом дружи, што је само неколико истих написао, и који само докторску титулу има. Шта је то за овако напредно место. Слабо сте улицама овога града више ходили (од кад сте власт постали), зато не знате где живим и ко сам, спремали сте се свет да освојите па се нисте бавили небитним стварима и људима.

- Вас Коврцане и знам и не знам. Не знам како сте нам се десили, у ствари, одакле сте дошли, пошто Вас неко време није било овде, колико сте се образовали за време одсуствовања и какве препоруке доносите са места из којег доходите. Знам да сте стигли униформисани, озбиљни и мркога погледа. Тешко сте кога из народа и погледом удостојили до својих вазала и евнуха. Имали сте пиштољ за пасом, били сте цењенији од сваке мудрости или лепоте. Следовало Вас је најбоље парче меса и предност да увек први

кучку у терању опашете. Не смета кучкама кад их пашу простаџи. Не знам како је било онима што нису кучке.

- Ти си Летипасу био са друге стране. Зато ти и не персирам. Мада, кад човек размисли, сви сте ви били на једној страни. Водио си около своје кербере, људе сте отимали и убијали, децу силовали. Никома нисте кривицу вагали, него сте редом, ко год вам допадне у прљаве шаке. Било је само битно да је жртва Србин, све друго није утицало на ток ствари.

- За Газимраза и Псину знам да су представљали две стране. Били су врло ажурни у размени спискова невине чељади коју треба побити. Прецизно су исцртавали карте предела које треба попалити и са земљом сравнити. Газимраз је одабирао џамије а Псина цркве које треба порушити.

- Тебе Змајино још увек виђам. Продајеш алкохол и цигарете војсци по десетоструко већим ценама. Користиш невољу да се обогатиш. Ови млади људи, далеко од свога дома, гину да би тебе заштитили а ти пошто ниси у рову (јер делиш добит са Коврџаном) бавиш се трговином.

- Ти си Дерачу пљачкао туђе куће. Немаш веру ни нацију. Попов не зна за такве категорије. Остаћеш у Истоку и после наше колоне, као што си остао и после њихове. Ти си биће са две стране истог лица. Обе тамне и свакоме препознатљиве. Кад будеш пљачкао моју кућу, као што си ових дана пљачкао куће мојих бивших комшија, молим те немој књиге да ми скрнавиш. Неће тебе оне интересовати, не разбацуј их него пусти да, у полицама сложене, изгоре са кућом достојанствено. Заузврат, оставићу ти цедуљу са распоредом вредности које можеш наћи врло лако, без претурања.

- Ти си Зубоњо продавао лешеве. Убијао си, па си онда уцењивао породице са мртвим телима, а људи плаћали само да сахране своје миле како треба.

- Ти си Закерало немоћне и старе Источане убијао само зато што су Срби а нису хтели у колону. Прво си их убио а после си их пљачкао (има вас толико да нико не може да вас преброји).

- Вас Смуџало тек треба да упознам. Ви сте нови у овим крајевима. Понудили сте се да решите наше проблеме. Ваши авиони су нам честитали Ускрс ове године. Сада војску доводите, загрљени са Летипасом. Жао ми је што нећете Злорепог упознати, али он је већ утекао, није ни властитонародну колону сачекао.

- Кад ова колона, што јутрос крену пут своје зле судбине замакне из овог десетог круга, знам да јаднике који се налазе у њој, иза сваког ћошка чекаш ти Риђи, са намером да им, тако збуњеним и уплашеним, отмиш оно мало духа што им је остао у крви и месу. Ти ћеш им у будућности загорчавати оно што се слови као живот а у ствари то није.

- Гледам господина Ивковића, иде улицом и прича сам са собом. Ко' да се свађа са неким. Да није скренуо од силних књига што је прочитао?

XVI

У полицији је све било брзо готово. Заиста чиста формалност. Није се ни могло озбиљно радити у немогућим условима. Канцеларије су премештене по напуштеним кућама, није било адекватног намештаја, нити потребне опреме.

Зграда станице је морала бити тако евакуисана, јер је била чиста глупост чекати "томахавке" у видљивој и (од стране верификатора ОЕБС-а) засигурно, на НАТО картама, обележеној згради. Додатну панику је уносила и прича о некаквим локаторима које су ти људи посакривали по целом Истоку, тако да је потрага за њима одузимала доста енергије и времена људима. Доносиле су ревносне домаћице сваки предмет који је сумњиво изгледао у полицију, од дечијих играчака до старих и бачених делова од радио и ТВ пријемника, никада се не питајући зашто би баш њихову кућу неко обележио за бомбардовање. Праве хајке су организоване, и у тим потерама су тражени локатори или избачени амерички пилоти (увек и само амерички, нису хтели ни да чују да су у потери за неким другим пилотом, рецимо Шпанцем, то им није пунило око).

Елем, потписао је неке папире, дао кратку изјаву, и то убрзо потписао и био је слободан. Неко му пријатељски добаци: "еј, данас су "крсти", ићи ће литије око цркве, ајмо сви тамо, није ваљда да се још љутиш због оног привођења деветог марта".

- Нисте ме привођили деветог, него десетог марта. Хтели сте да проверите где сам био и шта сам радио. Дошли сте на посао и као задњег криминалца одвели ме у полицију.

- Били смо коректни, сећаш се?

- Били сте. Само што уопште нисте требали да ме доводите тамо.

- Јеби га, служба је служба. Нико нас није питао 'оћемо ли или не. Ми смо само извршавали наређења. А, и сад могу да ти кажем, знали смо ми све. Ниси ти могао ништа да нам кажеш што већ нисмо знали. Имали смо више људи у тој твојој опозицији него што је било правих чланова. Веруј ми, на сваког правога опозиционара имали смо бар по два доушника. А, и, канцеларија вам је имала више микрофона него радио Београд. Није лепо што сте понекад те просторије користили за јebачину, па су јадни техничари морали да се презнојавају и олакшавају, хе, хе... Тебе смо привођили чисто да извршимо притисак на околину. Требало је да се пошаље порука народу да му не пада напамет да се зајебава. Није ово Београд па да може да ради кошта 'оће.

- Сад је све једно. Исто ће нам се ухватити, и мени и вама. Најебаћемо отприлике исто.

- Да заборавимо, ето, ја ти исприча и што нисам смео. Сад смо на истој страни.

"Јебеш страну".

Било му је свеједно. Уназад неколико месеци не би могао ни да замисли овакав разговор. Нити би му се дотични тако обраћао, нити би он био спреман да га удостоји пажње. Данас су бомбе учиниле да пређу преко свега и отворе карте из шпила који је доста прљав и мастан.

- Јебеш страну, видимо се доле код цркве да попијемо неку – рече Човек своје саговорнику и управо добијеном савезнику.

"Да је Пријатељ жив, полако би нас двојица већ преузимали ствари у своје руке. Евидентно је да би се то догодило касно за било какве исправке".

"Јебеш страну..."

Други дан Ускрса. Крсти. Око цркве гужва, обзиром на време и прилике.

Крста носе Бога моле.....

Неко му довикује нешто. Не чује јасно. Одмахује главом и диже руке.

- Не чујем, еј, ништа не чујем!!

Онај наставља да виче и објашњава му нешто, на крају Човек схвата да га дозива не би ли му се придружио њему и друштву за столом. Поново одмахује главом и наставља пут цркве не осврнувши се више.

Мора да граби напред заједно са својим мислима. Нема времена за измотавања, нема времена за ништа, најмање за људе. Има своју мисију и своје завештање. О томе само треба мислити. Не може живети више овако. Убио је, лагао, заклео са на гробу свог најбољег пријатеља. Шта још треба да уради да би озбиљно схватио да другог излаза нема до убиства самога себе. Биће то масовно убиство, поред њега и Пријатеља, страдаће и његови ближњи, на посредан начин и деца кумова, и још по неко коме су били важни и мили у животу. Неће, наравно, све то одмах бити видљиво, али је темпирана бомба која ће односити једну по једну жртву. Нема времена за људе, никако нема времена.

Лаже!!!

Сад ће се спустити у црквено двориште, натераће га људи да седи са њима и да пије. Ракија ће га разгалити па ће их лагати, умиљавати им се и обећавати боље сутра. Претиће им да и не помишљају на бежанију (иако је и сам размишљао о њој), убеђиваће их да је лично у тесној и свакодневној вези са руским круговима и да они само што нису нагрнули са свију страна. Кад

дођу, овде ће да никну њихове нуклеарне базе, нико више неће смети да примирише. Лагаће их да се НАТО распада, и то лично због нас и нашег херојског отпора, да цео свет полако схвата шта је истина, да више нико не верује непријатељској пропаганди, и да се већ демонстрира против бомбардовања.

Због оваквих његових иступања расположење у друштву ће нагло скочити, ведрије ће се гледати на будућност и са минимумом бриге савести наставиће се оргијање, тамо где му није нити место а још мање време.

Зато ће још ракије пити, од тога ће почети да булазни, у тој фази бациће се на унутрашњу политику, критиковаће актуелну власт, подчикаваће пијану братију на линч појединих локалних моћника, плакаће за Пријатељем и претити страшном осветом.

Најупорнији пијанци, они што су остали са њим и што су за бесплатно пиће спремни на сваки компромис, одобраваће му сваку реч или гест. Тапшаће га по рамену и заклињаће се да ће бити уз њега до судњег часа, и у добру и у злу. Били су заведени, сад ће они њему да се јадају, што су га сматрали издајником свога народа (мада им није било никако јасно шта је он могао да изда, обзиром на позиције које је заузимао у друштву), што су га бојкотовали и опањкавали где год су стигли, неко помену и спискове на којима се он налазио, са још неколицином, само није знао баш да објасни сврху тих спискова и ко их је правио. Све те гласине је постала државна безбедност, сад то знају, и тад су знали али су веровали да је то стварно истина.

Још се пило. Почели су и да певају, па на крају и да пуцају. Певали су четничке и родољубиве песме о Косову (неко је стално додавао корећи их: "и Метохија") у којима су се заклињали да ни сантиметар свете земље неће дати па таман сви редом изгинули (већина је у двориштима већ држала натоварене приколице спремне за полазак). Кидисали су на једног од присутних када је поменуо да су се и партизани борили за слободу, једва се човек извукао без батина, толико су били увређени. Почели су и они да псују режим, али само ове који овде представљају тај режим, нису смели ни да помену главног, таман да су у *делиријум тремансу*, а не само обично облокани. Нису смели, али брате, нису ни хтели. Волели су га још увек. Сви су могли бити криви, само он не.

На крају се од некуд појавила и локална курва, дали су и њој да пије, она је већ била наћефлеисана, само је придодала. Већ се није знало ни ко пије, ни ко плаћа, Човек се давно изгубио из из реалног поимања околине, мозак је био блокиран алкохолом, ништа за себе није знао. На крају се испоставило, то ће додуше он тек каснијом реконструкцијом догађаја

утврдити, да је он сплетом неких околности завршио код курве, у њеном кревету.

Ујутро се ничег није сећао. Глава га је ужасно болела. Схватио је да лежи у туђем кревету, поред рашчупане жене из чијих се уста осећао грозан задах. И његова уста су била бљутова од попијене брље. Повраћало му се. И он и жена су лежали обучени.

"Бар то".

Очито је да су обоје овде доспели у веома алкохолисаном стању и да вероватно нису били способни за било какве радње а понајмање за секс.

Кад је устао одмах му се слошило, заврте му се углави и крену кључ, те је морао трком до купатила где је клечећи пригрлио клозетску шољу и исповраћао се, више декларативно него фактички. "Није имао шта" – што би рекао наш народ. Ригање је пробудило и његову крезубу сапутницу на путевима алкохолних испарења. Кад га је угледала била је више него изненађена (и то очигледно пријатно). Питала се откуд он у њеном друштву, ипак је он од посебнога соја а њене муштерије су углавном смрдљиви пијанци, што су добро пазарили на пијаци са дрвима или стоком. Није се од њих никад поштено овајдила, знали су да је малтретирају и туку, и то зуба што је имала да јој избију. А сад одједном господин, уз то и школован човек, у њеном кревету. Трудила се зато да буде љубазна и да га угости, колико су њене скромне могућности то дозвољавале. Он се, међутим, журио да побегне што пре. Само се плашио да га ко познат не види како излази из њене куће.

На вратима је упитао:

- Јесмо ли ми синоћ....?

Она је стидљиво слегла раменима, и као да се правда, несигурна какав би одговор он хтео да чује, одговорила:

- Не знам, стварно, мајке ми, не сећам се. Ја кад попијем прекине ми се филм начисто.

Он се насмешио и помиловао је по рашчупаној коси.

По њеном лицу се видело да се заљубила и да га воли највише на свету. Можда зато што је није истукао, а можда и зато што је ове ноћи испунио макар само један њен сан, сан у коме она спава са нормалним и лепим мушкарцем.

Он није примећивао њен чежњив и заљубљени поглед, управо је одлазио да је се више никад и не присети да је уопште постојала. Желео је да одмах све ово заборави.

Ужасно се осећао. Глава је још више стала да га боли, као да је хтела додатно да га казни за јучерашње глупости и пијано булажњење. И стомак је почео да се јавља. Срало му се до малаксалости. Трчећи је стигао кући,

срећом није била далеко од његовог ноћашњег коначишта, иначе би се сигурно усрао.

Завршио је бављење у клозету, попио шаку аспирина и онако обучен легао да спава, на кревету где постелина није мењана још од оне вечери када у свеску записао: "почело је".

Због пролива је устајао неколико пута али је макар глава престала да га боли. Ничега се није сећао. Гризла га је савест због тога. Кад га већ не гризе због убиства а оно бар због пијанства нека буде тако. Вероватно је свашта причао и омекшан алкохолом трудио се да се интимизује са познаницима који су му правили друштво у баханалијама. Присећа се само да је певао и плакао, и да, неко му је дао аутоматску пушку па је и пуцао. Све то је довољно да му предочи шта је друго могло да се дешава у паузама између певања, плакања и пуцања.

Није му ово првина. Колико пут се већ заклео да се више неће опијати на јавном месту и са људима са којима није близак. Не мало пута му се дешавало да такви некакви злоупотребе оно што је он пијан трабуњао и да га пријаве где је већ требало. Није се он због тога бринуо али му заиста то није било потребно. Дешавало се да пијан тртља свашта, није има бог зна каквих проблема због тога (јер тртљао је и трезан и јавно где су могли да га чују ти о којима је говорио) али је после таквих пијанки осећао да губи део свога карактера, зато што је редовно пијан губио дистанцу коју је стварао и имао са околином. Та дистанца му је омогућавала да задржи свој духовни мир, право да размишља другачије а да га притом не салећу сваки час, било где, у жељи да расправљају са њиме и да га убеђују како није у праву. Али, кад год је (најчешће због пијанства са разним полусветом) попустио у свом дистанцирању, ови би се ослобађали и упорно, некад безобразно, покушавали да допру право пред њега и пред његове принципе не би ли их својом глупошћу обесмислили. Фамилијарним тоновима, од којих се он грозио, критиковали су га. Или, подмуклом дволичношћу, кроз необавезне разговоре, двосмислено, преносили су му шта они или околина мисле о њему. А, шта су мислили, боље да се тога сада не присећа. На крају, једноставно би констатовали да је "багра пијана, исти ко ми, само се претвара да је нешто бољи и паметнији". Он је својим пијаним излетима и свиме што долазило уз то давао за право да сумњају да није много бољи од њих. То су знали да искористе људи против којих је водио своје личне ратове, мада искрено он није те битке водио због својих интереса ма колико нереално то звучало. Могао је сто пута да се добро овајди само да је пристајао да се склони с' пута или једноставно да не лаје. Јер, без обзира што у Риму нико није чуо за њега, у овом најзабитијем римском селу он је ипак први опозиционар и опонент властима а пре свега опонент једној идеји и концепту за којег је сматрао да је

погрешан (у ствари сумња је да уопште икакав концепт постоји). Такав положај је подразумевао неке норме понашања и нажалост (о томе причамо) он је често знао да искочи из тих норми и да омогући својим противницима да поентирају.

Управо тако понашање, са друге стране, доказивало је да он нема политичких амбиција. Није размишљао да се докопа власти ради ње саме него ради тога да промени нешто, било шта и било колико, само на боље да буде. Да се исправи шта се да исправљати. Док је за то имало шансе и док је могло. Сад је касно. И за промене и за кајања због пијанства.

Оно од јуче, једно је од безазленијих. И неће бити никакве штете од њега. Шта може да штети мртвом човеку? Осим да му душу истерају из камена. Али његова душа још није напустила тело. Он је живи мртац, вампир. Он је Методијев друг. Озбиљно прети да помрачи славу најпознатијег источког вампира а то пре свега зато што је он успео да се повампири још за живота, док је Методију за то требала читава церемонија: прво се јебао са вилама, па је умро, па га је мачка прескочила мртвога, па тек онда је почео да устаје из гроба и да досађује источким radoдајкама. Док га нека од њих није намамила опраном минцом ван села па се ни до дан данас није више вратио.

Са Човеком је сасвим други случај. Он није умро а мртав је, нису га сахранили а он устаје из гроба и иде по селу, и на крају вампир је али иште своју крв, хода светом и кад је дан а најчешће ноћу пијан спава.

Зна ли Човек да је мртав?

Наравно, нема појма. Није свестан да оно што је размишљао и одлучио у вези самокажњавања, то јест самоубиства, за друге, оностране и нечисте силе није била само формалност, само декларативно изјашњавање ради лакшег функционисања после трагедије која му се догодила.

Ђаво га је савим озбиљно схватио кад га је прозвао и самим тим дозвоао. Чин самоубиства у неку руку се и може схватити као продаја душе. Руку на срце то јесте најгрубље мешање у божје послове. Кад човек некога убије у питању је животињска природа његова, она која га није до краја напустила, али кад убије себе онда ту нема ничег божјег или натуралног до крајње супротног од тога.

Зар је мислио да може неког заварати својим лажним плановима? И обећањима? Зна ли он уопште са киме се у коло ухватио? Кога је оптужио за убиство које је сам починио? У реду, нечиста сила се појавила, и прихватиће на себе одговорност за злочин, али то ће морати да се плати. А човечја душа је једино платежно средство које демони признају у трансакцијама са људима. Њих не можеш преварити са папирима или златом. Они су вечни па им требају и вечне гаранције и облигације.

Па и пред Богом је дужан.

Убио је. **Не убиј.** Лагао је. **Не сведочи лажно на ближњега свога.** Заклео се а заклетву још није остварио. **Не узимај узалуд имена Господа Бога својега.** Пожелео је мирисе туђе жене, покушавао је носем да их украде ушмркујући их са свилених гаћица. **Не кради.** Својим глупостима и неминовним крајем убиће и осрамотиће и родитеље. **Поштуј оца својега и матер своју.....**

Свима дугује своје постојање. Није морао да убије, није морао да обећава да ће се убити. Није морао ни да се рађа, на крају крајева.

- *Како су лепи ови крајеви?! Ја као да нисам одавде. А овде сам се родио. Само нисам често пролазио овуда. Данас, ето, морам. И не могу да се начудим овој лепоти. Каква лепота се крије у оној доле јеловој шуми, па у зеленим долинама и ливадама око ње. Горско језеро нећу ни да помињем. Јесам ли ја овде живео? Зар данас да спознам лепоту роднога краја, дражи завичаја, постојбину своју проклету. Али није она проклета, проклет је човек, животиња једна. Цео век нешто јури. Да заврши школе некакве, војску да одслужи, да се запосли, прижени ако може. Онда кућење, зидање, пребројавање, растезање, одрицање. Све мислиш: хиљаду година има да живиш па ће ти требати за после. Никад душом да данеш, да изађеш, попнеш се на ову планину и уживаш у овој лепоти. Него сад у колони, у збегу, пентрајући се по Мокрој Гори, бежећи од ножа, ја сазнајем њене лепоте. Сад, није да нисам, много пута сам себи говорио: "што не прошетаи, ваздуха се надиши, присети се детињства и чобанских дана, заборави на цокле, темеље, стубове и плоче, заборави на зидање, малтерисање, покривање. "Говорио сам: "шта ће ти још једна кућа, само прашину да скупља, остави ту гаражу за догодине, пусти нову ограду (добра је и стара)". Сад кад смо начисто баталисали, ево чудо божје, не размишљам о кућама и имању, но ми жао што остављам ову лепоту. Жао ми дрвећа: и борова, и јела, букви, па и граба (јест' тврд ал' је и он мој). Жао ми травке сваке и цвећа: босиљка, богише, хајдучице, маслачка. Прежалит не могу воће шумско: дивљу крушку, јагроду, купину, шипак, боровницу. Дође ми, ево баиш сад, из колоне да изађем и наберем: нане, пелина, клеке, липе. Ал' шта ће ми сад? Окренем се. За мнош не иду веверице, дивље свиње. Нема ни једног вука што претече крвожесном Јеврему. Никога за мнош. Деда ме учио да хватам змије а баба да распознајем травке. А, ја сам хтео да живим хиљаду година, па сам зидао. Каква сам будала био!!!*

- *Шта кажеш? Треба то 'оцин запис? Мука, болест, шта је? Није онај наш хтео да ти прода? Баиш је чудан, добро вређао си га, немој да се чудиш, мада опет за здравље не треба да се гледа. 'Де сад да ти нађем 'оцу? Отишо*

човек са својима. Шта би радио овде са нама? На крају ти си један од оних који је тако хтео и волео да буде.

- Пролети кроз ваздух, вини се у висине, покушај да схватиш њихову глупост и страх.

- А ти зарони у воду, потражи тамо заблуде, пуна их је вода, отуд њихово неразумевање. Свакога из воде сматрају непријатељем. Хтели су је и хоће је само за себе. Мисле да су моћни ако су апсолутни поседници воде.

- Иди међу њих, међу људе. Тако је најпааметније. Ако успеш да их разумеш, бићеш као они, имаш шансе онда да затреш наш род аветни, успеш ли да их наговориш да остану или се врате са пола пута колоналног.

- Носили су нас они у крчагу, млели каменом, тамњаном истеривали, свећом тражили. Цаба им било. Нису нам првина па баш њима да успе. А сад се досетили: па иду, одлазе, тако хоће да нас убију. Зло смо им опростили, било нам је можда по мало и драго што личе на нас (док не претераше) али издају воде нећемо никад. Мора да се баци проклетство на њих.

- И ту су нас преварили. Чиме да их проклемо, ајде реци, досети се. Како да их казниш као они више не постоје.

- Децу им треба отимати. Можда би то био разлог да страх изгубе и, тражећи их, остану.

- Помену неко оног Методија, што несретника не оставе на миру бар сада кад му се душа примирила и смирила? Ено врелу воду на гроб му сипаху, нема томе много времена. А, он невољник, само био заљубљен и ништа друго. Тражио је девојку редно и како треба, али га њени исмејали па на крају и псе на њега пујдали. Нису је родитељи питали, брига их било воли ли Методија и хоће ли бити срећна са њим, мужа јој дебелог и богатог тражили и нашли. А она свету да се освети, што је није питао за њену срећу, утопи се и у вилу претвори. Зато јој тело никад нису нашли. Методије отад стално на воду. Седи и чека. Док душу није испустио. Па и онда.

- Они су издали старе богове, шта вас чуди што издају нас?

- Па они ни овог садашњег не поштују превише.

- Пресекоше нам орах и продадоше, иако није био њихов.

- Ја се сећам још кад су се храсту клањали.

- Они одоше а шта ћемо ми?

- Колону очас створише, око ње се одмах сложише, само су у њој сложни и јединствени, само њоме иду ка истом циљу.

- Логично би било да се сеирим њиховој муци али некако не могу. Требало би да им придодам несреће а неће ми се. Погибија ме ова не погађа али ово незнађе ми убија смисао.

Даље:

- низ покушаја да се неко од блиске родбине зајебе око међе,

- овлажнена ловачка муниција за дванаестицу, комада шест,
 - необране па самим тим и осушене на гранама стабла јабуке запостављеног дедовског воћњака,
 - бајрак окићен кошуљама и пешикирима кад се кров подиже.
 - Какве вештице и вампири? Јесте ли ви људи нормални, шта то причате? Какви вукови и коже, јебо вас Јеврем, то је обичан шверцер. Јесте ли ви хришћани? То што говорите и радите је чист примитивизам и затуцаност, то је заосталост, то су рецидивни паганских веровања, трули компромис хришћанских мисионара који су морали да учине кад су у ова поднебља проповедали Христову веру. Знали су и видели да су Словени тврдоглави и својеглави, имали су благослове црквених отаца да тако делују, да чине уступке, само да се ти људи приволе за веру хришћанску. Тако смо се и ми Срби "огребали" за крсне славе. Остали су нам обичаји у скоро свим верским обредима, о сахранама, свадбама, у рађању и умирању. И то је у реду, било такво време, остало у народу као традиција, то сад не може више да се мења, али то није изистински. То што је обичај да се гурне глогов прутућ у гроб на нечијој сахрани не значи да постоје вампири, јебо вас Методије, то је само реда ради, из навике. Ако нешто слично чујем још једном, разговараћу са оцем Игуманом да баца анатему на вас, јер ви сте сви секташи. И да знате да је један од разлога овог нашег најевања и тај ваш примитивизам. Лепо сам вам објаснио. Морамо да будемо чисти у вери, ако мислимо да победимо оволике душмане који нас баш и мрзе због наше светле вере и истине која је на нашој страни. Ево данас чујем да има међу вама неки што нон стоп помиње некакве демоне из воде, коње, шта ли? Ако чујем још једном тога паметњаковића, што шири гласине по, ионако збуњеном, народу, тога ћу ја лепо на границу, па тамо нека отвори четвере очи не би ли угледао каквог коња натовареног са оружјем и муницијом. Да имамо бар неку вајду од његовог талента за проналажење коња. Имате ли једног вођу? Имате. Имате ли једног Бога? Имате. И једног Сотону такође. По један рај и пакао, и све што уз њих иде?! Па шта још ви хоћете побогу? Шта вам треба да измишљате друге вође и демоне? Све ја знам. Ко шта прича и планира. Али не заборавите: рат је. Нико ме се неће толерисати нелојалност и издаја. Друга ствар коју сам хтео да вам кажем, па да се разилазимо (ви начелнице останите) је помињање некакве колоне, повлачења, бежаније... Каква колона сада кад побеђујемо на свим фронтима, сада кад смо најзад очистили нашу свету земљу од злотвора и неверника. Браћо, биће колона али у супротном правцу од оног који ви планирате! Доселићемо овамо браћу из других крајева наше лепе отаџбине. Ако треба, довешћемо и нешто Руса, нек се нађу, иста смо вера. Зато главе горе, треба да се ради, треба да

саградимо ово што смо попалили задњих дана, да имамо где људе да сместимо, кад почну да нагрћу овамо са свију страна. Живели!!!!

- Чусте ли га, имала га мајка?! Све нам лепо објасни и рече.

- Ма, знао сам ја да смо победили, само нисам хтео да вам кажем.

- Да растовариш ујутро приколицу, не ујутро него одма ноћас, видиш да нема колоне. Лепо сам ти говорио да неће дати наша влас' да идемо одавде.

- Ноћас вала нећу. Најзад нешто лепо да чујем, има да се напијем.

- Ја јесам видео коња.

- Ћути несрећо!!!

- Ништа га нисам разумео оно у вези хришћана и караконцула?! Сад има ли их или нема? Мислим на караконцуле. Није то баш тако. Ако их нема ко је онда Радоја јахао целу ноћ?

- А што је био љут ?

- Ма, у сред састанка устаде онај што прича да је видео белог коња како излази из извора.

- Леп говор одржасте.

- Хвала начелнице, свидео вам се значи?

- Јесте ми се свидео, само не знам хоће ли се њима свидети када сутра буду схватили да сте отишли?

- Морам. Такво је наређење. Сувише сам важан за овај народ да бих улудо страдао. Него, је ли спреман камион?

- Спреман је и пун.

- Хвала господине, ваш сам дужник. Јавите ми се у Београду, за неколико дана, док се средим.

- Види се да је учен човек.

- Да нам је још неки такав, 'де би нам био крај.

- И овај са коњем, вала, досади и богу и народу. Коњ па коњ. Јебо га коњ! И још бели.....

- Ја му ништа не верујем, какви Руси и глупости. Па вас варају ко малу децу. То Руси долазе као међународне снаге а не да се насељавају. Па зар не видите да је све пропало? Живе главе нећемо извући. Повлачи се наша војска. А он је обична лажовчина, зар га не знате? Нешто не видим да смо победили.

- Ти се увек правиш најпаметнији, и ништа ти не ваља. Љубоморан си на човека. Нико теби не може да угоди. Ти би се и радовао да ми неким случајем изгубимо.

- Шта му значи оно рецидивии??

- 1912-е у Исток ти је бануо Апис, (онај што уби Александра са Драгом и Фердинанда исто са женом му), са неким Симићем заједно. Реко

моме деди: "ви сте овде под брдом мало другачији, Црногорцима сличите, буну да дижете кад ми ударимо по Турцима". Деда му реко како нама Турци нису били сметња већ неки други. А он: "онда удрите и по њима, завршите једном заувек са тиме, врните их одакле су дошли". Деда опет казо како није баи начисто одакле су дошли. "Припуцајте са њима овим пушкама што вам дотурамо", вели он, "а они ће сами знати де треба да се враћају". Деда ми причао да је тај Апис био људина. Прелазео је у турску и шетао се овуда ко да се недељом предвече шета Калемегданом.

XVII

Пролазио је дан за даном. Време је протицало брзином светлости. Једино су ноћи знале да буду тешке и кошмарне, некад и на ивици халуцинације. Човек је свакога часа и трена, само се тиме и бавио, измишљао нове и нове разлоге за одлагање својих намера. Никада се није одрекао од њих, додуше, није ни имао пред киме да се одриче, до пред собом самим, али заиста никада ни себи није рекао: "дај, то су глупости, какво самоубиство, батали све то". Чврсто је у себи држао одлуку али њено спровођење је стално одлагао. Крао је време од себе самога, можда и од ђавола.

Али, било је очигледно да од поравнања рачуна са собом (како је он себи говорио) неће бити ништа. То је и он све више схватао, иако није хтео себи да призна. Њему је идеја о самоубиству у ствари била потребна да лакше преброди период непосредно после Пријатељевог убиства. Тада је био у тешком психичком стању, изједан кривицом и својим неморалним понашањем и лагањем, па се тешио: "нема везе, морам овако да се понашам али ће правда бити задовољена, лично ћу је ја спровести, убићу се и готово".

Десила се чудна трансформација у његовом дотадашњем нихилистичком поимању живота и света. Почео је да удише живот пуним плућима и уживао је у сваком његовом трену. Додуше, дискутабилно је шта је могао да удише тим пуним плућима кад се око њега дешавао јад и несрећа, кад су бомбе падале, људи се међусобно убијали, пљачкали и палили. Али, и поред тога што му се ништа лепо није догађало он се радовао сваком новом буђењу и дану. Није више много тражио од постојања, није филозофирао и лутао кроз мисли у потрази за смислом. Дисање и варење, и све што иде уз то (па и онај пролив од пре неки дан) било му је довољан разлог за живљење и уживање у истом.

"Умрећу свакако, дођавола, нико није довека живео, зар је Богу и моме моралу битан неки дан више или мање?!".

Задњих дана је почео и да се носи мишљу да почне да пише. Да овековечи своја размишљања и дилеме, па можда и да каже нешто од своје истине, која би постхумно била објављена. Размишљао је и о својеврсној ратној хроници, једној објективној слици догађања, са субјективним коментарима генезе свега што је претходило (као се то популарно каже у неким круговима).

Дуго се припремао за свој литерарни првенац и мислио је да почне са тиме баш негде у овој животној доби, чак сматра да су и свеукупне околности идеалне за то. Јер, мислио је, најбоља дела су произишла баш из времена када је било доста патње, да ли народне, да ли личне, ауторове. Наравно, био је

свестан да постоји и проблем временске дистанце, али у крајњем случају није згорег начинити белешке, ради каснијег подсећања, сада док је све тазе (ко бурек код Ћићка) па ће кад дође време, део тога или све, преточити у литерарну форму која му се буде наметнула или која буде прикладна.

Размишљати о оваквим стварима, правити тако дугорочне планове, могао је само човек који нема намере да умире у скорије време.

Све су то разлози који су му били потребни да би са што мање гриже савести одложио нешто што му нико није наметнуо до њега самога. И баш због те чињенице се осећао бедно. Да је неко други вршио било какав притисак на њега, у вези било чега па и овога, знао би он већ да се одбрани и да одговори. Али, против себе самога то тешко иде. Довољно се познаје да би себе надмудрио.

Не може, додуше, да схвати без стреса, ни то што околина свакога дана од њега захтева све више и више ангажмана. Стало им је до његовог мишљења (значи да су скроз у безизлазној ситуацији), долазе по савет (значи да су све већ пробали) или на консултације (значи да су тотално најebали). Чак и ортодоксни предратни политички моћници а самим тим и хохштаплери покушавају да му пошаљу сигнале о примирју и закопавању ратних секира, о пушењу лула мира са њим и сличног.

"Попушили смо га сви заједно".

Али, убедљиво најгоре што је могло да му се деси и да се самим тим поиграва са његовим пропалим живцима јесте чињеница да већ неколико пута себе хвата како озбиљно размишља о колони и бежанији.

Стално чује разговоре, речи и реченице, некад само које слово или глас, који у њему стварају јасну слику и врло прецизно дефинишу шта се спрема и шта ће се догодити. Једна једина реч заузима кључно место и доминира у мислима ових људи и у етру преношена радио таласима или телепатијом, свеједно, гласи: КОЛОНА. Људи хоће да иду и спремају се за збег. Климају главама једни другима док разговарају о победи и док слушају или исказују заклетве о погибији на кућном прагу али никад повлачењу, и док то чине они само о једном мисле: о КОЛОНИ. Све активности, сви послови, енергија, новац, па и знање (мада...) сада се сливају у пројекат, оригинално и сликовито, назван: КОЛОНА.

И он (овај наш несретник) размишља о њој, о КОЛОНИ. Неки дан је умало пристао, на наговарање родитеља и рођака, да оде са оцем и траже неки превоз од власти, јер ће сва та заплењена возила и онако остати ако их не буду подели грађанима (то су рођачке опсервације). Устукнуо је у задњем тренутку, убеђујући оца да не могу тражити од некога да им додели нешто што није власништво од тога коме тражиш. Та зајebанција са потврдама је

еуфемизам за мало теже речи па и дела, а он је већ и онако у дилемама до гуше, тако да му није потребна нека нова.

А и поред несреће која га је задесила његов карактер по многим (по свим) питањима је и даље остао бескомпромисан и чврсто моралан. То никако не треба пренебрегнути. Није наш Човек ни лопов, ни убица, ни кривоклетник, ни лажов. Он је један несретник, са којим се ђаво поиграо поставивши га на погрешно место у право време. Није он ни перверзан, јер њега није узбудила могућност да је гаћице облачила нека њему непозната жена, њега је узбудила (никад као тад) стварност да је те гаће облачила друга, неприступачна, вера. Њега је узбудила разлика између Мухамеда и Христа а не никако истоветност оних који припадају једним или другим. Простор између једних и других, празан, непопуњен простор, је био његова опсесија тога дана. Он се нашао у том вакуму, то га је узбудило, могућност да се може бити у истом простору, који није омеђен или дефинисан ничим до голим постојањем, довела га је скоро до врхунца. Неки би то назвали и неизвесношћу пред непознатим, ми ћемо се задржати на гломазним и нејасним дефиницијама.

У крајњем случају, чему превоз, да се малтретира старим кућевним стварима које не могу издржати до прве кривине, због своје дотрајалости. Да не причамо да треба да се превозе преко планине.

- Само да смо сви живи и здрави – рекао је оцу у намери да га смири и утеши.

Наравно, није ни мало успео у томе.

Па, хоће ли онда остати, кад сви оду?

Да ли сме да остави родитеље да оду без њега или остану због њега?

Они свакако не би пристали ни на једну варијанту са префиксом "без", кад је он у питању. Они су му дали све слободе које родитељи могу дати детету, живео је у родитељском окружењу где је реч демократија остваривана у пракси. Али, по питању њиховог одвајања у преломним временима која долазе не може бити ни речи. Ту би се, додуше, нашло лека, нашао би он начина да их заведе и наговори да крену без њега. Они се и онако морају транспортовати са комшијама, пошто властитог превоза немају, па самим тим и морају путовати (како иронично звучи ова реч обзиром на мотиве којима се тај пут поводи) одвојено. И у том распоређивању он би једноставно могао себе негде да затури. Кад би изашли са Косова после би било касно, повратка им више не би било.

Али, да ли он стварно жели да уради тако нешто?

Или, можда хоће у бежанију?

Нешто му се одједном омилила руља. Како му сада не смета неотесани смрад и прстачки језик масе. Водио би он коло, сада, испред свих својих

неистомишљеника, пристао на шиканирање до краја живота, гурнуо би још хиљаде и хиљаде људи у рат, само да се угура у колону, оде одавде и самим тим преживи.

Само о животу мисли.

Смрт га уопште не интересује. Он је заборавио и Пријатељев лик. Шта је? Био некад неки човек, сад га више нема. Стара је то прича, није он измислио феномен заборавља људи које смо некад волели и познавали. Ено га, пуно је гробље тих заборављених. Па и кад их се сетимо, о задушницама или каквом јубилеју, и онда гледамо како ћемо да се наједемо и напијемо. Па, ни околина га више не помиње. Које је сада до мртвих и сахрањених?

Чуо је, да су неки дан, људи премлатили караконцулу, нису могли другачије да јој објасне да им не досађује, да имају пречих брига и послова и да се више не плаше. Толики страх се нагомилао у људима да се више ничега не плаше. Страдала једна неман, ни крива ни дужна, само радила свој посао. Чуо Човек на улици како причају.

Запамтио је сваку реч коју је чуо од оне вечери кад је почело бомбардовање. На чудесан начин, кроз етар, допиру све те речи до његовог ува. Те речи су слика и прилика њега и његовог народа.

"Нервозни и љути људи, оптерећени колоном, претукли демона, хе, хе... какав наслов?! – смејао се Човек у себи.

Али тај би наслов можда имао неких изгледа на успех само да су времена другачија (доста другачија), мало мање сензационална и динамична. Нажалост, данас, на овим поднебљима ништа више не може да се догоди што би имало шансе да скрене пажњу јавности. Па ови су људи сасвим прихватили као нормалну свакодневницу даноноћно, дивљачко бомбардовање, они иду на посао, славе славе, па се чак и жене и рађају (замисли безобразлука?!?).

"Бомбардују, па шта ћемо? Вероватно тако треба да буде иначе га не би било, је ли тако или није?"

Многи су се чак трудили из петних жила да докажу како је у ствари то бомбардовање и добра ствар за нас, од варијанти да је све договорено да не би испало како свет дозвољава одређене ствари одређеним људима, до оних небулозних да је питање дана када ће се НАТО распасти на нашем случају, како ћемо добити нове савезнике те уз помоћ њих после тога посвршавати шта се још да свршити.

Па како су ови људи равнодушни постали чак и према демонима које су вековима јурили, поштовали и плашили се њих?

Одговор је више него прост: суочили су се са смрћу. Пред том могућношћу човек, или народ, престаје да размишља о било чему и не види више ништа око себе, не осећа никакве утицаје, само размишља како да

извуче живу главу. И бива равнодушан према свим стварима и догађајима, чак и онима који су некад словили за важне и неоспорно битне за живот. Иду на посао, славе и жене се, игноришу бомбардовање, али све то раде механички, роботски, без емоција. Једина права емоција, једина активност можданих ћелија, везана је само за страх од смрти и евентуални спас од ње.

Опчињен магијом могуће блиске смрти, себе и ближњих, човек може бити у стању да стане испред демона и измлати га на мртво име (колико је могуће то учинити неком неживом створу). Нека евентуална смрт, далека и недефинисана, у човеку ствара неизвесност, која је такође недефинисана и зато су се људи некада плашили демона, плашили су се у ствари неизвесне будућности, али су имали наде за поправни. Дефинисана и опипљива смрт, она која прети иза ћошка и из шуме, са неба или из комшилука, она је генератор равнодушности према свему а неописивог страха само за живот.

Кад се суочиш са реалном могућношћу да изгубиш главу, кад ти остане само голи живот и нимало наде, на крају схватиш да ништа друго нема никакву вредност до истог, горе поменутог. Све се може купити и надокнадити, живот не, ако дозволиш себи да га једном изгубиш.

"Само здравља" – стара је овокрајска изрека. Људи је често механички, из навике употребљавају. Уопште нису свесни њеног правог смисла и надасве њене истинитости.

Е, баш то здравље, што се њега лично тиче, нема никаквог изгледа. У његовом случају ствар је компликованија него код већине осталих. Док другима то здравље, тј. живот, виси о концу зато што је рат у току, и то тренутно у врло неповољном току по Србе, Човеку поред опасности да га убију авиони и дојучерашње комшије (чим смогну), прети опасност и од њега самог. Па он се већ дуже време мерачи да сам себе убије.

По стоти пут: зашто?

Убио је најбољег пријатеља и кума.

По педесети пут: како?

Грешком. Није хтео .

Па онда је све решено. Сваки добронамерни и поштени судија пустио би га да живи. Он, сам себе, не може.

Можда први пут: због чега?

Због проклетих гађица. Да није њих било све би имало другачију димензију и конотацију. Оне су узрок због којих нема опроштаја. Још их гледа по кући. Није их чак ни бацио, спалио или шта већ. Јебали би му мајку дежурни патриоти да знају да је због доњег веша, непознатог порекла и од недефинисаног материјала, црне боје (комада један), издао и Пријатеља и отаџбину (тако био то они дефинисали, у то нема сумње). Језик лажљиви би му пресекли да га чују (а да знају све наравно) да помиње српство и

Немањиће са тим истим језиком са којим је лизао ту смрдљиву и прљаву тканину (није ни смрдљива ни прљава али би они то тако казали, пре свега због сликовитости и нарације). Ону ствар би му пресекли, да знају, само због тога што може да се диже на тамо неке друге а не на наше лепе Српкиње.

Е, те гаће су му живот загорчале. Потпуно уништиле, у пакао претвориле. Знао је ђаво да му је потребан детаљ који ће све зачинити. Да је била само несрећна ситуација, сплет околности, грешка, све би било другачије, само да није тога детаља, тих гаћица. Оне су га убиле. Није рат или несретан случај у коме је грешком убио Пријатеља. То је могао да истрпи и преболи, али помисао да га је убио са свилом као ферецом на лицу не дозвољава му неко цивилизованије решење осим смрти. Власторучне.

Али шта је са тиме? Све то стоји, дани пролазе (са тиме смо и започели ову мисао па види докле догурасмо и какве све глупости изрекосмо). Ко ће да га погура у томе? Зашто никоме није рекао истину да би имао од кога да зазире кад је очигледно да сам себи није довољан као судија и целат. Познаника је почео да избегава у широком луку. Покушавао је овај некако да ступи у контакт са њиме, поручивао му да се виде и разговарају, па кад је видео да нема вајде од тога, диго човек руке и одустао.

"Не зна ништа, чим је тако лако одустао да ме тражи. Не би он дозволио да га избегнем да стварно нешто зна и то жели да ми каже. На жалост".

Он му је био потенцијална нада да може да буде та иницијална каписла која ће детонирати његову одлуку у стварност.

"Ма, хвала богу бар ми не досађује. Ко би сад још и њега истрпео?"

Ајде поштено, браћо и сестре, другови и другарице, даме и господо, ал' поштено: што не и он колоном? Бог зна димензије његовог греха и искреност његових намера. Свевишњи зна да није хтео да буде убица. Ничији и никада. А најмање брата свога, такорећи. Он је чист ако изузмемо ону ситну перверзију, која је можда мање неморална од браколомства или силовања, којима је стварност свакодневно испуњена. Сви ће ти јebачи у колону а он због једног недовршеног самозадовољавања неће (са убиством је рашчишћено да се није догодило са намером а констатовано је и то да он себе кажњава због околности под којима се несрећа догодила а не због самог несрећног случаја).

Целокупну ситуацију је додатно компликовало и његово све чвршће уверење да има посла са правим правцатим ђаволом. У сваком случају са нечистим силама. И његово психичко стање је свакако проузроковано тим уверењима. То је ишло толико далеко да је затражио помоћ и од оне Сретенове гатаре и бајалице, која га је сасвим озбиљно схватила и због тога извршила обред истеривања ђавола, дала му неке талисмане, и од свега тога

он се пар дана осећао сигурније и боље. Тако је најлакше било ослободити се кривице. Он, додуше, то није радио свесно али је негде у подсвести то дефинисано као спасоносно решење.

"Немам ја ништа са тиме, то су ђавоља посла" - најлагодније је отресање кривице или греха каквог са себе.

Није он то измислио. Од кад је века и света људи ђавола окривљују за многе гнусобе које су починили.

Пустимо ђавола, шта ћемо са колоном да радимо? То је било питање, то је његов други или трећи грех. Оставимо оправдања или проналажења других криваца. Обећање?! Шта са њиме?! Људскост?! Част?! Поштење?! Достојанство?!

Лепо му је казао отац Игуман, другим речима, упрошћеним до изнемоглости, он му је поручио: "остави се ђавола и филозофирања, ако си нешто урадио, а у оваквим временима не би ми долазио за неку ситницу, онда си случај за земаљске судове (јер у оваквим временима нема безазлених и небитних случајева)". Знао је монах, схватио, осетио да је овај дошао за опрост и оправдање. Требала му духовна амнестија. Није он то тражио за неку малу и небитну ствар.

Можда би се могло и овако: колоном у Србију, па тамо да се убије. Глупости. Шта тиме добија. Али, размишљао је Човек и о тој варијанти. О свим варијантама је размишљао, осим о оној првој, изворној, на Извору. То је једина била до краја утаначена акција. Све је одредио: место, дан, начин. Имао је слику пред очима, одлучности у срцу. Тада му није било до ничега. Фришка је била рана од Пријатељеве смрти, и срам од сопствених поступака тада га је неиздрживо пекао.

Али, како је време пролазило, он је негде покупио клицу. Не зна кад и где. А, јесте се заразио: заволео је живот. Напрасно, одједном. Врло настрано са његове стране. Постојали су један поред другог годинама и нису се примећивали, није му падало на памет ни да се осврне а камоли да симпатију запати, а онда се десила љубав узајамна и као армирани бетон чврстих темеља јака.

Иако није љубав на први поглед ипак је била љубав, некаква. Многи око њега, ових дана, на овим поднебљима, суочавају се са истим осећањима. Како могућност смрти натера човека да воли, а? Ал' не воле људе, него живот желе. Упишан и говнав, понижавајући и онеспокојавајући, оскудан и неперспективан, никакав, али га желе. Још колико може. Не питају за цену.

"Шта, на крају крајева, добијам да одем у Србију па се тамо убијем?!"

И, стварно, људи су одлазили колоном да спасу голе животе. Ко је смрт тражио није морао (нити требао) да се мрда одавде.

"Заиста бедан покушај одлагања".

Најпре да убеди родитеље да иду одвојено, то је био Човеков план, управо рођен у његовој поприлично конфузној мисаоној гимнастици.

"А, ја нећу ићи,забога, заклео сам се на гробу и решио. Ја волим живот само због мисли о блиској смрти. Кад би се (и ако би се) ослободио терета скорашње смрти мени би се живот огадио истог трена и много бих пропатио због онога што сам урадио, па би се на крају опет убио".

Није било извесно шта ће се најпосле десити са том колоном. Прича се о њој, људи се припремају, али ко зна да ли ће се стварно и догодити. Можда и остане на тим превентивним припремама. Ко зна колико ће све ово потрајати и на шта ће изаћи. Поучени искуством из последњих десетак година људи су спремни за различите обрте и сценарија.

Шта је то важно за њега? Ништа. Или много?

Ништа, ако се држи првобитне намере да прекрати себи живот због греха који је евидентно, без обзира на схоластичке егзибиције, починио.

Много, ако он то никада искрено и није имао намере да уради, него се самодекларисао пред собом, и у себи, да би лакше преживео прве дане непосредно после убиства када је запао у тешку депресију и био у јаком шоку. И, мора да се призна, заиста је помогло. Са невероватном лакоћом је све то изгурао, баш због јаког оправдања и психичке утехе да ће сам себи пресудити, тако да није потребно да се пред смрт оптерећује грижом савести. А већ смо констатовали да непосредна опасност по властити живот чини све друге ствари и осећања небитним.

Он је на гробу рекао да ће убица умрети од његове руке, и при томе је искрено мислио и веровао да ће извршити самоубиство, и да ће то бити чин прочишћења. Једино није био сигуран пред киме се очишћује јер тада није био начисто са Богом. Није ни сада сто посто али није није ни несигуран у оној мери у којој је био тада. То што је прво поверовао у ђавола па тек онда у Бога, још више му је компликовало морално-религијско-духовни положај. Али, то можда и има неке логике, обзиром шта му се све десило. Тек кад га је задесила невоља стао је да верује и, приде, се у несрећи још и заљубио у живот. Чим заволиш живот поверујеш у Бога и станеш га молити да ти подари што дуже бивствовање.

Све је испретурано. Живот није требало овако да изгледа. Све је наопако.

Кад се неки дан присећао младости, присетио се и својих размишљања како је његов будући свет требао да изгледа. Никад, ни у најцрњим предвиђањима, а познат је иначе као окорели песимиста и скептик, није ни наслућивао овај садашњи пакао. Какав рат и црно бомбардовање?! Ове ватре и мртве људе није ни сањао у најцрњим пијаним кошмарима. Осећања као што је љубав, на пример, (није ни помишљао о мржњи или злоби), била су

резервисана за отаџбину, пријатеље и наравно праву жену, која је требала да се појави (никада није сумњао да се то неће догодити) од некуд а не потрошити их (мисли се на осећање љубави) на анималну љубав према животу јер се живот подразумевао као и ваздух који удишемо (кад се давиш у реци онда за трен помислиш "боже како волим ваздух"). Људе је делио према интелигенцији, и само му је тај основ служио за сваку категорију подела. Религија га није интересовала, није будућност своју гледао у било каквом испољавању себе кроз њу, осим што је држао до празничних ритуала и обичаја. Али, није тако размишљао зато што је омаловажавао верујуће људе или зато што су га тако учили у школи већ првенствено зато што је имао другачије афинитете и интересовања.

А сад? Колоном? На Извор? Живот? Смрт?

Какве су то дилеме? Јесу ли оне примерене нормалном људском стању у цивилизованом свету? Је ли на то треба да изађу младалачки снови једног ничим не оптерећеног младог и паметног човека?!

Па, макар, да је овај рат (кад га је већ задесио) неки "нормалан" рат, где две супротстављене војске нападају једна другу, на фронту, па да човек, кад му све докурчи, оде на фронт и достојанствено умре. Али не ово је рат подлаца што се крију и само чекају кад ће да заскоче неког цивила, дал' из шуме, дал' са неба. Овако само ти преостаје да гледаш авионе и да лудиш од њиховог завијања, које не престаје више од два месеца. Они су горе, далеко, недодирљиви. А ко ће да тражи оне по шуми?

Седео је Човек у својој соби, у старој каменој кући, у лому и кршу давно непосремљеном. Разбацане књиге и прљаве чарапе, изгужване кошуље и масна новинска хартија, прљави тањира са скорелом храном на столу и отворена тегла нечега са већ убуђалим садржајем: његова соба је изгледала баш онако како се осећао. Гледао је у том лому потпуни изглед своје душе.

Неко је куцао по вратима.

Куц, куц, куц.....

Знао је ко је. Његов спасилац и целат.

Док су се врата отварала, чуо је децу кроз отворени прозор (јун је месец, топло је) како трче сокаком и вичу:

- Престало је бомбардовање, стижу Руси!!! Ура, ура, победили смо!!! Сад су јавили на телевизији!!!

....и бејасмо принуђени да се у шуме повучемо и живимо као ловци и рибари. Тако смо могли од опасности да се склонимо

- Не убијам те ја већ овај хлеб.
- Сваки дамар ми се померио.
- Болећ је он, на ујаке.
- Чим изађе, затвори врата за њиме и замандали их, да се случајно не врати.
- Како време пролази, да ти кажем, све сам више уверенији да је овај народ ђаво узео под своје.
- Овај уби кума и ћути?! Тражи демона у себи. Ми смо му криви што се изживљавао по туђим кућама. Каже: "невидљива сила ме водила". Јес' како да није!! Водила је њега десанка. Ја сам лепо говорила да се дигну руке, копита, ко шта већ има, од њих и да их пустимо да иду у три лепе пичке материне, а ми да тражимо други народ. Још онда кад су нам натурали за оног лудог Радоја.
- Пропао је видно и веома брзо. Немој тако, види се да пати. За неколико дана остарио је више него за задњих десет година.
- Јес' вала. Ено га, пијан лежи у своме брлогу, са све гаћицама.
- Удари у лојза?! Што тамо? Тамо нема никога. Жао ми гројза, још је мој деда садио тамо лозу.
- То су све дрогераши!! Везао би ја њих за шљиву, па би им пустио гусле до даске, да слушају док им дрога на уста не изађе!! Пустио би им армолику на уво док не полуде, пизда ли им матерна!!
- Јеси ли се накитио дилбере?
- Шта је колона уопште? Мајка и отац? Отаџбина? Залог за будућност?
- Ја, уопште, у животу своме нисам имао колоналне представе. Ја, уопште, од живота нисам тражио ни много, ни више, нити од иког другог, поготову не од ближњих. Ја нисам ко Радоје рат против целог света призивао, нисам бајао, нисам упишан бивао и нико ме није забадава сахрањивао. Јео сам своје, срао туђе: земљино. Нисам то супротно радио а гледао сам и имао од кога да видим. А, ето ме. Ту сам. Јездим уз поље понижења и безизлаза, јер су други тако хтели. Други а не ја, кажем ти. Гурам а нико ме не пита дал' могу, дал' ми се 'оће, имам ли ића и пића, диже ли ми се, има ли на кога, гори ли сам, бољи??? Идем ли у цркву, не пита ме нико, пунолетан ли сам, имам ли личну карту, матични број, снаге и пара за колону??? Имам ли где успомене, надања и планове, снове и маштања, полуције и несвестице??? Прва љубав где ми је, не пита ме нико, а гурају ме да идем, да бежим. Детињство, младост, запослење??? Отац где ми је, где да га тражим по проклетој туђини и то давно мртвог, како да га водим са собом кад није овде сахрањен??? Што се нико не интересује макар 'де ћу, чека ли ме ко??? Не, само гурај у колону, реда ради и обичаја, само што се

ваља и што тако треба. Само, ваљало је много чега али мене није допало. Прескакало ме. Што ме сад не прескочи?? Што ме нико не ожени, па после у колону гурну?? Што ми неко кућу не сагради, да имају и мени шта да пале кад одем?? Што ми мајку не јебасте, да имам на кога да ми је криво??

- Ништа од ове студентарије.

- Ко бога те молим склони ми се са пута!!

- Кад ударисмо по њима, беже ко ђаволи од крста .

- Пуна кућа деце а он пуца на нас, мајку му јебем. И, шта да му радиш? Или да га пустиш, да одеш с' милим богом, баталиш све, или да га сјебеш, па шта буде да буде?!

- Десет марака. Дај паре и иди даље. Ниси ме видео, нисам те видео.

- Леп дан. Сунчан. Јутро чисто и невино. Пријатно, нехладно, невруће. Само да седим, ту у колима, да не мрдам, не помера ми се. Греје ме сунце кроз стакло шофершајбне. Неће ваљда сад да крену? Јер лепо ми је што стојимо, спокојно, слатко ми. Куд ћу сад у неизвесност ,кад овде све и свакога знам?! Моја је ова улица, светиљка, онај смрдљиви школски клозет, раскрсница код поповске куће, школа, биоскоп, блато оно на крају улице, чесма са хладном водом.....

- Први филм приказан у источком биоскопу је био "Бал на води". Последњи, пред колону..... хм... ко се тога сад још сећа?!

- Гледам одраз свој у води. Боже, са које сам стране ја у ствари? Шта сам ја и шта је слика, одсликај, одсјај? Да нисам у води? Ако јесам, то нисам ја, то је душа моја некад била. Сад кад нема тела (сахранили га), лута јадница, камен тражи да се скраси, воде да се напије. А, ја погибе, ни крив ни дужан. Да сам знао где ме чека смрт, не би тамо ни ишао. Морам да признам, ове рече ме нико није терао, него ја онако, од воље, од навике или досаде. Ни сам не знам. Углавно', набасах на метак. Састави ме из прве, нисам се много мучио, нећу да говорим шта није. Братија моја се одмах разбежала. Нашли ме тек сутрадан. Пребацили ме кући, скинули, увили мараму око главе да не зјапи рупа од метка и плаши народ. Упалише ми свећу, одма ми лакше би, обукоше ми све ново, касније у сандук метнуше. Кад је кренула поворка, мени тешко, не иде ми се од куће, ни макац не би мрднуо, да се шта питам. Али морам да идем за телом, да видим шта ће да буде. Мајка плаче, сестра само што не пресвисне, брат оће да пукне. Шта ћу им? Ни ја нисам волео да се ово деси. Нисам бирао. Сакупило се доста света на сахрани, велика поворка, млад сам па због тога људи дошли. Жали већина, мада је било и оних што су ради реда дошли. Заврши се то, некако збрзано, оде ми тело, нисам га честито ни видео. Ето, ја над водом, видим се а нема ме. Камен само да нађем и мајчине сузе да заборавим. Воде после да се напијем.

Којом је ногом коњ закорачио? Шта се десило, онда, код Извора? Није нешто на добро изашло. Пореметиле су се снаге, богови су се закрвили – изгледа да цео свет хоће да добија битке и ратове преко наших леђа.

Бели коњ.

Слабо смо опасивали наше ждребице, нисмо им вреле пичке пунили плодноним семеном. Само би понекад јалово простењали над отвореним, црвеним и врелим ждрелима. Опстанак народа зависио је од плодности и здравља семена, од снаге материце да понесе и одгоји род, од издашности вимена да подоји будуће ратнике и родиле. Само су нам леђа остала јака, да могу други да нас трте преко њих, да можемо на њих џакове избегличке да понесемо, да одговорности колоне сносимо.

Бели коњ је предказао шта ће нам се десити.

Бела кобила се није ождребила иако су јој довођени најбољи ајгири.

Црни коњ стоји на брду и посматра колону несретника.

Вук црни.

Брда су препуна створова. Посматрају али нису сигурни шта се догађа.

Кад су нам вештице черечиле најбоље путнике повратнике, доброгласнике и пуникесе, ми се нисмо бунили. Допирали су до нас само најгори, шљам са којим ни виле, ни вампири, нису хтели да се бакћу. Смрад њихових прљавих тела био је јачи од сваке магије, од најљућег белог лука, од чуме гнојаве и краставе. Такви су нам стизали. И котили се, запатило се то.

Загубили смо негде доброту. Отишла а није се вратила, ми је изгубљену нисмо тражили. Само смо плакали над злом судбином, лажно се представљали и на Бога почесто, што из обести, што из користи, хулили.

Неумивени смо бивали. И јутрос, у колони, крмељивих очију тражимо пут. Ко да су они стари, власници белог коња и обреда, чувари храста и воде, били неразумни и глупи што су извор бранили и воду волели више од свега (сем бога Врховнога, кога су се помало и плашили, и кућевне змије подпрагуше). А ми смо воду само запишавали. Јутром поганили по њој, поподне пили исту, увече покојнике купали са њом. Ноћу смо је препустали демонима. И, тако редом: свако јутро, цупкајући, подскакивајући и држећи се рукама међу ноге, стизали на воду и празнили мехуре. Временом смо и вечерње купање само за одабране изводили, само за праве, мртве мртваце. Они што то нису били престаше да се умивају.

Магарац није ни бео ни црн. Пре би се рекло да је сивкаст. А коња белог изгубисмо. Липса од глади, надувен од воде и гасова. Давно је то било. Којом год да је ногом, онда, закорачио.... то је био први корак ове колоне.

- Ма, уби'те старца. Однесите га на брег, па камен у главу. Каменом га и затрпајте. Куд ћете са њиме? Душа му је у носу. Од њега напретка

нема. А душманима да га остављате, не иде. Ваи је, његова сте крв и месо, његово имање распродајете, његовом вером сте кришени. Он и не зна 'де се налази и шта га је снашло. Биће ти захвалан кад се скраси на ономе свету. Што да га сахрањујеш по туђини кад би њему милије било да почива на својој земљи и бабовини. Наједите га добро, ако може да једе, и водите га горе. Некад се тако радило, муке се скраћивале људима, да не буду на сметњи, да их попреко не гледају и залогаје им броје. Да не мрзимо своју судбу гледајући их. Знаи оног што је казао: "немој овде, ту сам ја свог оца убио". Е, то ти је, брајко си га мој, божја правда. Ниси грешан, доћи ћеш и ти на ред, кад ти стигне време а за живота има да се трудиш да што више створиш и оставиш своје крвнику. Не остављајте га бандама неверничким, удрите сами, севап је, ваи је није њихов. Можда неће проживети но до брда, није важно, ваше је да пробате. Ако не можеш каменом, гурни га са крша. Ако ти је жао да га гураш, утопи га, удави, бем ли га, смисли нешто, само немој метком, јер то није човечански. Метак је за звер, нож је за непријатеља, отров је за пријатеље - овога мораш природом да убијеш. Остави га под храст у шуми, па бежи. Неће ноћ преживети. Сутрадан, пре колоне, само провери је ли?! Па кад видиш да јесте, загрни га земљом, затрапи, па низ брдо. Једна уста мање ћеш у туђини да храниш. Да може и он би те исто саветовао, јер зна да је и он оца свога изгладњивао под старе дане, само грешник није знао да му постом живот продужава. Њему је грех, он није имао колону, ко ти сада. Доста их је било ал' тада није. Кад су цар Душан и Карађорђе могли да умлате своје, неће вала ни теби круна с' главе пасти. Да спасиш свога а не да га убијеш. Да га ослободиш мука његових. Не дај да га други убију, од твоје руке биће му слатко. За то те је и одгојио, подигао и човеком учинио. Само му кажи: "ти туђ век живиш, време је да те ударимо по челу". Биће и њему и богу јасно да си морао, да је тако време и да си посегао за нечим што је и људско и божје одавнина.

Даље:

- једна флашица у коју се сипа вино а која се разбије о сандук укопаника,

- задњих педесет марака датих попу за опело ближњег свога,

- фалсификовано оправдање за изостанак са часова,

- "комшија, ако ти крава не пуши, онда ти се штала запалила", комада један.

Вирка авет кроз олисталу кроињу ораха. Досадило јој да лети, оће мало да се одмори, да среди мисли. Мора све да схвати и упамти, да би могла да се одлучи са својим другима. Упамтила је доста. Да схвати не може ништа. Привирајује опет кроз лииће и гледа како неки човек износи ствари из своје куће и слаже их у двориште, иза, код штале. Види после и да

му стиже трактор у двориште, на чијој приколици насложен стоји нов, кожни и дрвени намештај. "Снашо се човек" - чује авет коментаре неких других људи околу. Кад се то десило? Присећа се демон. Има ли томе два месеца људског мерења времена? Да, баи толико. Опет је на истом месту, кроз исту крошњу провирује, лииће је само мало зеленије, учинио је својим натприродним силама да сада буде мушко (данас није авет него демон), друго учинио је да се споје два догађаја у исти трен иако су се догодили у различитим временима: чим се истоварила приколица и ствари се унеле у кућу у трену су пролетела два месеца и у истом екстеријеру сцена се наставља и те исте ствари се износе и поново товаре на приколицу а стари намештај иза куће враћа се унутра. Ништа, ништа, ништа демон не може да схвати а препреден и подлац, премазан је свим бојама, и дуго већ бивствује. Свашта је видео, не чуди се, али не може да разуме. Од беса или туге, што је глуп или преварен, стаде демон да плаче а кржаве сузе сливаху се низ кору ораха.

- Колонално ми смо већ искусни. Знамо шта и како треба. Где и колико. Тешко да нас ништа више може изненадити. Вековно таложена искуства слила су се у наше гене, наше поимање света и знање. Зато је протекло све како треба, једноставно и просто, неком неутралном посматрачу са стране је вероватно изгледало све то лако, али мајсторија је управо и била у томе. А ми нисмо имали права да погрешимо. Не дај боже да је неко остао зато што није МОГАО колоном. Наравно, остали су неки али су остали само они који нису ХТЕЛИ да иду њоме. И то је легалан и легитиман избор. На колони је било да свакоме подједнако омогући и створи услове. Да никоме не ускрати. И, тако, све је протекло у најбољем реду и како ваља. Ситнији проблеми су се решавали уз пут, у ходу. Имали смо само један смртни случај: неки чича се бацио под трактор, и неколико мањих повреда. Појавио се од некуд један непознати добротинитељ, изванредан мајстор, решавао је и највеће проблеме као магијом. Шепео је за колоном, налазио се свакоме и ништа није тражио за узврат од никога. Сада треба времена да се среде утисци и сведу рачуни. Завршни рачун да се да на усвајање деоничарима. Сва имовина колонина и трошкови њеног рада су пописани. Трошкови репрезентације су сведени на минимум.

- Некако је све прошло брзо.

- Сада кад је посматрам као свршену ствар, некако ми жао што је готово.

- Остаје да се схвате појединости као целина, да се сегменти уклопе у мозаик.

- Годинама ће људи имати о чему да пишу и певају.

- Својим знањем и искуством, својом жељом да успе, да буде најбоља, створили смо монументалну колону.

- Још је Милан Обреновић говорио за источку воду да је најбоља у Србији (тада кад је говорио, Исток још није био враћен у Србију). Прерушен је он свраћао, ноћивао, ноћу се и вртао и кретао. Договарао се са виђенијим источким људима устанак да се диже противу Турака (само због тих устанака су и долазили). Човек био војеван и озбиљан. Касније су га сви црнили, а шта ћеш, највише син му властити. Изгледао је као обичан аустриски трговац, аустриски је и пасош имао, трговао кобајаги са пећским трговцима а овамо извиђао и пушке дотурао. После су му трговци натурали да је од тога добру зараду имао, што вероватно није истина. Ипак је остала по нека легенда која говори о прерушеном српском кнезу који обилази свој покорени народ уочи рата 1877-е године. Да се не греши душа, и син му је Александар слао џебане ама недовољно и нередовно. Александар није, али ти је Милан био у Истоку ихаха пута.

XIX

Познаник је стајао на вратима. Безизражајног, хладног погледа и смркнута лица посматрао је Човека. Овај га није удостојио ни погледа. Није морао да диже главу да би знао ко је на вратима и какве му гласове доноси.

Придошлице је мантил стајао пресавијен на руци, иако је летње време и веома је топло напољу. Образи су му свеже избријани, коса чиста и уљем зачешљана. Кад се дода и мантил добија се слика полицијског инспектора који је управо кренуо на посао, и то у ноћну смену. А, није кренуо на посао, не овај човек. У пензији је ко зна од кад. Нико се више и не сећа, нити збраја, колико година је прошло од када је присилно послат у мировину. Гурнут је у запећак. Није преживео чистку, држава није више рачунала на њега и нису јој биле више потребне његове услуге. У пуној животној и радној снази гурнут је у пензионере само зато што је његов номинални шеф (којег никад није ни видео) награисао у неком обрачуну партијских ајкула.

У другој руци је држао књиге. Човек их је приметио крајичком ока, није морао да диже главу да би их видео пошто су му биле у видокругу Познаникове спуштене руке. Достојевски је одјездио своју задњу шетњу источком улицом. Леп је век проживео овде у рукама књишких ентузијаста, гимназијских професора и београдских студената. Био је цењен и поштован, прво што је био Рус, а друго, некад и претерани мир провинције (док је мира било) дозвољавао је ономе које хтео потпуну концентрацију за дружење са књигом. То што није увек и свака књига схватана на прави начин није много ни важно, важно је да је тишина омогућавала блажени мир за читање.

- Дошао сам да ти вратим књиге.

Можда је Човек требао да позове Познаника унутра, да га понуди да седне. Међутим, ћутао је као заливен, што би рекао наш народ.

Овога то није ни мало збунило. Прелетео је погледом по соби и угледао столицу у ћошку поред прозора, исту ону на којој је човек знао сатима да седи и посматра кроз прозор шта се догађа доле на улици.

Прошао је собу лаганим кораком, пришао је столици, окренуо према Човеку и сео. Мантил је спустио на колена а књиге на сточић поред себе. Спустио их је на сто, погладио корице прстима десне руке, као да се опрашта од њих, рука је још трен, два, висила у ваздуху а онда заувек напустила ваздушни простор једног руског писца.

За време тих дешавања човек се није померио с' места. Седео је и даље на кревету са рукама спуштеним на колена, длановима је додиривао тканину панталона, малко погнуте главе бејаше. И даље није гледао у правцу придошлице.

- Чујеш ли? Готово је са бомбардовањем!!

Човек је ћутао. Померио је главом као да је хтео нешто себи да промрмља у браду али није.

- Улази НАТО за неки дан. Потписали су у Куманову. Не пише нам се добро, добри мој Човече. Са окупатором ће стићи многи олош и мназина српских крвника. Колона се већ спрема, нико неће да чека нож.

Човек придиже главу. По први пут од кад није сам.

"Да није дошао да ме наговара да идем колоном? Можда ипак ништа не зна?! Вероватно мисли да желим да останем?"

- А шта ти мислиш да радиш? – прекину му размишљање Познаник са питањем.

Човек га погледа у очи. По први пут од кад их је двојица у соби. Из погледа који му је Познаник извраћао схватио је да је малопређашња претпоставка без икаквих основа.

- Ја..... не знам.....

- Шта ћеш да радиш са ОНИМ твојим? Хоћеш ли покушати на неки начин да окајеш грех? Пази, немој погрешно да ме разумеш, одлука (било каква) је само твоја. Ја те питам, онако... више пријатељски.

- Значи знаш?!?

Уморно је Човек мицао усне. Душа му је разбијена у парампарчад крварила кроз пукотине отрежњења.

- Знаш – рече полугласно Познаник као да се плашио да га не уплаши или увреди.

- Како?? Од када??

- Сумњао сам скоро од самог почетка, временом сам се сто посто уверио са неколико накнадних доказа и закључака. Није ми био проблем да посумњам, јер је било јасно од почетка да нешто није у реду. Међутим, нисам хтео да било шта закључујем док нисам сакупио доказе.

- Нисам хтео да га убијем. То што се догодило био је један несрећан случај. Склоп невероватних околности, демонска игра која се мени заломила.

- Верујем ти да ниси хтео, покушавао сам да нађем било какав разлог због којег би ти то намерно урадио и нисам успео да пронађем чак ни неку назнаку а не мотив. Ипак, нису ми јасне све околности. Зашто ниси одмах разјаснио ствар и себи моментално олакшао позиције. Па несреће се дешавају. Поготову кад је рат, у местима где се барата великим количинама оружја. Било би ти, у почетку, тешко али би преболео. Његова породица ти, наравно, не би никада опростила стварно (можда само декларативно) али би временом научио да живиш са тиме. Зашто?

- Нисам могао, имао сам проклети разлог због којег нисам могао. Знаш и сам да би истина вредела само ако је потпуна а ја нисам могао да је

откријем целу. Свакако би морао да лажем и прећуткујем. Веруј ми, најлакше би ми пало признање о самој несрећи, о конкретном догађају и чину. Међутим, детаљи који су претходили свему томе били су поражавајући по мене, тако да нисам имао образа да причам о њима. Верујеш ли ти ово што ти причам Познаниче?! И још нешто, питао сам и оца Игумана али сам остао без одговора: верујеш ли у постојање ђавољих сила које запоседају човека и терају га да уради нешто против своје воље, наметну му страст коју не може да обузда?!

- Остави сад то, можда други пут, сада пред тобом стоје друге дилеме и питања. Мораш донети конкретне и важне одлуке. Искрено, очекивао сам и раније неку реакцију са твоје стране. Мислио сам да ћеш предузети нешто. Нисам веровао да ће проћи више од неколико дана док се не појавиш на мојим или вратима полиције. Мислио сам да ћеш доћи да разговарамо, давао сам ти сигнале. Или..... Али ти си ћутао, чак си почео активније да живиш и да се крећеш, приметио сам да си почео и да се опијаш више него иначе. Видео сам по твојој уплахиреној појави да одлажеш и да се мучиш. Једни ми није јасно, молим те одговори ми: како си могао да му држиш говор на сахрани, откуд ти толико снаге и концентрације, толико моралне безобзирности?

- Био сам збуњен у почетку а после сам одлучио.... и било ми је много, много лакше. Кад сам одлучио више нисам имао никаквих проблема и дилема. Ја се нисам криво заклео на сахрани, ја сам решио да се убијем, и тако осветим Пријатеља, и ја ћу то учинити... ја сам рекао истину.... - Човек у пола реченице зари главу у руке и стаде да плаче.

- Али, како си сазнао... ниси могао да видиш?!

- Размишљајући сам видео све, на крају ми је само по неки детаљ остао нејасан, глобално ја схватам целу ствар. И, још нешто, лакше ми је било да разјасним зато што сам на почетку схватио да не морам да тражим мотив, из простог разлога зато што нема мотива. Све је било случајност, са трагичним последицама али случајно. Можда тај твој ђаво, ипак нећу да улазим у то, пошто видим да си се по том питању обраћао Игуману који је неоспорнији ауторитет по тим питањима од тебе и мене.

- Али ниси мога да видиш, ниси био тамо?!

- Нисам видео сам чин убиства, несрећу када се догодила али сам у машти реконструисао догађаје. Ја сам полицајац. Увек сам то био, мени је тај позив уткан у начин размишљања. Ја чак сумњам да сам рођен да будем само полицајац и ништа друго. Као такав ћу и умрети. Код мене је то више од посла и професије.

- Опет ниси...

- Јесам – стаде Познаник да објашњава – Као прво: очигледно је било да сем вас двојице никог другог није било тамо. Нема ни једног разлога да се терористи (или како их већ називају, сви их различито крсте) у сред бела дана нађу у граду пуном војске и баш у тој кући. Имају они на лагеру доста напуштених кућа по околним селима одакле би могли да се снабдевају храном и потрепштинама и где би могли да се склоне на кратко....

- Могли су да сиђу, да убију неког, силазили су већ... то није доказ, на основу тога ниси могао да донесеш тачан закључак!!

- Немој да ме прекидаш, ако те стварно интересује истина, иако не видим шта она у суштини може изменити. Тачно је – настави Познаник – могли су да сиђу, али нису. Јер да јесу, они не би били толико неопрезни на их неко изненади и да онда тога неког убију само једним метком и то калибра 7,65 милиметара. Ја јесам, признајем, у првом тренутку помислио да је можда у питању професионалац. Све је изгледало чисто и добро одрађено добро (у смислу професије, ограђујем се од погрешне конотације). Стварно, само један метак, директно у чело, хируршки прецизно. Али, кад сам размислио и неке ствари упоредио схватио сам да није било тако. Зашто? Да неко буде тако погођен, прецизно и лако, постојале су две могућности: или је убијен из непосредне близине (значи да му је неко прислонио цев пиштоља на чело) или је погођен тако прецизно сасвим случајно, сплетом различитих околности и кобних случајности. Професионалац није долазио у обзир из више разлога, али је најважнији: избор калибра, као и чињеница да такав професионалац не би дозволио двојници дилетаната (извини али по тим питањима стварно то и јесте) да га изненаде.

- Из близине није – настављао је стари удбаш у заносу - јер би у том случају улазна рана морала бити другачија, морали би да се виде трагови барутних честица, нека врста опекотина и на ободима ране требало би да се појави модри прстенчић. Ништа од тога није било евидентно код ране на Пријатељевој глави, тако да је остала као могућа она друга претпоставка. Јесам ли у праву?

- Ја никад нисам волео да пуцам. И тога дана сам инстинктивно реаговао, окренуо сам пиштољ према непознатој силуети, (у трену се све догодило), и опалио. Док нисам пришао сасвим близу ја и нисам знао да је он у питању.

- Знао сам. Дакле, ни калибар није логичан. По том калибру једино логично оружје могао би да буде "шкорпион", али они нити имају њих, нити би са тако славим оружјем кренули у неку ризичну акцију. "Шкорпион" се више носи као помоћно оружје, али је у озбиљном ратовању сасвим бескористан. Нема логике, још мање, да је у питању неки пиштољ тога калибра. Они су углавном наоружани кинеским варијантама "калашњикова"

калибра 7,62 милиметара или са новијим наоружањем са запада које је обично калибра 9 милиметара или 5,56 милиметара. Сад се сетих још нечега: и да је неким случајем био "шкорпион" врло тешко би се могло догодити да се из њега опали само један метак. Једноставно, тај би се окренуо и сасуо читав шаржер у вас двојицу. Али, занемаримо калибре и све што сам рекао. Па зар би такав професионалац (тако прецизан) који је са једним метком убио човека пустио тебе да побегнеш ходником, низ степенице и двориштем а да нити пуца за тобом, нити те погоди....

- Стварно не знам како нико није посумњао у моју причу. И мени је било чудно. Било је доста нелогичности али, рачунао сам, мени су нелогичне зато што знам шта се десило, док други нису то знали. Осим тебе, како видим.

- Рећи ћу ти. Овај народ, такав је какав је, ето веровао ти је. Он је способан да буде и добар и лош, као и сваки народ или човек на кугли земаљској. Ти си се трудио да га учиниш бољим и људи су то схватили, па су ти у једном тренутку (за који су мислили да ти је најбитнији у животу, такорећи прекретница, иако горка) све то вратили поверењем, иако те нису волели (а нису ни крили то). И даље се нису слагали са оним што си им причао али су ти одали признање за добру намеру. Веровали су да си поштен (што и јесте истина, ту нису ништа погрешили). Сад, то што те нису волели има више разлога, али је главни био онај што си био различит од њих а та их је разлика плашила. Знаш да певци који много рано кукуричу нису омиљени код газде и брзо заврше у лонцу. Твоја трагика није што си рано кукурикао него што си уопште хтео то да радиш једном успаваном народу, коме није било до буђења, јер би морао да се суочи са стварношћу.

- Зашто Пријатеља нису мрзели колико и мене? Њега су свуда радо виђали и примали, а говорио им је скоро исте ствари и имао идентичне ставове као и ја.

- И Пријатељ је био различит од просека, од карактеристичног узорка, ту се слажем са тобом, али он је своју особеност знао да амортизује. А имао је и одређену харизму и то ону разумљиву широким народним масама. Кад је требало знао је да погази принципе и постане летаргичан као и они. Он се трудио да говори њиховим језиком и да се тако понаша. Знао је и да ухвати човека за гушу не би ли га убедио у своје ставове, као што је умео да се умили највећем олошу понашајући се идентично. Ти си другачији, ти си ишао право на бајонет. Али, то нема везе, да не ширим причу: успео си да побегнеш, нема логике, али да узмемо да је тако. Можда нису хтели више да пуцају да не би дигли узбуну и како би добили на времену за бекство. Али је чудно, ајде и да су били ту, како то да нису ни стражу поставили. Са прозора собе у којој сам нашао чауру види се капија и двориште. Нема другог пута до

куће сем тога, осим ако та евентуална придошлица неће да прелази реку и прескаче пет зидова дотле. Један човек је довољан, само један, да са тог места држи ситуацију под контролом. Ако вас је видео да долазите, зашто би стајао у спаваћој соби? И шта је било са другима? Нису се ваљда сви згомиљали у спаваћу собу да чекају како би на крају убили Пријатеља а тебе пустили. Ја ни до дана данашњег не могу да схватим како су људи прогутали твоју причу здраво за готово?! Ето, да сте ипак успели да их изненадите, били би сте убијени или на степеницама или у ходнику, али никако не на вратима спаваће собе. Па нису ни они толике будале да буду сасвим неопрезни...

...Чауру сам нашао у ћошку спаваће собе. Онај који је пуцао мора је да буде на кревету јер она другачије није могла да доспе тамо. Тај кревет је заузима скоро целу површину собе и само са њега се виде врата у потпуности....

...Да не помињем, затим, твоје смушене изјаве на које нико није обраћао пажњу (као и на све остало уосталом) јер су сви веровали да си збуњен, тужан и уплашен (што и јеси био, не сумњам). Човек није могао да те ухвати ни за главу ни за реп и ни једном ниси догађај испричао до краја, како се збио, јасно и концизно. У ствари, сад кад све збројим, ти ништа ниси ни рекао, ни колико их је било, ни са чиме су пуцали, ни јесу ли те јурили. Празна прича. Али људи закупљени својом бригом, својим смртима и бомбардовањем, нису ни обратили пажњу на туђе муке. Могао си оног дана и да им кажеш да си га ти убио постојале су реалне шансе да те нико не чује. Свако је размишљао о својој муци....

- Рекао сам им, знаш ли да сам им рекао у шуми, а они су ме тапшали по рамену и говорили: "добро, добро, нека, нека, ако, ако....".

- Ето видиш. Него да наставим. Ја сам тебе, тога дана, затекао на капији оне исте куће где се догодила несрећа. Био си сам. Ниси ми рекао да си са Пријатељем и да чувате кућу, како си после причао. Рекао си ми, чини ми се, да некога чекаш или тражиш па да си стао ту да преданеш. Да је Пријатељ тамо отишао пре тебе већ би у том тренутку, кад смо ја и ти разговарали, био мртав, и кад би ти стигао могао би само да погинеш или констатујеш да је убијен а да су убице побегле. Никако не би могао да видиш сам чин убиства и да га бежањем избегнеш. Не, ти си тврдио да сте отишли заједно да обиђете кућу и да сте у ходнику налетели на терористе. У том случају заиста су мале шансе да се ти извучеш, еј, ходник је то, тај евентуални убица није сам, а видели смо да је и врло прецизан. Једина реална и могућа варијанта је она да си ти после нашег сусрета ушао у кућу, да тамо није било никога (јер би онда ти био мртав), да је Пријатељ накнадно наишао (мислим да је био пре тога на сахрани оној деци што су их побили прави терористи а не ови твоји виртуални, да распитао сам се и за његово кретање тога дана) и да си га ти из

неког разлога убио. Мораш знати да уопште не сумњам да је све био несрећан случај. Претпостављам да си се уплашио, трго и опалио. То је најлогичнија варијанта. Добро вас познајем обојицу и знам да у вашем односу није било ни мало простора за неки разлог због којег би сте се убијали. Значи, сто посто ти верујем да ниси имао намере да га убијеш (глупости, што би убио најбољег друга и кума без икаквог разлога).

- Пре бих себе убио, да сам могао да бирам – био је сасвим искрен Човек.

- Знаш. Али си морао да кажеш истину, одмах, сада би све било много мање компликовано и много решивије што се тебе тиче. Овако сам ја морао сам да долазим до истине, а ни једна полицијска истрага не може дати резултате, па самим тим и истину, ако нема материјалних доказа. Они су ми били потребни да бих био у потпуности сигуран да су моје сумње основане. И нашао сам их. Најмање два, од којих за један још нисам сигуран али се надам да ћеш ми ти помоћи да и то разјасним. Најважнији, крунски, доказ јесте чаура. Ја сам је нашао и узео оног дана, нико је други није ни тражио нити помињао. Ево је, и сада ми је у цепу.

Стари удбаш се придиже па извади из цепа чауру и један метак. Пружи их Човеку. Овај их узме и само овлаш, незаинтересовано, погледа а онда много заинтересованије упути поглед у Познаника.

- Морао сам чауру да упоредим са нечим. Указала ми се прилика овде код тебе, сећаш се кад сам разгледајући књиге, ту на полици, нашао твој пиштољ, и како сам ти саветовао да нађеш нешто јаче. Ти си гледао кроз прозор и ја сам неприметно стигао да извадим један метак.

- Значи истина је све што су причали о вама комунистима. Оно, да немате светиње, да вам се не сме веровати и да сте у стању и рођеног брата или сестру да издате за рад својих циљева. Не, нисам приметио, нисам ни очекивао да би ти могао да злоупотребиш моје гостопримство.

Полицајац је прешао преко увреде не трепнувши. Није ништа одговорио, држао се своје приче, забога он је био на послу, нема места емоцијама и приватностима.

- Ниси тада примећивао ништа. Био си скроз изгубљен па си ме и самим тим уверавао да сам у праву и на правом трагу. Видиш, исти је метак, година производње и ознака, чак и боја, види се да су вађени из исте кутије. Тада сам био сигуран.

- Поменуо си и други доказ, узгред, јеси ли за једну ракију, да попијемо за растанак?

- Може чаша воде, осушила ми се уста од оволиког причања, алкохол не пијем..... - умало не рече "док сам на дужности".

Водио је он своју, вероватно последњу, истрагу и то у великом стилу. Јесте да је приватна истрага али нема везе. Позавидели би му Херкул Поаро и Шерлок Холмс, Ненадовић, Гарашанин, па и Ранковић и Крцун лично. Осећао се снажно и паметно. Држао је контролу целокупне ситуације у својим рукама. Полако, методично, сатеривао је плен у ћошак, и само је питање трена кад ће све бити готово. Професионално је мало разочаран што отпор није јачи, што је жртва одмах признала, и што њему сада уместо испитивања остаје само аналитичко разјашњење.

- Други доказ, не знам да ли је прави, је ли валидан, али инстинкт и моћ запажања (који су ми урођени и послом истренирани) су ме довели до једне коинциденције, која је додуше лабава али може да буде битна у разјашњењу психолошке позадине читавог случаја.

У трену је Човек схватио да је Познаник схватио.

- То је мало дегутантно – наставио је полицајац у пензији – не знам, не бих желео да скрнавим његову смрт, нити твоју несрећу. Али... ипак ћу рећи. Док сам тражио чауру, бауљао сам по соби и одједном у висини погледа пред очима ми се појавио један детаљ. Ништа нарочито, али мушкарцу ретко кад тако нешто промакне, један део интимног женског рубља, грудњак, црн и са карактеристичном чипком. Али... ја га нисам погледао као мушкарац који се сексуално узбуђује на женски веш, ја сам то приметио као истражитељ, упамтио сам у делићу секунде један детаљ, била је то нека црвена етикета, вероватно са генералијама о материјалу. А после пар дана, сећаш се, шалио сам се са тобом и задиркивао те јер сам видео гаћице из истог комплета, са истом шаром, на твом кревету, али је у идентификацији била кључна она црвена етикета. Једно од правила којих се мораш држати да би био добар полицајац јесте да увек размишљаш мозгом а никад курцем. Уосталом, то је правило за све мушкарце у свим околностима.

Вратио сам се ја на место злочина (да се тако изразим), потражио и нашао црвену налепницу, ево ти је, упореди је. Шта ти радиш и шта си радио са тиме, мене не интересује (и нећу те питати јер знам да ми нећеш одговорити) за моју истрагу је важно само једно: ти си био у соби из које је пуцано на Пријатеља. Ако се и даље држиш своје приче, ниси могао да будеш пре њега тамо а још мање после свега што се десило. Реконструисао сам цео догађај, упоредио га са оним што си рекао: ти ниси могао да дођеш до те собе и тих гаћица, сем да си био толико присебан (и врло храбар и брз и ко зна шта још) да прескочиш мртвог Пријатеља, да прођеш поред убица који пуцају у тебе (видели смо како су били прецизни кад је Пријатељ био у питању), да у трену уђеш у собу, узмеш гаћице (стварно не знам шта би ти требале) и да се вратиш истим путем, и даље пуцају у тебе, не заборави, опет преко Пријатеља, па напоље.....

- Мислим да је доста, молим те престани. У праву си, нема потребе за карикирањем и иронијом, ако не због мене а оно због мртвога. Сазнао си много тога, не све, не трен у коме се десило и проклету случајност која је све успела да сложи и изрежира. Ниси могао да схватиш ни то шта ја мислим и како се осећам и колико сам искрен и поштен у намери да вратим своје дугове на било који начин за који се покаже да је прави. Ипак, одајем ти признање: случај си решио, још ти ниси за старо гвожђе. Немамо времена. Ја поготову. Морам да испратим оне старце. Да чујем пресуду, па да се растајемо. Ти ћеш ујутро колоном, ако се не варам?

- Хоћу – рече Удбаш – нисам луд да их чекам. Што се тиче пресуде, ту ти не могу помоћи. Ја сам полицајац (кад смо већ прихватили обојица ову малу игру да је стварна истрага у питању) а не судија. Моје је да прикупим доказе, да те приведем правди а други би требало да ти суде. Али сад се не може. Сутра је колона, немамо ни судије, ни суда, ни браниоца (којег мораш имати да би све било како треба).

- Ти си мени сада све: и истражитељ, и судија, и целат, и браниоц, и пријатељ. Ја сада имам само тебе и истину.

- Имаш само себе и своју одлуку. Сам си себи дао реч. Сам се и раскрсти са тиме. Ти мораш себи да пресудиш или себе да ослободиш. Ја ти се нећу мешати у одлуку нити је оспоравати. Ако хоћеш савет: немој да се убијеш. Није то решење. Неко ми је поменуо да размишљаш о колони, о своме одласку са свима нама који сутра бежимо у срамоту и понижење. Ето ти решења: остани. Подели судбину града и оног гроба горе у брду што си га ископао. Ако те убију (а велике су шансе да ти се то деси) нека правда ће бити задовољна, и то она исконска, библијска, "око за око...". Ако, пак, преживиш, онда је то божји знак да тако треба да буде (не пише ти се добро чим атеиста и стари комуниста почиње да се позива на Бога), Бог је тако хтео, судбина, крсти га како хоћеш. Онда изађи из Истока и потражи ме, бићемо пријатељи.

- Хоћеш ли ти...?

- Нећу, буди уверен сигурно да нећу, ја немам права никоме ништа да кажем јер то не може ништа изменити на боље. Само би Пријатељевој фамилији и твојим родитељима донео још бола и патње. И питање је колико би ми веровали. Не, немам намере никад и ником.....

- То ми је важно, хвала ти....

- .....али, молим те, клони се колоне. Због тебе, ма колико сурово сада звучало. Остани и преживи. Па ме тражи. Помоћи ћу ти да почнеш нови живот. Имам пара.

Устао је Познаник. И кренуо према излазу. Сада је изгледао оронуо и уморно. Изгледао је старије и невољније. Завршио је истрагу и шта сад? Не

осећа никакво задовољство због урађеног посла. Он воли и жали овог човека. Осећао се добро и испуњено само док је размишљао и мозгао, док је водио истрагу и сакупљао доказе. Сад је празан и пред вратима тешке депресије. Шта ће му ова истина? Решио је једно убиство у мору неправедних и непотребних смрти. Стао је и заустио нешто да каже, можда да понуди Човеку да сутра заједно беже, да му каже да је најбоље да обојица забораве овај разговор и бесмислену пресуду да остане..... али ништа није рекао. Напустио је собу а да се није ни осврнуо и отишао заувек. Мантил је остао на столици. Није важно, неће му више требати: стари полицајац је управо окончао свој последњи случај на овоме свету.

Човек је поћутао трен, два, и онда нагло и одлучно устао и кренуо пут дворишта.

"Морам родитеље да спремим за пут".

Лакше му је, одлучнији је. Зна пресуду и њоме ће се поводити. Не пада му на памет да ишта мења. Радостан је: пресуда је сурова а ипак даје наду. Значи да је праведна.

Даље, и на крају:

-резервни бол, тешко сачуван, за неразумни презир одвојен, онај исти презир са којим ће колона бити дочекана кад јој престане смисао и сврха постојања тј, кад стане негде, немерљиве количине.

- Е мој ђаволе, не бојим те се ја више. Ничег се, додуше, не бојим, па не замери ни ти. Готово је са тиме. Колико јуче било је страха у мени. Данас више не. Сутра одлазим. Остављам ова брда и равницу, воду, детињство, љубав, гробове. Морам да идем. Немам права да останем због својих најмилијих. Доста је бола и патње остало, мора да се прекине са тиме. Биће све набројано, шта иде и носи се, а шта остаје. Ти и твој сој, ви остајете сви. Од нас само по неко. Није ми јасно због кога смо правили те спискове, коме рачун треба да се положи. Можда теби? Не знам, стоји само да смо много времена изгубили пописујући и правећи их, можда читаве векове, па би било лоше да за то није било сврхе, да смо џабе радили.

Тражио сам јуче умне људе (не чуди се увек и свугде се нађе таквих) и кад би их нашао молио их да разговарамо. Нисам хтео да их питам за узроке ове несреће, нисам покушавао да кроз разговор схватим је ли могло другачије и ко је крив. То сада, мени, није битно. Желео сам са људима да причам о свакодневним стварима, да паметујем о небитном, да се препирем око неке мајсторије. Дошло ми тако да се понашам као да се сутра ништа неће догодити, као да се и даље бојим мрака и горских вила заводница. Нисам нашао саговорника. Паметни су ћутали а луде су и даље лудовале. Вратио сам се кући необављена посла. Тамо сви ужурбани, изгубљени, прозрочно

бледи, празног погледа, не знају више ни ко су, ни куда ће. Смешак, једва приметан, на крајичку усне, одаје у њима потајну наду да је све ово сан и да ће буђење уследити за који трен. Нећу да се пакујем. Гледам слике спремљене за избеглички пртљаг: први рођендан, бела плетена оделца и капица са кићанком, први разред, зачешљани и прљавих патика (и ногавица); каснији разреди са пионирским капама и црвеним марамама; гимназија, радне акције, дуга коса до рамена, цигарете; па војска, факултет, пијанке, женидба. Све нека остану овде, ја их не могу понети, оне лебде у ваздуху заједно са тобом, живе свој паралелни свет прошлости упоредо са другим временским стањима и дистанцама. Наставиће успомене да живе свој прошли век, увек трајући, никад се не завршавајући али никад више се и не враћајући на почетак. Све да је ово последње и могуће, нашле би се у дисконтинуитету са простором и људима у њему јер прошло време не би нашло своје људе на месту где би у будућности требало да буду. Престао сам да се бојим не зато што сам постао храбар или што сам схватио да ти не постојиш већ зато што је уништен мој унутрашњи свет. Читав систем, компликоване конструкције, сачињен од духовног мира, успомена, наде, очекивања, страхова, еротичних сензора, доброте, подмуклости, одсањаних слика, туге, смеха, осећаја за боје и звуке, додире, генетске шифре (поруке за будуће творце) – све је уништено пријатељу мој (могу ли тако да ти се обраћам сада кад за мене више не постојиш јер упамти: кад људи престану да те се плаше ти си мртав за њих, умиреш). Зашто људи нису искористили задњу шансу да разговарају са мном? Не кажем да би бог зна шта чули од мене, рекох ти да сам хтео да причам о небитним стварима, конвенционалним манирима и свакодневним вокабуларом, али би се опростили једни од других начином који не би откривао нашу безизлазност. Такав опроштај не би оставио простора за шпекулације да смо имали задње намере да и ову бежанију чинимо са скривеним намерама и плановима и из неке користи (по чему смо били познати у задње време). Лудовали смо мимо потребе и обичаја, ђаволе. Знаш ти све то, ти си нас подчикивао и подстрекивао. Твоја је то забава и пир. Је ли ти сад забавно? Је ли ти драго што умиреш заједно са нашом надом, што у најбољем случају остајеш само обичан створ, без сврхе, мал'не ко човек? Сам си крив. Гурао си нам у уста речи које сами не би знали да изговоримо. И када смо их изговарали ми нисмо знали њихов смисао и значење. А речи, знаш и сам, никад нису празне и небитне, увек дође нешто иза њих, увек створе радњу. Ако, добио си шта си заслужио, и ми смо - па смо квит.

- Не, никад ја то нисам рекла.....

Кучке су се пудиле, терале су се. Пси су их у чопорима пратили, клали се међусобно који ће стећи наклоност и попети се. Коњи, пуштени,

копитали су по асфалту целу ноћ. Краве, непомужене, мукале су и дозивале виште женске руке да им оперу виме и помузу их. Све пуштено, све баталисано – никад се то више не може поправити.

Ово је прва ноћ без њих. Прва самоаветна. Нема људи, отишли су јутрос колоном, побегли скотови, хоће децу своју да сачувају. Није поштено, није поштено, није.....

Ено, леприша се завеса кроз отворен прозор. Роса је је јутрос пала по нечијим успоменама. Упаљено светло на тераси. Одвртнута радио крчи и емитује пустош. На брду се чуло звоно. Јавља Игуман Богу шта се збило, ко да Бог не зна, није ли ово његово масло, његов рачун нама, дуг, да нам се освети што верујемо у њега и што смо авети. Шикља вода са чесме, пију пси, лицају језиком, хладе се да не побесне. Кафане се ноћас нису затварале, пијани гости нису терани кући. Ноћас је Исток трезан ноћ преспавао.

А, јутрос, сунчеви зраци никад јачи, светлији, прозачнији. Небо чисто плаво, ни облачка, ни авиона. Леп дан. Воденични точак се врти на празно. Да има ко само жита да допуни. Али нема.

Пусто је кад људи нема. Нема смисла све то околу, све животиње и зграде, дрвеће и вода, ни ми: немани и авети, шта све то вреди кад људи нема??

Повија се на ветру пешикир бели, завезан на крстачу, скорошње, последње хумке. Јуче је неко ту свећу палио, долазио је да се опрости. Од земље, од крста, од оне оgrade оронуте што дели овај од оног света. Састале се воља за живот и жеља за вечним миром па се здраве.

Пала је јутрос роса на нечију невину намеру и скривену добродушну жељу. Овлажила се маховина на кућевном црепу, избледео је потпис шестаром урезан на ђачкој скамији.

Све је то само јутрос тако, и само сада неповратно спокојно лепо, само трен један, може бити не дуже а онда ће доћи крај идиличној слици: почеће да убијају срећне псе, коње ће упрезати, краве по шталама затварати. Пуцаће запаљени цреп и гробови ће бити раскопани.

Да ућутимо најбоље би било, да никада не заречемо више.

Још су били у колони кад је роса падала на скривену суву воћку.

- Дал' да запалим кућу? Из ината?! Да им не пружим тај ђеф да је они пале. Ја сам је градио, ја и да је срушим. Ама, бојим се да се не вратимо, па да ми се цело место после смеје. Знаш какав ти је овај народ.

- Некака округла лопта, ко ова соба ако не и већа, као да је лебдела, баи је у месту стајала и светлела. Чим јој се облак приближи: истопи га. Не да да се наоблачи.

- Умро деда, сад чух. Обуко ново одело, баи за сахрану спремно. Поред кревета буре ракијско (нико не зна како га је дотле пренео), на

кревету ланац псећи (пре тога пса пустио), а под креветом сандук војнички (што га из рата бејаше донео). Јурнула деца да га на брзину згрну, ко кромпир у трап, па да ватају колону. Ни сандук нису имали него га у ћебе умотали па тако у авлију сахранили. Био чича намћор, тешко га било зајевати. Ето и сад, нађе стари лисац начина да остане на своме и то сад кад сви беже.

XX

Све се догодило брзо. Одвијугала је змија путем уз брдо. Није имала никаквих дилема по питању ваљаности дела којега је се прихватила. Вијугала, вијугла, па нестала из видокруга аветног и људског (ако је таквог још и било). Остала је само нешто дуже под будним оком плавооких ратника који су је обезбеђивали и који су ту и тамо морали да осујете покушаје терориста да отворе ватру на колону и тако њоме пошаљу и којег мртваца за Србију. Искусни северњаци радили су то ефикасно, и њихови оштри мачеви пролазили су преко вратних жила банде лако и језгровито. Одсечене главе вешали су по оближњем дрвећу, рекло би се као да обележавају територију.

Све што је могло и хтело (скоро сви) да се креће тј. да се попне на трактор или уђе у ауто кренуло је јутром рано колоном у избеглиштво.

Не, нису потребне речи, није потребан став, није неопходан карактер да би човек остао сам. Обашка што човек сам може бити на више начина. Човек је усамљен бивао у много већим гужвама од ове данашње самотиње. Па ништа. Нема то везе. За ову садашњу самоћу, што је снашла Човека ни крива ни дужна (само је убио људа и .....), потребна је једино пресуда, акт о изгнанству, дат од изгнаника већих од њега самога и већих од свих које је свет до сада видео.

Али место није пусто. Сада је још више стоке на улици. Она јутрос пуштена додатно узнемирује ону већ, има охохо, слободну. Остварио се Орвелов мотив, преточила се у живот његова тема из "Животињске фарме": свиње и пси владају овим градом од јутрос.

Човек је сам.

"Срећан пут мајко. Пуно здравља оче. Путујте блажени и обманути и онако је све у вези мене обмана и лаж".

Није смео ни да се поздрави са њима. Схватили би одмах. И онако су били сумњичави и подозриви. Наговорио их је да ће он кренути касније а њих је распоредио код комшија који су били вољни да помогну људима на уштрб неког свог кућевног апарата. И најмањи простор, наиме, могао је да послужи да се спаси нешто од ствари које су муком и годинама стицане. Ипак, било је оних који су човека и комшију више ценили од фрижидера и телевизора. Док је њих овај свет има каквих таквих шанси да опстане у лудилу које изазива материјално вредновање и поимање смисла бивствовања.

Елем, "идите ви, ја имам места код другог, па ако се погубимо да се нађемо код рођака у Београду, тог и тог". То би била суштина договора (у ствари његовог монолога) уколико би их колона измешала својим вијугавим недоследностима.

Узалуд ће га чекати.

"Нека чекају, једино ће им то још остати. Док чекају постојаће наде у њима".

Пуста је улица с' прозора што се гледа.

Певају пијани сељаци. Негде. У неком срећном месту које је лепо уз њихову нехармоничну и дисонантну песму. Нема краја срећи људској и већег благостања сеоског или градског но кад људи певају улицом.

Празна је улица, прашњава.

Газе пијане бекрије по каљишту. Због блата је улица светла и жива, шарени се од боја и заводљиво подсећа на османлијске дане када је у овом месту било људи.

Седи Човек на столици поред прозора и гледа доле на улици у ништа. Празан и пуст у души нема воље ни да се плаши. Шта? Шта сад? Једино чекати. Оваква ситуација се није могла из књига научити, или макар претпоставити. Кога чекати? И, како га сачекати? Скрушено и понизно, уз наду да постоји људска милост?! Или у заседи, на приту, па да бар скупо прода своју кожу?! Зашто уопште не узима у обзир неку средњу варијанту, људску и достојанствену, без понижавања или крви? Толика будала ипак није. Зна да овде већ давно нема средњих решења. Да су хтели средње решење не би се међусобно клали вековима.

Да чека, нема друге. Па шта буде. И да види имали још кога што је остао да чека. Па да заједно сачекају: То.

Пуста је улица али је макар дан.

Шта ће се десити кад падне ноћ? Хоће ли пси заћутати и хоће ли медвед походити нечији страх? Неће ли вук упасти у нечији тор и поклати све живо што му се на путу нађе без икаквог разлога и користи за себе? Чисто из инстинкта. И шта да коље кад су обори празни, нема стада само по нека јединка и храбра и уплашена уједно. Вампир?? Мале су шансе. Неће се ни један подизати из гроба ноћас да прелеће ову пустахију. Једино је Методије на демонском већању обећао да ће обилазити своје суграђане али из људских а не из демонских порива.

Али треба сачекати ноћ. Тамну, безљудну ноћ. Ноћ у којој ништа неће бити исто или слично ономе што је већ виђено. Ноћ пустога напуштенога места. Људи нема, демони неће хтети да сиђу, да макар они својим мртвим присуством оживе неживе улице. Треба чекаати нооћ, ништа унапред не претпостављати, не прејудуцирати. Чекати па видети.

Сам је човек.

Пуста је улица.

Празан је град.

Сви су јутрос колоном отишли. Нису се уопште двоумили треба ли тако да ураде или не. Нису имали дилеме гинути ли треба за своје парче земље и неба. Не, не, уопште таквих дилема није било. Зато су и демони љути и збуњени. Зато је Перун послао ратнике. Ни прошлост нити будућност није могла да схвати толику духовно-моралну јаловост. Сви су отишли а да се нико није питао шта својим одласком губи а шта добија?! Губи све, добија голи живот и доживотно понижење.

Да није то мало повелика цена за голи живот?!

Сви су јутрос отишли. Остао је само Човек (вероватно и још по неко), зато што је осуђен. Ови други, који су још вероватно остали (то човек још не зна) јесу најхрабрији јер нису хтели слободу да мењају за избегличка понижења. Прерачунали се људи па схватили. Кукавица умре сто пута у сату једноме. Храбар човек само једном и то кад сам одабере. Већина од ових је баш то одабрала. Нико им више ништа не може пребацити.

Сви који су хтели колоном су отишли.

Сви који су желели да остану: остали су.

А он? Човек. Шта је он хтео и желео? Шта је уопште смео да пожели један човекубица и кумоуморитељ? Чему уопште може да се понада неко ко је обмањивао драге људе, и уопште све око себе, и то само из разлога што је у једном тренутку послушао зов курца уместо да прати разум?! Чему да се нада?

Па ето: он се нада да ће преживети, искрено, само то. Зар је то много, па макар био у питању и убица? Колико ће се само убица извући после свега. И шта? Никоме ништа. Наставиће се живот, земља ће се окретати, годишња доба смењивати, све, све ће бити исто у свету у коме убице одвајкада постоје и ходају усправно и некажњено. А само ће он да плати и то због проклете грешке и још проклетијег тренутка слабости.

Да преживи. Само то. И да се извуче из ове ситуације чија се димензија не може ни назрети. Све је неизвесно. Само те две ствари. И да се негде после свега скраси. Да живи ко сав нормалан свет. Само то...

Неко са краја улице полако је корачао према њему и његовом прозору. Учини ли му се то? Учини, па нестане. Па се поново појави, да не кажемо приказа. Ма је ли оно Милоје? Хода Милоје са крстом мученичким на леђима, ко Христ, (боже ме прости), ко син божји, (не пиши ми у грех), и ко мученик овоземаљски, (и ако грешим чиним то из незнања). Крв му цури из прикованих дланова, виде се конци дебели што му је врат њима ушивен. Сасвим добро је то учињено, скоро се и не примећује, глава је таман тамо где је и некад била. Вуче се пустом источком улицом мученик један. Кренуо негде, само где, ко би га знао сада у овом хаосу?

Зна Човек да му се причињава. Дал' њему или приповедачу, то сада није битно. Али чим се причињава значи да је ту, па се тако морамо и односити према њему.

Шта ће Милоје овде? Он је у планини, на сигурном. И што би теглио оволики крст на леђима? Што би неко вукао крст по прашњавом источком сокаку? И где би са њиме? На Извор. Ко ће да му помогне да га пободе у камен? Не може се Милоје сам попети на крст, па још и себи прикуцати ексеру у шаке. И на крају Милоје јесте пастир али његово стадо ипак остају само овце и ништа више од тога. Ако је и мученик мученик је за себе. Мученик је зато што није знао за другачије.

"Хвала богу почео сам да халуцинирам" – помисли Човек седећи на столици поред прозора.

"Луд ћу све ово много лакше и смисленије прогурати".

Шта ће прогурати, то Човек још не зна. Нешто мора, то је једино сигурно. Сигурно је и то да се радује што је почео да шени. 'Бем ти судбину кад се радујеш таквим стварима. Некад се молило богу само памет да ти не узме, само њу да ти остави читаву. Сад је супротно. Тако време дошло.

Опет баци поглед на пут. Нема Милоја, наравно. Нема никога, сем неколико паса што се лењо вуку улицом.

Клатно се помера лево-десно, казалька је клизила у њој познатим смеровима. Време је (да се филозофски изразимо) пролазило. Човек седи поред прозора и не помера се. Нит једе, нит пије, нит сере. Потпуно индиферентан на смрт града коју посматра кроз прозорско стакло. Агонија вароши уопште га не дотиче. Као да се није овде родио и доживео скоро све о чему је вредно говорити када је његов живот у питању. Седи и ћути. И замишља како пуши. Увлачи непостојеће димове пуним плућима па их онда кроз нос и уста пушта у празан простор оивичен зидовима, који неки још и собом називају. Седи, ћути, пуши и ужива. Поред прозора, јашта.

Тачно у шест, послеподне, чуло се звоно са манастира на брду. Игуман је позивао на вечерњу молитву. Кога?

Можда је поздрављао смирај дана и рађање ноћи које је уследило?!

За сат, два, дошла је ноћ, донела са собом неизбежни мрак који је пао на зелењикавоцрвене ћеремиде. Сада се на нахватаој маховини, што даје црепу осећај постојаности и какве такве традиције, наталожило и нешто спокоја.

Човек се пребацио са столице, на којој је провео добар део дана, на кревет и на њему је лежао отворених очију, без икакве жеље да заспи. Ко ме је до сна кад остане тако мало времена? Нека траје ноћ колико јој воља, нека буде бесана, нека буде кошмарна, нека никада не оде и позове зору. Ништа

добро њему и овоме месту неће донети свитање. Нека буде вечни мрак. Тако ће га теже наћи ако га буду тражили.

Само да буде сам. Што више сам. Што дуже бивао усамљен толико ће му се живот продужавати.

У неко време наврну Методије. Иако смо претпоставили да неће, ипак је дошао. Ово су и његове ствари, овде се родио и умро, ту је се и повампирио. Сео је на столицу поред прозора, несретник, пожалио се човеку на самоћу. Волео је да гледа људе околу, свој народ, зато и није никоме досађивао, а сад нема никога, пусто место, умрло скроз. А град кад умре нема шанси да се некад повампири. Кад умре град, а умре кад људи побегну из њега, онда је то права, права смрт. Распричао се вампир па је кренуо и на личне теме, на муке које су га притискале док је још жив бивао: народ га није разумео, није он напустио школе у Београду због љубави или дроге, него једноставно што се није имало пара, заљубио се после, и није на воду иш'о што се надао да ће утопљеница да се врати, него зато што је ту био најмирнији а мучили су га и гласови у глави, имао је проблема, некад је губио свест, није знао где се налази. Гласови су му преносили оноземаљске поруке, а некад су били без икаквог смисла. Кад не би њих било (гласова у глави) онда би читао. Жубор воде га је смиривао, какво чекање. Сад је са њом на ономе свету, само му више није драга, нема неких осећања према њој, само осећа страст према живим женама, посебно према курвама, али некако до сад није хтео ништа да предузима, а сад све и да хоће, сви су отишли, побегли, курве најпре.

Онда се нечујно, као и што је дошао, повукао, отишао, рече ли да се напије крви, оволика стока по улицама па да искористи, ипак је вампир обрни - окрени, мора као вампир и да се понаша.

Оде у ноћ последњи источки вампир.

За све време док је овај седео и говорио Човек га је равнодушно слушао, уопште није био узбуђен и збуњен што разговара са демоном, нема шта да се чуди, зна да је истина, зна да је тачно и да то створење што седи на његовој столици није фикција него реалност. У једном тренутку му је и окренуо леђа и тако лежећи га слушао. Лежао је леђима окренут вампиру и није се плашио. Сматрао је то као нешто најнормалније.

Ноћ му је са Методијем пролетела као трен. Поћутао је још мало сам и схватио да је свануло. У седам сати ујутро поново је чуо звоно из манастира.

Решио је да изађе на улицу и сними ситуацију. Мора да види има ли још кога у граду. Да потражи људе, да их види и да се договоре шта им ваља чинити. Неће довека овако бити, неће град остати пуст. Вратиће се они, а онда шта ће бити?!

Потражио је чисту кошуљу и празничне панталоне. Не иде да се у оваквим временима шкртари на било чему. Не знаш шта доноси дан а шта ноћ, немаш будућности, сваког трена можеш да умреш а ти још да размишљаш о неком шпарању и штедњи. За шта, за боље сутра, за мирну старост?! Чиста глупост.

Погледа свој лик у огледалу (добро је, још је човек, није се повампирио) и схвати да је необријан. Неиспаван и поднадулих очију изгледао је грозно. Стаде да се брије и умива, зачешљава и мирише.

Он је данас градоначелник овог места, најзад му се испунила политичка амбиција да буде на челу овога града, да ради и да га промени на боље, да усади дух толеранције међу људима и да стане на пут корупцији. Поштоваће законе и демократске принципе – али мора пре свега да изгледа уљудно и уредно.

Кад је завршио, кренуо је низ улицу да потражи своје грађанство, да види народ свој, да га преброји и попише. Ходао је улицама, загледао по двориштима, никога живог није могао да види.

"Није могуће да сам једино ја остао?"

Већ је изгубио сваку наду, кад је у једном дворишту угледао познате ликове. Старији брачни пар видео га је кроз прозор и пожурио да му се јави. Тако је почело.

Виђао их је следећих дана редовно. Пронашао је још и других, углавном су то били старији људи. Град није сасвим замро. Било је људи, мало али је било.

Методије се више није појављивао.

Додуше од свих који су остали он је био једини "осуђеник". Сви други су остали по своме избору и по избору више силе као што је болест или немоћ. Неки нису могли да крену, неки нису хтели а било је и оних које није имао ко да поведе.

Он је постао анђео заштитник тим људима: преносио им је информације, обилазио их, доносио храну и лекове, преносио поруке које су упућивали једни другима. Најзад један део њих је и окупио на истом месту, у једној кући, како би мога лакше да води рачуна о њима. Они су га заволели, имали су неограничено поверење у њега, звали га "сине". Дивили се његовој храбрости али и критиковали га због лудости. Није требао да остане, млад је, живот је пред њиме. Доста невољно га наговарали да оде док још има времена. Наравно, они нису могли да знају разлоге због којих је он остао. Познаник је одржао реч. Само њих двојица, од живих људи не рачунајући авети, су знали разлоге и истину.

Улице су и даље биле пусте. Првих дана нико није улазио у место. Као да је било заборављено и од бога и од људи. Ко' да је неко, са неком великом

гумицом, избрисао све, до последњег трага, што би могло да наведе некога на помисао да је овај град постојао.

Трећи, четврти дан први пут је срео некога на улици. Била је то глувонема Јага, мирно и убого једно створење. Рано је остала без родитеља а родбина се доста невољно и лоше бринула о њој. То се да закључити и по томе што су је оставили саму а они побегли главом без обзира.

Гестикулацијом јој је објаснио да се врати кући и да не излази нигде, што она врло послушно и учини.

Четврти, пети дан главном улицом је прошао један транспортер италијанске војске. Јурили су ко суманути. Човек је покушао да их заустави али су они још више додали гас и одјурили исто онако брзо како су и дошли. Било је очито да су престрављени и да уопште немају намере да се баве било чиме до обезбеђивања властите безбедности.

Пети, шести дан чула се пуцњава по околним луговима и шумама, богами шести дан већ и по ободима града. Полако, опрезно, са страхом затварао се обруч.

Мирис смрти, мора се признати, већ се осећао. Како се осећа тај мирис знају људи који су га мирисали. Мало их је додуше у животу. Ћутљив је то мирис, и подмукао. Као бојни отров, врло често и фаталан а да човек није ни свестан шта га је снашло.

Прилазили су полако, пуштали пробне балоне, пуцали да виде да ли ће им неко одговорити, па још више страховали кад одговора није бивало. Страховали су од Срба, од бранитеља Истока, ни у сну нису могли да претпоставе да нико неће бранити свој родни праг. Касније ће се страх претворити у лавину мржње, у бујицу гнева, у ураган освете.

Браниоца Истока ће бити, они су ту са Човеком, али ови браниоци не чекају крвника са оружјем у рукама, него ће пробати да то учине својим храбрим срцима и својом невиношћу, поштењем и чистим образом. Како то оружје зна да буде моћно а уједно и бескорисно, када се нађеш очи у очи са непријатељем који не зна ништа о тим вредностима.

У ову групу наравно Човек није убрајао себе.

Последњу одбрану Истока не чине људи који су се бусали у груди јуначке, већ обични, савесни грађани, они исти што су поштовали законе и различитости, што су плаћали струју и порез, живели скромно од свога рада. Храбри су и одлучни да остану на своме, свесни да ничим нису угрозили туђе животе, надали су се да могу да опстану. Нажалост, нису успели. Круг се затворио. Звер је опет клала и убијала. И то само оне немоћне и недужне. Звер звана човек.

Седми, осми дан ушли су први од њих. Неки су се вратили из изгнанства, други су први пут походили ово поднебље. Једни су одмах

кренули пут својих кућа и згаришта, да виде шта је остало од њих, шта се да поправити а шта мора изнова. Скупљали су остатке разбацаних ствари по двориштима и улицама. Почели су наново да се куће.

Добар део других кренуо је одмах да убија, пали и пљачка. Све што је било српско стављено је ван закона и био је дозвољен одстрел. Нико није стао у одбрану недужних људи. Никог није било да попут Пријатеља изрази макар и нејаку намеру и стане у заштиту човека или макар куће. Не, није било тога. Било је само смрти и излива мржње, која некад није имала димензије људскога (иако је човек способан да мрзи много) него је попримала облике демонског, и то оног демонског најгоре врсте.

Девети дан Човек је кренуо да обиђе људе, своје суграђане и пријатеље. Исте оне са којима се здружио у последње време и код којих је одлазио сваки дан и проводио много времена са њима. Само би увече одлазио у своју кулу на починак.

Около су се вили димови у небеса, горело је на сваку страну, чула се понегде пуцњава али је имао среће и никога није срео до куће где су стари људи боравили.

Кад је закорачио у двориште и видео улазна врата широм отворена није се надао добром. Већ у ходнику је му је било јасно да нешто не ваља. Дозивао је. Није било одговора. Ствари су биле испретуране и разбацане. У кухињи је угледао нечије ноге испод стола. Следио се. Пришао је ближе и угледао милу старицу пререзана врата и исколачених очију. Испод ње се црвенела локва крви. Обишао је затим све просторије и у свакој је затицао све страшнији приказ. Сви су били мртви, неки заклани, неки убијени ударцима у главу. Некима је из разбијене лобање разазнавао пихтијасту мозак помешан са крвљу тако да није имао своју препознатљиву белину. Крви је било по поду и зидовима. Руке су им биле свезане жицом тако да је крвницима био олакшан посао. И да нису били везани, ови људи нису имали снаге (а можда ни воље) да се бране. У једној руци видео је самртничким стиском стегнуту флашицу са лековима.

Осврнуо се и видео да Радоје стоји поред њега. Смрћу ових људи поново су почели да му се привиђају давно мртви Источани.

Радоје му прорече: "ушао си у пакао, одавде ти нема изласка".

Он упита Радоја: "је ли овако требало да изгледа наш рат против целог света?!".

Радоје оћута.

"Или овако изгледа рат наш против нас самих!?"

Месец је јуније, година господња 1999-а. Последње колоне су замакле има већ неколико дана.

Поприлично мирно је посматрао приказ. Прихватао га је као неминовност, као нешто што је морало само тако да буде и никако другојачије. Осећања никаквих није имао у себи. Само је размишљао како и где да сахрани ове људе. Тако је желео да напакости убицама. Међутим, окруживала га је тотална временска и просторна дезоријентација. Иако је знао: шта, никако није могао да схвати: где и како, када, са чиме и има ли сврхе?!

Тако изгубљен, а ипак миран и не паничан, окретао се око себе, тражио нешто. Није био баш најсигурнији шта тражи али му се вероватно чинило да заокупљен нечим има веће шансе да ово преброди. Под таквим утиском, и даље подоста дезоријентисан, пре свега у својој глави, кренуо је из куће напоље, а да се није ни сетио да јадне људе покрије нечим, да макар проба да их намести у нормалан смртнички положај, онако неприродно згрчене и пресавијене. Освртао се око себе по дворишту, као тражио је место где би сахранио убијене а у ствари није видео ништа. Гледао је а није видео. Није се ни плашио, зачудо. Било му је свеједно.

Онда је кренуо и даље, улицом, са нејасном идејом и намером не би ли потражио алат (где??) са којим би ископао раку, иако још није знао ни где ће је копати, ни како мисли да то сам уради. У ствари ишао је да се више никада не врати у ту кућу. Несвесно је терао себе, било каквим изговором, да побегне од тих закланих људи и од крвавих подова и зидова, најзад од оне бочице са непопијеним лековима.

Да је тада био мало смиренији и разложнији (а памети му у нормалним околностима није недостајало) дошао би и сам до закључка да идеја око сахрањивања убијених нема никаквих основа. Једноставно, није се више имало времена за то. Зар би га ови што кољу нејакне старце и пале све пред собом пустили да копа раку, која би морала да буде много већа од нормалне и још да сахрањује оне које су баш ти исти побили. Па он је и до сада жив, и имао је среће, ако тако можемо да се изразимо (мада је мало неумесно, признајемо), да тако буде, само зато што још није наишао на никога. Што никог није срео и нико њега није нашао. Само зато. Уопште ништа друго није тренутно важно за чињеницу да је још у животу.

У потрази за алатом који би му послужио за копање (то је он у том тренутку мислио да ради) стигао је до своје старе, камене, куле. У њој ће остати, касније ће се испоставити, до крајњег расплета и скоро до судњег часа (само он то тада није знао, нити ми за сада још не можемо претпоставити, мада све наводи на то да се ништа добро неће догодити).

Баш негде у то време, можда баш у тај час, горе на брду, стари ратници (не стари по годинама него по временској димензији из које долазе, иначе су сви млади, јаки и леви) плаве косе и браде, подизали су и припасивали са

кожним каишевима своје мачеве и копља, тешке штитове и мешине са водом: спремали су се да крену низ брдо, да се спусте и заузму Извор. Јеврем, (не знамо у ком својству је са њима), им је руком показивао правац којим ће се кретати. И сам је био го, само је преко себе нагрнуо вучју кожу. Зјапеле су вучје чељусти са његовог чела.

Ноћ, тог деветог дана, није била мрачна. Гореле су куће, штале, сена, и стварале светлост. Пуцало се и врискало на све стране. Галопирала су крда преплашених коња улицама .

Човек је седео поред прозора и чекао. Видео би с' времена на време групице или појединце како трчкарају тамо амо. Журили су и јурили да што више кућа опљачкају, да што више људи побију.

"Нема вечерас ни оног Методија да буде са мном, мамицу му курвинску и вампирску јебем".

Те ноћи, ипак, нико није отворио његову стару, дрвену, капију. Нису стигли. Неугледан спољашњи изглед куће можда је утицао на то што су је до сада заобилазили. Прво су на мети биле лепе и богате куће. Ко ће да се бакће са каменом кулом коју не можеш ни да запалиш како треба. А још и сигурно нема ничег вредног у њој. Тај који је живео у њој није неки богаташ чим је век овде проводио. Било како било: преживео је ноћ.

Ратници су се у међувремену спустили на Извор и без икаквог одмора, макар предаха, дали се на посао. Одмах су почели да обарају стабла, пазећи при том да не повреде неко свето дрво без претходног обреда које је изводио свештеник. Онда су оборена стабла тесали и од обрађеног дрвета склапали нешто што би се најприближније могло описати као "чамац-сплав", или нека варијанта пловила између та два типа. Очито је било да им то пловило није било потребно за пловидбу, јер су извором могли да плове свега десетак метара а река је сувише брза и плитка за тако тежак чамац. Па зашто га праве и губе време?

Јутро које је управо отерало ноћашњи полумрак није донело очекиваног мира. Како то да се нису уморили? Пир се наставио истим, ако не и јачим, интензитетом. Разлика је само у томе што је он већ, гледајући и даље кроз прозор, могао да види праве људе (не сенке као синоћ), њихова лица, пушке у рукама. Праве људе са правим намерама. У својој хаотичној систематичности полако али извесно приближавали су се и његовој кући. Ускоро ће и она доћи на ред. Појавиће се неко на капији и готово. Удаљеност од своје судбине мерио је димом који се вио од околних кућа. Куће које су гореле биле су све ближе и ближе његовој. По пуцњави и кукњави знао је где су и о ком делу насеља убијају преостале Србе.

Намах одлучи да убице, пљачкаше и паликуће не чека у кули. Нема сврхе да се нада нечему добром а и затворен простор је почео да га гуши.

Плашио се. Зато је решио да одмах крене путем према Извору, самим тим и према планини. Касније ће одлучити шта даље. Устао је и усплахирено по соби нешто тражио. Најзад угледа пиштољ, исти онај, и узео га. Изашао је из куће, закључао врата (не зна због чега је то урадио) и пролазећи кроз капију нашао се на улици.

Кроз дим је видео мало подаље групу наоружаних људи у униформама разних боја и типова. Гурали су пушчаним цевима двоје људи испред себе. Човек их је познавао. Били су то његови рођаци и комшије. Скривен у капији сачекао је да прођу. Једном од везаних људи крв се цедила из уста и носа, а око је било затворено модрим колутом који је сваког часа претио да пукне.

Кад су заминули кренуо је сокаком, навише, према извору. Трчао је. Није се освртао иако је имао осећај да га неко прогони.

"Само да се домогнем шуме, само да зађем до краја сокака, само до оне капије...." – говорио је себи.

Иза једне кривине, поред зида неког, баш кад је трком ту избијао, пред њега се створи Јага. Она је у ствари згрчена седела а он је набасао на њу. Изгледала је спокојно изгубљена и незаинтересована за околину. Изгледала је тако као да се све ово околу што се дешава ње апсолутно не тиче. Можда је и била у праву. Човек није имао времена. Узео је руку несретницу и повео је, исто трком, са собом. Она се није бранила и отимала. Чак јој се свидело што јој неко поклања толико пажње. Прихватила је оберучке да он води бригу о њој.

Кад су већ били код последњих кућа, на домак шумарка, из неког дворишта искочи нека жена и стаде пред њих. Човек у њој препознаде старицу којој је ономад помогао, мало или скоро никако, али ипак помогао. То је она што је говорила о пегли и пожару. Гледала га је право у очи, некако чудно, додуше мирно али недефинисано. А онда се сагла и слабачким рукама стала да скупља камење са земље и да њиме гађа Човека и Јагу. Из мирног погледа у очима настаде мржња и срџба. Бесним покретима и колико јој је снага дозвољавала хитала је камење са нескривеном жељом да повреди и убије.

Јага хтеде да јој узврати, инстинктивно, Човек се међутим препречи између њих, па постранице, што даље, заобиђе старицу и даље држећи Јагу за руку. Један камен га погоди у раме, други у леђа. Али, већ су трчали уз брдо и старица није могла да их стигне, нити је тако нешто покушавала. Само је и даље, и дуго после тога, додуше све спорије, посезала за камењем и хитала га у правцу бегунаца. Камење није падало даље од два-три метра од ње. Њој то није било важно. Битнија је жеља и намера него ефекти.

Перунови ратници већ су завршили бродицу и слагали су суво грање по њеном кориту. Са сувим грањем мешали су и по који боров ступац натопљен смолом.

Кад се дохватио Планинског пута Човек одахну.

"Добро је, имамо времена, добили смо на времену, биће забављени пљачком и паљевином још неко време".

Планирао је да шумом оде до изнад манастира и извиди шта се тамо дешава.

"Видећу након тога шта даље".

Сели су на земљу да се одморе. Јага је седела и гледала дим који се вио из Истока. Он је по цеповима тражио цигарете које није имао.

Није важно колико су времена провели одмарајући се. Уопште, није важно много ствари које су овде поменуте. Овде се, сада, тада, сводило све на само једну дилему: живети или умрети. Ако преживиш онда остали детаљи, ток догађаја и слично имају неке сврхе и смисла. Ако умреш, апсолутно је небитно било шта осим те чињенице.

Дао је знак Јаги да крену. Она је послушно устала. На неких двеста, триста метара испред њих стајао је Извор. Лепо се видела вода која излази из стене. Белила се стена из које је иста извирала. Све је то Човек видео већ стотине пута али данас као да му је првина. Никад није обраћао пажњу на детаље.

Није, данас, међутим видео Јеврема кад у тај час помаже словенским ратницима који приносе корпе пуне хране и воћа и слажу их поред сплава.

Можда би и видео да је боље загледао али није могао то да учини кад је испред њега стајао човек у униформи и са пушком упереном у њега.

Скаменили су се и он и глувонема сиротица.

Из шуме изађе затим још петоро, шесторо других.

"Готово је!!".

- Тако и треба да буде !!! - викну Човек на сав глас, без трунке страха у гласу.

Овај са пушком се изненади од вике, мало устукну, па кад се после једног трена прибра, удари Човека кундаком пушке из све снаге по глави. Овај се и поред ударца није померио с' места. Решио је после дуже времена да нешто одради како треба.

Онда су и ови други кренули да га ударају очито изнервирани његовим дрчним ставом. Чинили су то како је ко стиг'о и са чиме је могао. Гурали су, уз батине, њега и Јагу испред себе, према Извору, не попуштајући ни трен са темпом задавања удараца и увреда. Ови су посртали, падали и наново устајали да приме друге ударце.

Већ су били надамак Извора, можда неких педесетак метара кад Човек тетурајући се дође до једне стене и ту се нађе сатеран у ћошак. Није имао куда одатле. Кад је схватио да је тако, окренуо се, и први пут погледао у очи неке од крвника.

Двојица су стајала испред њега и гледала га такође, и као да су се премишљали шта им је чинити. За то време они други су оборили Јагу на земљу и цепали одећу са ње. Откопчавали су панталоне и гурали се међу њене ноге.

Човек је гледао то и ћутао. Само му је једна суза клизнула низ образ и пала на земљу.

Ратници са Извора немо су посматрали шта се дешава. Један посеже за мачем али му заповедник ауторитативним погледом и одлучним покретом руке даде до знања да ништа не чини. Оштрица мача је склизнула назад у корице.

Очито су хтели да гледа силовање, тако да су га неко време оставили на миру, нису га тукли, само су га сатераног у ћошак посматрали.

Девојку су силовали, она се јадна отимала и покушавала да дозове некога у помоћ, али није могла, нема је, па је само испуштала неке неартикулисане звуке, који су језиво звучали, све док јој један од силоватеља није гурнуо остатке од хаљине у уста и она тада заувек заћута.

Онда су му пришли и почели поново да га туку кундацима и да га шутирају. Он је пао, па се потрудио да последњим атомима снаге поново устане. **Окренуо се према крвницима и зарежао.** Они устукнуше. Човек је био сав израђаван и крвав. Пљувао је своје зубе. Очито да није било више никаквих изгледа за спас, само да је што лакше да умре. **У страху и немоћи опет зарежа.** Широм је отворио уста као да је хтео да крикне упомоћ, да прокуне или да се наједи на Бога. Остаде тако разјапљених вилица и убице јасно приметеше да се нешто чудно дешава са његовим иначе некад здравим зубима. **Два кутњака са стране усница су толико нарасла да су вирила из уста. Лице је почело да му маљави. Нос се претварао у њушку а очи добијале закрвљеноплаву боју.** Сад је страх захватио убице и силоватеље. **Не прође ни трен а вук прескочи преко њих и трком бржим од источког ветра отрча у шуму.** Спасио се Човек. Један од оних што су силовали Јагу извади пиштољ, гурну себи цев у уста и опали. Од страха се уби. Други побегоше различитим странама главом без обзира.

Како се све ово догоди?! Да му није Јеврем помогао, научио га да се претвара у вука..... да није..... Али, нажалост... није било тако.

Не. Није се Човек претворио у вука. Остао је човек. Кајао се и наплаћивао свој грех.

Јагу су и даље силовали. Чинили су то више чина ради него што им је то представљало задовољство. Њега су тукли кундацима и ногама. Псовали су му српску мајку. Нису га питали је ли за шта крив или није. Псовање српске мајке била је њихова аргументација и пресуда. Псовањем српске мајке најзад су задовољили своја људска и грађанска права.

Кад им досади, или се уморише, престадоше да га туку, неки су припалили цигарете, већали су шта да раде, журило им се у град, плашили су се да неко не побије остале Србе без њих. Онда један приђе, извади пиштољ, онај што су га од Човека узели, исти онај што је Пријатеља прецизно и брзо усмртио, репетирао је оружје, спустио цев на Човеково чело и повукао ороз. Ништа се није чуло. Метак је отказао, вероватно се навлажио онда кад је бежећи пао у бразду. Човек погледа у убицу, па диже поглед према небу и рече:

- Хвала ти.

Други метак је опалио.

Пуцањ који је одјекнуо као да уби жељу осталима да наставе са силовањем. Један који је у том тренутку био између Јагиних ногу придиже се, закопча панталоне, па стаде да се осврће око себе тражећи нешто. Кад је угледао један повећи камен, крену према њему, тешком муком га подиже и из све снаге њиме удари Јагу по глави. Размрскао јој је лобању као да је змија а не божије створење. Остала је тако да лежи, раскречених ногу и отворених уста из којих је текла крв.

Убице су уз смех и галаму кренуле пут Истока разгледајући Човеков пиштољ.

Тек кад су замакли, заповедник словенски пусти ратнике да приђу телима. Један од њих приђе Јагином беживотном телу па прво покри њену голотињу остацима њене хаљине а онда је узе у руке и понесе према Извору.

Четворица других спустила су Човеков леш на дрвена носила и тако су га пренели према чамцу. Кад су га тамо и спустили, преко оног сувог грања, Јеврем приђе, попе се на чамац те уви Човека вучјим крзном (као што је то учинио и са Милојем пре неки дан). Затим је изашао и отишао до Јагиних остатака који су лежали у близини. Извадио је из недара оштар нож, дугачкога сечива и почео њиме да сече и комада Јагино тело. Резао је удове и ломио коске, а месо је слагао у корпу поред њега. Кад је завршио, остаде му само глава у рукама и он ју потури на врх котаре. Узе корпу са остацима девојке и однесе је према чамцу.

Два ратника су затим утоварила на чамац мешину напуњену суром и све оне корпе са храном и воћем. Онда су исечене делове Јагине разбацали по целом чамцу.

Јеврем је пришао са запаљеном бакљом и потпалио суво грање на коме је лежао Човек. Одгурнули су запаљени чамац да плута водом.

Ватра је однела скоро све.

Заповедник је поставио страже око Извора да се демони не врате у воду.

Јеврем је кренуо пут планине у лов на људе.

Исток је изгорео.

Зима 2003/04, Лазаревац

*

Игор Ђурић

Курлебало Станојев. Курђун Николин. Аскурђел Иванов. Курђел Петков. Наврунук Ђурин. Чукунунук Спасојев. Праунук Милојев. Унук Данилов. Син Милисавов. Отац Ђурађов.

Рођен 26 јануара 1968 године у Истоку.

Писац.

Објавио:

Збирку песама „Недовршене песме“, 1997;

Роман „Колона“, 2005;

Збирку прича „Источке приче“, 2009;

Збирку есеја "Метохија и Косово", 2010;

Роман "Клинички живот", 2012;

Збирку прича и песама "Источке приче - сентиментална историја једне вароши", 2014;

Роман "Време злих пастрмки, 2016;

Роман "Девети круг Светог краља - изопачено време велике деветке", 2017;

Заступљен је у зборницима, збиркама, штампаним медијима и присутан на интернету. Одсутан из свих институција, интересних група, партија и организација.

Воли и вољен је.

Свако написано слово посвећује Гоци